This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

HD WIDENER
HW AHP8 J

Hunl
756
2

Harvard College Library

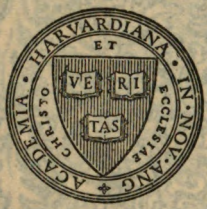

BOUGHT WITH MONEY
RECEIVED FROM THE
SALE OF DUPLICATES

Digitized by Google

Digitized by Google

JÓKAI MÓR

ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

LXXXVII. KÖTET

A KÉT TRENK ⋆ TRENK FRIGYES

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1898

Digitized by Google

A KÉT TRENK

TÖRTÉNETI REGÉNY

TRENK FRIGYES

TÖRTÉNETI REGÉNY

IRTA

JÓKAI MÓR

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK TULAJDONA

1898

Digitized by Google

Hun L756.2

HARVARD COLLEGE
JUN 17 1940
LIBRARY

Duplicate money

Digitized by Google

A KÉT TRENK

TÖRTÉNETI REGÉNY

Digitized by Google

Digitized by Google

I. FEJEZET.

A KIRÁLY ÉS DRUSZÁJA.

1742-ben egy novemberi napon mutatott be egy fiatal nemest II. Frigyes királynak főhadsegéde, Lottum-Willich báró.

A királyt még akkor nem ruházta fel a «Nagy» melléknévvel a közvélemény. Ekkor még «Szép Frigyes» volt. Emlékezett a bemutatott ifjunak a nevére is, az arczára is; még inkább az alakjára. Mikor az egyetemet meglátogatta egyszer a király, ezt mutatták be neki a professzorok, mint legjobb tanulót, legvitézebb kardvivót és legszálasabb legényt. S azóta még nőtt egy pár hüvelykkel. Kevés híja volt termetéből az egy ölnek. S ez óriás termet a legszabályosabb idomokban volt kifaragva: Apollo alakja, Mars izmaival; arcza elpirulásig ifju, még hamvas, borotva nem érte: az arcz még egy gyermeké, de a lélek, mely tekintetében előtte jár, egy férfié.

— Te vagy a derék Trenknek a legnagyobb fia, Frigyes; a ki tavaly temetteték el, katonai pompával; tizennyolcz seb helyét vitte magával a sirba és az egész világ becsülését.

— Azt nem vitte a sirba, felség: azt a fiaira hagyta.

A királynak tetszett a merész válasz.

— Hát egyéb birtokot örököltél-e apád után?

— Igen, felség; a scharlaki uradalmat és a kardját. Ez a kettő elég arra, hogy felséged szolgálatába léphessek.

A király fölfogadta az ifjut a testőr-csapatjába.

Digitized by Google

II. Frigyes testőrsége száznegyvennégy lovasból állt, a kik mellett még egy kis csapat hadapród képezte magát leendő testőrül.

Mert ez a testőrség egyre változott. Ez adta a tisztikart a porosz lovasezredeknek. A kik kitüntették magukat tehetségeik által, egyszerre magas tiszti rangban lettek elhelyezve; viszont pedig a legkisebb hibáért, gyöngeségért, mulasztásért el lettek bocsátva, vagy valamely várba bedugva s ott felejtve.

Fegyverzetük, vértezetük a legnagyobb fényűzéssel kérkedett; aczél pánczéljuk ezüsttel kiverve, egyenruhájuk veres bársony, skofiumos himvarrással, paszománttal borítva; maga a nyeregszerszám hatszáz tallérba került. S a gárdistának nem járt fizetés, csak jutalom, vagy királyi ajándék alakjában: annak ex propriis kellett szolgálni.

S milyen szolgálat volt az! A miben két-három paripa egy év alatt elpusztult. Reggel 4 órakor már nyeregben ültek a gárdisták s kezdődött kinn a mezőn a lovaglási gyakorlat. Fél óráig tartó vágtató rohamok széles árkokon, sövényeken keresztül: mocsarakon, hepe-hupás angyalhullásos tőzegmezőkön át. Visszatérett számbavették a gyakorló vitézeket; rendesen hiányzott valaki: ha paripa törte ki a nyakát, a helyett hoztak a királyi istállóból újat; ha maga a gárdista, annak szép parádés temetést csaptak, s helyébe rukkolt egy várakozó hadapród. Egy békeév alatt több gárdista elveszett, mint egy hadjárati esztendőben. Éjjel pedig a legmélyebb álom idején, fegyverre trombitáltatott a király (maga is mindenben részt vett) s a melyik gárdista nyolcz percz mulva teljes fegyverzetben ott nem volt a glédában a várlak előtt, két heti áristomba került.

A délutánok sem voltak pihenésre szánva. A testőröknek tanulni kellett. Trenk Frigyes előnyben volt valamennyi felett. Ő már az akadémiát kitanulta, minden művelt nyelven beszélt és irt; költő is volt: verseket irt;

Digitized by Google

a kardvivásban pedig nem ismert maga fölött mestert. Három hetes hadapródsága után a királynak annyira feltünt a nagytehetségű ifjú, hogy magához hivatta s hosszasan kiexaminálta mindenféle tudományból, a classikusokból; majd azt adta fel neki, hogy ötven katona névsorát olvassa végig s mondja el sorban. Trenk öt percz alatt készen lett vele. Azután azzal tette próbára, hogy egy és ugyanazon tárgyról fogalmazzon két külömböző levelet, kétféle nyelven; az egyiket irja maga, a másikat diktálja a király segédtisztjének.

Trenk Frigyes egy ordre du bataillet választott thémának, mely a holnapi csatarendet állapítja meg, oly módon, hogy az igazi terv a hadosztályok parancsnokának szóljon, a másik pedig hamis terv legyen, arra szánva, hogy azt az ellenség a futárral együtt elfogja. Az igazi tervet franczia nyelven irta Trenk maga, a hamisat latin nyelven diktálta a hadsegédnek egyidejüleg.

És azután saját ötletéből még egy tereprajzot is papirra vetett nagy hirtelen igazi és hamis alakzatban.

A király meg volt lepetve az ifjú lángeszétől; abban az órában kinevezte őt testőrtisztnek.

Hallatlan nagy ugrás egy három hetes kadétból testőrtiszttó emelkedni! Egy tizenhét esztendős gyereknek!

E naptól fogva a király atyja, mestere, barátja lett az ifjúnak. Megajándékozta két szép paripával, s ezer tallért adott neki a díszvértezetéhez; a mi a tisztekénél még pompásabb volt: fegyverkovácsok remeke.

S a testőrtiszteknek nagy előnyeik voltak. Mindössze hat volt. S azok mindennap a király asztalánál ebédeltek, gálanapokon a királynénál. S II. Frigyes asztalánál soha sem hiányzottak a szép szellemek; a kor legkiválóbb tudósai: Voltaire, Maupertuis, Jordan, La Mettrie, Pöllnitz mindennapos vendégei voltak. Ezeknek a társasága oly tudásszomjat keltett az ifju Trenk lelkében, hogy az éjjeli órákat, melyeket más ifju mulatozásra fordít, ő a könyvei társaságában töltötte rendesen.

Digitized by Google

II. FEJEZET.

A LEVÁGOTT KABÁTSZÁRNY.

Tanulmány, fegyvergyakorlat, fárasztó táborozás tölté be az első esztendőt, mely alatt minden bajtársa megszerette a gyermek-hőst. Irigye nem volt, sem vetélytársa. Még nem ismerte a szenvedélyek napját, a szerelmet.

A következő télen nagy ünnepségek következtek a berlini udvarnál. Frigyes király nővérét, Saroltát, nőül vette a svéd király, Gusztáv; annak a nászát ülték meg a királyi udvarban. Az ifju Trenk ez alkalommal abban a kitüntetésben részesült, hogy a király őt bizta meg az udvari bálban a felügyeléssel. Óriási tolongás volt a termekben. Nemesség, polgárság, minden fegyverzetü katonatisztek, idegenek tolongtak egymást szorítva, s a lakomaasztalokat prédálva, melyeket az udvari lakájok újból megterítettek és étkekkel megraktak. A publikum szokás szerint az abroszokat is felszabdalta ünnepi emlékül. Valamelyik vendég magának a felügyelő tisztnek a kabátszárnyát is elvitte magával souvenir gyanánt; Trenk egyszerre csak azon vette észre magát, hogy a szép piros bársony szupervesztéjének a krepin himzésü jobb szárnya hiányzik s azzal együtt arany óráját is ellopták.

S a hogy a német példabeszéd mondja: «a kit a kár ért, az a csúfságot is megkapja», a fiatal testőrtisztnek még azt a boszúságot is el kellett viselni, hogy akármerre ment az ünneplő sokaság közt, mind azt mondták: «nini, a félszárnyú gárdista.» Láthatta, hogy még az udvarhölgyek is a legyezőik mögé takarják az arczaikat, hogy nevetésüket elrejtsék. Kedve lett volna sirni, mint egy gyermeknek! Utoljára egy sötét zugot keresett fel, a díszbokrok között, hogy elrejtse magát: az épen a női toilettszobának a szőnyegajtaja volt. Egyszer kinyilt az ajtó,

Digitized by Google

s kilépett rajta egy ifju hölgy. A szépek közül a legszebb. Rangban a legmagasabbak közül való.

Az úrhölgy néhány szót sugott az ifjú Trenk fülébe.

«Ön kárpótolva lesz a veszteségeért: látogasson meg holnap este.»

Azzal elsietett a társaságba.

A szónál még többet mondtak a szemek. Ez a tekintet egy világot gyújtott föl az ifjú szivében.

Megtudta, mi a szerelem.

És a hölgynek is ez volt az első szerelme.

Az a hölgy már egy év óta férjnél volt.

Trenk Frigyes, emlékiratában következetesen elhallgatja első szerelme istennőjének a nevét. Titoktartása nemes és helyes. Az a hölgy még élt: köztiszteletben élt. Trenknek sirjába kellett vinni a titkot. Ezért, mint maga is elismeri, egész élettörténete egy megérthetetlen chaosz marad, melyben ő maga és a király ferde világításba kerül; az indulatok elképzelhetlenek, a helyzetek megfoghatatlanok, összefüggés, vezéreszme hiányzik az egész meseszerű történetből.

Ámde az utókor kiméletlen; a sirba temetett titokzatos nevet manapság már minden Conversations-Lexikon kifecsegi. S a mint az ki van mondva, egyszerre világossá és érthetővé lesz mind az, a mit Trenk maga önéletirásában homályba burkol. Első szerelme hölgyéről mindenkor úgy beszél, mint őrangyaláról, imádott bálványáról, ki őt balsorsában sem hagyta el soha.

S a szerelmi mámor nem volt az egyedüli öröme e titkolt szivtalálkozásnak. Az úrhölgy gazdag is volt, s jövedelméről szabadon rendelkezett. Azt kivánta, hogy választott ifja ragyogjon. Trenk Frigyes fényes öltözetével, pompás paripáival kitünt a többi tisztek közül. Bőkezű volt, jó czimbora: tiszttársait pazarul vendégelte.

Ez a fényűzés feltünt a királynak. Négyszem közé fogta az ifjut, egy hires dáridó után:

— Hallja maga! mondja csak: csupa sáfrányt terem

Digitized by Google

a scharlaki uradalom? Mennyi magának a jövedelme hazúlról?

— Ezer tallér, felség!

— És maga egy hónap alatt elkölt ezer tallért. Bizonyosan tudom. Azt tudja maga, hogy én az adósságcsinálásért rögtön elkergetem a tiszteket?

— Egy tallérral sem tartozom senkinek, felség.

— Hát talán az aranycsinálás titkát találta fel. Alchymistákkal dolgozik egy műhelyben?

— Annyit tanultam a fizikából, hogy az alchymiában nem hiszek.

— Akkor hát a bockritterekkel van maga szövetségben, a kik a vásáros kereskedőket kifosztogatják.

— Felség! Bűnt nem lehet rólam föltenni.

— No, már pedig kivert tallérok és aranyak nem hullanak az égből! Én nem tűrök olyan embert magam körül, a ki miszteriozus úton jut a pénzhez.

— Felség! Annak a forrása nem földi eredetű!

— Mit mond maga? Hát talán vannak a világon még jótevő tündérek?

— Vannak, felség; szólt Trenk szemét lesütve.

Erre a király elnevette magát.

— Értek mindent! Asszony van a kabálában! Jól van jól, nem kérdezősködöm tovább. Az ilyen dolgokra boldogult atyám is szemet szokott hunyni. Azt mondta: szeretem, ha a gárdistáimat nagyra becsülik az asszonyok! Hadd legyenek a szegény generálisnék is boldogok vénségükre. Reménylem, hogy a maga szeretője is vén asszony.

— Nem felség: az egy tündér.

Ezt a szót nem lett volna szabad Trenk Frigyesnek kiszalasztani a száján. Ez lett egész balsorsának az enigmája.

— Ejh! Tündér? Tehát fiatal nő? A ki a bájait még kincsekkel is tetézi? Én eddig úgy tanultam, hogy a szép asszony pénzbe kerül.

Trenk megint hibázott, a midőn bizalmaskodni kezdett a királylyal.

Digitized by Google

— Igen. Egy princznek, meg egy feleséges embernek.

Ezt a ripostot nem felejtette el Frigyes király.

Hja, bizony ő is Ádám fia volt. Eszébe jutott a szép danczigi énekesnő, a kit atyja, a «nagy Kurfürst» a pellengéren korbácsoltatott meg, a miért a Kronprinczet «élek-e, halok-e?» virágot tépni tanította.* Aztán meg a többi. A szép Frigyes nem utálta a szép asszonyokat. Mikor az atyja kiszemelte számára a fejedelmi menyasszonyt, a kiről azt irta a fiának, hogy «se nem szép, se nem rút», akkor azt mondá a princz, hogy «Isten neki! Legyen hát feleség belőle. Akkor aztán szabad leszek!» És tudta használni a szabadságát, a mit a házasság ad a megnősült férfinak. Oh annak már minden szabad. Azért Frigyes király a legnagyobb tisztelettel viselkedék a királynéja iránt. «Tisztelet» házastársak között! Ez az a gyümölcstelen fügefa, melyet a Messiás megátkozott a pusztában.

Most már csipkedve volt a király s végére akart járni a titoknak.

— Van férje a szép tündérnek?

— Nagyon öreg.

— S ez elég ok arra, hogy a homlokán szarvakat növeszszen?

— Eltakarják azt a babérai.

— Tehát katona? Hadvezér?

— Azt én nem mondtam. Lehet államférfi is.

— Ah, azoknak a feleségét mind ismerem. Tisztességes asszonyok. Egy szeretőnél többet nem tartanak. Előttem nincsenek boudoir-titkok.

— Ez az egy az fog maradni, felséges uram.

— Maga nagyon elbizakodottan beszél.

— Felséged jósága bátorit rá. Tudom, hogy a mit a sziv vétkezik, azt kegyelmesen szokta megitélni.

* A németek így mondják: «er liebt mich, — von Herzen, — mit Schmerzen, — ein wenig, — gar nicht.»

Digitized by Google

— Ezt helyesen mondta maga. Szerelmi kalandokat nem úgy itélek meg, mint király, nem úgy mint atya; hanem mint testvér. De van egy biró, a ki nem ilyen kegyelmes: az a férj.

— Az nem tudhat meg semmit.

— Jól van, ne mondjon neveket, se a személyeket ne irja le, a kaland szinhelyét se mappázza le előttem; de a többit mondja el őszintén, hogy megtudjam, bolondság-e az, vagy okosság, a mit tesz. Nem szeretném, ha a férj egyszer rajta kapná magát a tête-á-tête-en; mert az rögtön főbe lőné.

— Az bizonyos. De a meglepetés lehetetlen. Tündérnőmnek a titkába csak egy fraj van beavatva, a ki él-hal az asszonyáért, s olajba hagyja magát főzetni, még sem vall ellene. Az öreg úr ebéd után elmegy a klubba s ott kártyázik éjfél utánig, ezek az én üdvösségemnek az órái. Ezalatt találkozom szivem bálványával. Higyje el, fölséged, hogy a legideálisabb gyönyöröket élvezzük egymással: Plátó sem álmodott égibb szerelemről.

— Elhiszem: ha akarom. Magától szép, hogy mondja. De hát van magának olyan mesebeli köpenyegje, a mit ha fölvesz, láthatlanná lesz, hogy egy nagy úr cselédjei észre nem veszik, mikor jön és megy a palotában?

— Van ilyen köpönyegem.

— És nem is hallanak meg semmit?

— A komorna szobája a találkozónk helye, melynek szomszédja nincs. Ez pedig egy dupla szőnyegajtóval van elválasztva az urnő boudoirjától. Az alatt, a mig mi e szerény kis szobában az olymp örömeiben osztozunk — testvériesen, a bizalmas fraj az urnő helyét foglalja el az alkoven fekhelyén. Mikor aztán künn az utczán a strázsa elkiáltja magát «fegyverbe!» s a nehéz karoszsz begördül a kapu alatt, akkor a fraj tudatja velünk, hogy a paradicsom kapuja bezárult s a megérkező férj ott találja a helyén a hitvesét — jó éjt kiván neki s aztán megy aludni.

— De hátha egyszer eltalálna maga az őrtálló — (azaz

Digitized by Google

fekvő) fehér cseléd is aludni s ugyanakkor a hazatérő férjnek eszébe jutna — jó éjszaka helyett jó reggelt kívánni az asszonyának?

— Már egyszer megtörtént ez az eset. A frajt elnyomta az álom, nem hallotta meg sem az őr kiáltását, sem a kocsigördülést, az öreg úr az escalier derobéen jött fel. A fraj csak akkor vette észre, mikor föléje hajolt. De hirtelen feltalálta magát. Gyorsan az arczára rántotta a takarót s azt kiáltá: «ah vous sentez du pipe.» Erre az öreg úr, kötelességét tudva, átment a toiletteszobába, alaposan kimosdott a pipafüstből s kellőleg beotkolonozva tért vissza. Ez alatt végbement a személycsere. Azóta Menelaus mindig előbb az eau de Cologne-os flaconnál tesz látogatást, mielőtt Helena álmát megzavarná.

— Maga csakugyan az ördögökkel játszik. No még egyet mondjon meg. Én több izben alarmot fuvatok éjfél után. És maga még egyszer sem maradt el a megjelenésről. Hogyan lehet nyolcz percz alatt fegyverbe öltözni, a szép tündértől a királyi palotáig jönni, az istállóban a lovat felnyergelni s a vártéren megjelenni? Van magának egy olyan tevebőre, mint az ezeregyéjszakai tündér herczegnek, a mire ráül s azt mondja: «hipp, hopp! ott legyek, a hol akarok?»

— Van, fölség.

III. FEJEZET.

«VOUS SENTEZ D'EAU DE COLOGNE.»

A király ezuttal egy kegyes intéssel bocsátá el a fiatal druszáját: vigyázzon, hogy a nyakát ki ne törje.

Azonban minden intézkedést meg tett, hogy megtudja, ki az a — nem a hölgy — hanem a tiszteletreméltó férj, a ki tudtán kívül ilyen megtiszteltetésben részesül. Kéméket állíttatott fel minden kijárónál, a hol Trenk a tiszti lakhelyéről elmenni s a hová visszatérni volt kénytelen.

Digitized by Google

Nem lett semmi sikere a kémkedésnek. A rendőrség ügynökei nem hoztak más értesitést, mint azt, hogy Trenk esténként a Spree mellett sétál — tudósok társaságában, azután rövid vacsorához ül a tiszttársaival a csárdában, onnan a takarodóra hazasiet a szállására. S a testőrtisztek lakása ott volt a királyi palotának egyik szárnyépületében, az istállók fölötti második emeleten. Az első emeletet fegyvertárnak használták.

Az éjjeli szolgálaton levő gránátos tisztek sem tudtak jelentést tenni a felől, hogy Trenk Frigyes a kapuzáró dobszó után ki s bejárt volna a palota ajtaján. Még a folyosón sem találkoztak vele. A «fegyverre» trombitálás után pedig nyomban előjött a szobájából és sietett le az istállóba, a paripájához s ott volt a hadsorban a nyolcz percz letelte előtt.

Egyszer éjfél után két órakor, nemsokára a klubb feloszlása után, a király generalmarschot veretett, melylyel az egész helyőrség fegyverbe lett szólitva, a lovasság vágtatott minden irányból a királyi várlak felé, a gránátosok ostromlépésben siettek gyülőhelyeikre: nyolcz percz alatt csatarendben állt tizezer harczos.

A király maga is előlovagolt a kastélyból hadsegédei és testőrei kiséretében.

Azután egyenként magához szólitá a hadcsapatok parancsnokait, hogy a tábori jelszót megsugja nekik.

E fülbesugás alatt oly közel hajolt a király a vezéreihez, hogy az orczáik érték egymást.

Bizony pipaszagu volt valamennyi! Némelyiknél egy kis gyönge aromája a foghagymának is volt érezhető.

Egyik sem «az!»

Egyszer aztán, mikor a fekete vértesek generálisához hajolt a király, megütődve kapta hátra a fejét.

— Ah! vous sentez d'eau de Cologne!

A vitéz főtiszt vállat vont. Hát mért ne volna szabad kölni viztől illatozni a fekete vértesek generálisának?

S mi felháborodni valója van egyáltalában a királynak

Digitized by Google

azon, hogy tábornokai közül melyik szokott kölni vizben mosdani éjfél után két órakor?

Az volt a baj, hogy ez a vitéz hadvezér épen A** Z* herczeg (uralkodó család ága) — és Amália princzesznek a férje.

Az pedig a királynak legifjabb nővére volt: atyjának legkedvesebb leánya; a legszebb, a legszellemdúsabb korának hölgyei között.

Ma már minden stereotyp kiadásban megtaláljuk azt az adatot, a mit Trenk maga holtig eltitkolt.

A király alig tudott ura lenni haragjának.

A hadcsapatokat szemlére sem vette, chamadeot fuvatott; kaszárnyáikba bocsátá valamennyit.

És mikor visszafordult a testőrei felé, Trenk Frigyesnek azt dörmögé fél hangon.

— Kend imfámis gonosztevő! vigyázzon kend a fejére!

Azonban ujabb inquisitiót nem inditott ellene.

Egy rejtély már ki volt találva.

Hogyan tud a légyottról itthon teremni a szerelmes oly mese rövid idő alatt?

Ugyanabban a palotában lakik a tündérnője is, a várlak átelleni szárnyában, melynek udvari ablakai szemközt vannak a testőrtisztek lakásainak ablakaival.

Ennek tehát nem kell se kimenni éjjel a palotából, se visszajönni: helyben találja a paradicsomot.

Azonban egy még nehezebb talány állt a bizonyossá lét utjában.

Hogyan lehet a testőrtisztek lakóosztályából a herczegnőébe átkerülni? A kettőt egy három ölnyi magasságu fal választja el: felül kétszeres vasrácscsal; azon ember át nem mászhat épkézláb. És föltéve, hogy kötélhágcsókkal véghez vihetné is e nyaktörő merényletet, az alarmfuvás ideje alatt az istállók előtti várudvar annyira megtelik testőrökkel, a kik a lovaikhoz sietnek, hogy egy ilyen falon mászkáló embert annyi lámpás mellett egyszerre meglátnának.

Digitized by Google

Volt azonban a várpalota udvarán egy óriási hársfa, melyet még a nagy kurfürst Frigyes Vilmos atyja ültetett s az ivadékai úgy tiszteltek, mint az izlandiak a szent Igdrazill kőrisfát.

Ennek a terebélyfának az ágai igen közel hajlottak egyfelől a testőrtisztek ablakaihoz, másfelől a herczegnő lakosztályáéhoz.

Lehetséges volna-e, hogy valaki ezen az uton járjon a tiltott paradicsomba? A hársfa ágai mégis csak innen is onnan is jó egy ölnyi távolra vannak az ablakuktól.

A szerelmesek előtt nincs semmi lehetetlen.

IV. FEJEZET.

A SALTO MORTALE.

A királynak legbizalmasabb embere volt a lengyel eredetü Jasinszky, a testőrcsapat parancsnoka. Ez hordta neki a tudósitásokat a tisztek köréből. Egy napon a király A. Z. herczegnek megbizást adott, mely azt huszonnégy óráig távol tartá a fővárostól. Annak a napnak az estéjén ezt az utasitást adta Jasinszkynak:

— Kegyelmed most ide plántálja magát az én udvari szobámnak az ablakába és egész éjfélig és azután ismét az alarmtrombita szóig figyelemmel observálja azt a két szemközti ablakot. (A király jól tudta, hogy melyik Trenk ablaka s melyik a komornáé). Én nekem aztán hűségesen referál arról, a mit animadvertálni fog.

Jasinszky ott maradt a lesben.

Nem soká tartott az unatkozása. A mint a váróra elkongta a tizenegyet s az őrtállók: «Halt! Wer da? — Patrol vorbei!» kiáltása elhangzott: felnyilt a herczegnő lakosztálya felőli ablak. Egy fehér alak jelent meg egy pillanatra; de rögtön visszahuzódott.

Arra tüstényt felnyilt az átelleni ablak s ott meg egy férfialak lett látható.

Digitized by Google

Ez azonban kilépett a párkányra s valamit hajitott a hársfa felé. Az udvari lámpa gyönge fényénél nem lehetett kivenni, hogy mit? A következő mozzanatból azonban kombinálni lehetett, hogy az egy kötél, melynek végére valószinüleg nehéz gömb van megerősitve, a minél fogva az, mint a «lasso» a fa ága körül tekeredik. A férfi alak mind a két karját magasra nyujtva, előre dült, elrugta magát a faltól s aztán egy merész lódulással ivben repülve átjutott a hársfára. Ott eltünt a sürü lombozat között.

Rövid vártatva előkerült a fa másik oldalán. Ott megkötötte a zsinórt a fa ághoz s a gömbös végét behajitá az átelleni nyitott ablakon. Azt odabenn feszesre huzták.

Akkor aztán a kezein függve végig kapaszkodott a faágról az ablakig. Az ablak bezárult utána.

Jasinszky, utasitásához hiven, tovább is a kémszemlén maradt. Irigyen számlálta az óranegyedeket, a miket a kastély órája elkongott. Már az éjfélt is elütötte. Ez a kisértetek és szerelmesek órája.

Ekkor hangzott a fegyverbe hivó trombita szó.

Két percz mulva már nyilt az ablak.

A férfialak ugyanazzal a merész ivrepüléssel áthajitotta magát az ablakpárkányról a hársfára s a tulsó oldalon a lombok közül előkerült. Itt azonban már nem ismételheté a kötéllel való átrepülést, mert akkor az ághoz tekert kötél ott maradt volna s árulójává lesz. Mit csinál hát? Kiállt az ág közepére s nehányszor meghimbálva magát, a hajlós hársfaágat rugantyunak használta s egy vakmerő szökéssel átugrott az ablakába. Ha a trempolinnak használt ág letörik alatta, agyonzuzza magát.

Lenn az istállók udvarán már jártak-keltek a lámpásokkal, de épen a fény miatt nem vehették észre oda alatt, a mi a fejük fölött történik.

Mikor ezt a tapasztalatát elmondá Jasinszky a királynak, ő felsége elszörnyedve kiálta fel: «ezt a gamint a bolondok tornyába kell záratnom!»

Hiszen más is volt szerelmes! De hogy mindennap a

Digitized by Google

nyaktörést koczkáztassa a szerelmeért: az több a megengedett könnyelműségnél.

A király föltette magában, hogy a védenczét ki fogja gyógyitani ebből a nyavalyából.

Jasinszkynak ugyan szigoru titoktartást parancsolt; de föl lehetett tennie, hogy más tiszttársa is észrevette már ezeket az éjjeli tornagyakorlatait Frigyes kornetnak. S abból aztán egyszerre ki lesz találva az enigma.

Az ablak ugyan a szobaleányé; de az a feltünő pazarlás, az nem a cseléddel való szerelmes viszonyra vall.

A király most már világosan tudott mindent.

Ennek az idyllnek véget kell szakitani.

Jasinszky utasitva lett, hogy szép szerével figyelmeztesse az urfit játékának veszedelmes voltára.

A fővárosba olasz kötéltánczosok vetődtek, a kik merész erőművészeti mutatványaikkal gyönyörködtették az udvart és a teljes czimü közönséget. Volt köztük egy pojácza, a ki a lóbált trapézról elhajitotta magát hat öles magasban, s a kit egy fejével lefelé csüggő akrobata hölgy kapott el röptében a két kezével.

Este a vacsoránál a tiszt urak is e bámulatos salto mortaléról beszéltek.

— Ez mind semmi; mondá Jasinszky. De én láttam egy olyan saltimbanqueot, a ki a királyi palotának egyik ablakából a másikba átrepült, a nagy hársfán keresztül, s ott akadt fenn, a szemközti hölgy karjai között.

Trenk Frigyes elsápadt erre a szóra.

A tisztek kaczagtak és protestáltak Jasinszky ellen. Ekkora medvét nem szabad felkötni gavallér embereknek.

— Parole d' honneur, hogy láttam ezt a productiót, szólt Jasinszky.

Erre Trenk Frigyes fölkelt az asztaltól s a pohara tartalmát a háta mögé öntötte.

— Én olyan emberrel, a ki egy lehetetlenségre a becsületszavát teszi fel, egy asztalnál nem iszom.

Ha ez a gorombaság más tiszttel szemben történik,

Digitized by Google

okvetlenül párbaj lesz belőle, azonban Jasinszky parancsnoka volt Trenknek s az alsóbb tiszteknek tiltva volt az előljáróikkal verekedni. Trenk Frigyes kapott egy heti árestomot Spandauban.

Mikor visszakerült Berlinbe, szomoruan tapasztalá, hogy a gárdisták szobáinak ablakai vasráccsal lettek feldiszitve. Vége volt a saltomortaléknak. Mást kellett kigondolni.

A tavasz megnyiltával a király, tiszti környezetével együtt átköltözött Charlottenburgba; a királyné és a herczegasszonyok Berlinben maradtak: ott még akkor az opera-évad tartott.

Charlottenburg azonban nincs oly messze Berlintől, hogy egy szerelmes gárdista este későn oda ne vágtathasson, s korán reggel ismét ott ne legyen a reveillenél.

Trenk Frigyes azt irja a memoirejában, hogy a béke esztendejében két paripát agyon lovagolt. Ilyen módon ez könnyen megeshetett.

Néha az is megesett rajta, hogy nem volt ott pontosan a szabott időben. Azzal vágta ki magát, hogy vadászni volt. A király fölmentette a büntetés alól. Maga II. Frigyes gyülölte a vadászatot, de tisztjeinek elnézte. Azt tartotta, hogy az megőrzi őket a kártyázás szenvedélyétől.

S minthogy Trenk rendesen a vadászat trofeumait is magával hozta, vadásztáskáját teletömve szalonkával (Oculi és palmarum között volt az idő), hát igazolva is volt a holjárása.

A szalonkákat a királyi asztalra servirozták, az ebédhez rendesen A** Z* herczeg is hivatalos volt, a ki nem győzött eléggé csodálkozni a fiatal gárdista vadászszerencséjén, a ki egy éjjel tiz-tizenkét szalonkát tud összeszedni, holott ő neki hat vadásza van, s azok együtt sem viszik többre egy tuczatnál. Azt nem találta ki a serenissime, hogy ezt a másik tizenkettőt is az ő vadászai lőtték.

A király sem tudhatta meg az igazat. Egy szalonka-

Digitized by Google

vadászt nem lehet rendőrkémekkel kisértetni a kokojszásban.

Trenk Frigyes vadászöltözetben, mint a herczegi erdőszerhez tartozó jáger, jött-ment minden feltünés nélkül a herczegi palotában. A városon kivül volt egy határkocsma, ott levetette a livrét s fölvette a gárdista-dolmányt.

Azt irja ezekről a napokról maga a regény hőse, hogy charlottenburgi hadgyakorlatok alkalmával nyolcz nap alatt nem aludt többet ugyanannyi óránál. Így van az, a ki a szalonkákra cserkészik.

Azonban, — a hogy a Jägerlatein mondja a szalonkáról: «palmárum! trallárum!» a huzásnak vége van s azzal együtt megszünik minden vadászati ürügy, kezdődik a vadakra nézve a kiméleti idő. Valami mást kell kigondolni a paradicsom tolvajának. Mert az a mindent tudás tiltott almafája olyan csodálatos fa, hogy minden évszakban érik a gyümölcse.

Más akadályok is halmozódtak össze. A király és a testőr-csapat Potsdamba költözött át. A gárdisták ott tanitották be a lovas ezredeknek a hadfordulatokat. Trenk Frigyesre volt bizva a szileziai lovasság betanitása. Nagy tisztelet, de nagy fáradság.

Azt a bizonyos frajt, a ki a tündéri találkozásokat közvetité, férjhez vitték. A király szerzett számára egy erdőmestert, a ki elvitte magával Lithvániába.

Amália herczegnőt pedig átköltöztették a Spree szigetére. Ott volt a herczegnek egy pompás nyaraló kastélya. De oda már igazán nem lehetett ellenőrzés nélkül bejutni a szerelmes urfinak.

Pedig hát tizenkilencz éves korában nem lehet az embernek a szivét jégre tenni.

Hiszen a király nem is követelte a testőrtisztjeitől, hogy ascétai életben gyakorolják magukat.

Mikor hirül hozták a királynak Jasinszky kémei, hogy Trenk urfi a fáradságos hadgyakorlatok után, a helyett, hogy testét a megérdemlett pihenésnek adná át, gyorsan

Digitized by Google

átöltözik az inasa ruhájába s a vezeték lóra ülve, galoppban elvágtat a Spree partjára; ott van egy hires csárda, annak egy még hiresebb korcsmárosnéja; szép, mint az ördögök leánya: annál szokott az urfi vigasztalást keresni; hát arra azt mondta a király, hogy jól teszi. Azt már homoeopathia nélkül is tudták, hogy a szerelmet szerelemmel szokták gyógyítani.

A szép Annamidinek azonban volt egy halászlegény szeretője, a kinek a gunyhója oda át volt a Spree szigeten. S az minden alkalommal rajta kapta az érzékeny találkozón a gárdistát a kedvesével; s abból nagy veszekedés támadt a zárt szobában, a minek azonban rendesen az lett a vége, hogy Trenk Frigyes jól eldöngette a féltékeny vetélytársat s kidobta az ajtón. Ez aztán, a betört orrát a markában tartva, bömbölve ment a ladikjához s átkozódva, fenyegetőzve evezett vissza a szigetre. Azért másnap megint csak ott volt s ismét kidobatta magát. De rendesen még az nap is visszaevezett a csárdához s aztán a még ott talált lovas katonával szépen kibékült és együtt megitták a békepoharat.

A kémkedők egyet mulasztottak el apróra megfigyelni, azt, hogy vajjon a betört orrát tenyerével takargató legény ugyanaz a halász-e, a ki a korcsmárosné szobájába betört? hátha az maga ott maradt? S a kit az ajtón kitaszigáltak, az a Frigyes kornet úr volt; a ki aztán szépen átevezett a halászcsónakon a szigetre.

Ez a gyanu nem csirázott ki.

Annyival kevésbbé lehetett aggódni, mert a herczegnő nyári kastélya nagyon jó őrizet alatt volt tartva. Hatalmas palánk zárta el a sziget többi részétől, s a kapu előtt katonaőr állt.

Hát még belül. A herczegnőnek volt egy vén duegnája, a kinek az úrnőjét, mint az árnyéknak, úgy kellett mindenüvé követni.

Amália herczegnő szenvedélyes sólymász volt. S erre a sportra különösen kinálkozott a Spree-sziget, melynek záto-

Digitized by Google

nyos oldalát ellepték a gémek és kócsagok. A duegna oda is mindig vele ment. Majd meg madárfogásra adta magát a herczegnő s az udvarhölgynek ott kellett vele naphosszant ülni a bokorban, lélekzetét visszafojtva s lesni a csapóhálóba kerülő pintyőkéket. Máskor meg végig járták a nagy pázsitot, négylevelű lóherét keresve. A herczegnő talált is néha egyet-egyet. Mint tudva van, a négylevelű lóhere szerencsét hoz, de nem annak, a ki találta, hanem a kinek a találó ajándékozza (természetesen nő férfinak.) A herczeg nem igen kapott a négylevelű lóherékből. Az udvarhölgy pedig soha sem talált; meg is lett volna verve a szerencséjével, a kinek azt ajándékba adja.

De mindenekfelett nagy szenvedélyt mutatott a herczegnő a fürdés iránt. A herczegi kastély parkja a sziget egyik oldalán egész a partig nyult le, a hol vén szomorú füzfákkal volt szegélyezve. A folyam fölé egy deszkapavillon volt építve, annak a belsejében volt az uszómedencze, két oldalt öltöző szobákkal.

Már ezt a gyönyörűséget csak a korlát mellől nézte a duegna, ő nem szerette a hideg fürdőt. Kettőjükön kívül senki sem volt jelen. A mi arra bátorítá a herczegnőt, hogy lubiczkolásai közben az úszóruhát is mellőzze. Hisz nem láthatta más istennői termetét, mint asszonyi szemek. A fürdő-pavillonhoz száz lépésnyire közelíteni tiltva volt minden halandónak, vizen és szárazon. A vízben fehérfekete zászlós karók jelölték a tiltott részt s a parton ott állt a faköpönyeg előtt a strázsáló vadász, a ki mindenkire rálőtt, a mint a tilos határt átlépte.

Itt is tökéletesen biztosítva volt Amália herczegnő a meglepetéstől.

Csak egy dolog nem bizonyos. Az, hogy hátha akadhat olyan gyakorlott úszó, a ki száz lépésnyire el tud úszni a víz alatt egy lélekzetvétellel; ennyi a távolság a halászgunyhó és a pavillon között. S valamelyik öltöző szobának a padlóján lehet egy fölemelhető deszka.

Maga Trenk Frigyes ennyit mond sejtetőül:

Digitized by Google

«Talán megirom egyszer azt a regényt, mely Robinson lovagnak három évi élményeit a berlini Spree szigeten, átöltözött alakban elmeséli.»

Három év a paradicsomban! S még most csak az elsőnél vagyunk.

Nem ér-e ez meg tíz esztendőt a pokolban?

Hogy valamennyi Argus-szemek elől el tudta rejteni Spree-szigeti boldogságának titkát Trenk Frigyes! S az alatt minden nap szemtől szemben állt azzal a királylyal, a kinek kertjéből lopta a virágot s szelid nyugodt arczczal, ábrándos kék szemeit félig lezárva, tűrte el annak vizsgáló tekintetét.

S ha egyszer — évek után — rájön ez a király — ez az ember, hogy őt a legkedvesebb védencze folyton csalja és meggyalázza s teszi ezt a lángész találékonyságával, a gonosztevő raffineriájával s az őrült szenvedélyével! Mit fog tenni vele ez a sértett ember? A ki azonfölül még király is?

V. FEJEZET.

A MAGYAR TRENK.

A kalandos regényt egyszerre félbeszakítá a megújult háború.

A béke esztendejét, mely menyegző és parádé között folyt le, már megelőzte két véres hadjárat; II. Frigyes az 1741-iki háborúban elfoglalta az osztrákoktól Sziléziát s a visszafoglalási kisérletnél döntő ütközetet nyert meg Mollwitz körül. Ezt a diadalt ugyan tudtán kívül aratta a király, derék granátos ezredei — ezek a mozgó bástyák — nyerték azt meg; míg ő maga összetört lovasságával futott a csatatérről, az üldöző huszároknak visszakiáltva: «engem nem fogtok el; jobb lovam van, mint valamennyiteknek!»

Azután az osztrák örökösödési háború szépen ki-

Digitized by Google

hízott európai háborúvá. II. Frigyes szövetséget kötött XV. Lajossal, német a franczia val! Ausztriának pedig segélyére jött Anglia; amazokhoz csatlakozott Spanyolország, emezeknek pártjára kelt Nápoly és Sardinia; valamennyi ellenség kiválasztotta Ausztria semmivé tételére a bajor királyt, Károly Albertet; annak szánták Mária Terézia német és cseh tartományait. Magyarországot meghagyták a királynőnek.

Ekkor azonban Magyarország is beleszólt a háborúba. Ismeretes a «vitam et sangvinem pro rege nostro» jelszóval kezdődő fordulópontja a történelemnek s a míg a franczia hadsereg Prágát elfoglalta, a míg a bajor sereg Bécs kapujáig hatolt, a burkus a kettő között nyomult előre; a míg Károly főherczeg, az osztrák derék sereg élén azt kérdezgette a bécsi főhaditanácstól: «már most én a három ellenség közül melyiket támadjam meg?» azalatt a magyar hadsereg, Khevenhüller tábornagy alatt Nádasdy Batthyányi-huszárjaival, kunok, jászok, hajduk hadaival betört Bajorországba, elgázolt francziát, németet, a kit útban talált s a mely napon Károly Albertet Frankfurtban a Bertalan-székesegyházban német császárrá megkoronázták, azon a napon törtek be fővárosa, München kapuin Menczel pandurjai s a frankfurti illuminácziókhoz és tüzijátékokhoz a szerteszét felgyujtott falvak és városok vésztüze adta a viszfényt. VII. Károly császár, Csehország királya megkapta, a miről álmodott, ezt a két dicsőséges titulust; hanem egész Bajorországot elveszté.

Ekkor kezdett Trenk Ferencznek a neve Németországon egyértelmüvé lenni az ördögével. Ő csinálta ezt a rettenetes kivilágítást ellenség földén.

Trenk Ferencz közel rokona volt Frigyesnek, atyáik testvérek voltak. Családjuk a legrégibb német lovagok törzséből való. Frigyesnek az atyja a család törzsbirtokán, Königsbergben maradt. Porosz lovassági tábornok lett, az öcscse pedig osztrák szolgálatba állt, magyar honosságot nyert, Horvátországban nagy főnemesi birtokot kapott

Digitized by Google

donáczióba s Magyarországon is halt meg, mint Lőcse városának parancsnoka.

Tehát már a két testvér megérte azt, hogy mint ellenség álljon egymással szemközt. A mollwitzi ütközetben egymásnak a katonáit vágták.

A két unokatestvér azután még az ellenséges fegyverzeten kívül testben és lélekben is tökéletes ellentéte volt egymásnak.

Frigyes szoborszerű, athlétai alak, apollói arczczal, behizelgő kék szemekkel, oroszlánrőt hajjal, mely Frigyes király mintájára, nagy göndör fürtökben, homlokáról felsimítva omlott hátra. Ferencz pedig széles vállú, vastag derekú vasgyúró, rendkívül hosszú karokkal és iszonyú tenyerekkel, ha egy embernek a koponyáját a markába szorította, az elájult bele. Az van róla feljegyezve, hogy a pallosával egy ökörnek a nyakát egy csapásra le tudta vágni, s a törökök fejeit úgy aprította, mint a répát. Arcza születésétől fogva rút volt; kiálló pofacsontok, bikahomlok, sürű szemöldök, vastag orr, felvetett, széles ajkak, előrenyuló áll; sörtekemény haja fekete volt, s mikor haragba jött, a fejbőrét mozgatni tudta, s akkor a haja égfelé meredt. S ezt az ijesztő arczot még rémségesebbé tette egy véletlen. Egyszer egy tonna lőpor robbant fel mellette s a láng úgy teleszórta az egész arczát fekete lőpor pontokkal, hogy annak most már minden attributuma meg volt, a mi egy ördög minősítéséhez megkivántatik. Tökéletessé tette azt azonban indulatának kifejezése az arczvonásaiban.

A hogy Frigyes maga leirja nagybátyját, a magyar Trenk kegyetlen volt, dorbézolásban és kicsapongásban véget nem ismerő. A szerelmet is csak úgy ismerte, mint a kinzásnak legpokolibb faját. Kiméletlen az ártatlanok iránt, engesztelhetetlen a boszúállásban, embergyűlölő az istentelenségig s minden vallásnak megtagadója. Mint ellenség félelmes, mint barát hitszegő, csalfa.

És a mellett egy lángész! Tele humorral, szatyrával,

Digitized by Google

sokat olvasott, tanult; a feje egy káptalan; hétféle nyelvet beszél úgy, mint a ki beleszületett; mikor a kalandjait elregéli, mikor a vezérek, udvaronczok léhaságát előadja víg társaság előtt, mindenki kaczag rajta s elfelejtik neki, hogy olyan rút. Még hegedülni is tudott, és igen szépen. Mikor azokat a mélabús magyar és horvát népdalokat hangoztatá a nyirettyűjével, az embert megrikatta vele.

Legrosszabb indulatja volt a kapzsiság, a kincsszomj. Hősi életútjának ez volt az útmutatója. Mikor pandurjai élén egy városba betört, azoknak az volt az utasitásuk, hogy raboljanak. A templomok kincse sem volt előtte szent; kelyhek, monstrancziák, pásztorbotok, keresztek, szent szobrok (ezüstből) különösen érdekelték. A rablott tárgyakat aztán potom áron összevásárolta a pandurjaitól s szekérre rakva küldte haza unnavölgyi várába. S ha a harám-basái közül valamelyik vonakodott átadni a zsákmányolt ékszert a vezérnek, egy drágaköves órát, brilliántos nyaklánczot, azt a legközelebbi ütközetben úriási küldetéssel bocsátá az ellenségre, mikor azután elesett, érte ment, hulláját megmenté s úgy örökölte az ékszereit.

Három év alatt két millió forintot érő kincseket rabolt össze. Csak az igazgyöngyök százezer forintot értek, a miket összegyüjtött.

És a mellett határtalan volt a fösvénysége. Roppant gazdagságából soha semmit el nem költött. Pandurjai nem kaptak zsoldot, szabad rablás volt a fizetésük. A táborozás alatt mindent ingyen kapott a megsarczolt lakosságtól s ha béke idején felvetődött Bécsbe, naponkint nem adott ki saját élelmére többet egy forintnál; azt is a fogához verte előbb: reszketett a pénzért.

Mennyire ellentéte volt ebben is az unokaöcscsének, a ki mindenét megosztá a bajtársaival s a hogy jött a pénze, úgy el is ment rögtön.

S ennél a kegyetlen szörnyetegnél, a ki a dæmoni foga-

Digitized by Google

lom ideáljának látszott, még voltak kegyetlenebb, szivtelenebb dæmonok, a kik őt is semmivé tudták tenni; a bécsi udvaronczok.

Trenk Ferencz már húsz éves korában kimutatta a foga fehérét. Legelső hőstette az volt, hogy egyszer kivont jatagánnal ment az apja tiszttartója elé, pénzt követelve tőle. Az kereken megtagadta az úrfitól kivánsága teljesítését. Fel sem kelt előtte, csak úgy a karszékében ülve, a szájába dugott pipán keresztül mondá, hogy «nem».

«Adsz? Nem adsz?» kérdezé még egyszer az úrfi, a jatagánt fölemelve.

«Nem!»

Azzal egy suhintással leütötte a fejét a tiszttartónak, s aztán megint visszatette a leütött fejet a helyére.

«No, hát még sem adsz?»

Ezért a virtusáért aztán futnia kellett az országból.

Átmenekült Oroszországba, ott a czárné szolgálatába állt s Münnich tábornagy alatt vitézül harczolt a törökök ellen. Hamar fölvitte a kapitányságig.

A besszarábiai hadjáratban megnyilt a dicsőség mezeje Trenk Ferencz előtt s ott még nagyra vihette volna, ha azt, a mit a kardja élével kivívott, a kardlappal el nem rontotta volna.

Egyszer a huszárezred, melynél mint százados szolgált, erőszakolt kémszemlére lett kiküldve. A sürű erdők között előhaladva, rá is bukkantak a török előcsapatra, mely előőrsöket nem állítva, sátorozott egy folyam melletti síkon.

Tsatsinoff ezredes, a mint megpillantá a török tábort, azonnal vissza akart huzódni, hogy a fővezérnek jelentést tegyen az ellenség állásáról.

— De ördögöt vonulunk vissza! Tüzeskedék Trenk Ferencz. Itt most meglephetjük a törököt; ezerkétszázan vagyunk, azok legfeljebb háromezeren; úgy szétverjük őket, hogy a Dunáig meg sem állnak.

Az ezredes azt mondta neki, hogy fogja be a száját.

Digitized by Google

Trenk Ferkó befogta a száját, de kihúzta kardját s a mit az óbester az egész ezredével nem mert megpróbálni, azt megtette ő a maga svadronjával. Kétszázad magával kirohant az erdőből; közé vágott a háromezernyi töröknek. A nyavalyások, a kiket csendes álmukban lepett meg, azt hitték, az ördög van a hátukon, szétfutottak; ott hagyták a sátraikat, az volt boldogabb, a ki lóra kaphatott s átúszhatott a folyón. Ferencz vitéz levágott belőlük, a hány a keze ügyébe került, elvett tőlük ötszáz lovat, elkapta a basának a lófarkas jelvényét s aztán felgyujtá az ott hagyott sátorokat.

És Tsatsinoff ezredes még akkor sem avatkozott bele a hajczihőbe.

Trenk Ferkó haragtól lángolva, vérontástól mámorosan ért vissza a maga svadronjával az ezredeshez.

Odarúgtatott Tsatsinoffhoz, a mint az a szép rendben fölállított lovasság előtt, a tábori távcsövével szemlélte a terepet s az adjutánsának diktálta a futó ellenség létszámát, pontos tudósítás czéljából.

— Hát te nyomorult, gyáva pribék! kiálta rá Trenk Ferkó. Még akkor sem mersz a helyedből megmozdulni, mikor már látod, hogy én magam szétzavarom a török tábort. Te most megsemmisíthetted volna az egész török avantgárdát!

S nem elégelte meg a szóval, hanem ott az ezred hadrendje előtt, úgy végig verte kardlappal az ezredesét, hogy az a lováról is leesett.

Ezért aztán annak rendje szerint haditörvényszék elé állíták Trenk Ferkót s főbe lövetésre ítélték.

Münnich tábornagy azonban kegyelmet adott neki, azon föltétel alatt, hogy a legközelebbi csetepaténál három török fejet fog elhozni.

Trenk Ferkó hozott aztán neki négyet.

Ekkor a tábornagy a fiut őrnagygyá léptette elő. Most már hatszáz embernek parancsolt.

Ezuttal egy kozák ezredhez tették át.

Digitized by Google

Ott is sok merész hadi kalanddal tette magát nevezetessé. Úgy beszéltek róla, mint egy csodahősről.

A Drina mellett erős ágyuharcz folyt, a törökök a balparti üteggel nagy kárt tettek a jobb parton fölállított kozákságban. S az orosz pattantyusok nem birtak nekik megfelelni.

Trenk Ferkó egyre lovalta az ezredesét, a vitéz Buffaloff kossevoi attamánt, hogy bocsássa rohamra a kozákjait a gyilkos ágyútelep ellen; de ez azt felelte neki, hogy «maradj veszteg.»

Egyszer aztán fejébe ment a vér az ifjú őrnagynak; rohamot fuvatott s a maga hatszáz kozákjával átúsztatott a Drinán, az ágyútelepet fedező szpahikat szétverte, a török komparadzsikat leaprította, az ágyuikat beszögezte s aztán, mint ki dolgát jól végezé, megint visszaúsztatott az ezredéhez.

Folytatása következett logikai egymásutánban. Trenk Ferencz Buffaloff kossevoi attamánt ott az egész sereg szine előtt kegyetlenül elpáholta kardlappal.

Ezért aztán másodszor is halálra itélték.

Münnich tábornagy ismét kegyelmet osztott neki, de egyuttal elcsapta a hadseregtől s kitiltá Oroszországból.

Akkor aztán a tüzes fiatal legény hazakerült Magyarországba.

Jó hire megelőzte. Az ilyen derék vitéznek nagyon is lett volna helye az osztrák ármádiában, a ki a tohonya generálisok flegmatikus temperamentumát kardlappal szokta kikurálni, épen ezért nem kapott sehol helyet.

Pedig az apja is előkelő vezértiszt volt. Annak meg épen nem volt rá szüksége. Még csak az kellett volna!

Hisz ez megkardlapozná az egész Hofkriegsrathot és a Generalkommandót első alkalommal.

Azt mondta neki az apja:

«Édes fiam, ha már verekedni akarsz, ott van a saját dominiumunkban a hozzád méltó ellenség: az ezer meg ezer haramia. Tele van velük a fekete erdő. Szedd össze a

Digitized by Google

szerezsánokat, pandurokat, hajdukat; pusztítsd el, irtsd ki a zsiványokat. Az lesz a neked való mulatság. A katonáink nem bírnak velük.»

És a fiatal Trenk Ferkó megtette azt, a mire a generálisok nem voltak képesek. Egy év alatt megtisztította Horvátországot és Szlavóniát a rablóhadtól. De fel is voltak ékesítve az országutak karóba húzott, meg kerékre font zsiványokkal végtől-végig. Az utolsó csapatjukat pedig körülzárta hozzáférhetetlen sziklavölgyeikbe.

Ekkor tört ki a háború Mária Terézia és ellenfelei között.

Soha csunyább, utálatosabb ürügy alatt nem indítottak meg népirtó vérfürdőt, mint ebben a háborúban. Megtámadtak egy törvényes uralkodót, egy megkoronázott főt, csupán azon okból, mert asszony. Ha férfi lett volna, békében hagyják. De mivel nő volt, meg kellett osztozni a tartományain. A porosz király nagy hirtelen elfoglalta Sziléziát, a bajor király felső Ausztriát s Bécsig hatolt hadseregével; a franczia pedig elfoglalta Csehországot, megszállta Prágát. A másik kettőnek csak volt oka, ha nem is volt igazsága, országát akarta új tartományokkal gyarapítani; de mi keresete volt XV. Lajosnak Csehországban?

Ennek a fiatal királynak a viselt dolgaira mindig nagy befolyással voltak a szép hölgyek. Az egyik kedvencze megtanította hímzeni. A király igen sokra vitte ebben a művészetben. S a király példája hódít. Valamennyi udvaroncz mind himet varrni tanult; a versaillesi palota egész himző-műhely lett s nem is volt igaz nemes, a ki nem a saját stikkolását viselte a kard hevederén. Ekkor új vonzalma támadt a királynak, a szép Chateauroux herczegnőben. A kegyencz nő andalusiai faj volt, hevesvérű és követelő. Ez felbuzdítá a királyt, hogy ő is tépje a harczmező babérait, miként kortársa, a szép Frigyes király. S erre XV. Lajos félredobta a himző rámát, előhozatta a paripáját, nyeregbe ült, zászlót bontott, vele együtt a herczegek

Digitized by Google

és marquisk szintén félbe hagyták a tűvel festést, lóra ültek, zászlót ragadtak s berontottak nagy hadsereggel Mária Terézia országába, hogy a szép Chateauroux herczegnőnek örömet csináljanak vele.

Ennyi igazságtalan orvtámadás visszatorlására Mária Terézia is hozzányult minden kinálkozó fegyverhez.

Mikor már a három ellenség minden örökös tartományát elfoglalta s azokból csak annyi volt még az övé, a mennyit Károly főherczeg hadserege kiczövekölve tartott, akkor felhivta a királynő a magyarokat elveszett országai visszafoglalására.

A fiatal Trenk Ferencz önkényt ajánlkozott egy szabad pandur-csapatnak saját költségén kiállitására. A mint erre felhatalmazást nyert, felszólította a sziklavölgyben körülzárt haramiákat, hogy teljes bünbocsánat mellett álljanak be az ő csapatjába. Azok odasereglettek mellé: harambasáik lettek főtisztjeik.

Három év alatt Trenk Ferencz pandur-csapatja ötezer főnyi dandárra szaporodott fel. Csupa merő szemen szedett zsivány, bojnyik, haramia, futó betyár, akik között válogatott gárda volt a pandur. Zsoldjuk szabad rablás. Jaj annak az országnak, a hova ezek beszabadulnak!

Először végig pusztitották Bajorországot. A mig Khevenhüller Nádasdyval a bajor király hadseregét két ütközetben tönkre verte, addig Trenk Ferencz pandurjai lángbaboritották a falvakat, s öltek, mészároltak irgalom nélkül, a kit a lovuk utólért. A franczia hadcsapatok hanyatthomlok futottak előttök. A jó bajor király a saját országából kinnrekedve, csak lamentáló protestáczióval tudott föllépni a pusztitó hadak ellen: «a népjog ellen való az ilyen hadviselés!» De hát ő neki minő népjog adta a fegyvert a kezébe?

Azt mondja az irás: «a ki fegyverrel öl, fegyver által hal meg».

(Ezt a tételét a szentirásnak a nazarénusok hamisan magyarázzák. Szerintük a Megváltó e szavakkal megtil-

Digitized by Google

totta a fegyver használatát. Pedig épen ellenkező e mondásnak az értelme. A ki fegyverrel öl, azt fegyverrel kell megölni. A ki az én hazámba betör, a ki az én hazám fiait megöli, annak Krisztus vezérszava szerint fegyver által kell meghalni. És miután magától lövő puska nincsen, s a karddal láthatatlan kezek sem hadakoznak, bizony nekünk, magunknak kell azt a fegyvert a kezünkbe vennünk, hogy Krisztus mondása végrehajtassék s az a ki fegyverrel ölt, fegyverrel haljon meg. Igaz értelme az, hogy istenfélő ember ne kezdje el a háborut; de ha az istentelen ember elkezdi, akkor a kegyes istenfélő ember verje vissza!)

Az első hadjárat azzal végződött, hogy Mária Terézia Boroszlóban külön békét kötött II. Frigyessel, átengedve neki Szilézia legszebb részét s azzal a porosz hadsereg szépen hazament. A bajor sereget már a magyarok, osztrákok tönkre verték s akkor aztán, egyesült erővel fordultak a Prágában uralkodó francziáknak. Azok télben hóban menekültek haza, üldöztetve Festetics tábornok huszárezredeitől s jó ha egyharmad része meglátta a szép Francziaországot. A király segithetett volna ugyan tönkre vert hadvezérén, Bellisle herczegen, mert ott állt a Rajna mellett egy derék sereggel: de hát mással volt elfoglalva. A szép Chateauroux herczegnő, a hugával együtt meglátogatta a táborban a királyt s enyhülést hozott neki a hadjárat fáradalmaiért s a közben XV. Lajos elfeledé az egész háborut. A királyi sátor előtt a testőr svájcziak dalolták fenhangon a gunyverset: «Ah madame Enroux! Je deviendrai fou. Si je ne vous baise!» (Ah, Enroux asszonyság! Mindjárt kitör a kórság: Ha meg nem csókolhatlak!)

A sok édességnek az lett a hatása, hogy a király belebetegedett s akkor aztán hosszú ideig nem volt kedve semmiféle vitézkedéshez.

Ebben a mizeráblis állapotában riasztá föl az a rémhir, hogy a rettenetes Trenk Ferencz átusztatott a Rajnán

Digitized by Google

ötezer pandurjával s széltében öl, vág, rabol, sarczoltatja és gyujtogatja a szép elszászi városokat szerte.

Trenk Ferencz átvitte a háború fáklyáit magába Frankhonba.

Trenk pandur-csapatja teljesen felzavarta a franczia hadakat. A rendes hadi taktika csuffá lett téve a szokatlan harczmód által. Ezek derék harczot ritkán álltak; ha kemény ellentállásra találtak, megfordultak, szétfutottak; de néhány óra mulva ismét egy csapatban voltak s ujra kezdték a támadást. Ravasz megfutással maguk után csalták az ellenséget s elrejtett czimboráikkal egyszerre két tűz közé fogták: mikor az ellenfél azt hitte, hogy elkergette őket, egyszerre csak azt vette észre, hogy már a háta mögött vannak. Soha az ellenséget éjszaka nem hagyták pihenni s hihetetlen utakat tudtak belovagolni az éj sötétjében.

Embereik és lovaik abból a fajtából valók, a mely minden viszontagságaihoz az időjárásnak hozzá van edzve, maguk a paripák is csikó koruktól kezdve az erdőn nőttek fel, télen nyáron soha akolban nem voltak; a lovasaiknak is többször adott szállást a bokor, mint a csárda. Fegyvereik is olyan ismeretlenek. A horgas fokos, a mely ellen a sisak meg nem véd; a pányva, a mivel az ellenfelet lováról lerántják; a görbe kard, a handzsár, a mi veszedelmes eszköz összekeveredett tusában; lőni tudnak puskával lóhátról futás közben, s kurta nyelű baltáikkal czélba hajítanak, hogy az az élével áll meg. Pardont nem adnak senkinek. Házakat, templomokat előbb kirabolnak, azután felgyujtják. Istent nem ismernek, a hol egy pap akad a kezükbe, azt kegyetlenül elverik. Ebben a vezérük jár elől a példával: papokat eldöngetni, reverendákat kiporolni, ez az ő legkedvesebb mulatsága. (Majd lesz még erről szó!)

Trenk martalócz-csapatjai Strassburgig elszáguldoztak, s ez alatt Nádasdy tábornok egész kényelmesen hidat verhetett a Rajnán s átkelhetett a hadtestével. Egy nap-

Digitized by Google

pal később maga Károly főherczeg is átvonult a derék sereggel.

Az osztrák és magyar seregek hatvanezer főnyi erővel álltak Elszászban. Egy év előtt még a francziák voltak Csehország urai.

A franczia király kórágyán olvasá vezére, Noilles herczeg tudósitását a magyarok és osztrákok kellemetlen látogatásáról: a vezér azt kérdezte, hogy mit csináljon? A király átadta a jelentést Chateauroux herczegnőnek, a herczegnő átadta a bibornok miniszternek; a király káromkodott, a herczegnő sirt, a bibornok fohászkodott; de a fővezérnek egyik sem mondta meg, hogy mit csináljon.

VI. FEJEZET.

CZIRCZE.

II. Frigyesnek sokkal több gondot szerzett az osztrák-magyar seregek betörése Franczia országba, mint XV. Lajosnak.

Közte és Mária Terézia között békekötés volt. De hiszen arra való a diplomaczia, hogy a hol békesség van, azt elrontsa.

Az ürügy megvolt. Mária Terézia a szegény német császár lába alól kihuzta a földet; egész Bajorországot kezében tartá. Már pedig az illendő dolog, hogy a ki egyszer német császár, annak valami birtoka legyen is a német földön: tiszteletbeli császár nem lehet az ember! Aztán élni is csak kell valamiből, egy császár nem telelhetett ki csupa diszlakomákból.

E végett II. Frigyes követe sürgető előterjesztéseket tett Mária Teréziánál, különösen a Trenk pandur-hadának kegyetlen hadviselése miatt. A férfilelkü asszonynál azonban a legyőzött ellenség számára nem volt irgalom.

Mária Terézia szóba sem állt a burkus követtel, sőt

Digitized by Google

mikor az már nagyon követelő kezdett lenni, az udvari bolondját utasitá, hogy fizesse ki őt apró pénzzel.

A királynő tréfamestere egy kálvinista peregrinus diák volt, a kinek furfangjait megörökité a krónika.

Áron diák a porosz követnek ezt a példát mesélte el szép hegedüszóban. (Mikor tudniillik az a Trenk Ferencz kegyetlenkedései fölött lamentált.)

— Tudod komám: egyszer egy parasztot megtámadott az utczán a földes urnak a sinkoránja. A parasztnál vasvilla volt, s ezzel olyan erősen védelmezte magát, hogy a molosszus kutyát agyonszurta. Nagyon megharagudott ezért a földesur: «Hát ebadta! nem tudtad magadat a kutyám ellen a vasvillád nyelével védelmezni?» «Azt tevém lesz, nemes uram bizonynyal, monda a paraszt, ha a te kutyád is a farkával akart volna megharapni.»

A mese nagyon érthető volt.

Megharagudott-e ezért II. Frigyes? az nem bizonyos. Trenk Frigyes azt állitja, hogy felindult. A nagy király azonban nagy szinész is volt. Környezete előtt azt a szerepet játszotta, hogy ő lelke hajlamai ellenére, a királynő kiméletlensége által kényszerittetik ujból fegyverhez nyulni. Pedig már akkor alá volt irva a titkos szerződése egyfelől a franczia királylyal, másfelől a német császárral, mely szerződés pontozatai szerint az alatt, a míg a franczia hadsereg az Elszászba betört osztrák-magyar derék sereget megtámadja és megveri, II. Frigyes bevonul Csehországba, azt elfoglalja s felét magának megtartja, felét Bajorországhoz csatolja, a hová az elüzött császárt visszahelyezi.

Ő azután tudott utasítást adni a francziáknak.

A hol magyar seregekkel állnak szemközt, ne várják be a támadást: hanem ők előzzék meg azokat rohammal.

Egy szeptemberi reggelen valamennyi főtisztet felhivatott magához Frigyes király Potsdamba. Igen jól tudta előttük adni a skrupulozus filozófust, a kit a fátum hatalma ismét a fegyverre appellálni kényszerit. Az igazi oka a

Digitized by Google

háboru ujból megkezdésére azonban leginkább az volt, hogy Mária Teréziának főhadserege tul járt a Rajnán s a királynő, a békekötésben bizva, saját országait csaknem védtelenül hagyta.

Frigyes királynak Prágáig való előnyomulása inkább sétajárásnak mondható, mint hadjáratnak. Senki sem állt az utjában. Szászország kedélyesen ajtót, kaput nyitott előtte.

II. Frigyes a hadizenet után tizednapra Prága előtt állt három hadtestével: a negyedik, Schwerin hadteste, egy nappal később érkezett meg Szilézia felől a Moldva tulsó oldalán.

Prágát Harsch osztrák tábornok tartá megszállva tizennyolczezernyi hadsereggel.

Ez a név is egyike a korszak nevezetességeinek.

Ha mai napság egy operette librettistája egy ilyen generálist próbálna szinpadra hozni, a kritika agyonverné érte.

Először is azt tette, hogy a francziák által, a tavalyi nagy nyakrafőre retirálásban ott feledett hajóhidat szépen ott hagyta az érkező burkusoknak. Azok külömben kénytelenek lettek volna hetekig várni, a mig a pontonjaik utánuk érkeznek. Igy azonban a kész hidat maguk előtt találva, azon menten keresztül költözének s Prágát körülfogták.

Azután azt a genialitást követte el Harsch generális, hogy a várost uraló Ziskahegy fellegvárába csupán negyven horvát határőrt helyezett el. Ezt a veszedelmes állást kellett volna teljes erőfeszitéssel megvédelmeznie.

Igy azonban az a negyven granicsár épen csak arra volt jó, hogy a porosz granátosok előtt leereszsze a felvonó hidat, nehogy azok létrákon legyenek kénytelenek a falakra felmászni.

Akkor azután Frigyes király ugyanebből a ziskahegyi várból kezdé el lövetni Prágát.

Harsch generális persze oda föl a magasba nem tudott

Digitized by Google

lövetni: hát csak türte egy darabig a mulatságot. Mikor aztán megsokalta az ágyuzást, tizenkét napi követésre méltó kereszténvi türelem után, akkor elővette a legjobbik eszét és kapitulált. Tizennyolczezer ember lerakta a puskát, a nélkül, hogy annak a hangjában gyönyörködött volna. Soha országot olcsóbb áron nem vettek, mint Frigyes király ezuttal Bohémiát.

A cseh főurak és polgárok siettek lábaihoz rakni hódolataikat.

Csakkogy ezzel nem volt a háborunak vége.

Az a rendkivüli és hihetetlenséggel határos fordulat következett be, hogy a mint Károly főherczeg és Nádasdy meghallották, hogy Frigyes király betört Csehországba, nem kérdezték meg elébb a bécsi főhaditanácstól, hogy mit csináljanak, hanem rögtön visszafordultak, átkeltek a Rajnán s olyan gyorsan, a hogy mentek, vissza is tértek Bajorországon át Csehországba. Elől sietett Trenk Ferencz a pandurjaival.

És Noilles herczeg, a kinek a franczia hadsereggel sakkban kellett volna tartani Károly főherczeg seregét, igazi mivelt franczióhoz illő udvariassággal engedte neki, hogy magát rekomendálva, hazatérjen.

Trenk Frigyes nagy kegyében állt ekkor II. Frigyes királynak. Most is, mint azelőtt Berlinben és Charlottenburgban, a királylyal egy asztalnál étkezett. Ahogy amott részesült ludmájpástétomokban, úgy szelte meg itt a királylyal ugyanazt a pumpernikkelt (a derczekenyér legkomiszabb fajtáját).

II. Frigyes otthon tudott gourmand lenni: válogatós volt a borokban s a szakácsának utasitásokat adott; a táborzás alatt pedig ette azt a rosszul sült kenyeret, a mit a közkatonája, sütötte hozzá maga a szalonnát a bivouac tüze mellett, hált a puszta földön, feje alatt egy kéve zsuppal. S legfeljebb rámordult a közkatonára, a ki a feje alól kihuzta a szalmát: «Te ficzkó! Nekem is hagyj valamit!»

Digitized by Google

Ezért imádták is a katonái.

Hetekig nem váltott öltönyt s a lábáról le nem huzta a csizmát. Nagy sárban leszállt a lováról s együtt gyalogolt a latyakban a gránátosaival.

Trenk Frigyes hű követője volt a mesterének. Neki is bő lakomája volt a földbefagyott répa, a mit a parasztok a mezőn feledtek.

És nem sokára bőséges alkalmuk nyilt a koplalásra.

Megérkezett nagy lóhalálában Trenk a pandurjaival, az «örök» Nádasdy a magyar huszárjaival s ettől fogva a diadalmas porosz hadsereg maga lett körülzárva.

Nem jöttek azok ütközetet állni, csak épen az élelmi szereiket fogdosták el a poroszoknak.

A katona még csak kiállja a koplalást, de a ló elpusztul, ha szénát abrakot nem kap.

A hatalmas porosz sereg hat hét alatt negyvenkét ezer embert veszített a soraiból, a nélkül, hogy egy ágyulövést hallott volna. Elhordta őket az éhség és a tábori nyavalya. A legtöbb átszökött az ellenséghez, a hol volt mit enni.

Utoljára a «rettenetes Trenk» átvádolt a zajló Elbe folyón Pardubiczig s a poroszoknak minden felhalmozott széna és szalmakészletét felgyujtotta. Ezzel az inség a végső fokra hágott a táborban.

A pardubiczi takarmányhalmaz megsemmisítése után Frigyes király is kénytelen volt a barbár módszerhez folyamodni: erőszakos rekvirálás utján beszerezni a szénát, zabot.

Csakhogy érteni kell ahhoz! Nem olyan könnyü az a rablás, mint a hogy az ekszczellenciás urak gondolják. Annak akadémiája van. A burkusok pedig elemi ismeretekkel sem birtak e magas szaktudományban. Valahányszor szénázó csapatot küldött a király a vidékre, az mind egy lábig odaveszett: hirmondó sem került vissza belőle. Azokat Trenk pandurjai levágták. Lopni nehéz, de tolvajoktól lopni, az igazán nehéz.

Digitized by Google

Egyszer aztán, mikor annyira ment az inség a táborban, hogy a király lovának is csak komisz kenyeret tudtak adni abrak helyett, azt mondta Trenk Frigyes: «No most én megyek ki szénázni, majd megmutatom én, hogy mi annak a módja?» A király felszabadította rá.

Frigyes kiválasztott maga mellé ötven derék szilézíai huszárt és huszonöt gyalog vadászt s azokkal kora hajnalban neki vágott a széles világnak, jó szerencsére.

De félnapi járóra Prága körül nem talált Trenk Frigyes se egy tanyát, se egy majorlakot, a melyiknek teteje lett volna. Ott már mind a másik Trenk járt s az mindent fölégetett: még a kutakat is behányatta.

Még beljebb kellett hatolni a kis csapatnak, étlen szomjan.

Ha nyár lett volna, legalább a lovak egyet haraphattak volna a füből: de tél volt, hó fedte a mezőt.

Végre, a mint egy erdőből kibukkantak, nagy örömükre egy szép dombtetőn egy kolostort pillantának meg s tul a dombon egy csinos, rendezett falut s annak a szélében egy urasági kastélyt. A kastélynak vörös teteje volt, középen tornyocskával, mögötte szép nagy park, körülpalánkozva: biztató jelenség volt, hogy a kémény füstöl. Ott sütnek, főznek.

Trenk Frigyes úgy osztá fel a csapatját, hogy az ötven huszár tegyen látogatást a klastromban s a mi áldást a barátoktól beszerezhet, azt hozza el magával; ő maga pedig a huszonöt vadászszal meglepi az urasági kastélyt. A parasztoktól nem lehet tartani, azok félnek a puskától.

Könnyü volt a kastélyba a bevonulás: nyitva volt a kapu. Az udvaron ácsorgott a sáfár. Azzal nagy hirtelen megértette Trenk Frigyes, hogy miért jött? Szénát, szalmát akar vinni a király serege számára. Utalványt ád róla, bármi áron adják. A sáfár azt mondta, hogy igen szivesen adják: van széna is, szalma is elég, szekér is áll a fészerben valami tiz, a mire felrakhatják: de hozzávaló forspont nincsen. A magyarok minden lovat elvittek.

Digitized by Google

Egyebet nem bántottak. Ez a kastély és az uradalom Sch . . n grófé, a ki maga is az osztrák hadseregnél szolgál, generális rangban.

Ez már derék fogás! Egy osztrák tábornok kazlából huzni a szénát.

Frigyes rögtön neki állította a vadászait, hogy a szénaraktárból nagy gyorsan rakják meg a szekereket: majd azután szétnézhetnek, hogy a maguk számára is kapjanak valami harapni valót. Első a ló, azután az ember.

Maga is éhes volt pedig, huszonnégy órai koplalás után. A mig a vadászok a szénával bajlódtak, ő maga felrontott a kastélyba.

Elvadul az ember erkölcse a háboruban. Ez a finom gavallér az egyik kezében a kivont kardját, a másikban a felhuzott sárkányu pisztolyát tartva, vágásra, lövésre készen, csörtetett be az idegen uri lakba.

A kastély a régi patriarkális modorban épült, magas földszintre; a tágas nagy pitvarból egyenesen a konyhába kellett lépnie, onnan nyiltak az ajtók az urak és vendégek szobáiba.

A bástyányi nagy tűzhelyen hatalmas parázshalom izzott s ennek a tüzénél forgatott egy fehér sipkás vén szakács egy nyársra huzott ludat. Egy szép pirosra megsütött ludat, a minek a zsirja az alatta levő serpenyőbe csöpögött.

A sültnek a szaga felütötte a berohanó katonának az orrát. Két hét óta nem volt már egy falat hus a szájában.

Az ember vademberré lesz a tábori életben. Kannibáli ösztönök nőnek fel benne, mint a megivott vizi borju.

Odarohant a tűzhelyhez.

— Ide azzal a luddal! ordítá a szakácsra. S nem várva a kapitulációt, kikapta annak a kezéből. Pedig adta volna az önkényt is, agyon rémülve a mellére szegzett pisztolytól.

S minthogy három keze nincs az embernek, Trenk Frigyes, hogy a nyársot is, meg a pisztolyt is tarthassa, kénytelen volt a kivont kardját a foga közé szoritani.

Digitized by Google

Szép figura lehetett.

Egy ezüst mellvértes óriás, egyik kezében pisztolylyal, másikban egy sült ludba mártott nyárssal, fogai közt egy éles karddal.

Rohant a prédájával a legelső oldalajtó felé.

Mi volt a szándéka?

Hát az, hogy megegye az egész sült ludat. Egyedül maga, úgy, hogy a katonái észre ne vegyék; meg ne kelljen velük osztani.

Ah, egy kiéhezett fiatal gyomor nem ismeri a lovagiasságot, a pajtásságot. Az ember olyan szép állat ilyenkor, mint a farkas.

Az első szobában, a melybe Frigyes berontott, butító sötétség volt: az ablaktáblák mind be voltak zárva. Hanem egy oldalajtó függönye mögül valami zöldes világosság szűrődött át, hosszú sugárküllőt vetve a sötét szobába. Frigyes odasietett s a sült ludas vasnyárs hegyével félretolta a nehéz brokát függönyt.

Ott aztán megtorpant: a lélekzete is elállt a bámulattól.

Egy hosszú terem nyilt meg előtte, gazdag rokokó butorzattal, mely mélységében egy alkoveban záródott. — Szemközt egyetlen magas ablak vetett világot a szobába, ólomba kőrített zöld és sárga talp-üvegeken át. A kerevet előtt egy selyemdamaszttal terített sárkánylábu asztal állt, azon pástétom, sütemény, déligyümölcs ezüst tálakon; hosszú nyaku palaczkok, illatgőzölgő punchos üst. Inyencz lakoma!

De nem ez a látvány állitá meg helyében a szilaj hadfit, hanem valami más.

A fülke szétnyilt kárpitja közül egy női alak jött elő: épen úgy, mint Anadyomene a habokból. A függöny tengerszin selyem volt. Mint mikor Cythere tengertajtékból megszületett. Egy tündér alak, kinek nem volt egyéb takarója, mint a nyers selyemhez szinlő hosszú hajzata. Az ablak zöld világítása mellett a csábalak rózsaszinűnek

Digitized by Google

látszott; de a mi aranyos volt rajta, az annál aranyosabb lett.

S a hölgy, a kit így megleptek, nem sikoltott fel a belépő férfi láttára, nem sietett függönyeivel eltakarni circei bájait, hangosan elkaczagta magát, mikor Frigyest meglátta.

Hiszen volt is rajta kaczagni való! De ez a kaczagás a szép, eleven szobrot még varázslóbbá tette.

Frigyes elvesztette az eszét. Van még az éhségnél is erősebb indulat. Kard, pisztoly, nyárs mind egyszerre a földre lett dobva; a lovag egy szökéssel otttermett a kaczagó nő előtt s a lábai elé térdelve, átölelte annak a termetét.

— Parbleu! Ce cuirasse me gène; mondá a meglepett hölgy.

Percz mulva mellvért le volt dobva. Aztán a dolmány is (annak meg a zsinórja karczol). A hölgy segített.

— Ah, c'est un beau garcon! Que vous étes un bel homme! Hizelkedék a gyönyörű démon s kétfelé pödörve az ifjunak kunkora bajuszát, egy forró, örjöngő, észrabló csókot nyomott az ajkára. «Vous dinez avec moi.»

Aztán odavonta magával a kerevetre s tömte a kezével a szájába az ételt, itatta a kisebb-nagyobb poharakból; másik karjával átölelte a nyakát. Nem tudni, a pohár volt-e több, vagy a csók? S melyik volt az édesebb, a mámorítóbb?

Frigyesnek egy pillanatja sem volt, hogy arra a kérdésre megfelelhessen magának: vajjon micsoda ez a hölgy? — Mi a magyarázata ennek az őrjöngéssel határos szenvedélynek? Talán védelmi mód ez nála, a mivel a kastélyát kármentesíti a felprédálástól? Akkor nagyon sikeres stratagema! Vagy a temperamentuma viszi ilyen rendkivüli helyzetbe? Mind ez végig futott az agyában; de nem sokat töprengett fölötte. Hadjáratban a jó szerencsét két kézzel öleli át az ember, s nem hágy semmit a pohár fenekén.

Digitized by Google

Csak későre kérdezték meg egymástól: hogy hivnak gyönyörüségem?

«Frigyes!» — «Miranda!»

Akkor aztán egymás fülébe suttogtak: «ah mon Fredrigo! Ah mia Miranda!» Végén már olaszul beszéltek. Ez az igazi szerelem nyelve.

Egyszer csak nagy lárma támad künn a kastély udvaron; jajgatás, káromkodás, kardcsattogás, lódobogással vegyest.

Trenk Frigyes ekkor tért egyszerre eszéhez kettős mámorából.

— Itt az ellenség!

A hölgy hirtelen egy selyem falbalát öltött magára s az ablakhoz futott, lenézett az udvarra.

— Magyar huszárok vannak itt! Meglepték a vadászokat. Suttogá Frigyesnek.

Frigyes gyorsan felszökött helyéből s nem keresve se vértjét, se dolmányát, a földre dobott kardjáért, pisztolyáért rohant, s futni akart.

Miranda utját állta s a nyakába csimpajkozott.

— Hová akarsz menni?

— A katonáimhoz.

— Azokon már nem segithetsz. Azok gulába rakták a puskáikat az udvaron; a huszárok a szénapajtában nyomták el őket, fegyvertelenül.

— Akkor megöletem magamat. Ezt a szégyent túl nem élem.

— Legyen eszed! Én megmentelek. Vedd magadra gyorsan a dolmányod, a vérted. Itt egy rejtek, a hol az ellenség rád nem talál.

Azzal egy nagy arczképet rámástól elforditva sarkában, a mögött egy mély fülkét mutatott Frigyesnek, a melyben elrejtheti magát.

Trenk Frigyes gyanakodva nézett a hölgy szemébe.

— Siess, siess! Tuszkolta az őt a fülke felé; a közben segitett neki a mellvértjét felkapcsolni.

Digitized by Google

Frigyes vonakodott.

— Ha fölfedeznek: élve nem hagyom magam elfogni. Ezzel a pisztolylyal a fejemet szétzuzom.

— Te most azt hiszed ugy-e, hogy én rossz démon vagyok, a ki azért jöttem eléd ilyen csábalakban, azért ölelgettelek, csábítgattalak, hogy az alatt az ellenség meglepjen, hogy eláruljalak. Majd jobban megismersz később. Nem most találkozunk utoljára. Én téged enyémmé akarlak tenni. Veled együtt üdvözülni, vagy elkárhozni. Csak egy óranegyedig engedelmeskedjél nekem, én megmentelek.

— Mit nekem az élet, ha a becsületem odavész. A katona becsület nélkül nem élhet.

— A becsületedet is visszaadom. Látni fogod. Vártalak. Előkészületeket tettem az elfogadásodra. Tudom, ki vagy. Szükségem van rád. Megszabadítalak.

De Frigyes még sem engedte magát a rejtek-oduba betuszkoltatni; hanem odaállt az ajtóba, kardját öklébe szorítva, elszántan, a hány ellenfél bedugja a fejét a függönyön, azt rögtön ketté hasítani.

- Oh, milyen szép vagy most, hizelkedék a tündérnő. Igazi félisten vagy! s bámulattal járta körül a harczra kész viadort.

Egyszer csak puskalövések hangzottak az udvaron, lódobogás, kardcsattogás, verekedő férfiak káromkodása.

Frigyes odafutott az ablakhoz s kinézett az udvarra.

Mennyei látvány volt. Az ő huszárjai érkeztek meg: élükön a derék Norbert, a veterán strázsamester. Valaki értesítette őket a klastromban, hogy vezérük veszélyben van s ők azonnal ott hagyták a lakomázást, lóra kaptak s a válságos pillanatban megérkeztek.

A magyar huszárok pedig ugyanabba a hibába estek, a mit a porosz vadászok elkövettek, hogy nem hagytak kivül őröket: azt hitték, nincs több ellenség. Lovaikról leszállva, fosztogatták a foglyul ejtett vadászokat s mikor a sziléziai lovasok berohantak a kapun, olyan zavar

Digitized by Google

támadt köztük, hogy a lovaikat sem találták. A ki lóra tudott kapni, az kiki a maga öklére igyekezett keresztül vágni magát az ellenségen; egy kis csapatnak sikerült is megmenekülni; de a nagyobb rész foglyul esett, azok között a csapatot vezető hadnagy. A Kálnoky-ezredből való huszárok voltak.

E dühös küzdelmet Frigyesnek az ablakból kellett nézni. Le akart futni a katonái közé; de nem eresztették. A tündérnő a nyakába csimpajkozott, nem birta a karjait lefejteni magáról, a lábait is akadályozta minden módon a lépésben, úgy tartá átfonva, mint egy jaguár a prédáját.

— Nem mégy oda! Elvégzik nálad nélkül. Elegen vannak.

Frigyes dühös volt; káromkodott; de nem tudott segíteni magán. Meg kellett volna fojtania azt a nőt, hogy megszabaduljon tőle. Csak akkor bocsátá az el, mikor az udvaron a diadalüvöltés felhangzott: «Hurrah Frigyes király!» Trenk öcs vitézei leverték Trenk bátya katonáit.

Trenk Frigyes reszketett, mint egy gyermek. Düh, szégyen, hideglelés rázta.

Künn az előteremben sarkantyus lépések hangzottak. Frigyes kiszökött a fényes boudoirból, hogy vitézei itt ne találják.

A derék Norbert jött eléje; csimbókba kötött hajáról csepegett az izzadság, pofáján feketéllett a lőporfüst. — Jelenté, hogy szerencsés időben érkezett meg; az ellenségből két halott, öt nehéz sebesült, huszonkettő fogoly, köztük a hadnagy. Ellenben a vadászok közül is levágtak kettőt.

— Hogyan értesültetek a veszélyről? kérdezé Frigyes.

— Egy paraszt futott hozzánk ezzel a czédulával.

Női írás volt: «Siessetek rögtön a kastélyba, ellenség meglepett».

— Ki irhatta ezt?

Frigyes eltette a czédulát.

— Jelentem alásan, mondá a strázsamester, a barátok

Digitized by Google

rám erőtették ezt az erszényt. Százötven arany van benne.

Trenk Frigyes átvette az erszényt: azzal feltette a sisakját s az őrmester kiséretében lement a kastélyból az udarra. Azt mutatta a katonái előtt, mintha ez az egész csetepaté az ő előre kicsinált stratagémája lett volna. — A barátoktól kapott erszényt átadta az őrmesternek.

— Adjon kend belőle minden huszárnak két aranyat, a vadászoknak egyet, a többit tartsa meg jutalmul magának. Aztán mindenki egy levelet tegyen a nyelvére!

— Úgy lesz.

— Először is a sebesülteket kell bekötözni, azután a halottakat katonai tisztességgel eltemetni. Az elfogott lovakat a szénás szekerek elé lehet fogni; este előtt indulunk visszafelé.

Norbert vitéz sietett a kapott parancsokat végrehajtani.

Frigyes pedig megdicsérte a katonáit vitéz magaviseletükért s azzal ismét visszatért a kastélyba.

A delnő már akkor a divat parancsolta kostümeban állt előtte; virágfüzéres vertugadin rejtette termetét, dereka halcsont pánczél közé fűzve, haja tornyos frizurában, kezében legyező. Valódi nagyvilági dáma volt.

— Madame! mondá Frigyes, miután a delnő kecses kézmozdulatával kijelölt karszékben helyet foglalt. Kegyed volt az, a ki ezt a czédulát a huszárjaimhoz küldte?

A hölgy némán bólintott fejével.

— De azt előbb kellett kegyednek megirni és elküldeni, a mint én ide érkeztem.

— Mindenről értesülve voltam, a mi készülőben van. Hogy önök ide tartanak. Hogy a park mellett egy csapat huszár áll lesben. Könnyű volt a következményeket előre látni.

— De hiszen azok a huszárok kegyednek hazafiai, mi pedig ellenségei vagyunk.

— Papagály! Hát ki mondta azt magának, hogy mi hivei vagyunk a magyar királynénak? Ha a harmadévi bevonu-

Digitized by Google

lásnál Prágában ott lett volna maga, (akkor még gyerek volt) láthatta volna, hogy a cseh nemesség milyen fényes tömegben sietett Frigyes királynak bemutatni a hódolatát: mi nem akarunk Ausztriához tartozni: mi nekünk az ellenségünk a jó barátunk.

Azután megismertette a delnő Trenk Frigyest rövideden a maga élettörténetével.

Ő e nemesi kastély urnője: özvegy; férje a csatatéren esett el Nápolyban. Atyja olasz gróf volt, a ki őt hajlama ellen adta férjhez egy cseh főnemeshez, a ki Károly császár seregében szolgált.

Az olasz vér korán követelte a jussát. De abból kevés része lehetett a bécsi udvarnál. Az ifju királynő szigoru volt. Mirandát rövid időn beneschaui kastélyába számüzték.

Unalmas, egyhangú özvegység napjai következtek.

S a hölgy szivében egy légiója lakott azoknak az ördögöknek, a kik soha nem alusznak.

Mintha két külömböző nő lett volna az az elébbeni, meg a mostani. Ez még tegezni sem engedte magát s a kezéhez sem engedett nyulni. Vendégét tiszteletteljes távolban tartá magától s fekete kávét töltögetett neki, ezt az ébrentartó, kijózanító filtrát.

— Most van időnk a fecsegésre, mondá, szivarra gyujtva chemikus gépnél. A szivar is ujdonság volt abban az időben, a tűzcsináló gép is, mely platintaplóra bocsátott oxygénnel produkált lángot. Önnek a katonái a szekerek megrakásával nem lesznek készen hamarább alkonyatnál, s önnek be kell várni az estét, hogy utra keljen. — Azon az uton, a melyen idejött, vissza nem mehet. — Azt már elállták az ön nagybátyjának a pandurjai. Az a néhány huszár, a kit önök most ebből a csetepatéból elszalasztottak, az egész Trenk csapatot fel fogja lármázni. Ön azon az egyenes uton, amelyen jött, visszatérett okvetlenül a másik Trenk körme közé kerül. Szerencséje önnek, hogy több fuvarozó csapat is őgyeleg a vidéken, a kik a

Digitized by Google

pandurok figyelmét önről elvonják. Ön pedig a megrakott szekereivel az egész Trenk dandár háta mögött, kényelmesen az országuton haladva, nagyot kerül a király sátoráig. Ebben az irányban sehol sem fog ellenségre akadni. Károly főherczeg az osztrák és magyar derék sereggel Szászországban táboroz; odavárja a porosz királyt, a kit most csak a rendetlen lovasság és Trenk pandurjai rajzanak körül. A királyt már utban fogja ön találni.

Trenk Frigyes különös tekintettel bámult a hölgyre.

— Ön most azon gondolkozik ugyebár, hogy mit tartson felőlem. Az első fogadtatás és a mostani értekezés után? Vajjon erotomaniás hysterika bolonddal van-e dolga? vagy egy varázsló charlatánnővel, a ki clairvoyanceban dolgozik? Egy szó meg fogja magyarázni a rejtélyt. Én Trenk Ferencz ángya vagyok: felesége az én testvérnéném volt. Most már kitalálhatja ön, hogy honnan ismerem én Trenk Ferencznek az utait és miért árulom el Trenk Ferenczet az öcscse, Frigyes előtt!

Frigyes a fejét rázta tagadólag.

— Nem tudja ön? E szerint ön nem is hallott tán Trenk Ferencz neje tragikus haláláról?

— Apám házánál nem beszéltek róla soha. Nem tudom, hogy nős volt.

— Jó okuk volt rá, hogy a gyermekek előtt nem beszéltek a nagybátyjukról.

— Annyit hallottam a nagybátyámról, hogy az orosz hadseregnél szolgált s ott igen vitézül viselte magát; de a feljebbvalói ellen való rossz magaviselete miatt elbocsátották a szolgálatból.

— Hogy legyen önnek fogalma arról, hogy milyen ember önnek a nagybátyja, csak az utolsó esetét mondom el, a miért kasszálták. Annál a nevezetes rohamnál, melylyel a saját vállalkozására szétverte a tatár lovasságot, egy tatárnak a dárdája keresztül ment a testén, úgy hogy a kopja aczélja a hátán jött ki. A tatárt megölte s akkor a testén átütött dárdának a nyelét kettétörte, aztán vissza-

Digitized by Google

lovagolt az ezredéhez; a kelevéz darabot a sebében hagyva, a mi az elvérzést meggátolta. Akkor aztán még felpofozta az ezredesét. S csakis akkor fogta meg hátulról a kiálló kopja vasat s keresztül huzta a nyelével együtt a testén. Kigyógyították, halálra ítélték, megkegyelmezték és elcsapták.

Frigyesnek a hideg borzongás futott végig a hátán.

— Ez az ember lett az én nénémnek, a nálamnál sokkal szebb Laurának, a férje. Apja, a tábornok, igen okos dolgot vélt cselekedni azzal, hogy fékezhetlen fiát feleséghez kötötte. Azt gondolta, majd az megszelidíti. Atyánk, két bátyánkkal együtt ott szolgált az osztrák hadseregben. Az volt a feladatuk, hogy a várakat meg a városokat megvédelmezzék a harámbasáktól. A szlavoniai banditák egész néposztályt, egész hadsereget képeztek akkor. Kinn a falvakban egész szabadon jártak-keltek. Rájuk lehetett ismerni a füleikbe akasztott nagy ezüstkarikákról s a bajuszok végén csüggő ezüst golyókról; hosszú puskát, görbe kardot viseltek, széles tüszőjükben handzsárt, pisztolyokat hordtak. Atyám és bátyáim gyakran összecsaptak velük; de buvóhelyeikre nem üldözték őket. Ott utól nem érte őket senki. Futni jobban tudtak a paripánál. A sziklákon úgy ugráltak, mint a zerge s ha folyam állt útjokban, fegyverzetestül átusztak rajta. A köznép is egyetértett velük. Otthon nem raboltak: átjártak Törökországba s mikor megtudták, hogy az arnót martalóczok valami rablójáratból zsákmánynyal megterhelve térnek haza, akkor azokra ütöttek lesből; a rablóktól vették el a zsákmányt.

— Hisz akkor azok nagyon kedélyes ficzkók lehettek. Kár volt őket háborgatni.

— Atyám is így fogta fel a dolgot. A harámbasák szigorú rendet tartottak a bojnyikjaik felett, a mely falu és földes úr hűségesen megfizette nekik az évi harácsot, annak a birtokából egy báránynak sem volt szabad elveszni. A nép dolgozott, a haramiák mulattak s így megéltek köl-

Digitized by Google

csönös jó barátságban. Mindez egyszerre megváltozott, a mint Trenk Ferencz Szlavóniába visszakerült. Apja rábizta a haramiák elpusztítását s atyám és bátyáim, mint osztrák katonák az ő rendelkezésére lettek bocsátva. — Atyám nemsokára invalidus lett ebben a rettenetes hadjáratban s a lazarétumban halt meg. Mind a két bátyám, egyik a másik után elesett a harámbasák golyóitól. De ez nem volt a legnagyobb gyászom: hanem a nénémet feleségül vette Trenk Ferencz.

A hölgy szemeiben köny ragyogott ez emléknél; igazán érezte azt, a mit mond (vagy nagyon jó színésznő volt). Tovább vitte a hódítást, tiszteletet gerjesztett maga iránt. Az a legveszedelmesebb állapot, mikor a szerelmes rájön, hogy Circéje magas lelkü nemes hölgy: elébb nymfa, azután istennő; így fokozva még nagyobb a bűbáj.

— Mikor a nagyobbik bátyám elesett a haramiák elleni hadban, Ferencz odajött az atyámhoz: «Ne sírj öreg!» Én fiad helyett másik fiat adok neked, Ceccod helyett másik Ceccot. (Bátyámat is Ferencznek hivták.) Nőül veszem Amanda leányodat, fiad leszek. Atyám két kézzel kapott az ajánlaton; az öreg Trenk gazdag ember hirében állt: hozzá adta a fiához szegény Amandánkat. Aztán nemsokára Ruffo bátyám is elesett. Atyám a kettős csapás alatt kedélybeteg lett: a lazarétumba került. Nekem oda kellett menekülnöm a nénémhez, Trenk Ferencz urasicai kastélyába. Minő élet volt ott! Mindennap tivornya, mely bevert fejekkel végződött. Trenknek az volt az egyik kedvencz tréfája, hogy a vendégét a szoba közepén tánczolni kényszeríté, s a míg a duda szó mellett a kutyakopogóst járta, addig ő egy kurta nyelü baltát hajigált a lábai elé, azzal a virtuóz ügyességgel, hogy a balta mindig az élével állt meg a padlóban a vendég felkapkodott lábai előtt. A ki tehette, az ablakon ugrott ki e gonosz mulatság elől.

— S nem akadt senki, a ki azt a baltát a fejéhez vágja?

— Nem birtak vele. Vadállati ereje volt. Két embert a levegőbe kapott tüszőjénél fogva s úgy tánczolta velük a

Digitized by Google

battute oláh-tánczot. S minő beszédeket kellett nekünk hallgatnunk az asztalnál! Mocskos szájjal elröhögött disznóságokat s véres szájjal eldicsekedett kegyetlenségeket. Ezekben mind Trenk Ferencz volt a mester, a ki túltett valamennyin. S ha még csak hallgatnunk kellett volna a kegyetlenségeket, de látnunk is kellett. A kastélyának az udvarán volt a vesztőhely, s alig mult el nap kivégzés nélkül. Egy háromöles fenyőszál volt fölállítva, melynek csucsa hegyes vaskopjában végződött. Egyszer egy hires harámbasának az apját fogták el a pandurok. Trenk Ferencz minden szóváltás nélkül kivégzésre itélte. Az elitéltnek a fejére zsákot huztak egész a derekáig, mely a kezeit lefogva tartá. Ekkor a két hóhér a lábainál fogva felkapta s létrákon felvitte a karó hegyéig. Ott a hegyes kopjába illesztették s azzal kirugva maguk alul a létrákat, hirtelen bekapaszkodtak a lábaiba s alá ereszkedtek, végül aztán lecsusztak a fenyőszálon. A karóba huzott szerencsétlen a rettenetes kíntól sokszorozott erővel szétszakítá a ráhuzott zsák kötelékét s ledobta a zsákot magáról. Ez rettenetes látvány volt: a mint ennek az embernek a két keze és két lába hadonászott a levegőben, mint a szélmalom kelepe; arcza a pokolbeli elkárhozottak kíntorzulásait mutatta: jajgatása, átkozódása csak akkor szünetelt, ha a vér ömlött a száján. Trenk Ferencz pedig a czimboráival ott dőzsölt a nyitott tornácz alatt s áldomást köszöntött a kivégzettre: «Egészségedre, Józca! Hej, de vigan tudsz tánczolni! De szépen tudsz énekelni! No hát fujjad: Mnogája léta!» S a szerencsétlen elkínlódott ott napokig: csak akkor vették le, ha másnak kellett helyet adni. Néha úgy látszott már, kiszenvedett, kezelába lehanyatlott. Aztán a mint jött valami nagy madár, a légben keringve s az rá akart szállni, akkor megint fölemelte a fejét s a kezével legyintve elhessegeté magáról. Még élt!

A hölgy összerázkódott, mintha a hideg lelné. Trenk Frigyesnek is a fogai vaczogtak össze.

Digitized by Google

— Néhány nap mulva a kivégzés után Trenk Ferencz, lovas szerezsánjai élén elindult portyázni az erdőt átszelő folyam mentében. A folyamot a köznép Orolájának hivja, a katonai térképen latin neve van: Riva aurea. Szakadékos partu hegyi folyam, melyen nem lehet átusztatni a sebes víz sodra és az örvények miatt. Egyszer csak a tulsó parton előbukkannak a bokrok közül a haramiák. A mint a két ellenséges csapat egymást meglátta, egyszerre, szokás szerint, leugráltak a lovaikról s fák mögé huzódva, elkezdtek egymásra lövöldözni. A haramiák tölcséres puskája csak közelből veszedelmes; Trenk Ferencz le sem szállt a lováról, ott tánczoltatta azt a rablók előtt s azt a komédiát produkálta nekik, hogy a markával a mellette elfütyölő golyó után kapott s aztán mintha elfogta volna azt, visszahajította nekik: «Lőjjetek vele újra!» Az a monda volt felőle a nép között, hogy nem fogja a testét a golyó.

(Ezt a fogást megjegyezte magának Trenk Frigyes s később jó sikerrel utánozta.)

Egyszer aztán a harámbasa megunta a haszontalan puffogtatást s átkiáltott Trenk Ferenczhez:

— Hallod-e Frányó! Te az én apámat karóba huzattad. Én megesküdtem szent Cyrillre, két szál viaszgyertya mellett, hogy boszut állok rajtad az apámért, s a míg élek, tőlem nyugtod nem lesz. No hát most itt vagyunk egymással szemben. Ha legény vagy a talpadon, gyere, mérkőzzél meg velem. Én is elküldöm magam mellől a szerezsánjaimat, rakjuk le pisztolyainkat s bizzuk az ügyünket igaz vitézek rendje szerint egy szál kardra.

— Jól van! Rá állok, felelt vissza Trenk Ferencz.

Azzal mind a ketten átadták a puskájukat, pisztolyaikat a kisérőiknek s azokat jó puskalövésnyi távolban állítják föl a tisztáson. Ekkor aztán Trenk Ferencz egyedül keresztül lovagolt a keskeny dobogón a túlpartra a harámbasához kivont karddal.

— Ez már derék bátorság volt tőle! mondá Frigyes.

Digitized by Google

— Csak várja el a végét barátom. Mikor aztán közel értek egymáshoz, akkor Trenk Ferencz hirtelen kivont a plundrája zsebéből egy jó aczélcsövü pisztolyt s fejbelőtte vele az ellenfelét.

— Hisz ez komiszság! kiáltá fel Frigyes.

— Én is azt mondtam, szólt Miranda. A szemébe mondtam neki, mikor otthon kérkedve mesélte el nekünk ezt a hőstettét, mint «kapital-jux»-ot, hogy ez lovagiatlanság volt! Hogy a harámbasa viselte magát úgy, mint egy nemes lovag s a nemes lovag úgy, mint egy bojnyik. A szemem közé nevetett érte. Azt mondta, a haramiák ellenében nincs lovagiasság; azok fenevadak, a miket tőrbe csalni, rászedni vadász virtus.

— Ez elég ok arra, hogy egy nő megutálja férjét.

— Szegény Amanda! Ő csak türni tudott. Még én sem hallottam soha egy panaszszavát. Soha hivebben szerető nő nem volt a világon. Ha én kifakadtam, ő védte ellenemben a férjét. Még a hibáit is magasztalta s a durva csapodárságait, a mikkel maga Trenk kérkedett csupa tréfának vette; nevetett rajtuk.

Miranda egy gyöngyökkel kirakott medaillont vont elő a korzettje csipkéi alul s azt felnyitva odanyujtá az ifjunak.

Miniatur arczkép volt benne: egy sötéthaju fiatal hölgy, Diana jelmezben.

— Nézze ön: ez volt az én kedves Amandám.

— Gyönyörű alak! mondá Frigyes.

— És Trenk Ferencz mégis el tudta őt hanyagolni a legközönségesebb tenyeres-talpas paraszt nimfákért, a kik fölötti győzelmével előttünk széltére dicsekedett. Szokása volt minden lakodalomban megjelenni s gyakorolni azt a földesuri jogát, hogy a menyasszonynak ő vegye le a koszorut a fejéről. Ott azon a vidéken bevett szokás ez. A vőlegény még büszke is erre a megtisztelésre. A menyasszony kap aranyakat a jobbágyi hűségeért s azokat a homlokára felfüzve viseli. Egyszer hirét vette Trenk Ferencz, hogy a hires kopanicsár, Vilics Markó leánya tartja

Digitized by Google

a lakodalmát. A kopanicsárok azok a mély erdőben lakó pásztorok, a kiknek van egy kis házikójuk összerótt fadeszkákból tákolva; de belül az a ház a legszebb szövöttessel van tele aggatva. Van egynehány kecskéjük is; de sokkal több kecsketömlőjük, tele jó szerémségi borral, szilvaszeszszel. A leányaik nem tanulnak semmi dolgot, csak arany-ezüst himzést finom fátyolokra. Ezeknek a jövedelme abból a zsákmányból telik ki, a mit a haramiák hordanak át Törökországból. A Vilics Markóról is tudta mindenki, hogy a rablók orgazdája. Azért Trenk Ferencz mégis elment a leánya lakodalmára. S az ilyen kalandokra egyedül szokott eljárni: minden kiséret nélkül. Egy szép leányért úgy meg tudott bolondulni, hogy semmi veszélytől vissza nem riadt. Mikor aztán legvigabban szólt a duda a lakodalomban, a míg a vőlegény tánczolt, hogy majd a nyakát törte, Trenk Ferencz meg a szép menyaszonyt ölelgette: egyszer csak belép az ajtón két harámbasa. Egy-egy óriás mindegyik: arczuk feketére cserzve az idők minden viszontagságától. A szerbeknél azonban az a jó szokás divik, hogy a lakodalmas házba senki se viszi be magával a fegyverét. A puskát kívül az ajtófélhez támasztják, pisztolyt, handzsárt, kardot künn a fogasra akasztanak; azért, hogy ha a bor a fejükbe megy, ne gyilkolhassák egymást fegyverrel. Trenk is künn hagyta fegyvereit. Az új vendégek ráismertek, ő is azokra

— No Trenk Frányó! mondá az egyik harámbasa: most itt vagy a körmünk között, nem illanhatsz el. Ha akarnánk, most oda szegezhetnénk a falhoz, mint a bőregeret. De a haramiák nem szoktak mulatságot bontani. Itt lakodalom van: vigadjunk! Egyél-igyál kedved szerint, ölelgesd a szép menyasszonyt: senki se panaszolja fel. Majd aztán, ha megelégelted a mulatságot, akkor kimegyünk a gyepre: kezünkbe vesszük a kardunkat s aztán majd akkor válik el, hogy melyikünk tudja a másiknak a halálnótáját elmuzsikálni.

Digitized by Google

Azzal a két harámbasa leült az asztalhoz, szemben Trenk Ferenczczel.

Trenk nem árulta el a félelmét: pedig meg volt rettenve. Ketten voltak egy ellen s mind a kettő egyenként is félelmes ellenfél. Koczintott velük s egymás egészségére ürítek a kupáikat. Majd meg a mellette ülő menyasszonyt vette az ölébe, azzal nyájaskodott s a míg a szép mátka az orczáját csókolgatta, Trenk a két kezét a szoknya alá csusztatá. De a mit ott keresett, az a két aczélpisztoly volt, a mi a plundrája zsebébe volt rejtve.

— Oh, te drága, szép tubiczám! hizelgett a menyasszonynak Trenk, s abban a pillanatban egyszerre elsütötte mind a két pisztolyt az asztal alatt s hasba lőtte a két harámbasát.

Azzal, nem törődve az ölében tartott menyasszonynyal, megragadta a hosszú, nehéz asztalt s azt rádöntötte a vele szemközt ülőkre. A két harámbasa is az asztal alá esett.

Trenk Ferencz aztán keresztül ugorva asztalon és asztal alatt fetrengő vendégeken, futott az ajtó felé.

Az egyik harámbasa olyan érzékenyen volt találva a lövéstől, hogy kinlódva vonaglott a földön, de a másik, a nehéz seb daczára felugrott s utána rohant Trenk Ferencznek.

Trenk azonban futtában felkapta a haramia puskáját, mely a küszöbhöz volt támasztva. A harámbasa a handzsárját ragadta kézbe a fogasról s el kezdte üldözni az erdőn keresztül Trenket.

Trenk visszafordult s a harámbasát a saját puskájával lőtte keresztül. Akkor aztán a lelőtt rablóvezérnek kicsavarva a handzsárt a kezéből, levágta vele a fejét s azt hazahozta magával diadaljelnek.

És Trenk Ferencz, ezt az egész történetet, akként mesélte el nekünk kedélyes vacsorázás közben, mint a hogy szoktak vidám vadászkalandokat elhistorizálni kedélyes férjek a feleségük előtt.

Digitized by Google

Szegény Amanda egész extázisba jött e mesemondás alatt. Ő csak bámulni tudta hős férjét. Csak azt látta ebben a rémtörténetben, a mi dicsőség (hisz az is van benne); de azt, a mi alávaló, a mi gyalázatos benne, azt nem vette észre.

Annál jobban iszonyodtam én az egész embertől, a környezetétől, magától az országtól, a melyben ez az élet mindennapi dolog.

Engem Flórenczben és Velenczében neveltek: a költészet és finom izlés hazájában.

Most pedig elkövetkeztek az én pokolbeli napjaim.

Trenk Ferencz a legutóbbi leczke óta őrizkedett a paraszt menyasszonyok lakodalmába keveredni. A felesége pedig áldott állapotba jutott. Más ember ily állapotban őrzi, félti, ápolja a feleségét. Ez meggyülölte, megutálta. És aztán én nekem kezdett udvarolni. Mint egy vadállat, mint egy kutya. Nyiltan, a felesége előtt. Én nagyhamar tudtára adtam, hogy egy trienti grófnő kezéhez nem lehet keztyütlen kézzel nyulni. S hogy aztán a felől is tisztában legyen, mi vár rá, ha brutális erőszakkal akarna czélhoz jutni, megmutattam neki ezt az ujjamon levő gyürüt. Velenczei remek. Ha a gombját elfordítom, alul egy aczélfullánk ugrik ki belőle, mely a legfinomabb uráre méreggel van zománczolva. A legkisebb karczolás e gyürüfullánkkal, rögtöni halált okoz. Egyszer megmutattam neki azt egy nagy sinkoránján. Ettől fogva aztán félt tőlem.*

A delnő megmutatta Frigyesnek az ujján viselt gyilkos stratagemát, a felpattanó aczél fulánkkal. Akkor is az ujján volt az, a mikor őt ölelgette.

* A «sinkorán» kutyákról hármas törvénykönyvünk emlékezik meg, eltiltva azoknak tartását a földesuraknak az 1729-ki XXII. t.-czikk 9-ik §-ban, mely magyarul így hangzik: «Hogy vetésekben vadászatok alkalmával okozott károk elkerültessenek, senki a földes urak és nemesek közül angol vadászkutyákat úgynevezett sinkoránokat tartani, még kevésbbé azokkal vadászni ne merészdjék.»

Digitized by Google

— Az én ölelésem a Cobra kigyó ölelése! mondá a hölgy, összeszorított fogairól felhuzva piros ajkait.

Egyszer aztán, mikor egyedül voltunk, azt mondá nekem Trenk Ferencz: «én adnék önnek cserébe azért a gyürüért egy másik gyürüt, a mi azzal fölér», — a jegygyürüjére mutatott.

Én felháborodva mondám neki: «csak nem akarja ön a feleségét megölni, hogy engem elvehessen?»

Azt mondá erre, ördögi vigyorgással az arczán:

— Nem szükség valakit megölni: lehet meghalatni.

Nem voltam képes ennek a szónak az értelmét kitalálni. Nem sokára megtudtam azt.

Amandának áldott állapota már nagyon előre haladt. Egy napon Trenk Ferencz, az új katonai főparancsnok gróf Sch . . n tiszteletére, a ki atyám helyébe jött, nagy parforce-vadászatot rendezett, a melyre minket is magával vitt. Tapasztalatlan nők voltunk mind a ketten: senki sem figyelmeztetett bennünket arra, hogy nőnek minő veszedelem lovaglásban részt venni, midőn Istentől megáldott állapotban van. És még minő lovaglásban! Árkokon, bokrokon keresztül ugratva; mocsarakba gázolva a falkától öldözött szarvas nyomában. És Trenk Ferencz még azt is megtette, hogy a hallali után, mikor neje izzadtan, felhevülten érkezett meg a vadásztanyára, jéghideg forrásvizet nyujtott neki az ivótülkéből. Másnap Amanda lázt kapott s néhány nap mulva meghalt.

— De hisz ez hitvesgyilkolás! kiálta fel Frigyes elszörnyedve.

— Az volt. Szegény Amanda nénémet gyermekével együtt temették el egy koporsóban. Mikor a sirbolttól visszatértünk, (Amanda katonai parádéval lett eltemetve) az első szava az volt hozzám Trenk Ferencznek, Sch . . in ezredes jelenlétében: «No kedvesem, most már özvegy vagyok». Ez a szó őrültté tett. Szétnéztem: kinél keressek menekülést? És ha egy orangutang lett volna is! Megragadtam Sch . . in ezredes kezét. «Uram! vegyen ön

Digitized by Google

engem feleségül». Az ezredes meg volt lepetve. «Kisasszony! Én öreg ember vagyok már, ripacsos képü és rigolyás!»

— Én olyan hűséges neje leszek önnek, mint egy rabnő, mint egy kutya! Követem önt minden viszontagság között!

Ferencz dult-fult dühében: fenyegetődzött, hogy megöl. De én szemébe mondtam, hogy gyülölöm, mint testvérem gyilkosát s nem lesz életemnek más törekvése, mint hogy őt a vérpadra juttassam. Így lettem Sch . . in ezredes nejévé. Jó ember volt. Inkább atyám volt, mint férjem. Nem hoztam szégyent a nevére. Vele jártam mindenütt a táborozás alatt, megosztottam a sátorát. Férfi öltözetben mellette lovagoltam. A mig ő a csapatait vezényelte, én megfőztem az ebédjét, s kimostam a szennyesét. A nagy hadjárat megkezdődött; férjem tábornoki rangot kapott s dandárparancsnok lett.

Ugyanekkor Trenk Ferencz felajánlá a bécsi kormánynak, hogy ő egy szabad csapatot alakít pandurokból és rablókból, ha a királynő az utóbbiaknak amnestiát biztosít. Elfogadták az ajánlatát. A kegyelemlevél megjött. Trenk Ferencz azt kihirdetteté az egész tartományban. A rablók kinevették vele, s nem jöttek a zászlója alá. Ekkor aztán valódi hadjáratot indított meg ellenük: a saját pandurjait összegyüjtve, kiverte őket minden rejtekükből s beszorítá valamennyit a Száva és Szudiszava szögletébe. Ott azután az éhség kényszeríté őket a kapitulácziára.

Oh, az az ember egy elhibázott összetetele a hősnek és a szörnyetegnek; a ki ugyanannyi bámulatot, mint a mennyi megvetést tud maga iránt fölkelteni. Ezt még senki sem gyülölte a nélkül, hogy ne szerette volna. Én, mikor meg akarom semmisíteni, akkor imádom legjobban. Hiszen, ha nem imádnám, nem gondolnék mindig reá! Nem válogatnék örökké a halálnemekben, a mikkel megsemmisítsem. Néha már ott vagyok a fantáziámmal,

Digitized by Google

hogy látom a fejét legördülni a hóhérpallos alatt s akkor aztán megint a képzeletemben fölveszem a porból azt a csuf ördögpofáju fejet és a könnyeimmel mosom tisztára.

Trenk Frigyes elgondolkozott rajta, vajjon mi a nagyobb gyönyör, a mit ez a tündérnő osztogat: az-e, a miben Trenk Frigyest, vagy a miben Trenk Frányót részesíti?

A hölgy folytatá a kedélyes adomázást. Volt rá idejük. A katonák a szekereket rakták meg szüleséggel.

— Minő nép volt az, a melyet maga körül gyűjtött ily módon Trenk Ferencz! Én láttam őket; mert a férjem is Pozsegában toborzá az ujonczait az ezredéhez s egybekelésünk után gyakran átrándultunk Trenk kastélyába; férjem hivatalos kötelességből: én haragból, melybe jó adag kiváncsiság vegyült. Minden nap vártam, hogy agyonütik a saját harczosai.

Arra való emberek voltak. Mind öles termetü alakok, marczona tekintettel, orczáikban ki van fejezve egész jellemük: vakmerőség, kegyetlenség, gyanu. Vonásaik olyan kemények, mintha érczből volnának faragva; emlékeztetnek azokra a gnómokra, a mik a templomok csatornafőit képezik. Erejük a mesével határos: akármelyik megteszi, hogy egy lopott tehenet fölkap a vállára s úgy viszi át az egy szál fenyőből készült bürün egyik partról a másikra. Senki ezeket a világon fegyelemben nem tarthatná Trenken kívül. De ez uralkodik rajtuk. A legkisebb engedetlenségért halállal büntet: ő maga a biró és a hóhér. Hanem aztán jutalmazni is tud. Egy-egy napot tivornyára enged a czimboráknak; akkor aztán minden szabad! Senkinek sincs parancsszava: magának a vezérnek sem. Ő is együtt dőzsöl, dalol, dulakodik a többiekkel; előhozatja a hegedüjét s huzza nekik a lábaik alá a vad toporzékoló táncz nótáját. Máskor meg a forró napon egzeczéroztatja őket hajnaltól estig s nem engedi őket a patakhoz menni, hogy szomjukat eloltsák; ő maga is velük tür éhséget és szomjat.

Digitized by Google

Egyszer így gyakorolta a haramia-csapatját a sorlövésben. Be akarta nekik tanítani azt a methodust, a mi a porosz granátosokat oly ellenállhatatlanokká teszi, hogy bevárják a támadó lovasságot kétszáz lépésnyire s akkor egymás után háromszor adnak sortüzet s ennek olyan gyorsan kell menni, a milyen gyorsan egy vágtató lovas csapat kétszáz lépésnyiről az eleven bástyáig eljut.

A haramiákból lett katonák zúgolódtak a fárasztó gyakorlatt miatt; de még inkább azért, hogy a vezér folyvást szídta őket.

Egyszer aztán golyóval kezdtek lőni. Trenk Ferencz alatt összerogyott a paripa: keresztül lőtték.

Ekkor Trenk kihúzta a kardját, odament a felállított hadsor elé s elkezdte számlálni: «egy, kettő, három, négy.» A negyediknek egy csapással leütötte a fejét. Tovább haladt. «Egy, kettő, három, négy.» Megint leütött egy fejet. Azután harmadikat. Negyedelni kezdte a csapatot.

Ekkor előugrott a sorból egy harámbasa odakiáltva:

— Hagyd abba! Én voltam az, a ki a golyóval lőttem rád. Nem türjük a zsarnokságodat tovább. Velem mérd össze a kardodat, ha ember vagy!

Ezt a harámbasát Trenk Ferencz egy kardcsapással, a nyakától az övéig hasította ketté.

Erre föllázadt az egész ezred. Kardot, handzsárt rántottak s rárohantak a vezérre. És Trenk Ferencz, a lázadó tömeg közepette osztotta jobbra-balra a halálos csapásokat: úgy dult a sokaság között, mint egy Orlandó, mint a Niebelungen-dal sérthetlen vitézei, sőt megtette azt, a mit Oroszlánszívű Rikhárd Palestinában, hogy a midőn keresztül vágta magát az útját álló pogány seregen, akkor visszafordult s újra közéjük rohant, dühöngve.

De már ez az emberfölötti vitézség még a haramia népet is meghatotta. «Állj meg! Hagyd el!» kiabálták minden oldalról s térdre omlottak előtte, kardjaikat markolattal fordítva, feléje nyujtották meghódolás jeléül. Akkor aztán Trenk is eldobta vértől gőzölgő pallosát s

Digitized by Google

ölelte, csókolta a vitézeit, a kik nagy diadalordítással emelték vállaikra s úgy hordozták körül. E hihetetlen harcz után halálig hű lett hozzá az egész haramia had: ez lett a testőrsége, ez lett a magja a dandárának.

Nem sokára egész dandár vette körül. Szabadcsapatja felszaporodott ötezer emberre. Azok között már nagy számmal voltak magyarok; azokból is — természetesen — a java: csikós, gulyás, futó betyár, bakonyi kondás. Nehéz volt hozzájuk méltó tiszteket találni. A mely hadnagy nem volt olyan vakmerő, mint a milyennek a vezér kívánta, azt kirúgta táborából: «vén asszony vagy!» mondá szemébe a hadsor előtt. De sok idegen vitéz odajött hozzá a harcziskoláját kitanulni, köztük finom gavallérok, mint Laudon.*

Nem lelkesíté azt a fegyveres tömeget az a honszeretet, a mi a magyart és horvátot annyi hőstettekre egyesíté hajdan; sem a fanatikus hitrajongás, a mi a törököt a csatába viszi, sem a dicsvágy: csupán a rablási szenvedély. A vezértől elkezdve az utolsó pandurig mindannyinak az volt az öröme: vérfürdőben úszni, kincseket zsákolni; felgyujtott városok lobogványában gyönyörködni; aztán dobzódni az összerogyásig.

S mind ezt a rossz ösztönt fel tudta használni Trenk Ferencz valódi hadvezéri lángészszel. Majd mondok el önnek egy pár esetet róla, a mi a mesével határos: hogyan tudott csekély eszközökkel, az ellenség lelki állapotját felhasználva, nagy sikert kivívni.

Trenk Ferencznek Lotharingi Károly főherczeg teljhatalmat adott (és egyebet semmit), hogy gyüjtsön a saját költségére egy szabad csapatot: azt ruházza, fegyverezze fel tetszése szerint, fizesse, élelmezze, a hogy tudja s hadakozzék vele saját belátása szerint, teljesen függetlenül a

* Igazában «Loudon»-nak írják e később fénykörnyezte históriai nevet, de a magyarok «Laudon»-nak ismerik, saját helyesirásuk szerint kiejtve.

Digitized by Google

vezénylő generálisoktól. S ezt a felhatatmazást Trenk Ferencz olyan ügyesen használta fel, hogy kezdettől fogva kedvenczévé lett a bajorországi hadsereg vezérének, Khewenhüllernek. Mindig előtte járt a hadsereg zömének s a míg az hidat vert az Izáron, ő átusztatott rajta s az ellenség csapatjait folytonos támadásaival el tudta foglalni. Csoda vitézségének a híre megelőzte jöttét, irgalmat nem ismerő kegyetlensége megbénítá az ellenséget.

Egy bajor helységet, Filshofent, hatszáz franczia tartott megszállva. Trenk Ferencz, Laudonnal és egy pár testőrével előre száguldott kémszemlészni, a saját ezredeit messze hagyva maga mögött, kettőjükön kívül nem voltak többen tíz lovasnál, mikor a helységben levő francziákra bukkantak.

Rendes eszű vezér ilyen esetben visszafordult volna, hogy a csapatjait elővezesse. De azok négy mértföldnyire voltak a háta mögött; mire értük megy és visszatér, az ellenségnek csak hült helyét fogja találni. A kómikum kvinteszszencziája, a mit ekkor Trenk kigondolt. A mezőn volt a learatott lóhere, a mit bajor gazdák szokása szerint magas póznákra szoktak felaggatni szikkadásra; Trenk hirtelen felszabdaltatta a tíz szerezsánjának a veres köpönyegeit s azoknak a darabjaiból sipkákat csináltatott. Aztán egy-egy érett tököt huzatott a lóherés póznák hegyébe, feldíszítve veres sipkával. Azok a bokrok közül úgy tüntek elő, mint megannyi veres sipkás óriások. Akkor aztán trombitájával riadót fuvatott s Laudont odalovagoltatá a város kapujához, kapituláczióra szólítva fel a várőrséget. S erre a hatszáz franczia, tisztestől együtt megadta magát Trenknek, meg az ő veres sipkás manekénjeinek. Az ember azt hinné, hogy ez egy rossz mese, ha a hadi bülletinben meg nem volna örökítve, a fővezér magasztaló elismerése mellett. Az ilyen csodasiker biztosítá számára azután a hadparancsnokok elnézését féktelen kicsapongásai és kegyetlenségei iránt. Trenknek a neve egy új fegyvernem volt.

Digitized by Google

— Nem irigylem ezt a dicsőséget.

— De ő is megkapta egyszer a büntetését, még pedig a saját keze által. Mikor Filshofent egy éjjeli rohammal elfoglalta, a pandurjainak szabad rablást engedett a városban. Előbb azonban dobszó mellett kihirdetteté, hogy a mely cseléd elárulja, hogy a gazdája hova rejtette el a pénzét, a prédából tizedrészt kap. Ez is jó methodusnak vált be. A háború demoralizálja az embereket. Akadt áruló elég. Egy ilyen pribék megsugta Ferenczcnek, hogy a patikárusnak huszezer forintja van elrejtve egy vasdobozban. Maga a farmakóp elmenekült a városból. Ezt a gazdag zsákmányt nem akarta Trenk Ferencz megosztani a czimboráival. Csak egy pandurt vitt magával, a ki a zárt vasajtót feltörje a kecskelábbal s a ládák tetejét fejszével beütögesse. A patika alatti pinczében rátaláltak a vasdobozra. De nem egy volt ott, hanem több, valamennyi mind ólommal leforrasztva. Trenk nem sokat olvasztgatta az ólmozást, hanem bevágatta a vasdoboz tetejét fejsze éllel. Az egyikben gálicz volt, a másikban ólomczukor, egynek a súlyáról azt hitték, hogy arany van benne. Aztán mercuriussal volt tele. Nagy volt a káromkodás. Végre egy veres kereszttel jelölt dobozra akadtak. No ez lesz az igazi! A többieken halálfej volt. Mikor aztán a pandur belevágott a doboz tetejébe, az egyszerre szétpukkant, lőpor volt benne, a mit a fejszétől adott szikra felrobbantott. Az egész patika levegőbe röpült s Trenk Ferenczet odatemette az omladékok alá.

A szerezsánok hadnagya, Laudon, rögtön munkába állítá az embereit s a romokat eltakarítva, rátalált Trenkre és a pandurjára. Trenk eszméletén kívül volt; de még élt. Szerencséje volt, hogy előtte állt a manipuláló pandur a robbanáskor; az egy idomtalan tömeggé lett összezúzva, égve; de a vezérét megvédte a testével. Csak az arcza szenvedett Trenknek a robbanástól, azt a láng úgy teleszórta fekete pontokkal, hogy azontúl semmi sem hiányzott neki a Belzebub lárvájából. Napokba került, a míg

Digitized by Google

enyhítő tapaszokkal, kollirokkal annyira vitték, hogy feldagadt szemhéjait fel tudta nyitni. Laudont látta maga előtt.

— Mi történt velem? kérdezte tőle.

Laudon aztán elmondá neki, hogy a patika felrobbant s a vezér urat annak az omladékai közül ásták ki.

— Hát a huszezer forint? kérdezé Trenk hamarosan.

Laudon nem tudott semmi huszezer forintról.

— Hazudsz! kiáltott Trenk. Azt te találtad meg! Egy vasdobozban volt! Te dugtad el!

Laudon szavát adta, hogy ő nem talált semmi pénzt vagy kincset érő holmit a patika romjai között, a még épen maradt dobozokban csupa arkánák és heroikák voltak; azokat kiöntötték a pöczébe, hogy valaki meg ne egye.

— Nem igaz! Tolvaj vagy! Elloptad az én zsákmányomat.

Erre a szóra Laudonban is felforrott a nemes vér.

— Hallja ezredes úr! Ne nagyon osztogassa a tolvaj czímet, mert azt én nem veszem megtiszteltetésnek. Én nem találtam semmi pénzt. Csak egy pár dögöt. Az urat, meg a pandurját. S ha én találtam volna is meg azt a keresett kincset, hát az az én zsákmányom volna s nem szólhatna érte senki. S ha az urat ott hagytam volna, azért sem szólhatna senki.

Ezt a kemény visszatromfolást csak elnyelte akkor Trenk Ferencz. De ő nem az az ember, a ki a boszuságot el szokta felejteni. De még nem is az az ember, a kit ki lehet engesztelni. Egy mázsa jótétemény nem nyom le nála egy nehezék megbántást. Az, hogy Laudon őt a halálból mentette meg, hogy a sírból ásta elő, mind nem volt előtte mentség. Ettől a naptól kezdve folytonosan azon mesterkedett, hogy Laudont valami módon elpusztítsa. A legundokabb alávalóság volt, a mit a hadnagyaival elkövetett, a kik nem akarták neki önkényt átengedni a zsákmányukat. Mint vezér arra használta fel parancsnoki

Digitized by Google

hatalmát, hogy az ilyen tiszteket a legveszélyesebb vállalatokkal bizta meg, a mikben ott kellett nekik veszni. Az elesett tisztnek a holmiját aztán a saját örökségének tekinté. Azt mondta: a török szultán is örököse a basáinak.

Trenk Ferencz folyvást kémekkel kisértette Laudont minden jártában-keltében s azok hírül hozták neki, hogy a hadnagy nagyon bőven szórja a pénzt, a tarsolya tele van arannyal. Dühös volt érte. Azt hitte, az az ő zsákmányából telik.

Egyszer aztán kiküldé Laudont harmincz magyar huszárral a franczia lovasság fölverésére. Azt adta neki utasításul, hogy csak kezdjen csatározást a vértesekkel, majd ő aztán a többi huszárokkal segítségére fog sietni az erdőből. A strázsamesternek ellenben azt az utasítást adta, hogy csak engedjék a hadnagyot a francziáktól összekaszaboltatni, hanem a lovát, az általvető iszákjával együtt hozzák vissza.

Az őrmesterben volt becsületérzés. Elmondta Laudonnak, hogy mi szándéka van vele Trenknek. Ekkor Laudon szétosztotta a nála levő pénzt a huszárok között s mikor már körül fogta három század franczia kürazir s Trenk nem jött a segítségére, keresztül vágta magát az ellenségen, de többé nem ment vissza Trenkhez, hanem felment Bécsbe s bevádolta a főhaditanácsnál a pandurvezért. Már akkor egész raja az elcsapott tiszteknek segíteti Trenknek a jó hírét terjeszteni a fővárosban. De még nem merték őt bántani. Nagy szükségük volt rá. A királynő szörnyedezett a rémmeséken; de azt mondá: «mais c'est la guerre!»

Itt félbeszakítá a beszélgetést a huszárstrázsamester, a ki jött jelenteni, hogy a kocsik meg vannak már rakva szüleséggel. Huszonkét szekér. (Szekér alatt azonban érteni kell azokat a két kereken mozgó járműveket, a mikbe két rud közé egy lovat szoktak fogni. A kocsis a nyeregből hajt.)

Digitized by Google

— No, hát oda épen jó lesz az elfogott huszonkét huszárnak a lova. Maguk a foglyok lesznek a kocsisok.

— Ne induljanak még! Tanácsolá az úrnő. Várják be, míg besötétül.

Frigyes ezzel az utasítással bocsátá vissza a strázsamestert s ismét elfoglalta a helyét az úrnővel szemközt a kávézó asztal mellett.

— A legiszonytatóbb dolgát Trenk Ferencznek saját szemeimmel láttam, mondá a delnő, már a harmadik szivarra gyujtva: csak félig szívta ki mindegyiket. Férjemnek a dandára Cham városát ostromolta. A hasonló nevű folyam mellett van egy kis erősség, melynek várőrsége kivételképen nagyon erélyesen védte magát. A védelemben részt vett a város lakossága is. A várat férjem lövészei ostrommal vették meg, derekasan küzdve a bajorokkal. Mikor aztán a városbeliek látták, hogy a fellegvár megostromoltatott, menekülni kezdtek a városból. Egy híd vezetett a Cham folyó túlsó partjára. Mi egy halom tetejéről néztük, hogy tódul a város védtelen népessége, asszonyok, gyermekek, hátukon vitt holmijaikkal a hídon keresztül. Ekkor Trenk Ferencz átúsztatott a folyón a pandurjaival s elállta az útját a menekülő népnek.

A mit akkor látnom és hallanom kellett, azt soha el nem fogom felejteni. Trenk pandurjai meztelenre levetkőztették a menekülő nőket s miután még az inget is lehúzták róluk, beledobták őket a folyóba. A gyermekeiket utánuk. A vizbehalók kinordítása felhangzott mihozzánk. Én kétségbeesetten rohantam a férjemhez, könyörögve, hogy vessen véget ennek a tömeggyilkolásnak. Ő rögtön nyargaltatá a hadsegédét Trenk Ferenczhez, azzal a parancscsal, hogy azonnal hagyja abba a menekülő asszonyok fosztogatását, legyilkolását! S tudja ön mit izent erre vissza? Hogy ő neki a dandárvezér nem parancsol; mert neki Károly főherczegtől van meghatalmazása úgy viselni a háborút, a hogy a pandurok szokták. S hogy ő neki joga van a Cham városi népen boszut állani, mert azok az ő

Digitized by Google

pandurjai közül nyolczat elfogtak, azoknak a kezeit levagdalták s így hurczolták végig az utczákon közcsufságra. Hát ha joga volt egykor Róbert Károlynak a felesége levágott négy újjáért az egész Zách nemzetséget, leányostól, gyermekestől kiirtáni, neki is hasonló joga van ezt tenni, nyolcz derék pandur levágott kezéért a chamiakkal. Ekkor az én unszolásomra még egyszer odaizent hozzá a férjem, hogy az én kedvemért, az én könyörgésemre hagyjon fel a nők elleni kegyetlenkedéssel. Erre gúnyosan azt izente vissza, hogy kedvem szerint fog cselekedni: a szép leányokat nem ölette meg, azokat vissza tartotta s majd meglátom, hogy milyen szépen bánnak velük a pandurok!

... Úgy-e, hogy elpirult ön? szakítá félbe az elbeszélését Miranda. Nekem jobb, mert festék van az arczomon: beszélhetek oly dolgokról, a mik fölött egy gárdistahadnagy elpirul. De ez a szörnytett csordulásra birta a kelyhet. Neupperg tábornagy vádat emelt Trenk Ferencz ellen Bécsben a chami asszonygyilkolásért. A királyné parancsára elfogatták s vasra verve vitték fel Bécsbe a haditanács elé, melynek elnöke Weber báró volt. Trenktől elvették a pandurcsapatok fölötti parancsnokságot, felosztva azokat három német frájbájter között. Menczel, Bärenklau és Tripsz volt a kedves lóherének a neve. Ekkor aztán hárman raboltak egy helyett. De hárman együtt sem értek fel egy Trenkkel harczi vitézség dolgában.

Férjem az esemény után maga kérte a főhaditanácstól, hogy szabadítsák fel a bajorországi parancsnokságtól s helyezzék át az olaszországi hadsereghez. Bemocskolva érezte a nevét Trenk infámiája által, a ki vele együtt működött. Olaszországban nem is keresett mást, mint hogy egy becsületes halál által tisztára mossa katonai jó hirnevét. Nem sokára megtalálta. A csatatéren esett el. Az én kezeim között halt meg; utolsó szembehunyásáig vele voltam; azt mondá haldokolva: «jó asszony voltál!» Igazat mondott. Özvegyi tartásul egész vagyonát rám hagyta, melyet a szép csehországi birtok képez. Én azonban fiatal

Digitized by Google

voltam, semmi örömöm nem volt még a világban. Nem is ismertem még a nagy világot. Felkerültem Bécsbe. Bevezettek az udvarhoz. Az eddig ismeretlen fény, hizelgés, csábitás közepette nem csoda, ha elvesztettem a fejemet, de cserébe esett. Én is elkábitottam másoknak a fejét. Nem megy ez vétekszámba. A nemesi czímer a legszebb fügefalevél. Hiú is voltam. S nagyravágyásomnak hizelgett az, hogy nincs olyan fényes kalap az udvarnál, melyet az én üdvözlésemre meg ne emeljenek. Ez volt a vesztem. Egy kalapnak mégis csak békét kellett volna hagynom. Kitalálja ön az enigmát? Nem találja ki? Jó. Pedig jó volna, ha a példámon okulna. Önnek is mesenagy szerencséje van az udvar napfényében. Válogathat a plánéták között. De ön magához a naphoz is hozzányul. Vigyázzon magára! Meg fogja égetni a kezét, a hogy én megégettem az enyimet. Egy szép napon zárt kocsi állt meg a palotám előtt s egy udvari tanácsos lépett be hozzám legfelsőbb parancscsal, melyben tudtomra lett adva, hogy azonnal induljak csehországi kastélyomba és onnan ki ne mozduljak. Bécs városába többé föl nem mehetek, hacsak nem a rendőrfőnök által a Hübschlerinneknek osztott türelmi bárcza mellett.

A hölgy fáratag mozdulattal veté magát diványa vánkosára, legyezőjét összecsapva, s mintegy magának mondva, a mit mondott.

— És most itt vagyok, fiatalon, özvegyen, számüzve egy cseh faluba s várva az ellenséget, a ki, mint az elbüvölt herczegasszonyt, börtönömből kiszabaditson.

Ezt a szót Frigyes egyenes biztatásnak vette, hogy a hölgy mellé üljön a kerevetre. Ha csak ellenség kell!

Miranda azonban egyszerre eloszlatta a félreértését; a legyező újra kitárult s kettőjük arczát elválasztá egymástól.

— Hohó! fiatal barátom! Ön nem az az ellenség, a ki engem megszabadit, hanem a kit én szabadítok meg.

Frigyes valamit hebegett az elmult édeni óráról.

Digitized by Google

— Jajh, barátom; az olyan régen volt, hogy már elfeledtem. Ön nem fogja elfelejteni, de óva intem, hogy őrizkedjék azzal eldicsekedni a táborban a pajtásai előtt, mert azért önt haditörvényszék elé állítják és főbe lövik. Egy vezénylő tiszt, a ki ott felejti a katonáit a veszélyes álláson s a lesben álló ellenség által egy hölgy boudoirjában hagyja magát meglepetni. Ezt jó lesz ki nem trombitálni. Hanem ha a királynak elmondja ön, azt nem bánom.

Frigyesnek az arczába szökött a vér. Szégyenpir volt az rajta.

Miranda megsimogatta ezt az elpirult arczot. Nincs annál igézőbb, mint egy huszesztendős fiú, a ki még elpirul.

— Maga nagy gyermek. Üljön vissza a helyére. Hiszen nincs közöttünk mindennek vége. Ön még én velem többször fog találkozni, mert a Trenkek sorsa az enyémmel szorosan össze van bonyolítva. S én önhöz mindig jó leszek. Hanem most értse meg a dolgát egészen. Tudja ön? A maga dolgát: ne az enyimet. Még eddig úgy tetszik, mintha folyvást magamról beszéltem volna, meg az ön nagybátyjáról, pedig önnek magyaráztam valamit, a mi önnek a sorsára nagy befolyással lesz. Ön még az a gyermek, a ki a tóparton gondatlanul gyönyörködik a tó fenekét ellepő virágokban s nem sejti, hogy az a víz olyan mély, hogy ha ön beleesik, hát oda fullad. Meg kell fogni önnek a derekán a járszalagot. No! Maradjon veszteg a helyén, viselje magát szépen; most mindjárt önről lesz szó.

S hogy nagyobb kényelembe helyezze magát, a hölgy fölszedte maga alá a lábait s úgy ült a kereveten, a hogy a török asszonyok szoktak.

— A számüzetésemnél hagytam el. Nem sokára bejöttek a poroszok Csehországba s elfoglalták a fővárost. Ezuttal a cseh főnemesek nem siettek Frigyes király udvarlására. Pedig szép farsangi idő volt. Akkor talán én is kaptam volna egy meghivót az udvari bálra. De hát Frigyesnek már csak a politikára, meg a katonákra volt

Digitized by Google

gondja; ránk asszonyokra nem ügyelt. Pedig mondhatom, hogy az asszonyok sokat tehetnek, a mit a férfiak vitézsége meg nem tesz. Önök nem mozdultak ki Prágából: várták a sült galambokat, a miket XV. Lajos le fog lövöldözni «pour le Roy des Prusses!» Várhatnak arra már! Meghalt a szép Chateauroux herczegnő, a ki XV. Lajos koponyájában a kraneologia szerint a harczvágy organumát képezte. A franczia király most gyászol és beteg.

— Chateauroux herczegnő meghalt? kérdé elbámulva Frigyes.

— Meg biz az: egy pohár jeges viztől. Hát önök még azt sem tudják? Minden összeköttetésük meg van szakítva a külvilággal. A rettenetes Trenk megint itt van! A mint önök a háborut megindították, a királynő rögtön előhozatta a börtönből s visszatette a pandurjai fővezérségébe; most az hatalmasabb, mint azelőtt volt. Ő tört utat a Rhénuson keresztül Károly főherczeg ármádiája számára, a maga hihetetlen hős merényletével. Filippsburgnál a Rhénus szigetén volt a francziáknak egy bevehetetlennek hiresztelt váruk. Trenk éjjel átuszott hatszáz pandurral a szigetre s felmászott a sánczokra. Az őrséget kardra hányták. A várparancsnokot, Créve-Coeur marquist Trenk maga vágta le. S a mint ezt elvégezték, azon frissiben átusztak a Rhénus másik ágán; a túlparton meg két ezred bajor lovast találtak csendes pihenésben, azok között iszonyú mészárlást követtek el s ezzel átvitték a háborút franczia földre. Mindezt én első kézből tudom.

— S mi erről Prágában semmit sem tudunk; csak arról van tudomásunk, hogy a magyar szabad csapatok körösköril dongnak bennünket.

— Nem ám; mert az asszonyokat teljesen mellőzi a király. Egy ilyen háboruban, mint a mostani, a férfi, mint hirhozó, teljesen hasznavehetetlen: azt rögtön elfogják, felakasztják; míg ha egy szép asszony az ellenség kezébe kerül is, legfeljebb egy kis galante avantüreje támad; kivágja magát s odább menekül. De hát Frigyes király

Digitized by Google

fejébe vette, hogy ő a sátorban a spártait játszsza. Meg tudja tagadni magát.

— Megtagadja magát? szólt bele Frigyes elbámulva.

— Hát persze, hogy megtagadja! Oh maga pirók! Talán még azt sem hallotta soha, hogy a szép Frigyes alapjában bonvivant, minden jó tulajdonságával egy sybaritának. Persze, Berlinben a gárdisták között nem czirkuláltatják az öreg királynak, Frigyes Vilmosnak azt a levelét, a mit a trónörököséhez irt, mikor azt rajtakapta, hogy az a szép Ritter Dórisz énekesnő miatt meg akar szökni Angliába, de Bécsben mindenki könyv nélkül tudja azt a levelet, a miben az öreg király azt mondja a bebörtönzött fiának: «ugy-e jobb szeretnéd, ha egy maitre de flute-öt hozatnék a számodra Párisból egy tuczat furulyával, meg egy banda komédiást egy nagy orchestrummal, meg egy csorda franczia tánczmestert egy svadron petit maitreszel s épittetnék hozzá egy nagy komédiaházat: ez neked jobban tetszene, mint egy kompánia granátos, a ki szerinted csak canaille; hanem egy olyan petitmaitre, egy olyan kinyalt francziácska, egy bonmot, egy-egy rózsácska, egy komédiásocska, az neked valami nóbel! Az királyi dolog! Az «digne d'un prince!» Ezek a te sentimentjaid, a mit ifjúkorod óta a gézenguzok és örömleányok a szivedbe tömtek!»

Ezzel a leleplezéssel új világításban látta a fiatal gárdista bálványozott királyát. Közelebb jött hozzá. Hát fiatal korában az is csak legény volt, mint ő. Hát ha még most is az? De mi oka volt ezt a kényes adatot az udvari krónikákból épen ennek a hölgynek elmondani ő előtte?

Trenk Frigyesnek éles fürkésző esze volt; hamar rájött a talány nyitjára.

— Hát most a komédiásokkal kevesebbet foglalkozik Frigyes király, mint az előtt, folytatá a hölgy. Pedig ezeknek egy hadvezér is vehetné hasznát. Ez a czigányhad jobban van értesülve a hadseregek mozdulatáról, mint a hadikormány. Nálam rendesen megfordulnak kóborlásaik alatt.

Digitized by Google

Én szeretem őket; jól mulatok velük. Aztán elmondják az utazásaik czélját. A thábori komédiás-trupp egyszerre csak felkerekedik s utazik Szászországba. Pedig Tháborban porosz ezred fekszik s a tisztek jó szinházlátogatók. De ők már kanóczillatot éreznek s megtudták, hogy Károly herczeg Szászországba siet. Más halandó fut a nagy hadseregek elől: a komédiások eléje sietnek s ha egy városnak az egyik kapuján az ellenség vonul be trombita, dobszóval, a másik kapuján a histriók csapatja nyomakodik elő szintén dob, trombitaszóval. Ezektől tudom én, a mit még Frigyes király nem tud, hogy a míg itt Prága körül a pandurok, huszárok boszantják portyázásaikkal, az alatt Károly főherczeg hetvenezer fönyi sereggel közelít feléje Drezda felől.

Frigyes nyugtalankodni kezdett: felállt a helyéről.

— Ne békétlenkedjék, kicsikém. Ezóta már a király is tudja azt: holnap már nem fog ön neki ujságot mondani vele. Tegnap délelőtt hatalmas janicsárzene riasztott fel. Azt hittem, megint komédiások jönnek: kisiettem az erkélyre. Hát kicsiny külömbséggel ugyanaz a pereputy. Csakhogy ezek nem a közönség megnevettetésére játszanak. Trenk Ferencz jött a veres köpönyegesei élén. Egész török muzsika jár előtte, síp, dob, trombita, réztányér, csinelli, fantasztikus jelmezbe bujtatott czigánybanda. Ezzel hirdeti jövetelét. Egyenesen ide tartott az én kastélyomba. Ellenállhatatlan vágya volt, hosszas távollét után, ismét találkozhatni velem. Alig ismertem rá. Azelőtt sem volt valami szép, de a lőporrobbanás óta össze-vissza van dulva az arcza veres forradásokkal s tele szórva fekete pontokkal; egy-egy pamat szakáll, bajusz, mint a jégverte vetés, berzed ki belőle.

«Megszépültem, ugy-e?» enyelgett, mikor rokoni öleléséből kibontakoztam. «Mennyi szép időt elvesztegettünk azóta mind a ketten! No de a mi halad, nem marad. Holnap meg fogja ön látni a szebbik Trenket, az unokaöcsémet.»

Digitized by Google

— Ő már tegnap értesülve volt a kémei által, hogy ön egy volontér-csapatot állít össze, a melylyel rekviziczióra fog kiindulni. S megtett minden intézkedést, hogy akármerre veszi ön az utját, mindenütt kész kelepczébe kerüljön.

Nekem természetesen, mint egy osztrák tábornok özvegyének, ezt a tervet nagy helyesléssel kellett fogadnom.

«Hallom, hogy igen szép gyerek a ficzkó: monda Ferencz; csupa tej és rózsa az arcza; még a szakálla sem ütközik. No, majd adatok rá szép chlamiszt, a milyent Ganymedes visel a komédiában. Ezer ördög: a szerezsánjaimnak kell egy Ganymedes, ez jó lesz annak.»

Frigyes most már dühösen ugrott fel a helyéről s a kardja tokjával ütögette a padlót.

Miranda kaczagott rajta.

— No lássa ön! Ilyen atyafiságos tréfa várt önre ennél az ekszpedicziónál. Én ma a kastély tornyáról néztem a távcsövemmel az ön közeledését. Láttam, micsoda nagy ostobaságokat követ ön el. A csapatja jobbik részét, a huszárokat felküldi a kolostorba, a gyöngébb csapatjával közelít a kastély felé, a gyalogosokkal. Édeském! Az ilyen taktikával nem lesz az ember hadvezér. Önnek az lett volna a feladata, hogy azt az ötven huszárt szerte szét portyáztassa, kifürkészve, nincs-e valahol a parkban, a templomkerítés mögött, az árokban elrejtőzött ellenség? Én tudtam, hogy van. Itt lappangott a huszárcsapat a vadas kertemben. Ön kész prédának hozta ide magát. Virgácsot érdemelne ezért a könnyelműségéért, mint egy rossz gyerek. Én önt még nem láttam, csak a Ferencz iránti gyülöletem sugallta, hogy megszabadítsam. Talán még egyéb ok is. Egy inasomat parasztruhába öltözve, kerülő uton a kolostorhoz futtattam, az ön altisztjének üzenetet küldve, hogy siessen rögtön a hadnagya megszabadítására. De addig is ön a legnagyobb veszélyben forgott. Arról bizonyos voltam, hogy egy gárdista kornet, ha egy kastélyba szüleséget

Digitized by Google

rekvirálni beront, el nem mulasztja látogatást tenni a kastély uránál. Hanem az megint bizonyos volt, hogy a mint ön meghallja, hogy az udvaron lárma van: verekednek, le fog sietni, s akkor veszve van. Meg nem ölik, mert arra parancsuk van; de van egy stratagémájuk, a mivel minden vitézséget csuffá tesznek, egy kerek hálót hajítanak önnek a fejére, melybe gubanczolva, ha Herkules erejével bir is, le kell fegyvereztetnie. Akkor aztán megkötözve, lóra dobják s elvágtatnak. A megmentésére jövő huszárok nem érik ezeket utól. Én tehát egy drasztikus eszközhöz folyamodtam önnek a megmentésére.

Tehát csak drasztikus módszer volt: semmi egyéb!

Miranda egész hideg vérrel nézett szét, valamit keresett. Frigyes kitalálta: a szivarját, a mit a kerevet melletti polczkára tett le. Sietett neki vele szolgálni.

— Köszönöm; másodszor nem gyujtok rá a szivarra ha kialudt.

Ez is napkeleti virágnyelv volt.

S uj szivarra gyujtott, annak a füstjét fujta az ifjú szeme közé.

— Már most még egy jó mappát kell önnek átadnom a melyben veres vonallal megjelölve találja meg ön a kerülő utat, melyen a királyhoz egész kényelmesen eljuthat a szénás szekereivel együtt; a huszárjait hadirend szerint à cheval bocsátva az ut két oldalán az esetleges ámbüszkádok felverésére. Az avantgárdáról és arriere gárdáról se feledkezzék meg. E kerülő uton ki fogja ön játszani a pandurvezér minden kelepczéit s holnap délig rátalál a király táborára. De semmiféle lövöldözés által ne hagyja magát zavartatni.

Ez a hölgy úgy beszél, mint egy tapasztalt katonáné.

De Frigyes is úgy fogadta az utasításokat, mintha a generálisa szájából jönnének.

— Grófnő! Én az örök hála érzetét fogom ön iránt megőrizni szivemben.

— Sohse hálálkodjék ön; én első sorban Frigyes

Digitized by Google

királynak akartam jó szolgálatot tenni. Az a bonne fortune, a mi önt érte, a királynak szólt, nem önnek.

— Ah «Per procura!» szólt nevetve Frigyes.

A nevetést a hölgy is viszonozta.

— No lássa ön: ez jó bon mot volt egy gárdista kornettől. Hát per procura. . .

Trenk Frigyes kezdette már egész közelből látni ezt a hölgyet.

Frigyes király mellé is oda illenék egy Chateauroux herczegnő.

Reasszumálva a látottakat, hallottakat és tapasztaltakat, ez a fantázia nem is egészen ködfátyolképnek való.

Trenk Frigyes egy tiszteletteljes kézcsókkal vett bucsut tündérasszonyától, ki őt, a hogy kitüntetett vendéget szokás, egész a lépcsőtornáczig kikisérte. Ott is még gyönyörü büsztjével a lépcsőkorláton keresztül dőlve, utána nézett.

Mikor már odalenn volt Frigyes a korridoron, megcsendült a delnő szava.

— Apropos! Trenk! Jőjjön csak vissza! Még egy mondani valóm van önnek.

Az ilyen visszahivás követte mondanivalók szoktak igen kellemesek lenni.

Frigyes négyesével ugorva át a lépcsőket, sietett Miranda előtt teremni.

A szép asszony akkor a két gömbölyü karját Frigyes két vállára téve, olyan közel hajolt hozzá, hogy csakugyan azt hihette, hogy ebből egy szívteljes bucsucsók lesz: pour la bonne bouche.

De bizony nem az lett. A hölgy azt sugta Frigyesnek a fülébe:

— Majd elfeledtem önnek a legnevezetesebbet elmondani. Az ön kedves nagybátyja néhány nap előtt önnek igen jó szolgálatot tett. A pandurjaival megrohanta Budweisst, melyet a porosz Walrabe ezred tartott megszállva. A poroszok az első rohamra kapituláltak. Trenknek a pandurjai aztán süveget cseréltek a poroszokkal. Csupa tréfa

Digitized by Google

volt látni a veres köpönyegeseket az önök granátosainak hegyes püspöksüvegforma bonnetjeikkel a fejükön.

— S ezt nevezi a grófnő nekem tett jó szolgálatnak ? szólt Frigyes elkomorodva.

— Várja ön be a végét. Budweiss kapitulációja után gyorsan, még az nap feladták a poroszok Trenk Ferencz pandurjainak Thábor és Frauenberg várait s ez utóbbiban foglyul esett a Walrabe és Kreuz ezredek dandárparancsnoka, A . . Z. herczeg. Az isteni Amália herczegasszony most már hosszú időre szalmaözvegy.

Ezzel a két ujja hegyét Frigyes ajkára nyomva, mint a hallgatás pecsétjét, a szeme közé nevetett a hölgy s aztán elfutott, még egyszer visszafordulva az ajtóban s egy daemoni incselkedő kacsintás nyilát lőve a szivébe, a hogy a futó pártusok szoktak.

Frigyes elámulva állt ott, egészen buta képpel : egész darázsraja által a legviszásabb érzelmeknek körülrajozva.

Két porosz ezred megadta magát egy pandurvezérnek ! Minő szégyen, minő gyász ! S maga az ezredek parancsnoka, a vezérek kitünője, A . . Z. herczeg elfogva. Minő szerencsétlenség !

De az imádott hölgy egyedül maradt ! Minő öröm, minő szerencse !

Frigyes király elveszté ezt az egész hadjáratot ! Minő siralom !

De most sietve fog seregestől Berlinbe visszatérni ! Minő öröm !

Ezen az egy rövid délutánon Trenk Frigyes a paradicsom gyönyöreitől kezdve a purgatórium kinszenvedéseig mindent megkóstolt.

Az alkonyat oltalma alatt utra kelt huszonkét megterhelt szénásszekerével.

Egész éjjel folyton hallotta a puskalövéseket, melyeket Trenk Ferencz pandurjai váltottak egyes porosz szénázó csapatokkal. Éjféltájban egy erdőből negyven lovas vágtatott eléje, a kikben porosz ulánusokra ismert. Azok is

Digitized by Google

szénázni jártak. Saját magukat ki tudták vágni a pandurok közül, de szekereik ott vesztek.

Most aztán ez a negyven lovas is szaporítá az ő csapatját, mely másnap dél felé szerencsésen baj nélkül elért a király táborába.

Csak Frigyes szivének volt baja.

VII. FEJEZET.

FERDE HELYZET.

Trenk Frigyes a porosz tábor előőrseit és bagázsiás szekereit már hajnalban maga előtt találta s ebből megtudhatá, hogy a király serege keleti irányban mozdul előre s gyors menetben halad. Konopist közelében talált rá a főhadiszálláson. A király épen sátorában ebédelt legközelebbi környezetével. Ágyutalpakra fektetett szekéroldalak képezték az asztalt, sült marhahus főtt csicsókával (topinambur) a vendégséget. Italul szolgált a jóféle almabor (Gose), a mi ott helyben készül.

A király maga használta ülőkének az almaboros hordót, még pedig úgy, a hogy Bachust szokták rá pingálni, lovagolva, hátul a csap a hordóba volt ütve; ha kifogyott a kanna, a király maga töltötte teli. Azt a szép tabouerettet, melyet a királyné sajátkezüleg himzett számára, átengedé az angol követnek, a ki jobbján ült s kivételképen brandyval frissitette fel magát.

Mikor Trenk Frigyes a király sátorába belépett, nagy üdvriadal támadt a vendégeskedő társaságban.

— Ah! Itt van Trenk! Megérkezett Trenk.

Mindenki azt hitte róla már, hogy odaveszett, minthogy egész éjen át elmaradt.

— Nos, Fritzi! szólt a király, hát egyedül jön maga?

— Nem, felség, másodmagammal s azzal a kék köpönyege alól előhuzott egy tokaji boros átalagot s azt a király elé tette.

Digitized by Google

— Hát ezt hol vette?

— A jámbor beneschaui barátok disputálták rám erővel hogy hozzam el felséged számára.

— És a katonái?

— Két vadász kivételével, a kiket Trenk huszárjai levágtak, mind itt vannak.

— De megfizetett értök?

— Hetet a kettőért. Huszonkét huszárt pedig elhoztam foglyul. A lovaikat huszonkét szénásszekér elé fogattam; azok is eljöttek szépen.

Nagy örömriadal támadt e szóra! Huszonkét szénás szekér! Ebben az inséges időben. Voltak Tamások, a kik nem hittek benne, a míg saját szemeikkel nem látták, hogy csakugyan létezik ilyen heraldikai csoda! Nagyobb csoda, mint a kétfarku oroszlán: szénás szekér!

Ez aztán a csodahős!

S még foglyul is ejti a megtámadóit: a másik Trenk mesevitéz huszárjait, egész csapatszámra! S keresztül sétál trombita szóval a pandurok táborán, melyben a többi vállalkozók mind odavesztek. Sőt még egy elszakadt ulán csapatot is felszed az uton s azt is magával hozza.

— Ide ülj mellém! Mondá a király, helyet szorítva Frigyesnek maga mellett. Hozd ide magadnak azt a dobot a szögletből; arra ülj s azzal eléje tolta a rosztbifes tálat, hogy szeljen belőle. Frigyes nem is hagyta magát kétszer kináltatni. Falt mint egy farkas: minden hozzá intézett kérdést hallatlanná téve.

A király láthatólag gyönyörködött benne.

Majd az angol követhez fordult s Trenk vállára téve kezét, azt mondá neki:

— C'est le matador de ma jeunesse!

Trenk pirult e dicséret miatt. Volt oka a pirulásra. Madame Circe mondhatná azt meg, hogy milyen matador? Hüvelybe tett fegyverrel.

A tokaji boros átalag kézrül-kézre járt: azt nem szokták kláziból inni, hanem az akonáról. Maliciózus egy edény!

Digitized by Google

Tüdő kell hozzá, hogyha az ember egy kortyot ki akar belőle szivni.

Az ebéd végeztével a király kijött a sátorából, mustrát tartani a Trenk Frigyes által elhozott szekerek, katonák és foglyok fölött. Azok rendben fölállítva vártak a sátor előtt. A saját katonáit megdicsérte, a foglyokon végig próbálta nyelvtudományi ismereteit s miután azok se a magyar, se a szarmata kérdésekre nem feleltek s még arra a kérdésre is, hogy «styi rumunyesztye?» csak a fejüket rázták, meggyőződött, hogy azok valami egészen ismeretlen népfajhoz tartoznak.

Azzal ott a vezérek csoportja előtt levette a nyakából a szalagon függő katonai érdemrendet s azt Trenk Frigyes nyakába akasztá.

— Jutalmul e derék hőstettért!

Trenk Frigyes alig tudott valamit rebegni. A lelke azt mondá, hogy soha még érdemrend rosszabbul meg nem volt érdemelve.

A király még e fényes kitüntetésen fölül egy erszénynyel is megjutalmazta Frigyest. Az erszényben ötszáz arany volt.

Ez a szénának az ára.

De Trenk a maga részéről szintén nem maradt hátra a nagylelkűségben. A király által ajándékozott pénzből az őrmesternek és a káplároknak husz Frigyes-aranyat adott egyenkint s minden katonának egy aranyat, azonfelül az ezredkáplánra rábizott száz aranyat, hogy ezt majd a két elesett vadász édesanyjának küldje el.

Ezzel a bőkezüséggel gondolta biztosítani a hallgatásukat.

Hiszen egész dicsősége addig tart, a mig ezek ki nem beszélik az igazat.

Jasinszky karon fogta s fensőbbségi grácziával gratulált neki e szép katonai bravurhoz.

— El kell nekünk mondanod, hogyan ment végbe ez az egész brilliáns affér?

Most aztán Frigyesnek kellett volna hazudni egy

Digitized by Google

hősi fordulatokkal teljes mesét. Meg voltak a hozzá való eszközei: nagy költői tehetséggel volt megáldva. De azt nem vette most elő.

— Bocsássatok a sátoromba. Két éjszaka nem aludtam. Folyvást a nyeregben. Fáradt vagyok, mint a kutya.

Mielőtt még is a sátorába bocsátották volna, a király mégegyszer behivatta őt magához. A király egyedül volt vele.

— Tudja maga már a tábori jelszót?

— Még nem közölték velem, felség.

— Akkor ne is tudakolja. Mire fölébred, más jelszó lesz: azt közlöm magával: «Mollwitz!»

— «Értem» felség.

— Mért nyomta meg azt a szót, hogy «értem»?

— A jelszó azt jelenti, hogy szembe megyünk az ellenségre és megverjük.

— Helyesen magyarázta. Hát azt tudja maga, hogy igazi ellenséggel állunk szemben?

— Tudom felség. Lotharingi Károly érkezett meg a rajnai hadsereggel; csatlakozott Nádasdy hadtestével és a szász hadsereggel. Drezda felől közelítenek.

— Helyes. Előttünk Lotharingi Károly, a hátunk mögött Trenk Ferencz. Micsoda rokonságban áll maga ezzel a Trenkkel?

— Apáink testvérek voltak, de egymást nem szerették. Életutjaik külön váltak. Én és nagybátyám Ferencz sohasem láttuk egymást.

— Többet nem tud maga a nagybátyja felől?

— A mit hallásból-mondásból lehet tudni: vitéz embernek, de rossz jellemünek irják le. Nem az én dolgom, biráskodni fölötte. De ha a csatatéren találkozunk, valamelyikünk le fogja vágni a másikat, annyi bizonyos.

— Ezt szeretem hallani. A míg én a derék sereggel előre nyomulok Lotharingi Károly ellen, az alatt maga a tartaléknál marad a testőr századdal és részt vesz a

Digitized by Google

hátvéd csatározásaiban s rajta lesz, hogy az ellenfélt visszaverjék.

— Nem lesz nehéz feladat, felség.

— No, csak semmi elbizakodás. Trenk Ferencz jókora haderővel rendelkezik s gyors mozdulatokra képes. Ma három hiobhir érkezett hozzám egy óra alatt. Budweiss és Frauenberg kapitulált egy ágyulövés nélkül s utánuk másnap Thabor, a Walrabe-ezreddel. A másik kettővel nem törődöm. Szedett-vedett hesszeniek voltak; de a Walrabe-ezred! S különösen a hadakban edzett főparancsnok A. . . Z. herczeg . . .

Ennek a névnek a kimondásánál a király soká nézett Trenk Frigyes szemébe. Olyan volt e királyi szemek nézése, mint a gyujtó üveg sugártüze. Trenk Frigyes kiállta azt.

Egy pillahunyorítás nem árulta el az érzelmeit.

Pedig teljes nyugalmat mutatni is veszedelem volt. A. . . Z. herczeg nagy tekintély volt a hadseregnél s Trenk Frigyes gyakran volt neki meghivott vendége. Egy kicsit mégis csak kellene mutatni a megütközést az elfogatás fölött, ha már az örömöt nem akarjuk is elárulni.

— No! És maga annyit sem mond ily kitünő pártfogójának a balesetéről, hogy «Isten őrizz!»

Trenk Frigyes nyugodtan felelt:

— Ezt a rossz hirt már tegnap ilyenkor hallottam, felség. Nem lepett meg.

— Kitől tudhatta meg?

— A fogoly huszároktól.

— Hát tud maga ezeknek a fogoly huszároknak a nyelvén beszélni?

— Én nem; hanem a háziasszonyom, a kinek a kastélyában szállva voltam.

— Ah há! Tehát magának háziasszonya volt.

— Tudósításomban mindent elő fogok adni. Beneschau földesasszonya Sch . . in grófnő. Ő küldte általam fölségednek az élelmi szereket a kocsikkal együtt, hódolatból.

Digitized by Google

— Szép-e?

— Igen distingvált hölgy.

— Nem azt kérdeztem, hogy milyen a magatartása? hanem hogy szép-e?

— Nagyon szép, fölség.

— Megfizetett maga az élelmi szerekért?

— Ismétlem, hogy ajándékba küldte felségednek.

— Nekem igen! De maga csak nem maradt adósa?

Trenk Frigyes minden prüderiáját elővette, hogy szabadkozzék.

— Mit gondol, fölség? Ilyen helyzetben! Ellenséges tábor közepett!

— Ejh! Katona fegyverének mindig fel kell huzva lenni. De csak megölelgette a bucsuzáskor?

— A bucsuzáskor nem, fölség.

— No hát az alkudozáskor. Az én nevemben, per procura.

A király nevetett; erre aztán Trenk Frigyes is elnevette magát, míg hirtelen észrevette, hogy ezzel a nevetéssel a titkába enged látni s nagy hirtelen összeszedte magát.

— Az etikett korlátai között.

— Jól van, ismerjük ezt a dolgot. Most elmehet aludni. Estére megkapja a parancsomat.

Trenk Frigyes a királytól kijövén, sietett a sátorát fölkeresni, a hol a két lovászlegénye várt reá; a sátor mögött volt a két vezeték paripája. Leveté magát a medvebőrre s rögtön elaludt. Az esteli trombitaszó ébreszté föl.

Akkor tudta meg, hogy a király a főhadiszállással együtt már délután elköltözött s őt a testőrségi századdal együtt hátrahagyta, négy ágyuval. Hanem azt az ötven huszárt, a kik a kirándulásban részt vettek, magával vitte a király.

Trenk Frigyes fel tudta fogni helyzete ferdeségét.

Ma minden ember az ő csoda vitéz tettéről beszél; bámulják, irigykednek rá: nagy jövendőt jósolnak neki;

Digitized by Google

de ha a király maga elé találja hivatni Norbertet, a huszár őrmestert s elmondatja vele magának az egész hadi kalandot, egyszerre kisül, hogy a vezénylő tisztnek ebben az egész bravourban csak szégyenteljes kelepczében kussadás jutott. Ekkor aztán, ha kérdi valaki: hol nyerte ez a «grüner Junge» azt a vitézségi érdemrendet? azt fogják rá felelni: «madame alkovenjében».

Ez a nyugtalanító érzés kisérte őt az egész hadi uton. Harmadnap utólérte a királyt s azontul ő vezette az első szakaszt a testőr lovasságnál; a király a dobverők szakaszánál lovagolt.

Egyszer odainti magához a király Frigyest, s azt mondja neki:

— No Trenk, most ráérünk a dolgunk felől: beszélje el nekem, hogyan történt az a maga vitézvágása Beneschauban?

Frigyes elmondott mindent a királynak hiven, szépítés nélkül; bevallotta az elkövetett nagy hibát, a minek balkövetkezéseitől csak egy asszony furfangja s az altisztjei vitézsége szabadíták meg.

A király arczvonásain látszott a meglepetés. Nem árulták el még neki e titkot: Frigyes szájából hallotta ezt először, mint önkénytes vallomást.

— No lássa, ezt szeretem, hogy igazat mond. Nem titkolja el a hibáját, nem kérkedik hamis érdemekkel. Azért a hőstett érdeme csak maradjon a magáé. Megtörtént ez már hires hadvezéreken is, hogy hibából nyerték meg az ütközetet. Mollwitznál magam is megfutottam s csak másnap tudtam meg, hogy fényesen győztem: derék gránátos ezredeim legázolták az ellenséget. Kicsinyben magával is ez történt. Köszönjük meg Fortuna istenasszonynak, hogy ránk kacsintott. Hanem már most ezzel aztán vége legyen ám az istenasszonyokkal való kaczérkodásnak! Maga fiatal ember, sok szép tehetséggel van megáldva. Szive, feje helyén. Tudományos képzettsége sok. Testgyakorlatokban, férfi-küzdelmekben az elsők közül

Digitized by Google

való. Lelkében tetőtől-talpig nemes ember! Ezt ne vegye dicséretnek. Egyetlen egy indulat képes lesz magánál mindezeket a jó tulajdonságokat lerontani. Ez az érzékiség. Erre pedig magának nagy hajlandósága van. Egyetlen egy órájáért a gyönyörnek maga el fogja veszteni az eszét, elfeledi a kötelességét, elárulja a hazáját s lesz komisz, alávaló jellem, háládatlan, fizetett kém. Ez mind lesz magából, ha be nem vakcináltatja magát a szerelem ragálya ellen.

És azután még egy félóráig tartotta atyai oktatásokkal Trenk Frigyest a király, mellette lovagolva.

Elmondta neki, hogy ilyen idős korában ő nála is hasonló pusztító betegség volt az érzékhevülés, ő is el tudott minden kötelességet felejteni egy édes csengő hangért; az ábrándok világába hagyta magát ragadtatni.

És azután áldva emlékezett vissza arra az atyai vas kézre, mely ábrándjait kiméletlenül összetörte és eltévedt fiát a férfifeladatok teljesítésére kényszerité, egy börtönfelügyelő szigoruságával.

— Én hasonló atyai gondviselést fogok maga felett gyakorolni, mondá a király. Én magából egész embert akarok csinálni. S ha nem megy másképp, összetöröm s ujra öntöm, a hogy én velem tett az apám. De tudja maga, mi a neve annak az ujraöntő anyamintának? Börtön. Maga most azért a beneschaui asszonyhistóriáért rászolgált egy esztendei várfogságra. Ez most el van téve; de nincs elengedve. De eszébe jusson magának, valahányszor még egy olyan hosszan aláomló asszonyi hajzatot, mely egy tündértermetnek utolsó takarója, végig czirógat a kezével, hogy Frigyes király fekete könyvébe be van irva az adóssága.

Frigyes a könyekig meg volt hatva a király atyai dorgálásai által. Szentül fogadta, hogy spartai életet fog élni ezentul.

A király megerősítette ebben a szándokában. Valóban semmi sem oly hathatós védelem egy ifju férfira nézve a

Digitized by Google

szerelem és bujaság csábító démona ellen, mint a test edzése, fegyvergyakorlat, athlétai versenyek: a merész daczolás az elemekkel, a szomjazásban és koplalásban való tökéletesítés, a hogy már a Gradus ad Parnassum mondja, melyet minden syntaxista ismer: «Multa tulit, fecitque puer: sudavit et alsit. Abstinuit Venere et vino». (Hej sokat eltürt s tett a fiu izzadva, didergve. Elkerülé a szerelmet, a bort.)

Azután majd ha Berlinbe visszatérnek, ott lesznek Trenk Frigyes előtt a hires tudósok, Pöllnitz, La Mettrie, Jordan: azokkal társaloghat, azoknak a szelleméből sokkal több táplálékot gyüjthet a lelke számára, mint holmi hiábavaló asszonyszemélyek fecsegéseiből.

Trenk Frigyes egészen megadta magát. Ünnepélyesen felfogadta, hogy ezentul napjának minden óráit a vivó és lovagló porondon fogja tölteni, a hevülések ellen jeges fürdőket vesz: éjszakáit a tudományoknak fogja szentelni s ha egy asszonnyal összetalálkozik, annak csak a czipője orrát fogja nézni lesütött szemmel.

Tesz az ember ilyen fogadásokat, mikor naphosszant masirozik hóval vegyes záporesőben, sárban, éhezve s keresve az ellenséget, a kivel össze akar verekedni.

Hogy azután megtartja-e ezeket a fogadásokat, az otkolon-illatos szobában, a kandalló tüzénél, a forró puncs szürcsölése mellett? Az megint más kérdés.

VIII. FEJEZET.

A KÉT TRENK SZEMTŐL SZEMBEN.

II. Frigyes rátalált a keresett ellenfélre. Lotharingi Károly szembe jött rá, egyenlő haderővel.

Marsovicznak hivják a helyet, a hol II. Frigyes elvesztette — nem az ütközetet — hanem az egész hadjáratot. Utközetre nem került a sor.

Pedig mind a két tábor katonáinak forrott a vére

Digitized by Google

a verekedési vágytól. De a «mama» azt mondta a gyerekeknek: «Csitt! mentek aludni!» Ez a mindnyájunk közös mamája, a föld: ez akadályozta meg a verekedést.

Lotharingi Károly serege egy félkör alaku hegyen tanyázott, a hegy lankáin elhelyezett ágyuütegekkel. A hegy mindkét oldalán volt egy tó, melyeket egy lomha folyásu csatorna kötött össze. A csatorna két oldalán süppedékes mocsár.

Szemben II. Frigyes hadserege szintén egy hegymagaslatot foglalt el; a két ellenség egymásnak a beleibe láthatott: megszámlálhatták az ágyuikat, lovasezredeiket; láthatták minden mozdulataikat. Azonban nem is mozdulhattak. Itt meg kellett állniok és egymással farkasszemet nézniök. A két ellenfél egymásnak az állását csak keskeny völgyeken át közelíthette meg; de maguk azok a hegyvápák is ketté voltak szakítva, mély sziklameredélyektől. Sziklák, mocsarak, tavak, lehetetlenné tették az ütközetet. Károly herczeg meg sem mozdult a helyéből. Neki kényelmes helyzete volt: hadserege bőven ellátva élelemmel. De Frigyes király háta mögött minden élelmezést lehetetlenné tudott tenni Trenk bátya. A király belátta, hogy a támadás lehetetlen. Visszavonulót fuvatott. Átvonult seregével az Elbe tulsó partjára. Az egész hadjárat el volt veszve. Vissza kellett adnia Csehországot egy ágyulövés nélkül, a hogy elfoglalta.

A visszavonulás Szilézia felé teljes hadi rendben történt meg, három hadoszlopban, taktikai szabályok szerint. Lotharingi Károly serege csak nagy távolban kisérte; de meg nem támadta a hazatérő ellenséget. II. Frigyes maga egy dandárral, melyet a lovas és gyalog testőrség s a gárdagranátosok két zászlóalja képezett, négy tábori ágyuval vonult a centrumban; ellenségnek hire-nyoma sem volt. A királylyal volt együtt az egész főhadiszállás.

Estére Kollin városában szállt meg a király. Ez a hely meg volt babonázva rá nézve. Már az első látogatása is fatális volt benne.

Digitized by Google

A mint besötétült, az előőrsre kiállított huszárpikétek nyargalvást jöttek jelenteni, hogy nagy csapat magyar lovasság közelít. A huszárok annyira vitték a vakmerőséget, hogy beszáguldoztak a városba s ott lövöldözték ki a karabélyaikat.

Jasinszky, a gárdisták főparancsnoka, kiküldte egy szakasz lovassal Trenk Frigyest kémszemlészetre; az nem sokára azzal a hirrel tért vissza, hogy az egész mező hemzseg a száguldozó magyar huszárságtól.

A parancsnok erre utasítá, hogy menjen a királyt fölkeresni s kérje a rendelkezését.

Frigyes lótott-futott a városban, keresve a királyt: senki sem tudta neki megmondani, hogy hová lett? Az egész haditanács nem tudott tanácsot adni. Végre a király inasa tudatá vele, hogy ő felsége felment a toronyba.

Frigyes utána sietett. Ott találta a királyt a toronyablakban, perspectivával a kezében.

— Mit akar kend? kérdezé boszusan a király, mikor Trenk megszólította.

— Parancsát várom, fölség, hogy mit tegyünk?

— Tegye kend, a mit akar! Iparkodjék a bőrét megmenteni.

— A parancsnokom kiván utasítást kapni a lovas gárda számára.

— No, hát vigye neki az utasítást, hogy a lovas gárda huzódjék ki az első hóstádból, s álljon fel a második hóstádban a glaszin, maradjon mindenki a nyeregben.

Akkor jött egy sűrű zápor, mely eltakarta az egész vidéket, a király nem látott semmit a toronyból. Koromsötét éjszaka lett.

Trenk Frigyes sietett az utasítással Jasinszkyhoz s azzal a lovas gárda átvonult a városon a hostádba.

A királynak volt sejtelme a veszély komolyságáról. A helyett, hogy a dandárját a belvárosban összpontosította volna, az egészet a hátsó külvárosban állítá fel, a honnan kijárás van.

Digitized by Google

A zápor megszünt, hanem azért a borult ég miatt sötét volt. De nem sokára lett aztán világítás elég! Megérkezett Trenk Ferencz a maga pandurjai élén s első dolga volt egy pár magas házat felgyujtani. A veresköpenyegesek elfoglalták a szélső házakat s azoknak az ablakaiból kezdték meg a puskázást a poroszokra.

Ő maga, a fővezér, fekete lován, veres dolmányban, ott nyargalászott vakmerően, parancsokat osztva, a pokoli világítás közepett. Néha olyan közel jött Trenk Frigyeshez, hogy az arczát megláthatta. Álomviziónak is rettenetes volt az!

Közben szólt a török muzsika: öreg dob, trombita, klarinét; hangzott a svihrovai nóta, a mibe beleénekelt a szerezsánok bömbölő kardala.

S hogy ne csak tüzzel és vassal rontsa az elleneit, még azt is kieszelte a pandurvezér, hogy a csatornagátat átszakíttatá s arra a városba omló viz egyszerre ellepte a glaszikat. A testőrök lovai hasig áltak az áradatban s soraikat tizedelték a pandurok golyói. Trenk Frigyes századából hét testőr elesett s a saját lova is megsebesült. Hallotta a golyónak a pattanását, mely annak a nyakán behatolt. A paripa ágaskodott, hánykolódott, majd levetette lovasát a nyeregből.

Szokatlan, megdöbbentő, minden hadi tudományt csuffá tevő volt ez a harczmodor. Támadás egy város közepén, sötét éjjel, melybe a felgyujtott házak lángja vet világot. A házakból lövöldöznek a magát védeni képtelen lovasságra, melyre ráeresztették a csatorna vizét. A megtámadott fél egy külvárosba beszorítva, a honnan csak egy kapun át van kijárása. De künn a város előtti téren pedig az ellenséges lovasság száguldozik s minden menekülési rohamnak elvágja az utját.

Egy előnye volt csupán a király dandárának Trenk Ferencz fölött. Az a négy tábori ágyu. Ez a fegyvernem hiányzott a pandurvezérnél. Utálta az ágyut, mint haszontalan idővesztegető szerszámot. Neki a várostromhoz elég

Digitized by Google

volt a lajtorja, meg a sötét éjszaka, kézben a mordály, a fogak közé szoritva a görbe kard; igy veszik be a várakat. Csatában pedig épen semmire sem becsülte az öreg lőszerszámot. Gyors száguldozásaiban csak akadályoztatta volna az ágyu, a ki uszni sem tud s a sárban megreked.

És ez a négy apró hatfontos ágyu mentette meg II. Frigyest, hogy Trenk Ferencz gárdástul, főhadiszállásostul együtt el nem fogta Kolin városában. Minden oldalról körül volt már véve. Vezérei elvesztették a fejüket. Senki s nem osztott parancsot.

A pandurvezér ellenben messze harsogó szóval kiabálta a pandurjainak a jelmondatokat valami ismeretlen zsargonban, a mit az ellenfél nem értett.

Ekkor egy ágyugolyó összezuzta a pandurvezér jobb lába szárát.

Trenk Frigyes látta, a mint nagybátyjának a fekete lova magasra felágaskodott s aztán hanyatt vágta magát, lovagját is maga alá temetve. Az ágyuteke a lovat is megölte.

A pandurok odarohantak elesett vezérükhöz s azt lova alól kiszabadítva, magukkal vitték.

Ezzel vége volt a harcznak: a király feje fölül elvonult a nagy veszély. Ez az egy ágyugolyó megszabaditá.

A vezér megsebesültével az egész pandursereg elvesztette a lelkét.

Minden hadi sikere az ő személyes vitézségétől függött. Soha sem közölte alvezéreivel támadási tervét, a mit maga is a küzdelem hevében gondolt ki s ha kellett, gyorsan megváltoztatott. A harámbasák egyike sem volt képes a vezért helyettesiteni; az okosabb főtiszteket pedig irigységből, féltékenységből elüldözte maga mellől.

A pandursereg minden török muzsika nélkül kikotródott a városból, a lovasság még egy ideig nyargalászott az elhagyott utczákon; de éjfél után az is eltisztult. Másnap reggel a naszszaui dandár sietett a király fölmentésére, s a pandurtábor, a milyen gyorsan jött, úgy eltünt s többet nem zavarta a poroszok visszavonulását.

Digitized by Google

— No, a maga drágalátos urabátyja ugyan szép kis tréfát csaphatott volna velünk az éjjel! Mondá a király Trenk Frigyesnek, mikor másnap ismét egymás mellett lovagoltak. Jó szerencse, hogy agyonlőtték!

Trenk Ferenczet azonban nem lőtték agyon: nem olyan könnyen volt annak a testéhez varrva a lélek. Felvitték Bécsbe s ott egy ügyes kirurgus egymáshoz ragasztotta az eltört lábszárcsontját: legfeljebb rövidebb lett az egyik lába, mint a másik; de azért csakugy megülte a lovat, mint azelőtt s csak olyan kurucz ember maradt, mint eddig volt.

II. Frigyes hazatért erősen megfogyott seregével, melynek elveszíté egy harmadát, a nélkül, hogy egy ütközetet vivott volna, s elveszté az egész hadjáratot.

IX. FEJEZET.

A KORONÁK MARTYRJA.

És a kinek a nevében, a kinek az érdekürügye alatt ez az egész nagy hadjárat megindíttatott, a jó VII. Károly császár, mint éli dicsősége világát azalatt?

II. Frigyes hadseregének támadó mozdulatával egyidejüleg a császárt is visszahelyezték Bajorország székvárosába.

Ismét elfoglalhatá a Kandid Péter épitész remekében készült ó-rezidencziáját, felvitetheté magát a csodaszép «császárlépcsőn» végig a pompás audiencia termén, a tükrök termén s a száz lépés hosszuságu gallérián, melyet a bajor uralkodók arczképei ékesitenek; mindmegannyi pánczélos, hadverő alakok, királyi jogarokkal, marschalbuzogányokkal a kezükben; mellettük az asztalra téve a korona; némelyiknél kettő is.

Ott, a hosszu galléria vége felé letétetheti magát a ván kosokkal felpóczkolt karszékbe; szemközt a saját arczképével, melyen Des Marés György művész ecsete remekelt.

Digitized by Google

Ott láthatja magát a császári ornátusban, egyik kezét a csipőjére, a másikat a német császári koronára téve. Annak az árnyékában még két másik korona is bujdoklik.

Igen! Ezek mind az ő koronái. Az arczkép alatt a czimei és a neve felirva: «Serenissimus, potentissimus, ac invictissimus Princeps Carolus VII. Dei Gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, Rex Germaniæ & Bohemiæ, utriusque Bavariæ, Archidux Austriæ» és a többi és a többi.

S ő csak azt az egyet irigyli attól az arczképtől, hogy az olyan délczeg módra tud a lábán állni! Ő csak székben ülni képes, akkor is csak úgy, hogy a jobb lába egy támlányra van fektetve, bebugyolálva viaszkos vásznak és vatta közé. A köszvény gyötri, mely éjjel-nappal nem tart szünetet.

A főudvarmester jön, messziről elkezdve a bókolást s hozza az aranyos bőrtárczában a hadi jelentéseket, melyek legujabban érkeztek stafétával. Azokat felolvassa a császár előtt, ki tölcsért csinál a markából a füle előtt, hogy jobban halljon s közben nagyokat nyög; jaj a térdem, jaj, hogy szurkál!

Örülni kellene a kapott tudósításon; de ez az arcz nem képes már örömöt kifejezni: vonásaiban a fájdalom, a csüggedés, a boszuság van megkövesülve.

Itt van Frigyes király gratuláló levele. Boldog uj esztendőt kiván.

«Boldog új esztendőt.»

Csak egy boldog új napot tudna kívánni!

Erre valamit kellene válaszolni. A titkár kezében tartja már a tollat.

De a mint lélekzetet vesz a diktáláshoz a nagy ember, rögtön előveszi a gonosz hurut, minden szavát megszakítja a köhögés. Az ápolója be van már tanitva a segédkezésre; addig ütögeti a tenyerével a felséges úr háta közepét, mig a köhögés alább hágy.

Az üdvözlő levél ezalatt megiródott.

Digitized by Google

A császár aggódva néz körül, hogy nem következik-e még valami uralkodói tény, a melyet el kell végezni?

Van egy egész halom folyamodás. Kárvallott polgárok, kiket a gyilkos, égető hadjárat minden vagyonuktól megfosztott, özvegyek és árvák, kiknek kenyérkeresője elesett. Ez mind a jótékonysági kommisszióhoz utasittatik.

Jó szerencse, hogy ezt a kellemetlen thémát félbeszakitja a gyóntató atya megérkezése. Ez elől mindenkinek vissza kell vonulni. A császár egyedül marad vele egy hosszu óráig. Egy olyan embernek is lehet sok meggyónni való büne, a ki kezét, lábát nem tudja megmozditani. A koronák tulajdonosának a kimondott szava, a gondolatja is cselekedet. Jó, vagy rossz cselekedet! S ezt a pap határozza meg.

A császár arcza egészen veres volt, mikor a káplánja eltávozott, a kápláné ellenben fakó halovány. Nem adta meg neki az abszolucziót.

Titok volt, a mit egymásközt beszéltek, annak a tárgyát nem volt szabad megtudni senkinek, még a kanczellárnak sem.

A lelki felindulás azonban jótékony hatással volt a császár életszervezetére. Ujra mozgásba jött a vére, felszakadt a flegmája. Volt egy bizalmas embere, a kit legörömestebb látott maga körül: az udvari szakácsa. Ez előtt nem volt titoktartó. Ha ez a jeles férfiu naplót irt volna, rendkivül érdekes olvasmányt hagyott volna hátra az utókornak.

VII. Károly császár nagy inyencz volt az akkori idők fogalma szerint; mert a mai korban emberi iny el nem fogadná azokat a mindenféle füszerekkel és savakkal, olajokkal megmérgezett ételeket. S ezeknek az összeállitásában volt nagy müvész Kuncz mester. S a császárnak igazi gyönyörüség volt a szakácsával az ilyen csemegék fölött tanácskozni.

— Nagyon szeretem, hogy nem adta meg az abszolucziót, szinczerizált ő felsége. Legalább nem kell hetenkint

Digitized by Google

kétszer bőjtölnöm. Utálom a halakat, meg a csigabigákat.

Kuncz mester aztán előadta a mai napra való konyhatervét. Csupa melegvérü állatokból és olyan növényekből, a melyek a nap jegyét viselik. Semmit a Saturnus jegy alatt termettekből, minő a spinót és a csicsóka.

Italul pedig az «aurum potabile» (iható arany) és az «aqua regalis» (királyi viz).

— Gondold csak, Kuncz! Még azt kivánta, hogy béküljek ki a fiammal! Az elkorcsosulttal! A kinek nem tetszik a vitézkedés. Fut a háboru elől. Az ellenségeimmel barátkozik. Azt hallom, hogy a mint én meghalok, azonnal békét köt a királynéval: eldobja a koronáimat. Ezeket a drága koronákat, a mikért én annyit harczoltam! A miket oly büszkén viseltem! Egy se kell neki. Nesze római császári korona! Nesze csehországi korona! Ah! csak én lóra tudnék még ülni!

Kuncz mester rendes kerékvágásba igazitá a társalgást azzal a jelentéssel, hogy az árticsókák már megérkeztek Veronából.

Erre aztán megint más irányt vett a beteg császár észjárása.

— Az árticsóka drága csemege; azért pénzt kell adni. A császári pénztár pedig most üres! Nincs! Egy baczen sincs benne. Éhen fogunk meghalni.

Ekkor aztán a magas beteg vigasztalására előhozták az állami satulyt: felnyitották. Tele volt aranynyal. Lássa, hogy nem fog éhen meghalni.

Belemarkolt az aranyba. Marok számra átrakta a ládikó egyik szakaszából a másikba, számlálva, hány napig tart el.

— Harmincz! Egygyel sem több. Harmincz nap mulva nincs mit ennünk. Mehetek a koronáimmal koldulni.

A környezete vigasztalta: harmincz nap nagy idő, az alatt nagy dolgok történhetnek. Mária Terézia busás hadi kárpótlást fog fizetni.

— Igen! Igen. A káplán azt mondta, hogy ne aggód-

Digitized by Google

jam a messze idők miatt; mert a jövő hold töltét nem fogom már megérni. De én nem akarok meghalni! Mi lesz a koronáimmal, ha a fiam kerül a helyembe?

A felhozott ebéd aztán megvigasztalá. Köszvénytől összehuzott ujjaival nem tudott enni: úgy kellett az ápolójának kanállal etetni. És mértéktelen étvágya volt. A mig evett, ivott, elfelejtette a testi fájdalmait, az aggodalmait.

— Ilyen marczipánt nem készitenek a paradicsomban!

A bőséges ebéd után pedig rögtön előveszik a testi fájdalmak: a gyomra felpuffad, a kő kinozza, a térdporczai lüktetve égnek.

Sietve küldenek az orvosokért. Közelben tartózkodik mind a három; körülfogják a páczienst, mint a boszorkányháromszög.

Az egyiknek fekete parókája van, a másiknak szürke, a harmadiknak veres.

A fekete parókás minden bajt külsőleg gyógyit, flastrommal és hólyaghuzókkal, füstöléssel és cauterálással, elevenitő balzsamokkal és prüszköltető szerekkel. Legujabb panaczeája egy elevenen megnyuzott fehér bakkecskének a bőrét a fájós köszvényes tagra burkolni, attól a köszvény csalhatatlanul elmulik.

A szürke parókás kitanult therapeuta. Minden bajnak a diagnozisát az urina szineiből, felhőiből, üledékeiből itéli meg — csalhatatlanul s ahhoz alkalmazza a reczipéit, a mik az állat-, növény- és ásványvilág termékeivel meg nem elégedve, a mythologiai sárkányok és baziliszkok alkatrészeit igénybe veszik.

A veres parókás végre raczionálista doktor. Ő már rájött arra a thesisre, hogy a gyógyhatásu füveknek és állati részeknek signáculumaik vannak. Annálfogva, a kinek kőbaja van, azt a «kőtör» (saxifraga) és «kőmag» (lithospermum) füveiből főtt fürdőben kell izzasztani, továbbá a pézsmaczicza zacskójában talált követ porrátörve itatni vele s a fizetér-czethal gyomrában talált ámbrakő füstjé-

Digitized by Google

vel megfüstölni: ezek a követ szétoszlatják, minthogy maguk is állati kövek.

S a sok tudós konzilium és disputa közepett a halálra kinzott beteg nyög és jajgat s kinjában erre a mondásra fakad: «odaadnám most valamennyi koronámat egy gyógyító arkánumért!»

Végre a veres parókás ezt az okos mondást hangoztatja:

— Semmi sem használna a fölséges beteg bajainak megorvoslásában annyira, mintha itteni zord klimánk alatti tartózkodását melegebb zóna alattival váltaná fel; ha például elköltöznék Nizzába.

A császár nevetett is, köhögött is, dühöngött is egyszerre.

— Oh tu asinus in folio! Én menjek Nizzába, a hol most osztrákok, olaszok, francziák, spanyolok egymás hátán verekesznek! Hát nem tudod, hogy ott most háboru van?

A tudós férfiu nagyot bámult. Hát ez bizony nem tartozott az ő szaktudományai körébe.

— Nagyon csodálom, hogy Olaszországban háboru lehet; holott Paracelsus megirta, hogy a fügének az étele és a gránátalmának az itala olyan békitő hatással bir, hogy annak a használatától még a tigrisek is megszelidülnek.

(Persze, csak azon mulik, hogy a tigrisek nem eszik meg a fügét s nem szopják ki a gránátalmát.)

Következnek a kirurgiai kinzások; az érvágók, köppölyök, katheterek, hólyaghuzók. Végre a minden betegségekben gyógyitó thériák. A mákony hatása alatt legalább kényszeredett álom száll a beteg idegzetére. De az az ópiumadta álom megint rettenetes viziókat idéz az agyára. Temetéssel álmodik. A kriptaajtót töri fel, mikor fölébred. Fulladozva hörög: «Nem akarok még meghalni! Hová lesznek a koronáim!»

Egy este aztán a minisztere egy sürgetős levéllel szakitá félbe a beteg császár kancsérolását, kiküldve mellőle minden más halandó embert.

Digitized by Google

A levelet II. Frigyes irta főhadiszállásáról — Glatzból.

Ebben tudatá a király császári védenczével, hogy az idei hadjárat be van fejezve — rosszul. Csehországot oda kellett hagyni. A francziák cserben hagyták szövetségeseiket. A porosz sereg vonul haza Brandenburgba, Pomerániába. A császár lássa, hogy mit tegyen.

— No, most már meg akarok halni . . . szólt a koronák martyrja.

És szavának állt.

Másnap reggel hiába hozták az ébresztő boraxot füstölni: nem ébredt föl semmi életserkentő arkanumra. Itt hagyta a koronáit.

X. FEJEZET.

JUVENTUS—VENTUS.

Úgy történt, a hogy a haldokló császár előre látta. Trónörököse Miksa József a füsszeni békekötésben lemondott minden igényéről a császári koronára, Mária Terézia örökös tartományaira s cserébe visszakapta elfoglalt Bajorországát s ezzel megszünt szövetségese lenni II. Frigyesnek.

Mária Teréziával ellenben szövetséget kötött Anglia, Holland, Szászország s a szövetséghez hozzájárulni készült Orosz- és Lengyelország.

A porosz királynak nem maradt más fegyvertársa, mint a franczia király.

II. Frigyesnek keserü napjai voltak! Egy emlékezetes levélben két példát idéz fel: az egyik azé a hajós kapitányé, a ki az ütközetben minden oldalról körülfogva ellenséges gályáktól, kanóczot készül dobni a lőporos tonnába; a másik pedig dicső ellenfelének példája: Mária Teréziáé, aki asszony létére nem esett kétségbe, midőn ellenségei már Bécs város kapuit döngették; hanem valamennyivel elfogadta a harczot.

Digitized by Google

Tehát ennyire jutott már II. Frigyes király, hogy ilyen képek vonuljanak át képzeletén.

Hanem hát a könnyüvérű fiatalság mit törődött a magas politikával? a Pelham-miniszterium aknamunkájával, mely biztató szavakat küldött II. Frigyesnek, de öt millió forintra emelte fel Mária Terézia hadi subventióját s szolgálatába bocsátá a hannoveri ezredeit. Trenk Frigyesnek ujra kezdődtek az elyziumi napjai.

Azokat a jó tanácsokat, a mikkel a király masirozás közben impregnálta s a miknek követését oly szentül felfogadta, mind elfelejté, a mint Berlinbe visszakerültek.

A bájos istennő rá volt szorulva a vigasztalásra. A hadjárat szalmaözvegygyé tette. A. Z. herczeget Bécsbe vitték. Ott ugyan rangjához illő bánásban részesült: lovagi szavára szabadon hagyták járni, kelni: csak a vámsorompót nem volt szabad tullépnie s minden udvari tánczmulatságra meghivást kapott, melynek hasznát is vette.

Amália herczegnő azonban egész viszavonultságban élt: nyilvános helyeken nem mutatta magát, gyászt viselt és minden héten kétszer küldött levelet staféta által a férjének.

Ez a gyászfátyol nagyon jó függöny volt a mögötte lejátszott szerelmi idyllnek.

Trenk Frigyesnek most már nem kellett meglepetésektől tartani. Azért nem is volt többé óvatos. Mondják, hogy a szerelem vak.

Kezdett közbeszéd tárgya lenni a boldog viszony a herczegnőhöz.

Egyszer vacsora alkalmával, melynél csupa gárdatisztek voltak jelen, bajtársai felszólitására elregélte Trenk Frigyes annak a másik Trenknek a hadi kalandját, a melyben egy francziáktól megszállt várat szalmabábok által vett be.

Egy gyalog gárdatiszt, a kit Trenk különösen gyülölt nőiesen finom arczáért s a kit e miatt Ganymedesnek hivott, ezt a csipős tréfát veté az elbeszélés végére:

Digitized by Google

— Ez semmi. Én ismerek egy Trenket, a ki szalmaözvegyek által tudja bevenni a várakat.

Trenk Frigyes erre a szóra annyira elfeledkezett magáról, hogy az élcz mondójának a szeme közé önté a pohara tartalmát s mondott neki egy czimet, minek a vége az volt, hogy «et czetera».

Az inzultált tiszt rögtön kardot rántott s a két testőr ott az étkező teremben párviadalt kezdett, a minek az lett a vége, hogy Trenk ellenfele egy vágást kapott az arczára, a mivel el lett rontva az eddigi szépsége.

Ez elég nagy bolondság volt Trenktől.

A következményeit rövid időn tapasztalá. A legelső vasárnapi templomi parádé alkalmával, mikor a király elhaladt Trenk előtt, eléggé fennhangon mondá neki e szavakat:

— Hallja, uram! A mennydörgő mennykő csapjon a kend szivébe! Vigyázzon kend magára!

Még ez az intés sem térité eszére Trenk Frigyest. Ugy fogta fel a dolgot, hogy ha már az ember a paradicsom tiltott almafájáig eljutott, ne érje be annyival, mint szegény, jámbor Ádám apánk, hogy az első harapásnál eldobja az almát, hanem mászszék fel a fájára és lakjék jól kedvére az adományából.

Pedig a kelepcze már ki volt vetve a számára.

Mindenki irigyelte a szerencséjét: s az irigyek a legkevésbbé kibékithető ellenségek. Az irigygyel nem lehet duellálni. Az hátulról szur le.

Trenk Frigyes ez esemény után néhány napra barátságos vacsorára volt hivatalos a testőrség parancsnokához, Jasinszkyhoz. Rajta kívül még két jó pajtása volt az asztalnál, a kik közül az egyik a táborozás alatt sátortársa volt, egyenrangu kornet.

Szóba került ismét a magyar Trenk.

Jasinszky pipaszónál hozta elő, hogy miféle rokoni összeköttetés lehet a két Trenk között?

Frigyes elmondott mindent, a mi köztudomásu volt.

Digitized by Google

De még azon is tulterjedt s kifecsegett valamit, a mi megőrzendő titka volt. Elmondta, hogy a magyar Trenk, halálosan megsebesítve kerülvén Bécsbe, ott végrendeletet irt, melyben őt, az unokaöcscsét teszi magyarországi nagy birtokainak s még nagyobb zsákmányainak általános örökösévé. Ezt a végrendelkezését meg is irta Frigyes anyjának, ki Pomerániában másodszori házasságban élt s az anyja elküldte a levelet a fiának.

Akkor pedig, a midőn Trenk Ferencz azt a levelet irta Frigyes anyjának, eszében sem volt a végrendelet-tevés: a lába összeforrott s ő készült a pandurjait ismét dandárba gyűjteni.

Minek irta hát ezt a levelet?

Talán, hogy a poroszokat áltassa azzal a hirrel, hogy a félelmes Trenk Ferencz haldoklik, a halottas lepedőjét rágja, magába szállt és testálni kezd?

Vagy valami dæmoni terve volt vele, kis öcscsének megrontására?

Jasinszky azt mondá erre a levélre:

— Ejh, barátom, hisz ez egy krözusi szerencse. Egy pár milliót érő vagyon! Te csak két kézzel kaptál utána?

— Nem biz én. Egy kis ujjal sem. Köszönöm a szlavoniai erdőket, tele haramiákkal; meg az összerablott aranyat, ezüstöt. Én az én királyomat a nagy mogul minden kincseért sem cserélem fel mással.

Erre mind a három tiszt rátámadt, hogy a szerencsét nem kell ily könnyen elutasitani.

A hálátlanság csunya vétek! a nagybátyja jó akaratát legalább illik levélben megköszönni. Ki tudja, jövőre mire lehet az még jó?

Unszolták, hogy ő maga válaszoljon egyenesen a magyar Trenknek, nevezze azt kedves nagybátyjának, köszönje meg atyafiságos jó akaratát.

Frigyesnek eszébe jutott mindaz, a mit Miranda beszélt neki Trenk Ferencz iránta való jó akaratáról s ez felforralta vérét egész a dühig; aztán meg amaz éjszaka, mely-

Digitized by Google

ben Kollinnál maga előtt látta őt, dæmoni működésében: a viz közepén töltött éjszaka, a füle körül fütyölő golyók, a pokoli török muzsika s az megint jéggé fagyasztott benne minden rokoni szeretetet.

— Hát tudod mit? monda neki Jasinszky. Ird neki azt, hogy köszönöd a testamentumát, csak birja békével tovább is a pandurjait, cum appertinentiis; hanem ha jót akar veled, küldjön neked egy néhányat azokból a pompás magyar lovakból, a mik három nap, három éjjel ki nem fáradnak a nyargalásban. Add ide nekem a levelet, én majd kézhez juttatom a szász követség utján. Hiszen nem állami titok, csupán családi levelezés. Aztán majd ha küld magyar paripákat a bátyád, nekem is adj belőlük egyet.

Trenk Frigyes rá hagyta magát beszélni, hogy ilyen tartalmu levelet irjon Trenk Ferencznek. Ezt a levelet Jasinszky átvette tőle s a saját pecsétjével zárva le, zsebébe tette.

Ez a levél képezte azt a fordulópontot, melyen Trenk Frigyes sorsa lejtőre jutott.

Nem gondolt rá többet.

Élte világát mint könnyelmü gyermek. Asszony szivében lakik az üdvösség! S ki ne szeretne üdvözült lenni?

Egyszer aztán megesett vele, hogy a boldog pásztoróra miatt elkésett a reggeli parádéról.

A király ezuttal nem nézte el a hibáját. Fogságra küldé Potsdamba. Ott adtak neki egy szobácskát a «hosszu hidon».

Az ilyen aprólékos szolgálati mulasztásokért legfeljebb három napi fogság szokott lenni a megfelelő dij.

Frigyest ott hagyták ülni két hétig.

Az alatt jöttek hozzá, barátság szine alatt, kémkedő agent provocateurök, a kik biztatták, hogy folyamodjék a királyhoz megkegyelmeztetésért.

— Én nem vétettem semmit, monda Frigyes s nem könyörgött.

Digitized by Google

Tovább is ott hagyták ülni.

És még mindig nem sejtette, hogy ez a herczegnő szép szemei miatt történik.

Ekkor a király maga is Potsdamba érkezett s másnap a szárnysegéde, Bock tábornok fölkereste Trenk Frigyest, sürgönyöket bizva rá, miket azonnal Drezdába kell vinnie.

Örült, hogy ismét lóra ülhetett.

Drezdából visszatérett újból találkozott a királylyal a parádén.

A testőrszázad, melynél kornet volt, Berlinben feküdt.

— Parancsolja felséged, hogy a századomhoz visszatérjek Berlinbe?

— Honnan jött kend?

— Drezdából jöttem, a hová sürgönyöket vittem.

— S hát azelőtt hol volt kend?

— Az árestomban.

— No hát menjen kend megint oda, a hol volt.

S azzal Frigyes urfinak megint szépen vissza kellett ballagni a hosszu hidra, az árestomba.

Hja bizony: «a szerelem sötét verem!»

XI. FEJEZET.

A TÜZKERESZTSÉG.

A potsdami «hosszu hid» egy erőteljes leczke volt Trenk Frigyesre nézve; a hogy a német mondja: «ein Wink mit dem Zaunpfahl», vagy a hogy a magyar mondaná: «egy intés a petrenczeruddal.»

De ő még azt sem értette meg. Folyvást ábrándozott szerelme ideáljáról s panaszkodott a király szigorusága fölött. Ilyen huzamos fogság egy kis elkésés miatt! Az elkésésnek az oka miatt volt az.

A fogolynak még sétálni is csak a hosszu hidon lehetett, alá s fel a középuton. Az ablaka rostélyán át nézhette, hogy kezdenek el barkázni a Spree parton a fűzfák. Mi-

Digitized by Google

kor aztán jól kihajtottak a füzfák, akkor végre jött a megszabadulás órája. A potsdami térparancsnok fölkereste börtönében s tudatta vele, hogy a királytól kegyelmet kapott, most aztán siessen Berlinbe; három napja van a dolgait rendbehozni; akkor rögtön üljön lóra s siessen a királyt utólérni, a ki a gárdával együtt Sziléziába ment. Az új hadjárat kezdődik.

Tehát csak azért szabadult ki, hogy menjen a háboruba.

De három napot mégis adtak neki a dolgait rendbehozni.

Mi dolga lehetett volna előbbvaló, mint fölkeresni szive bálványát. Egész meggondolatlan szelességgel sietett a herczegi palotába. Fényes nappal, a főlépcsőn rohant fel. Nagy meglepetés várt reá. A bájos tündérnő helyett maga a herczeg fogadta: a férj. Ez is kiszabadult a bécsi fogságból; kicserélték egy fogoly osztrák tábornokkal.

A. Z. herczeg nagy örömmel fogadta a szeretetreméltó ifjut. Szemrehányást tett neki, hogy olyan régen nem mutatta magát a herczegi palotában. A herczegasszony nagyon apprehendál rá, hogy elhanyagolja. Az egész télen nem látta. A bálokban sem volt. Hol bujkált az egész idő alatt? Végül meghivta magához estélyre. Szép társaság lesz együtt, hölgyek is, azok között talán olyan is, a ki az ifju urat érdekli.

Frigyes csak az ajkait harapdálta dühében. Aztán megköszönte szépen a kegyes meghivást, kimentve magát, hogy neki azonnal sietni kell a király után a gárdához. Azzal rábizta a férjre, hogy adja át hódoló üdvözlését a feleségének s aztán összezsugorodott kedélylyel otthagyta örömei paradicsomát, a nélkül, hogy ideáljával csak egy bucsupillantást is válthatott volna.

Nem is maradt tovább Berlinben, hanem sietett a király után a táborba.

II. Frigyes az elfoglalt Sziléziáját ment védelmezni.

A hadi szerencse kereke odafordult, hogy most már az ellenségei kerültek fölül. Angolok és hollandiak erős

Digitized by Google

hadsereggel támadták meg szövetségesét, a franczia királyt, a kinek a hadseregét egy beteg ember vezette: Szász Móricz; ennek épen a táborba szállás előtt operálták az altestét egy veszedelmes műtéttel, Mária Terézia és a szász fejedelem pedig fegyverfrigyet kötöttek, melynek a végczélja az volt, hogy Poroszországot magát felosztják kettőjük között. Volt hozzá elég nagy haderejük, kilenczvenezer ember, sok lovasság, a melylyel szemben Frigyes király csak hatvanezer embert tudott táborba szállítani.

Hanem Frigyes király maga számított annyit, mint egy hadsereg. Az ő táborában szigoru rend volt. Maga látott minden után. Gárdája élén ő vezette az előhadat s kémszemléket személyesen tett meg. A gárdának kellett helyt állani mindenütt. Az már éjfél után két órakor nyeregbe ült s naponként három négy óránál többet nem aludt; de hát a király is ugyan ezt a sorsot osztá. A gárda volt a király személyes intézkedéseinek a közvetitője. Az a másfél száz bátor, edzett, nemes lovag, megannyi eszes fő, néhány óra alatt az egész tábort értesité a király elhatározásairól. Azért nem volt ott soha zürzavar, félreértés: mindenki tudta a maga feladatát és azt is, hogy ha egy feladatot bevégzett, mi következik utána? hogy a szomszéd hadtest mit indit meg? s hogy neki mint kell abban közreműködni? Ez a csodálatos szervezet tette annyira diadalképessé Frigyes hadseregét.

És aztán a hadi szerencse istenasszonya is szeszélyes. Ez a dáma nem ismeri a hűséget. A beteg Szász Móricz megveri Fontenai mellett (már elvesztett csata után) az egyesült angol, hannover és holland sereget s magának az angol királynak veszedelmes versenytársa támad magában Albionban: a trónkövetelő York herczeg, Stuart Ede ifju alakjában, ki skót felkelői élén egész London kapujáig hatol.

Frigyes király egyedül marad a küzdtéren két ellenfelével.

Digitized by Google

Azok egyesülten törtek már be Sziléziába s keresik a királyt.

Frigyes a ravaszságot sem tartja megvetendő fegyvernek a hadviselésben. Kémeket bocsát el, a kik magukat az osztrákok hiveinek vallják. Azok hirül viszik Lotharingi Károlynak, hogy a porosz király meg van rémülve ellenfeleinek tulnyomó haderejétől s retirálni készül Sziléziából. Károly herczeg elhiszi az álhirt s a szerint alakitja csatarendjét, hogy Frigyes királynak elvágja visszavonulási utját. E miatt elhagyja erős hegyi táborállását s leszáll hosszu hadoszlopokban a sikra.

— Itt vannak már, a hol nekem kellenek! kiált fel a király, mikor látja az ezredeiket a hegyi utakon kibontakozni.

A porosz sereg hollétét semmi sem árulja el. Egy dobszó, egy trombita el nem hangzik, nem raknak tábortüzet, a folyampartra nem mennek itatni: hallgatás uralg az egész vidéken.

Mikor aztán leszáll az est, az egész porosz sereg fölkerekedik s minden jeladás nélkül eléje megy az ellenfeleinek. Éjfél után két órakor kiosztják az ezredeknek a csatajelszót, a vezéreknek a haditervet s az első szürkületnél aztán megfujják a trombitákat s rohannak előre.

Reggel négy órakor kezdődött az ütközet a szász lovasság és a porosz vértesek és dragonyosok között: hat órára a szász lovasság el volt seperve a csatatérről. De annál nagyobb vitézséggel állt helyt a gyalogság, egy alacsony erdő védelme alatt, a honnan gyilkos tüzeléssel fogadta a poroszokat: a burkus granátosok kiverték őket az erdőből. A szászok ekkor egy burjánnal benőtt kokojszás ingovány mögé huzódtak vissza, melynek halmos emelkedései sövényekkel voltak elkertelve, egy hosszu gát vonult végig a mocsáron, annak az oltalma alatt harczoltak elkeseredetten, mellet mellnek vetve, szuronynyal, puskaagygyal. A porosz gránátosok keresztül törtek árkon, sövényen, mocsáron, s kiszoríták a szászokat a sikra. Azok még itt

Digitized by Google

is megállták a helyüket: egy vezényszóra az egész gyalogság háromszöget formált s visszaverte a granátos ezredek támadását.

Ekkor aztán Frigyes király ráereszté a félelmetes háromszögre a lovas ezredeit: egy vértes, egy dragonyos ezredet és legelől a gárda lovasságát. Jasinszky gárdistái törték be legelől a háromszög oldalát, két osztag szász granátost lekaszabolva.

Itt került Trenk Frigyes legelőször komoly ütközetbe. Vitézül harczolt: társaihoz méltón. Most kitünt, hogy minő értéke van a fényesen egyenruházott, de nehéz gyakorlatokban edzett kis csapatnak. Ez a százötven lovag döntötte el az ütközetnek a sorsát. A háromszög föl lett forgatva s a szász sereg, puskáját elhányva, vad futásban menekült a csatatérről.

Ekkor volt reggeli hét óra.

Azon melegében fordult a porosz sereg az osztrákok ellen.

Azok közvetlen közelből hallgatták a nagy ágyuzást kora hajnaltól kezdve; de abban a boldog hitben éltek, hogy most a szász fejedelem támadja meg Frigyes királyt s elálja a visszavonulási utját. Csak a midőn a szétvert szász lovasság meghozta a rémhirt, hogy a porosz a támadó fél s a szász sereg nagy veszélyben forog: akkor határozta el magát Károly főherczeg, hogy fegyvertársának segélyt küldjön.

Már ekkor látszott a porosz gyalogságnak az előnyomulása a szakadozott terepen. Károly herczeg ágyutüzeléssel igyekezett azt feltartóztatni s miután ennek semmi sikere nem volt, a lovasságát küldé előre. De ezek megálltak a Strigau vizénél s visszaizentek a fővezérnek, hogy nem tudnak átmenni: a folyam környéke olyan süppedékes, a partok olyan meredekek, hogy hid nélkül nem lehet átmenni rajta. Nem volt ottan Trenk Ferencz, a maga huszárjaival és pandurjaival! Azok majd át tudtak volna gázolni a Strigaun!

Digitized by Google

Ötvenhat svadrony lovasság volt egy tömegben Károly herczeg vezénylete alatt. Nemsokára megérkezett Frigyes király lovassága: az csak huszonöt svadronyt számított, ezeknek nem volt magas a Strigau partja, mély a mocsárja, átgázoltak rajta s egy rövid óra alatt szétverték a kétszerte több osztrák lovasságot.

Itt is kiérdemelte a hős nevet Trenk Frigyes. Két lovat lőttek már le alatta, a harmadikat a szolgájától kérte kölcsön. Mindenütt elől járt a küzdelemben s karddal meg nem tudta sebesiteni senki. Hanem a mint a szétvert lovasságot üldözék, egy dragonyos tiszt, a kire Frigyes rákiáltott, hogy adja meg magát, válasz helyett ráirányozta a pisztolyát s keresztül lőtte Trenknek a kezét.

Ezzel aztán harczképtelenné lett téve.

Az ütközet déli tizenegy órára Frigyes király teljes diadalával végződött. Az egyesültek elvesztettek négyezer halottat, ötezer foglyot, hatvanhat zászlót, negyven ágyut. Frigyes király azt irja a katonáiról, hogy azok úgy harczoltak, mint az oroszlánok a hazájukért s hogy az ősrómaiak sem követtek el fényesebb hőstetteket. Nekik is került ezerkétszáz halottjukba a diadal. A sebesültek száma ment tizenhatezerre.

A király még ott a csatatéren kiosztotta valamennyi tisztje között a katonai érdemrendet. Most már Trenk Frigyes is büszkén viselhette a magáét: becsületesen meg volt szolgálva.

Hanem a sebével a tábori kórházba kellett mennie Schweidniczba s ott ápolták négy hétig, míg a keze begyógyult. De még azután is hosszabb ideig nem birta azt kardforgatásra használni. A mint a gárdához visszatért, felgyógyultnak jelentve magát, a király igen kegyesen fogadta.

— Most már átment maga is a tüzkeresztségen: csak viselje magát ezután is férfihoz illő módon.

A. Z. herczeg is, ki egy ezredet vezényelt, rendkívül ñyájas volt hozzá.

Digitized by Google

— Megirtam a herczegnőnek, hogy ön megsebesült, s ő válaszában arra kért, hogy fejezzem ki mély sajnálkozását.

A király ezután csak nyargonczi szolgálatokra használta Frigyest s kimélte a nehezebb feladatoktól.

A herczeg pedig megajándékozá egy jó vadászfegyverrel.

— Tudom, hogy ön milyen szenvedélyes vadász: volt alkalmam tapasztalni. Itt most ráér a hadi szolgálat felől. A király nem kivánja, hogy a parádéknál jelen legyen. Mehet fáczányokat lőni.

Frigyes föl is használta a kegyes engedelmet, a miben jó adag maliczia volt.

XII. FEJEZET.

A SZÉNA-SZALMA TÜNDÉR.

A hohenfriedbergi fényes győzelem nem fejezte be a hadjáratot. II. Frigyes ellenfeleinek a hadereje még mindig egyenlő volt az övével. Az eredmény az maradt, hogy most már azok kétfelé osztották a hadseregeiket s egyik sem fogadott el döntő ütközetet, hanem szerteszélylyel portyázva, minden haditerv nélkül kergetőztek a hosszú nyári hónapokon keresztül a porosz királylyal. Anglia adott pénzt a hadviseléshez eleget s a muszka czárnő biztatta Mária Teréziát, hogy hadsereget is fog a segélyére küldeni.

Frigyes király ezt az egész nyarat sátor alatt töltötte.

A nyár vége felé aztán, épen nem haditervből, hanem csupán azért, hogy a hadseregét ellenség földjén élelmezze, bevonult annak egy részével Csehországba. Összes dandárai tehettek húszezernyi létszámot. A többi hadtestek szét voltak osztva Szászországba, Sziléziába.

Ezzel a szétforgácsolásával a haderejének öreg hibát

Digitized by Google

követett el Frigyes király s egy hajszálon mult, hogy sulyosan meg nem lakolt érte.

Bizony egy asszonyi hajszálon.

Trenk Frigyes még mindig a beczézett gyermekek sorsában részesült. A király nem engedte neki, hogy megsebzett kezét megerőltesse. Három hónap óta nem volt kihúzva a kardja.

Ellenben a vadászfegyver mindig a vállán volt s a nélkül, hogy az ezredesének jelentést tett volna, egész napokat elkalandozott a vadakban dús csehországi pagonyok közt s rendesen gazdag vadászzsákmánynyal tért vissza a sátorába.

Körülbelül azon a tájon táboroztak ismét, az Elbe völgyén, a hol tavaly.

Talán vissza is emlékezett a fiatal vitéz egyre és másra. Talán a beneschaui kastély tündéralakjára ? Olyan közel volt most megint hozzá.

Egy este, mikor Trenk a reggel óta tartó cserkészetből visszatért fáczányokkal megrakodva, nagy bámulatára és rémületére nem találta többé a porosz hadsereget a reggeli helyén. Egy sátor sem volt a téren. A saját sátora is eltünt, az őrtüzek ki voltak oltva, a védsánczok széthányva s még csak egy távolból jövő dob, vagy trombitaszó sem árulta el, hogy merre vonult el a hadsereg.

Trenk Frigyes itt maradt magában a puszta táborhelyen, gyalog.

Valahol a folyam táján füstöt látott, oda sietett.

Nagy örömére egy osztag Ziethen huszárt talált ott; a hadnagy jó ismerőse volt.

Ezek azért maradtak ott, hogy a hátramaradt sánczkosarakat elégessék.

A huszárhadnagy aztán tudatta vele, hogy a király délelőtt hirtelen sátorbontást parancsolt, egész seregével elvonult Trautenau felé. Jó barátságból a pajtás megemberelte Trenk Frigyest egy vezeték lóval, hogy utolérhesse a király táborát.

Digitized by Google

Jól kellett neki vágtatni, hogy a maga helyére eljusson. A gárda mindig az előcsapatot képezte. S a királyt épen ott találta a gárdánál.

— Hát maga megint vadászni volt? kiáltá a király már messziről az érkező vitézre.

Frigyesnek a torkába szorult a mentség. Nem tudta magát mivel védeni.

A király arcza azonban, szigor helyett, jóakaratú bonhomiát fejezett ki ezuttal.

— No hallja: ezt a mai vétségét irja fel a potsdami bűnhődése számlájára. Ez a bénéje volt. Anticzipandó kapta ki. Hanem ezzel aztán kvittek vagyunk! S a mit ezután fog véteni, az már új rovásra megy.

A király megbocsátott neki e durva fegyelemsértésért, a miért megérdemelte volna, hogy elcsapják. S a másnapi ebédnél, a midőn a testőrtisztek valamennyien a király sátorában étkeztek, maga a király fordította tréfára a dolgot.

— Mernék fogadni, hogy ez a nagy vadászszenvedély megint csak egy ürügy valami galánt affférnak a maszkolására. Nem találnám csodálatosnak, ha a széna-szalma tündér megint itt lappangana valahol a közelben.

Trenk Frigyes a homlokáig elpirult erre a czélzásra. A szép Mirandának az volt a czíme a közbeszédben: «széna-szalma tündér.»

A király a szája elé tette a tenyerét.

— Pardon! Hogy eljárt a szám. A mi barátunk nagyon hamar készen van a karddal, ha egy szép hölgyre példálóznak előtte. De talán engem nem vág le?

— Nem! Ezért a hölgyért senkit sem.

Az új tábor Szoór vidékén volt felütve. Csak öt ezred lovasság volt a király táborában.

Egy szép meleg szeptemberi estén ezzel a szóval lépett Trenk Frigyes a király sátorába:

— Fölség! Itt van a széna-szalma tündér!

A király nagyot bámult rá.

Digitized by Google

— Hát hogy kerül az én táboromba egy asszony?

— Álruhában jött, mint markotányosnő.

— S miért jött ide? Magát látogatni?

— Nem. Felségeddel beszélni. Fontos felfedezései vannak az ellenség szándokairól.

A király megbizta Trenk Frigyest, hogy vezesse a hölgyet a saját sátorába: majd ott fog vele beszélni.

Trenk visszatért azzal a válaszszal, hogy a hölgy a királylyal akar egyedül beszélni s más tisztnek a sátorába be nem lép.

— Akkor bocsássa őt elém. Maga álljon az ajtó előtt s ügyeljen, hogy meg ne zavarják értekezésünket.

A hölgy belépett a király sátorába. Szabályszerű markotányosnő jelmez volt rajta; fekete bársony fűzött kamizól, vállszalaggal, csipke melledző és ingváll, kurta piros bokorugró szoknya, lábain térdig érő csizmák, fején széles karimájú, aranyzsinóros kalap, pávatollbokrétával, füleiben nagy ezüst karika függők. Tökéletes ezredleánya volt. Beléptekor a királyt parasztos knikszszel üdvözölte, kezét katonásan a kalapjához emelve.

— Madame! mondá a király, odamutatva egy taburetre.

A hölgy azzal tanusitá előkelő mivoltát, hogy minden tempózás nélkül elfoglalta a kinált ülést, kurta szoknyáit térdeire húzva illemesen.

— Önnek a neve gróf Sch... inné, madame.

— Igen, felség.

— Itt lakik a közel Beneschauban? Tudom már. Ön volt olyan kegyes, hogy tavaly nekem szüleséget küldött, mikor nagy szükségem volt rá. Trenk elmondott mindent.

— Mindent?

— No csak azt, a mi ő rá nézve kompromittáló volt: hogy kelepczébe keveredett s abból az ön elővigyázata szabadítá ki. Ezért önnek nagy köszönettel tartozom. Most pedig tudósításokat hozott ön a számomra, madame.

Digitized by Google

— Még pedig igen sürgőseket. Felséged minden oldalról körül van fogva.

— Ah! És ezt honnan tudja, madame?

— Kastélyom a hadak útjába esik; annálfogva szerencsém van minden transenna csapat tisztikarát megvendégelhetni. A magyar uraknak az a jó szokásuk, hogy asztal fölött minden tervüket kibeszélik: áldomásokat mondanak a bekövetkező diadalra, fogadásokat tesznek egymás között, hogy ki fogja el Frigyes királyt. Előttem nem is tartanak titkot, mivelhogy egy osztrák tábornok özvegye vagyok. Így aztán megtudtam, hogy Frigyes király seregét az Elbe és Anpa folyók között Szoór falu közelében Károly herczeg kétszerte nagyobb haderővel fogja megtámadni, a holnapi napon.

— Már holnap? De hát hol veszik magukat?

— Burkersdorf az osztrák és szász seregek találkozója. Onnan törnek elő a gyalogságukkal és az ágyuikkal. De ez csak a szintámadás lesz, a két hegy közötti szoroson lovassági támadás indítja meg az igazi harczot, oldalt fogva felséged seregét. Ugyanakkor a Burkersdorffal szemben álló hegyről alászáll huszonegy svadrony lovasság s az meg a balszárnyát támadja meg a porosz seregnek. Végül, pro coronide, Trenk Ferencz átúsztat a huszárjaival az Elbén s a hátába ront a tábornak.

— Ez átkozott terv, ha igaz, mondá a király, gyanakodón tekintve a hölgy arczára. De mondja csak madame, mi oka lehet önnek, egy Sch... in grófnénak, egy osztrák tábornok özvegyének, hogy ezt a tervet én nekem, a királynője ellenségének elárulja?

— Hogy igaz, a mit felségednek elmondtam, azt bebizonyítom azzal, hogy a lovas ezredeket is megnevezem, melyek a tábora balszárnyát fogják attakolni: a Würtemberg-vértesek, a Preising-dragonyosok és Philbert-dzsidások, mindegyik hét svadronnyal.

— És a második kérdésemre mit válaszol, madame?

Digitized by Google

Erre a szóra Miranda felállt a tábori székről s duzzogva emelte föl a fejét.

— Felséged ismeri a Nibelungen-dalt?

— Könyv nélkül tudom.

— Akkor emlékezni fog rá, miért vágta le Krimhild a saját bátyjának, Gunthernek a fejét? miért szerzett vérfürdőt Etel-várában a saját nemzetének? Nekem is van Brunhildom! Nekem is van Hágenem.

Ebben a pillanatban élénk szóváltás támadt a király sátora előtt. A... Z... herczeg érkezett meg lóháton, vágtatva s a mint a nyergéből leszállt, egyenesen a sátor felé sietett. A strázsát álló Trenk keresztbe tette előtte a lábát.

— Serenissime. Most nem lehet bemenni a királyhoz: egy hölgy van nála.

— Bánom is én, ha maga Cythere istenasszony van is nála! Nekem rögtön beszélnem kell a királylyal.

S azzal felrántva az ajtó szőnyegét, betoppant a sátorba s minden teketória nélkül azon kezdé:

— Felség. Jelentem, hogy a balszárnyunkon nagy tömeg ellenséges lovasság közeledtét jelzék a portyázóink.

A király hidegvérrel, karjait mellén összefonva, mondá a herczegnek:

— Már értesülve vagyok róla. A Preising-dragonyosok, a Philbert-dzsidások és a Würtemberg-vértesek, huszonegy svadronynyal.

A.. Z. herczeg bámulva nézett szét a sátorban. A jelzett hölgy nem volt látható. Az a sátor előtti szóváltást meghallva, hirtelen elrejté magát a király öltözőfülkéjének függönye mögé.

És nemsokára egymásután érkeztek a király sátorába Buddenbrock és Golcz tábornokok, jelenteni, hogy a burkersdorfi magaslatokon nagy tömeg ellenséges gyalogság mutatkozik.

— Mind jól tudom. Mondá a király. De nem onnan fog jönni az igazi támadás. Ez mind csak tüntetés.

Digitized by Google

Azzal odament az öltöző fülkéhez s kézen fogva Miranda, kivezeté őt a vezérek elé.

— Ime, uraim, a mi leghivebb tudósítónk, a ki az ellenfél egész csatatervét szives volt velem közölni: Beneschau úrnője, gróf Sch... in tábornokné.

— Ah! A széna-szalma tündér! szalajtá ki a száján A... Z... herczeg.

Ráértek nevetni rajta.

— A veszély azonban elég komoly. Jó szerencse, hogy előre értesültünk róla. Most gyorsan tegyük meg az intézkedéseket.

A király a tábori ágyára ült le s az asztalkára kiterítve a katonai térképet, megkezdé a haditanácsot.

— Kérem, madame, maradjon itt. Önnek az adataira többször lesz szükségünk, ha szives lesz azokat rendelkezésünkre bocsátani.

És igy Miranda is részt vett a hadi tanácsban.

S nagyon jó tanácsokat tudott adni.

A völgyszoroson felvonuló lovasság első ezredei magyar huszárok. Ezeknek az a virtusuk, hogy ha ők támadhatnak, akkor fel nem tartja őket semmi ágyutűz, sorlövés: mindenen áttörnek; de ha őket rohanja meg az ellenség, akkor szeretnek visszafordulni s egy kis futás után megint szembefordulnak. Ezuttal azonban ezzel az ős szittya harczmodorral mind össze fogják zavarni az utánuk nyomuló második lovas dandárt, mely cseh, szász és morva lovasokból áll. (Ezt ő mind a vidám poharazás közötti áldomásokból tudta meg.) Hej, sok nagy dolgot követtek volna el a magyarok, ha ki nem áldomásozták volna előre, hogy mit akarnak tenni!

A király egészen e körülmény figyelembe vételével alapitá meg a csatatervet.

A tizenkilenczezer poroszszal szemben áll, illetőleg körülfogja azt, harminczhatezernyi ellenfél: lovassága háromszoros arányban.

Frigyes király ezzel a támadással szemben az összes

Digitized by Google

lovasságát a hegyszoros felé csoportosítja s a balszárnyon kezd döntő ütközetet egész erejével. A táborhelyét egészen védetlenül hagyja. Ott nem marad más, mint a lovászlegények a vezetéklovakkal, a szekerészek, a tüzérek, meg a lazarétum. Ha mozdul az ellenség a jobb szárny felől is, azt ágyuzással kell, a meddig lehet, visszatartani. A sátorok üresen maradnak.

A parancsok rögtön szét lettek küldve.

A... Z... herczeg valamit sugott a király fülébe, a mire a király azt mondta neki: «magam is gondoltam erre.»

Azzal a szép markotányosnéhoz fordult:

— Madame. Mi végtelenül le vagyunk kötelezve a nekünk tett megbecsülhetetlen szolgálatért. Bizonyos lehet ön királyi hálám felől, mihelyt alkalmam nyilik, annak kifejezésére. De mi fog önnel történni az ütközet alatt, mely még az éjjel megkezdődik?

— Oh, markotányosnét még soha sem öltek meg a háboruban.

— Ön tehát nem ismeri a félelmet. Nekem azonban kötelességem gyanakodni. Én önt nem bocsátom el innen az ütközet előtt. Én kénytelen vagyok azt is számításba venni, hogy hátha ön az ellenségnek a kéme.

— Én szivesen maradok itten, szólt a hölgy mosolyogva, a meddig felséged kivánja.

— Hivják be Trenket.

Frigyest beszólíták a király sátorába; maga A... Z... herczeg ment érte.

— Kornet úr. Maga itt marad, a mig mi az ütközetbe megyünk. A rossz kezével úgy sem foghatna kardot. Megbizatása lesz a hadi kémül hozzánk jött hölgyet őrizni, hogy meg ne szökjék.

— Hogy én őrizzem a grófnét? szólt zavarodottan Frigyes.

— Gondolnám, hogy nem fél tőle? A grófnénak sem lesz kifogása ellene?

Digitized by Google

— De az én sátoromban egy kéve zsupp sincs, a mire a grófnét leültessem.

— A miatt ne legyen aggodalma. Én erre az éjszakára átengedem a grófnénak a saját sátoromat, magamnak nem lesz rá szükségem. Madame kényelmesen kipihenheti fáradalmait a tábori nyoszolyán. Mindent rendelkezésére bocsátok. Senki sem fogja háborgatni. Itt az asztalka fiókjában van egy játék kártya. Játszhatnak pikétet.

— Ördöngös szerencséje van ennek a Trenknek, szólt nevetve A . . Z. herczeg. Nem is jön verekedni s még is ő kapja el a legszebb zászlót.

Trenk Frigyes kegyetlenül meg volt szorulva. A királytól világos maliczia volt ez a rendelkezés.

Őriztetni vele a szép tündérnőt (a kivel már régen ismerős) egész éjjel, a király sátorában.

Ha A . . Z. herczeg Berlinbe visszakerül, ezt a tréfát bizonyosan el fogja mondani Amália herczegnőnek s aztán az eddigi szép idyllnek vége.

Hogy a királynak még a válságos pillanatban is volt elég humora hasonló megtréfálásra.

Trenk Frigyes komoly arczot csinált s mutogatta teljesen begyógyult kezét.

— Jól van, jól, Trenk, mondá a király engesztelőleg. Hiszen egyéb feladata lesz magának, a miért hátra kell maradnia. A grófnét nem szükséges magának czernirozva tartani. Hanem egyébre ügyeljen. A tábor egészen magára marad. Megeshetik, hogy az ellenség a jobb szárnyon is mutatkozni fog. Erre az esetre utasítva van a tüzérség, hogy erős ágyutüzeléssel akadályozza meg az ellenségnek a szoroson való kibontakozását. Itt, az én sátorom előtt is van felállítva egy haubiczvető s mellette a golyópyramid. Külszínre ez csak a tisztesség végett áll a királyi sátor előtt, mint a hogy itt van kitüzve a főstandard. Jőjjön csak, próbáljon egyet fölemelni azokból a haubiczokból.

A király kivitte magával a sátorból Trenk Frigyest s oda mutatott a golyó-gulára.

Digitized by Google

Rájuk nézve közönséges tíz fontos haubiczoknak látszottak a kúpba rakott golyók; hanem a mint egyet föl akart a jobb kezével emelni Trenk, nagyot szisszent: a beforradt izom sajgott.

— Látja, hogy még most is fáj a keze! mondá a király. Fogja a balkézbe.

— Ez nyom egy mázsát! monda Trenk megemelve a haubiczot.

— Épen annyi. Tizenötezer arany van benne. Mind a tizenegy golyó ilyen. Belül üres, ha a kanócz-csapot lecsavarják róla, a golyó kétfelé válik. Ezekben van a tábor tartalékpénze. Százhatvanötezer arany. Ezt bizom a maga felügyeletére. Maradjon itten és ügyeljen rá, hogy ha ágyuzásra kerül a dolog, a pattantyusok bolond fővel ezeket a golyókat el ne lövöldözzék. Az szép kis meglepetés lenne az osztrák katonáknak, ha tizenötezer aranynyal kartácsolnának közéjük! Ezt magára bizom.

Mégis marad hát valami komoly feladata: a hadi pénztárt őrizni.

A haditanács intézkedései rögtön foganatba vétettek. A tábornokok a tisztek sátrait járták sorba, felköltve őket s közölve velük a feladataikat, a tisztek azután a közlegénységet ébresztették fel: egy dobszó, egy trombitahang nem hallatszott, az egész készülődés a legnagyobb csendben rendeződött. Az őrtüzeket kioltották s még az előőrsöket is visszavonták, hogy az ellenség annál inkább el legyen áltatva, abban a hitben, hogy a porosz sereget mély álomban lepheti meg.

Minden hadcsapat elvonult a táborból; egy puskás őrt sem hagytak még a király sátora előtt sem; csak az ágyukerekek távoli gördülése hirdeté a leviathán mozdulását.

Trenk Frigyes egyedül maradt a király sátora előtt.

Végig gondolt a helyzetén.

Egyedül hagyva egy csábító tündérrel, a kinek varázslata már egyszer kilopta a lelkét a szívéből. Minő visszaemlékezés az első mámorító találkozóra! S ez a második

Digitized by Google

még bűvös bájosabb, mert a minnetörvények minden parancsa szentesíti.

A ki az ilyen tündérszerencsét fel nem használja, az gyáva.

Nem igaz! az a gyáva, a ki kap rajta.

A babyloni Anaitis oltárán áldozni akkor, a mikor bajtársai, maga a király, a halállal néznek szembe! Csókokat cserélni tündérajkakról, a mikor azok ott kardcsapásokat cserélnek! Szerelmi mámorban elfeledkezni arról, hogy ez órákban hazájának sorsa van koczkára téve! És nem rohanni oda, hogy vére minden cseppjével kierőszakolja a sorstól a diadalmat. Egy szép asszony miatt elmulasztani egy szép halált!

Trenk Frigyes egy merészet gondolt.

Beszólt a sátor függönyén keresztül.

— Madame! Szabad belépnem?

— Szabad.

Trenk Frigyes belépett a király sátorába.

Egy viasztekercs égett az asztalon.

A hölgy már a tábori ágyon feküdt, egy lámapokróczczal letakarva. A markotányosné jelmez a taburetten hevert.

— A grófné már lepihent?

— Igen, de ezeket az átkozott hosszúszárú csizmákat nem tudtam magam lehúzni: az nem megy segítség nélkül. Jőjjön ide, segítsen lehúzni.

Hát az ilyen szolgálatot teljesíteni, lovagias kötelesség.

Frigyes odalépett hozzá.

Miranda leharítá magáról a takarót. Csak a rövid, himzett szegélyű, ing volt rajta, aztán meg a lábain a csizmák. Azokat odatartotta Frigyes elé, a kinek a szolgálattétel alatt le kellett előtte térdelni.

Azután ismét a nyugágyra veté magát a hölgy, magára rántva a pokróczot s fázós borzongást hallatva, a mi aztán csendes nevetésbe ment át.

— Nos, hát nem ül ide az ágy szélére?

Digitized by Google

Minthogy a taburett el volt foglalva a levetett öltönyökkel, csakugyan oda kellett neki ülni.

— Nos hát, kis barátom, mondá neki a hölgy; úgy e megmondtam magának, hogy újra találkozni fogunk? És hogy itt fogunk találkozni.

S aztán hangosan felkaczagott.

— Úgy-e bár? Ha most engemet itt valaki meglepne, azt mondaná, hogy Frigyes király szeretője vagyok.

Ez a szó teljesen jéggé fagyasztá Trenk érzelmeit.

Ennek a nőnek még a szégyen látszata is dicsőség.

— Nos hát? Valamit akart mondani nekem, hogy bejött.

— Igen, grófnő. Azt akartam mondani, hogy én is utána megyek társaimnak. Nem maradhatok lomha tétlenségben, mikor azok harczolnak.

Miranda boszusan rángatta a vállait.

— Hát hisz ezt megtehette volna, a nélkül, hogy nekem bejelentse. Ön nélkül még kevesebb okom van itt magamban félni. Csak azért jött be hozzám, hogy magas megvetését tudassa velem?

— Ellenkezőleg, grófné. Ön mindjárt meg fogja érteni, hogy engem a legnagyobb megbecsülés vezetett ide önhöz. A király csak tréfált azzal, hogy engem a kegyed őrizetére rendelt. Semmi oka sem volt bizalmatlannak lenni. Láthatja, itt hagyta a sátorában összes följegyzéseit ön előtt, kitárva. Ezekből megtudhatja kegyed hadainak dislokácziját. Itt van a kézi pénztára, a zárban hagyott kulcscsal. De én még ennél is nagyobb bizalmat akarok ön iránt tanusítani. A király rám bizta tábori pénztárának a megőrzését. Ha én most lóra kapok és utána vágtatok a gárdának, valakinél hátra kell hagynom a kincs hollétének a titkát. Én másra nem merem azt bízni, mint a grófnéra.

— Lassan! Sugja a fülembe.

Frigyesnek oda kellett hajolni Miranda fölé, hogy a fülébe sughassa a titkot. Ez alatt a hölgy fehér karja idegesen fonódott a suttogó nyaka körül.

Digitized by Google

Ilyen nagy titoknak az átruházása csakugyan nagy megbecsülésnek a tanusága.

— Nagy tisztelet, hogy ezt közölte velem; vigyázni fogok rá, mondá a hölgy csipősen. Jó mulatást!

Azzal hátat fordított neki, elfujta a gyertyát s a pokróczba burkolta magát.

Trenk Frigyes sietett ki a sátorból.

A lovásza ott várta a felnyergelt paripájával, nyeregbe vetette magát s elvágtatott. Egy óra mulva utólérte a királyt.

— Hát maga itt van?

— Büntessen meg felséged az ütközet után; de nekem lehetetlen mozdulatlanul lebzselnem, mikor társaim harczolnak.

A királynak nem volt most ideje tovább kérdezősködni

— No hát jó, hogy itt van! A gárda ma nem verekszik. Álljon a hadsorba.

Igen: a testőrségnek ezúttal az a feladat jutott, hogy az ütközet idegzetét képezze. Az egész harcz rögtönözve volt. A hat gárdatisztnek folytonosan nyargalni kellett egyik dandártól a másikhoz izenetekkel.

Az ellenséges lovasság már kezdett a szoros úton előnyomulni, hosszú hadoszlopban. Mikor négy ezred felvonult, akkor hadrendbe bontakoztak az út két oldalán.

Frigyes király ezt mind bevárta nyugodtan.

Azután jött az osztrák és szász nehéz lovasság hatalmas tömegekben a felvonuló úton.

Ekkor Frigyes király megfuvatta a trombitákat s az erdőben rejtett lovassága vágtatva rohant elő.

Az osztrák lovasság, mely egy alvó ellenséget vélt meglepni, erre a nem várt támadásra zavarba jött. Egyenes, nyilt csatában a porosz lovasság begyakorolt taktikája mindig fölényben volt ellenei fölött.

A felzavart könnyű lovasság hirtelen hátat adott s összegomolyodva veté magát a hátul jövő nehéz vasasokra.

Ekkor a király odafordult Trenkhez.

Digitized by Google

— No, most maga menjen A . . Z. herczegnek segítségére. Szeret segítségére lenni! No, nem arra felé. Látja ott jobbra azt a halmot, azzal az egy szál fenyővel a közepén. Arra vágtasson fel egyenesen. Ott találja a tüzérparancsnokot. Adja neki tudtul, hogy azonnal kezdjen az akczióhoz.

Trenk Frigyes árkon-bokron keresztül vágtatott fel a dombra. Annak a túlsó oldalán volt elrejtve nyolcz ágyú.

A király vezényszavára rögtön feltaszíták az ágyúkat a dombra.

A mély völgyben már akkor az osztrák és szász lovasság egy zavart tömeggé lett összeszorítva.

Akkor ebbe a tömegbe kezdtek el azzal a nyolcz ágyúval kartácsolni.

Az nem csata, hanem mészárlás volt. Ember és ló, mint a kaszált rend, omlott a lövések után. A hátuljövő ezredek szenvedtek legjobban: azokra, a kik kardtusában voltak a poroszokkal, nem lehetett lövetni. Egy óra alatt tönkre volt zúzva az osztrák-szász lovas hadtest s úgy szétfutott az erdőkben, hogy elő nem került többet. Trenk Frigyes visszatért a királyhoz.

A nagy ágyúzásra azonban az osztrák derékseregnél is észrevették, hogy Frigyes király megelőzte a támadást.

Épen a hajnal hasadt, szép Szent-Mihály napi derült reggel volt. A hegyhátak a napsugártól megaranyozva, a völgyben fehér köd terült, abból csak Szoór falu keresztes tornya látszott ki.

Átellenben a hegyoldalon Burkersdorf. Annak a kertjei között volt felállítva az osztrákoknak negyven ágyúja.

Az osztrák granátos-ezredek zárt hadsorokban indultak meg Szoór falu ellen, a hol Frigyes király főhadiszállását képzelték. Fejeik fölött a hegyoldalban felállított ágyúk röpíték golyóikat a falura.

A falvakat már e hadjáratban erősségül tudta használni mind a két ellenfél. A szuronytámadást visszaverte a orosz gránátos had; hanem az az óriási üteg a hegy-

Digitized by Google

magason összezúzta a torlaszaikat s felgyujtotta a hátuk mögött a házakat.

Ekkor Frigyes király azt mondá Trenknek:

— Vágtass A . . Z. herczeghez és mondd neki, hogy három ezred lovassal vágjon be az ellenség czentrumába s hallgattassa el azt a batteriáját! Azután a legrövidebb úton nyargalj a faluba és vidd parancsul a tábornoknak, hogy hat zászlóalj granátossal induljon rohámra a burkersdorfi ütegek ellen.

Trenk Frigyes végrehajtá a rábizott feladatot.

Elébb a herczeget értesité. Az rögtön megkezdé a lovas támadást.

És neki, az ifjú daliának nézni kellett, hogyan vágtat az az öreg ember, lobogó fehér parókájával, elől a lovasai rendjén, hogy követ el mesemondáshoz hasonló hőstetteket! az öreg, a kicsufolt, a meggyalázott férj! Míg ő, a fiatal vitéz, a nagy hódító, a szerencsefia: ezt mind a távolból nézi.

A másik izenettel kellett a faluba eljutnia.

Hiszen ez is veszélyes feladat volt, a mi Trenk Frigyesre bizatott. A legrövidebb út, végig az ellenséges arczvonal előtt, a negyven ágyú lővonalán belől. A tekék ott bugtak el a feje fölött; egy süvöltő granát a lova lábai előtt csapott le, átugratott rajta s a háta mögött hallotta elpukkanni. De akkor aztán a megijedt lova majd belevitte az ellenséges táborba. (Mint György királyt Dettlingennél.) Szoór alá érve pedig le kellett szállnia a lováról s azt egy fához kötve hátrahagyni; mert az utak úgy el voltak torlaszolva, hogy ló nem járhatta. Mégis jókor átadta a király parancsát Golcz tábornoknak, ki azonnal támadót doboltatott a granátosoknak.

Akkor aztán látta Trenk Frigyes a templom tornyából ezeket az élő bástyafalakat egy ütenyre megindulni a tüzokádó ütegekkel szemben, mint valami gépnek a karjait. A hol az ágyúgolyó rést ütött közöttük, az élőfal egyszerre összezárult megint. Aztán jöttek a targonczások, sarag-

Digitized by Google

lyára tették a sebesülteket s eltakarították. A tömeg ment előre. S nemcsak az ágyúk pusztítottak benne, hanem az árkok mögött elhelyezett lövészek is. Az osztrák sorgyalogság tüzelését hadi nyelven görgő-tüznek mondják (Rollfeuer). Ennek a folytonos moraja képezte az alaphangot e rettentő konczertben. A granátosok egy lövést sem tettek, a míg száz lépésnyire nem értek az ellenfél harczvonalához, akkor egyszerre sortüzet adtak, egyik ezred a másik után, s aztán szuronyszegezve rohantak a magaslatnak.

De már ugyanakkor a lovasdandár is vágtatott a fensíkra feltörve, a negyvenágyús üteg felé, felgombolyítva az útját álló zászlóaljakat.

Trenk Frigyes sietett vissza a lovához s rátalálva, vágtatott a királynak hírt vinni.

A király a gárdával és egy tartalék svadronnyal együtt közelebb jött Szoórhoz; a nyolcz ágyút is magával hozta; a defilét csak egy lovas osztag őrizé már.

— A nagy battéria el van foglalva, felség.

— Csak el van némítva, Trenk úr.

Már akkor az osztrák ágyúk megszüntek dörögni.

— A hadi jelentésnek korrektnek kell lenni. Monda a király.

— Én láttam A . . Z. herczeg lovasságát az ágyúkra rohanni.

— Azért azok visszavonulhattak.

Rövid idő igazat adott a gárdistának. A tetőn felállított ágyúk ismét elkezdtek dörögni. Csakhogy a lángjuk nem a porosz tábor felé villant, hanem ellenkező irányban. A poroszok csakugyan elfoglalták az üteget s ekkor aztán a saját tüzéreiket állítva az ellenséges ágyúk mellé, azokkal kezdték el lövetni a Burkersdorf faluban tömörült osztrák hadakat. Nem sokára az egész falu égett. Az osztrák fővezérség czentrumában volt megtámadva. Károly herczeg egyik nyargonczot a másik után küldé a balszárnyon levő dandár-parancsnokhoz, Preising tábornokhoz,

Digitized by Google

hogy siessen a segítségére: az meg sem mozdult a helyéből. Hivatkozott az írásban kiadott napi parancsra, mely szerint az ő feladata Frigyes király előtt elvágni a visszavonulási útat. A három derék ezred ott ült nyeregben egész délig, mozdulatlanul egy halmon, melynek azóta Bataillenberg a neve.

Károly herczegnek nem maradt más választása, mint szétzilált seregével visszavonulni a vesztett csatatérről.

A poroszok aztán dél felé Preising tábornoknak is segítettek az elhatározásban: kiverték a helyéből.

Az osztrák hadvezérség ismét azt a hibát követte el, hogy túlnyomó hadseregében bizakodva, háromfelé osztogatta szét a seregét, hogy a burkust központi támadással összemorzsolja; Frigyes király aztán egyenkint verte meg mind a hármat.

No, de hátra volt még a negyedik.

A hogy a szép markotányosnő elárulá, Trenk Ferencz a maga huszárjaival és pandurjaival átúsztatott az Elbán s a míg a derék ütközet javában folyt Burkersdorf és Szoór alatt, rajta ütött a porosz táboron, melynek főhadiszállása teljesen védtelenül állt előtte.

A nagy ágyútelep elfoglalása közben jött vágtatva egy ordonáncztiszt a királyhoz:

— Fölség! a táborunkat elfoglalták Trenk pandurjai.

— S mit csinálnak ottan?

— A podgyászunkat fosztogatják.

— Akkor nagyon okos munkát végeznek: csak hadd romboljanak kedvükre. Legalább addig a fődologban nem akadályoznak bennünket.

S még csak egy kémszemlélő csapatot sem küldött ellenük a király. Jól ismerte az embereit. Ezeket legjobban feltartóztatja a podgyászos szekérvonat.

Délben már lehetett harangoztatni mind a két faluban. Az ütközet el volt döntve. Ekkor aztán a király is visszatért a testőreivel a táborába. Trenk vitézeit már nem találta ottan. De a tábor is alaposan ki volt fosztva. A király

Digitized by Google

sátorából is elvittek mindent: még az ezüst asztalszereket is. De eltünt a tizenegy golyó is, a mi aranynyal volt megtöltve. Ki törődik most bagatellekkel?

A király sátorában, a tábori ágy alá dobva hevert egy piros viganó, melyet tegnap a szép markotányosnő viselt. Hát azzal mi történt?

XIII. FEJEZET.

A DRÁGA KOTILLYON S A MÉG DRÁGÁBB VIGANÓ.

Miranda arra ébredt föl, hogy éktelen zsivaj támadt a sátor előtt, pisztolylövések, lódobogás, káromkodás vegyest.

Trenk Ferencz martalócz hada érkezett meg.

Annyi ideje sem volt, hogy felöltözzék. A sátornyiláson berontott maga Trenk Ferencz.

Eddig csak a pofája volt olyan csuf, mint az ördögé, most már a lába is sánta volt, hogy még jobban hasonlítson hozzá.

Reggel volt már, a sátornyiláson át besütött a napvilág: egyenesen oda az ágyból kikelő alakra.

— Ah! Ah! Kiálta fel a pandurvezér: mit látnak szemeim? Az én erényes szent asszonyom Frigyes király ágyában! Miranda grófnő! Ön a porosz király szeretője?

Mirandának semmi nagyobb vágya nem volt, mint hogy őt valahogy véletlenül ilyen helyzetben meglepjék s ez a dicsőség, érdemén kivül, utólérte.

A franczia udvar szokásai (jó részt a bajoré is) érthetővé teszik, hogy egy nőnél ez ambiczióvá fajulhasson. Hiszen azok a nők uralkodnak, a kik balfelül ülnek.

De hogy mégis épen Trenk Ferencz legyen, a ki azt fölfedezi, az nem volt izlése szerint.

Boszusan kapott levetett öltönyei után.

Digitized by Google

Hanem Ferencz megelőzte, s valamennyi gunyát elragadta előle.

— No uram! Mit akar ön a ruháimmal! Adja ide!

— Ah nem! Szép istennő. Igy kell önt megmutatnom a harámbasáimnak! — Hadd lássák, minő galambot tart Frigyes király a fészkében? Aztán majd felviszem a szép angyalkát Bécsbe s ott is prezentálom az udvari társaságnak.

Miranda odaugrott hozzá s ki akarta ragadni a kezéből a himzett alsószoknyáját. Nem birt vele. Akkor aztán hizelkedésre fogta a dolgot.

— Édes Trenk. Kedves Franczikám. No, ne tréfáljon. Adja ide a kotillyonomat.

(Ez volt a himzett alsószoknyák műneve Lafontaine idejében.)

— Ah; még meg is czirógatja a rücskös pofámat. Most volna a legjobb idő a csókolódásra! Maga a Belzebub sem választhatna magának kedvesebb pillanatot a szerelmeskedésre. Nem madame! Ma csókért nem adok semmit.

— Nem ilyen olcsó árt kinálok, Ferencz. Én önnek a hatalmában vagyok most: semmivé tehet, letaszíthat a sárba s belefojthat. A kétségbeesés szól belőlem. Én önnek nagy váltságdijat ajánlok, ha meg hagy szabadulni. Ön tudja, hogy ez a király sátora?

— Azért jöttem ide magam.

— Ön itt gazdag prédát talál. Amott van a király ezüst asztalszere.

— Azt elveszem az ön kegyes utasítása nélkül is.

— De hisz az önnek mind csekélység. Ön jobb szeretné a helyett a tábori pénztárt megtalálni.

— Majd arra is ráteszem a kezemet. Tudom, hogy itt van. Kémeim értesítettek róla.

— Hát keresse. Nálam nélkül meg nem találja.

Erre a hölgy visszatért az ágyhoz s a pokróczba takarózott.

Digitized by Google

Trenk Ferencz mindent felforgatott a sátorban, a kardjával szerteszét hasogatta az ülőkéket: nem találta meg a pénztárt. Dühösen fordult Mirandához:

— No hát hol van a királyi pénztár?

— Hol van a kotillyonom?

— Itt van, fogja.

Azzal odahajítá a nőnek azt az egy öltönydarabot.

Miranda hirtelen felköté azt a derekára s aztán felhuzta a csizmáit. Félig fel volt már öltözve.

— Nos! Mutassa meg a pénztárt!

— Elébb kössük meg az alkut. Ön engem azzal fenyegetett, hogy magával visz Bécsbe s ott fog az udvar előtt prezentálni, mint Frigyes király ágyasát. Igérje meg, hogy ezt nem teszi velem.

— Ha maga átadja nekem a királyi pénztárt.

— Atadom. De ön viszont lovagi becsületszavára fogadja, hogy engem szabadon bocsát s enged mennem, a merre én akarok.

— Fogadom becsületszavamra.

— No, hát tudja meg ön, hogy a király kincstára azokba a haubiczokba van elrejtve, a melyek a sátor előtt gulába vannak rakva.

Trenk Ferencz kikiáltott a sátorból az őrt álló pandurjának.

— Hozz be egyet azok közül a golyók közül.

A pandur czepelve hozta a golyót, megjegyezve, hogy ilyen nehéz haubicz még nem volt a kezében soha. De a többiek is ilyen nehezek.

Miranda aztán megtanitá Trenk Ferenczet a módjára, hogyan kell annak a tüzgolyónak a kanóczcsapját lesrófolni, amikor az kétfelé válik. A szétnyilt golyó, vékony üveglappal letakarva, mutatta a kincs tartalmát.

Trenk a másfél lábával tánczolni kezdett diadalában.

— Az egész kincstár kezemben van!

Miranda felhasználta ezt a pillanatát az elragadtatásnak.

Digitized by Google

— Nos uram, hát adja ide most már a viganómat.

De nagyon csalatkozott, a mikor azt hitte, hogy Trenk Ferencznél egy árnyékát is feltalálja a hálának, vagy az igazságnak.

— A viganóját? kérdé furcsa elcsodálkozással. Azt én nem igértem, hogy odaadom; csak azt igértem, hogy hagyom szabadon futni.

— Hát mi az ördögöt akar a viganómmal csinálni?

— Már biz arra, hogy fölvegyem, egy kissé vén vagyok. Szeretőm sincs, a kinek hazavigyem vásárfiába; pedig csinos kis gunya. Milyen szépen ki van himezve.

— De ne nézegesse ön az én öltönyömet! Mennydörgős teremtettét! Ön becsületszavát adta, hogy szabadon bocsát. Egy kotillyonban csak nem mehetek ki az utczára.

— Hát várjon csak kedveském. Én tudom, hogy mire adtam a becsületszavamat. Hanem elébb majd beszólítom a harámbasáimat, hogy legyenek tanuim, a kikkel majd Bécsben bebizonyíthassam, hogy magát, drága szépség, itt találtam és így találtam itt. Igy kell azoknak magát itten meglátni, Frigyes király sátorában, egy kotillyonban viganó és kamizol nélkül.

Azzal kikiáltott az őrt álló panduroknak.

— Híjátok ide azonnal Todbitter, Buntevicz és Keppenik harámbasákat.

Miranda kétségbe volt esve; sirt, rimánkodott, a haját tépte, térden csúszva vonaglott Trenk után. Az annál jobban kaczagott rajta.

Akkor aztán fölállt a hölgy, letörülte a könyeit. Lebontotta a sűrű hosszú haját s abból csinált takarót mezítelen válla és keble számára. Mikor a harámbasák megérkeztek, már akkor nyugodt volt, mint egy szobor.

A három főtiszt bejött a sátorba. Marczona pofák voltak!

— Nemes harámbasák, monda Trenk Ferencz. Odanézzetek! Ismeritek ezt a bájos hölgyet ugy-e? Láthattátok elégszer, mikor még a generálistoknak a felesége volt. Az én kis ángyikám! Sokszor ültetek vele egy asztalnál. Hát

Digitized by Google

most ez a szép istenasszony, egy generális özvegye, itten őrzi Frigyes királynak az ágyát.

— Nem igaz, hazudsz! kiálta a szavába a hölgy. Én a király kincstárát őriztem. Azt teneked át is szolgáltattam. De te most a harámbasáid előtt el akarod titkolni a hadi kasszát, hogy osztályt ne követeljenek belőle.

Trenk Frányó megijedt.

— Elhallgatsz, te vipera!

— Ahán! Ez nem tetszik neki. Szólt gunynevetve a nő. Keressétek csak, mit dugdos a köpenyege alá? Azt a golyót ni! Abban van az arany.

— Vezér! Te a pénzt eldugod előlünk? Ez komiszság! Kiálta fel Todbitter, míg a másik kettő oda rohant hozzá, hogy a köpönyegét szétbontsa. Az eldugdosott haubicz ez alatt leesett a földre s kigurult a sátor közepébe.

Trenk Ferencz kirántotta a kardját.

— Ketté hasítom, a ki hozzá mer nyulni ahhoz a golyóhoz.

De ekkor egyszerre három pisztoly csöve lett irányozva a homlokának.

— Csendesen vezér! Dugd el azt a kardot; mert hideg embert csinálunk belőled! Dörmögé Todbitter.

Trenk Ferencz ismerte a maga embereit: azok is képesek voltak mindenre, ha pénzről volt szó.

Miranda pedig ezalatt odaugrott a haubiczhoz; ő nem ijedt meg Trenk pallosától s aztán a mázsányi golyót az asztalra téve, ismét kisrófolá belőle a kanóczcsapot, s akkor a kétfelé vált golyóból kiönté az asztalra az aranyakat.

Tizenötezer darab arany szép halmazt ád ki.

A harámbasák egészen meg voltak részegedve tőle.

Ez az asszony tudta jól, hogy mivel játszik.

Egy medve ellen három farkas.

— Ejh vezér uram! hát te ennyi pénzt el akartál tőlünk suvasztani? Monda Todbitter.

— Van több is! Kiálta Miranda.

— Elhallgass, sátán! Vagy lelőlek! Rikácsolt Trenk,

Digitized by Google

balkezével pisztolyát rántva elő zsebéből. (Azt az orgyilkos pisztolyt.)

— No no vezér! Csak okosan! Monda Todbitter.

A másik két harámbasa egy karjával átnyalábolta a a vezér karját, míg a más kézzel a halántékát csókolgattatá a pisztolycső szájával; Todbitter pedig a homlokának irányzá a maga mordályát.

— Beszéljünk okosan egymással, vezér. Tudod, hogy szerződés van közöttünk, hogy a mi készpénz zsákmányt ejtünk: annak a fele a tied, fele a harámbasáké. Már egyszer megjártad vele, hogy magadnak készültél tartani a patyikus huszezer forintját; akkor majd elvitt az ördög.

— Hát ott van! Egyétek meg! Legyen a tietek az egész; dögöljetek meg tőle.

Ez már okos beszéd volt! De nem is mondatták maguknak kétszer. Egyszerre oda rohantak mind a hárman az asztalhoz, s a mennyit az ember a balkezével felmarkolhat, annyit tömtek egymás után a tarisznyájukba: jobb kezükkel az alatt is folyvást a vezér felé fordítva a pisztolyukat. Különben az lekaszabolhatja mind a hármukat, a míg a prédát felhabzsolják.

— Dagadjatok meg! Dörmögé vadállati agyarkodással a vezér.

Miranda felkaczagott.

— No Frányó, ugy-e drága volt a kotillyon?

— Infámis flinta! ordíta rá Trenk Ferencz. (Ez a műneve azoknak a legaljasabb vászoncselédeknek, a kik a közkatonák közt ténferegnek.) No hát nesze Todbitter: még ezt is birjad ráadásul. Neked adom. Azt tedd vele, a mit akarsz!

Azzal megragadva a nő karját, odadobta őt a harámbasa ölébe.

— Hát ez a lovagi becsületszó, vezér? Kiálta a nő.

— Te sem tartottad meg a föltételt: elárultad nekik a kasszát. Most már viszlek Bécsbe.

— Hát legalább a viganómat add ide.

Digitized by Google

— Azt sem adom. Szaladj el így. A flinták alsó szoknyában parádéznak.

Ekkor megfenyegeté az öklével a vezért a nő.

— Ráemlékezzél erre Trenk Frányó! Drága lesz neked ez a viganó?

Azzal kirohant a sátorból.

— No, hát megkaptátok a zsákmányt, most már menjetek ördög hirével; monda Trenk a harámbasáknak.

— Majd csak egymás után, vezér. Ismerjük a jóindulatodat.

Bizonyosra vették, hogy a mint ők a sátorból kilépnek, a vezér lelövöldözi őket.

Azért előbb csak a Köppenik somfordált el a sátorból. Todbitter valamit sugott a távozó fülébe.

Azután eltávozott Buntevicz.

Végre háttal kifelé kereste a sátor nyilását Todbitter.

De ez alatt a másik két alvezér elvagdalta odakinn a sátor előrészének a köteleit, úgy, hogy a mint Todbitter is kiugrott a sátorból, az utána rohanó vezérnek a ponyva a fejére omlott, s míg az dühösen vergődött alatta, az alatt ezek mind a hárman elszaladtak.

Todbitternek a lovát ott tartotta kantárszáron egy csatlós, az arra fölugrott.

— Nem láttad merre futott az az asszony?

— De igen. Ott elbujt az árokban.

Todbitter odalovagolt. A fehér alak ott feküdt a bűzös laboda bokrok között.

Mikor Todbittert meglátta, felugrott fektéből s kezét nyujtá neki.

— Vegyen fel a nyergébe.

A harámbasa fölemelte a nőt magához.

— Takarjon a palástjába, fázom.

A lovag azt is megtette.

Aztán így lovagolt drága terhével a csapatjához.

Igazán drága teher: a táskájában harminczhárom font arany s a nyergében egy szép asszony.

Digitized by Google

A katonái nem kevésbbé jól voltak felszerelve. Mint a szorgalmatos méhek, úgy megrakodtak a porosz táborban talált zsákmánynyal, a mit szaporított az utba esett falvak böngészete is.

— Melyiteknél van egy viganó, meg egy kamizól? — Adok érte öt aranyat. Kiálta oda a katonáinak Todbitter.

Egyszerre tizen is rohantak oda a kivánt áruczikkel. Hát hogy ne volna egy jól készült pandurnál ilyen szerdék?

A harámbasa rábizta Mirandára, hogy válaszsza ki magának, a melyik legjobban tetszik.

Hát úgy illik. Ha már az ő tulajdonává lett a menyecske, neki kell annak az öltözetéről gondoskodni.

Miranda felöltözött a rablott gunyába; hanem kalap helyett már csak egy ezüstös sisakot tudtak neki adni. Hát az is jól illet a fejére.

— Itt a pénzed a gunyáért, mondá a harámbasa.

A pandur kétfelé törülte a bajszát.

— Inkább adnám azt a pankának egy pár csókért.

Todbitter adott neki egy pofont s a lábához dobta az öt aranyat.

— Czoki! Ez az én asszonyom!

(Hisz ez külömb ember a vezérénél.)

— Most még teremtsetek elő egy markotányos kordét.

Azt is előhozták. Jó rend volt itt. A pálinkát ugyan kiitták már a hordóból, de még a kis póni lovacska megvolt, szépen a rud közé szerszámozva.

— Hisz ez épen az én laptikám! Mondá örvendezve Miranda. Az én kis tatárlovam. Hogy rám ismer.

— No, hát most ebbe felülhetsz muczuskám s jöhetsz velünk. Mind a vizig szárazon. Ott majd megint nyeregbe veszlek s a tulsó parton fogok neked más talyigát.

— Köszönöm édes uram a jóságodat. Meg is szolgálom, még pedig azonnal.

S ez a jó szolgálat abból állt, hogy Miranda elmondá Todbitternek a Laudon történetét, a melyből megértheté

Digitized by Google

a harámbasa, hogy mi vár az olyan pandurtisztre, a ki a zsákmányból részt követel Trenk Ferencztől?

Ez alatt hangzott az ágyuzás, puskatüzelés a szoóri és burkersdorfi csatavonalon szakadatlanul.

Ha Trenk Ferencz olyan jó katona lett volna, mint a milyen jó martalócz volt: ez órában az lett volna kötelessége, hogy az egész huszár- és pandur-seregével vágtatva rohanjon arra, a hol az ágyuk dörögnek s támadja hátba Frigyes királyt. De hát ezt elmulasztá.

Miranda csakugyan jó szolgálatot tett Frigyes királynak, a midőn elárulta Trenk Ferencz előtt az aranynyal tömött haubiczok titkát. Annak még tíz ilyen drága gömb maradt zsákmányul.

Azonkivül Frigyes király egész ezüst asztalszere. — A pompás aranyozott tálak, tányérok és billikomok. Ha néha nem volt is más a királynál, mint szalonna, fekete kenyér, de azt legalább ezüstről lakomázták.

Mit törődött Trenk Ferencz most Károly herczeggel, — meg a harcz kimenetelével, mikor az ő diadala már meg volt? Ennyi kincs egy rakáson! Az volt a főkérdés, hogy ezt mi módon lehessen el is szállítani?

Kiszedni az aranyat a golyókból nem tanácsos; mert ha a pandurok megtudják, hogy itt annyi pénz esett zsákmányul, azok is mind részt követelnek belőle.

Ha pedig zsákba teszik a golyót s úgy kötik a nyereghez, ez a nagy teher az Elbán való visszausztatásnál lehuzza a lovat a víz alá. A leleményes ész kitalálta a módját. Trenk Ferencz minden zsákhoz, melyben az arany tartalmu golyó volt, egy-egy üres korsót köttetett: az a vízben a golyó sulyát kiegyenliti. Az ezüst számára meg etető vályukból tákoltatott tutajt, a min át fogják vádoltatni a folyón.

Ez alatt sorban kaszabolhatták A. Z. herczeg vértesei az osztrák ezredeket, s ágyuzhattak azoknak saját ütegeivel Károly herczeg főhadiszállására.

Trenk Ferencznek volt egy bizalmas czimborája. Török

Digitized by Google

pribék volt. Khankiárnak hítták (törökül olyanformát jelent, mint «hóhér»). Ezt szokta azokra a titkos megbizásokra használni, a miknek a czélja egy-egy olyan harámbasának a láb alól eltevése volt, a kire a vezér megharagudott, vagy a kitől a zsákmányrészt el akarta harácsolni. Igen egyszerű volt a praktika. A kipéczézett főtiszt parancsot kapott, egy csapat huszárral s kétszer annyi pandurral megtámadni az ellenséget. A harczmodor az volt, hogy minden huszár mellett két gyalog pandur futott. Versenyt tudtak futni a paripával. A pandur lőtt, a huszár vágott s a kézi tusában a gyalog pandur a handzsárjával elvagdalta az ellenséges vitézek lovainak az inait. (Igy tettek Mohácsnál a janicsárok is Lajos király vitéz «kalandos» lovagjaival.) Ha azonban csak a főtiszt elvesztése volt a czél, akkor a lövöldözés kezdetén a harámbasa hirtelen megkapta a neki szánt golyókat; akkor aztán megragadták a lova zabláját a pandurok s a halálra sebesülttel visszavágtattak a táborukba. Ezt Miranda mind elmondta Todbitternek. Ő maga Laudontól tudta meg ezt az ármányt.

Mikor már a hegyek fensikján folyt az ütközet, Khankiár szót tett e felől Trenk Ferencznek. Az ellenséget jó volna megriasztani.

Trenk Ferencz aztán kiadta neki a kellő utasításokat.

Három csapat huszár és pandur három irányban induljon el az ellenséget fölkeresni. Vezéreik Todbitter, Buntevicz és Köppenik. Minden csapat áll száz lovasból, kétszáz pandurból. Todbitternek jutott a legveszedelmesebb feladat, a porosz sereg jobb szárnyát megtámadni, a hol még minden csendes volt, a hol tehát egészen pihent ellenségre kellett találnia.

A mint Khankiárt meglátták közelíteni a kétszáz pandurral, egyszerre mondá ki Miranda és Todbitter azt a szót:

— Itt az «Uriás-levél!»

A pandurtiszt átadta a parancsot Todbitternek.

A harámbasa megijedt.

Digitized by Google

— Én támadjam meg háromszázad magammal a burkusok pihent dandárát? Hisz az őrültség! Monda Khankiárnak.

— Ha csak egy ellenvetést mondasz is és rögtön nem indulsz, az a parancsom, hogy főbe lövesselek.

S már fel volt emelve tizenkét puska és Todbitter fejének irányozva.

Miranda odaszólt németül:

— Fogadd el a megbizást: a poroszoknak nincs a jobb szárnyon semmi hadcsapatjuk, csak a tüzérségük, a hegyen tul pedig mingyárt rátalálsz az osztrák lovasságra s ahhoz csatlakozhatol.

— No hát menjünk! Mondá Todbitter s azzal megindult a szokott módon beosztott csapat a Bataillenberg felé csendes ügetésben.

Rövid időn megpillanták a porosz üteget, mely egy dombra volt felállítva, a honnan a szoros utat uralta.

Trenk csapatjainak hagyományos ellenszenvük volt az ágyuk ellen. Soha ágyukat nem ostromoltak meg. A pattantyusság pedig magában nem attakol. És így szépen elvonultak az üteg mellett, lőtávolon kivül, az erdőnek kerülve.

Miranda a maga kordéjával az uton haladt előre, s az erdőn tul ismét összejött a pandurcsapattal.

A mint a hegyhátra fölértek, egyszerre ott láttak maguk előtt egy lovascsapatot, háromsoros hadi rendbe fölállítva. Egész zászlóalj.

— No most kezdjük el a lövöldözést! monda Khankiár Todbitternek.

— Kezditek a tüzes istennyilát! Kiáltá rá Miranda. Hisz ezek osztrák lovasok. Nem látod a sárga zászlójukat?

A Preissing vértes-ezred katonái voltak.

A vértes őrnagy, a mint Trenk katonáit előbukkanni látta, azonnal odanyargaltatá hozzájuk a hadsegédét, azzal a parancscsal, hogy a csapat vezére jőjjön hozzá.

Todbitter odavágtatott; de vele futott Khankiár is, a nyereg kápájába kapaszkodva.

Digitized by Google

— Trenk martalóczai vagytok? Kérdé az őrnagy.

— Todbitter kapitány.

— Mit kerestek itten?

— Parancsunk van a vezértől az ellenséget megrohanni.

— No, hát én meg a fővezér parancsát tudatom veletek. A gyalogosok rejtsék el magukat az erdőben: senki el ne árulja az ittlétünket. A ki egy puskát elsüt, rögtön felhuzatom a fára. A puskát gulába kell rakni.

Khankiár morgott; de ellenkezni nem mert.

A vértes őrnagy még mindig a tegnapi haditanács rendeletéhez tartotta magát: a fővezér nyargoncza eltévedt valahol és nem talált Preissing tábornokra.

A két harámbasával együtt az őrnagy is odalovagolt a kiséretével a Trenk-csapathoz.

Todbitter elmondá az őrnagy parancsát előttük az ő idiomájukon.

— A gyalogság vonuljon az erdő mélyébe és meg ne mozduljon; a huszárok pedig álljanak a vértesek mögé; de előbb rakjanak le minden fölösleges terhet a nyergükből, a mi a gyors mozdulatokat akadályozza.

Lerakni az összeszedett prédát!

«Drugi puty!» kiáltának erre a vitézek s azzal megfordíták a lovaikat s úgy elszeleltek minden irányban, hogy Todbitter maga maradt ott a markotányosnéval.

— Megszabadultunk szerencsésen! mondá a hölgy a harámbasának.

— De most hová legyünk?

— Te barátom most már Trenknél halálra itélt ember vagy. Legokosabb, ha most egyenesen menekülsz Bécsbe. Engemet is magaddal vihetsz, quasi feleségedet.

Todbitter kapott ötezer aranyat, meg egy szép asszonyt, hát ugyan minek is folytatta volna tovább a háborut?

Egy óra mulva aztán Preissing dandára is meg volt verve. Futhatott is mindenki, a merre kedve tartotta.

Trenknek a másik két kiküldött csapatja közül az egyik a porosz király ágyuütegének a torkába került, az nagy

Digitized by Google

hirtelen visszafutott Bunteviczestől elevenen. A Köppenik-féle csapat ellenben, mely arra felé tartott, a hol a nagy füstöt látta s az ágyuzást hallá, szemtanuja lett az osztrák derék sereg bomlásának. Az égő Burkersdorfból menekülő csapatok minden utat elleptek. A pandurok siettek vissza Trenk Ferenczhez azzal a rémhirrel, hogy a főherczeg ármádiája tönkre van verve: itt az ellenség.

Erre aztán Trenk Ferencz is összeszedte a zsákmányolt kincsét s egyetlen taktikája az volt, hogy minden prédát elvihessen. Az öcscsének a két paripáját is magával vitte, a miket az a lovász-legényével hátrahagyott.

Mire a poroszok visszatértek a megnyert ütközetből a táborukba, már akkor Trenk Ferencz, huszárjaival, pandurjaival és fényes zsákmányával együtt tul járt az Elbe vizén.

XIV. FEJEZET.

A DIADALSZEKÉREN.

Az már régi szokásuk a hadvezéreknek, hogy az elvesztett ütközet kimenetelét olyan takargatott, vigasztaló modorban tudatják a világgal, mintha tulajdonképen csak egy megváltoztatott hadállásról lett volna szó; ellenben egy kisebb mérvü sikert, mint valami döntő diadalt trombitálnak ki.

Igy történt a szoóri ütközet után is. Az osztrák fővezérség magáról az elveszett derék ütközetről olyan bonyolódott, olyan körmönfont hadi bulletint származtatott Bécsbe, hogy a ki azt elolvasta, azt sem tudta, merre van hát előre, merre hátrafelé?

Ellenben a Trenk Ferencz diadala aztán a poroszok teljes, tökéletes kudarczát hirdeté. A porosz tábor elfoglaltatott, az ágyuk beszögeztettek, az egész főhadiszállás foglyul esett, maga a porosz király ekvipázsa és asztali

Digitized by Google

ezüstje is prédára jutott. Ezt az ezüst portékát Trenk Ferencz előre felküldé Bécsbe s az ott volt kitéve a Matsakkerhof vendéglő emeleti ablakaiban a publikum bámulatára.

Csák Máté háza volt Trenk Ferencznek a rendes szállóhelye, mint minden magyarországi nagyurnak. Itt költött el ő naponként egy forintot. (Ezt az adatot az életirói, mint zsugoriságának bizonyítványát hozzák elő; ámde tudnunk kell, hogy az egykoru étlapok tanusága szerint a Matsakkerhof uri éttermében egy ebédnek a dija 24 rézkrajczár volt, a mely lakoma állt hét fogás ételből, azok közt kétféle sült. E szerint Trenk Ferencznek egy rénes forintból még harminczhat krajczárja maradt. Inkább azt kérdhetjük, hogy mire tudta ezt a tenger pénzt elkölteni).

A könnyen lobbanó kedélyü bécsi publikumnak egyszérre kegyenczévé lett Trenk Ferencz. Az utczán pamfleteket árultak az arczképével s a hárfások rémballadákat énekeltek róla.

A szerencséjéhez tartozott az is, hogy a míg Károly főherczeg a még mindig harczképes osztrák derék hadsereggel északnak vonult, az alatt Trenknek ellenkező irányban kellett nagy sietve loholni. «Kellett»: mert az ő hadcsapatja úgy volt szoktatva, hogy nagy diadal után, mikor prédával megrakodott, addig uj csatába nem volt vihető, a míg mindenki haza nem vitte a zsákmányt és el nem helyezte. Később aztán visszajöttek becsületesen. Ilyenformán csak a testőrséget képező lovasság maradt meg mellette. Ezeknek az élén tartá bevonulását Bécs városába.

Megérkezése valóságos diadalünnep volt; a verestorony bástyától a Burg kapuig minden utcza tömve «vivát» kiáltozó néppel; az ablakokból szép hölgyek virágokat szórtak eléje; a neve is alkalmas volt arra, hogy az ezerajku óriás szájából megrengesse a levegőt: «Franz Trenk»! Kinézése pedig tulhaladta a róla szárnyaló legvadabb hireket is. Gondos családapák eltakarták a feleségeiknek a

Digitized by Google

szemeit, hogy rá ne csodáljanak. Tökéletesebb Belzebubot tán még Höllen-Breughel sem tudna vászonra festeni.

Hát a lovasai? Ezek a csodahősök. A huszárok farkasbőr kaczagányjaikkal. A szerezsánok, vörös köpönyegeikkel, fejükön a poroszoktól elvett aranyos kaskéták! Egy gyüjtemény országos gonosztevőkből! Hóhérpallos alól kiszabadult légió!

Mikor a Burg udvarára ért Trenk Ferencz, a főőrség fegyverben állt és dobszóra szalutált s zászlóját meghajtá előtte. A hartsir gárdisták segíték leszállni a lováról, s vezették fel a követségi lépcsőn. Minthogy a meglőtt jobb lába rövidebb volt, mint a bal, a miatt gyalog jártában mankót használt.

A királynő a gobelinok termében fogadta a hőst s látva, hogy mankóval jön, megkinálta őt egy székkel, hogy üljön le; a míg az egész udvari kiséret állva maradt. Olyan nagy kegyesség, a minőkben csak fejedelmi vendégek szoktak részesülni.

Ő felsége magasztaló dicséretekkel halmozá el a hőst és legmagasabb kegyének kifejezéséül ezredesi czimmel ruházta fel, a rendes hadsereg főtisztjeivel egyenlő ranggal s kinevezte magyar bárónak. (Tudvalevő, hogy a külföldi báró Magyarországon, a míg a Corpus Jurisba nem inartikulálják, csak «armer Reisender» és nem más.)

Azon nap estéjén Bécs városát illuminálták s a Burgszinházban, (melyet Mária Terézia négy évvel előbb építtetett a komoly Tháliának) díszelőadást tartottak Trenk Ferencz tiszteletére.

. . . Egy hét mulva pedig pecsétes levelet kapott Trenk Ferencz Cordua tábornagytól, melyben megidéztetik a speciális hadi törvényszék elé, mely az ellene emelt vádakban itélni fog.

Már ekkor az egész városban Trenk Ferencz büneiről beszéltek.

A papok minden templomban arról prédikáltak, hogy Trenk Ferencz istentagadó, templomrabló, szentségfertőz-

Digitized by Google

tető; papoknak megkinzója, ártatlan szűzek megrontója; káromkodó és eretnek.

Huszonhárom pandurtiszt lézengett Bécsben, a kiket Trenk Ferencz önkényüleg elcsapott a seregéből: ezek között volt Todbitter.

Ez a huszonhárom sértett ellenfél szerteszét hirdette Bécs város kávéházaiban és sörcsárdáiban, hogy Trenk Ferencz nem hogy diadalt aratott volna a szoóri ütközetben; de ő volt egyenesen az oka, hogy Károly herczeg elvesztette a csatát; mert a helyett, hogy a parancs szerint Frigyes királyt hátban támadta volna meg, egy puskát sem sütött ki ellene; hanem az egész ütközet alatt a zsákmányt szedte össze s a porosz lovasságnak időt engedve, ő idézte elő a haditerv meghiusulását.

A vádban sok igaz volt.

A királyné azt kivánta, hogy az általa kegyelt hősnek az igazolása végett egy speciális hadi bíróságot kell összeállítani; melynek itélete aztán végkép elpihentesse a sok rágalmat. Az volt a szándék, hogy megmentsék, tisztára mossák Trenk Ferenczet.

A törvényszék elnöke, Cordua tábornagy, derék, egyeneslelkü ember volt, a ki Trenk Ferencz katonai érdemeit meg tudta becsülni. A közvádló Weber haditanácsos volt.

A perpatvar folytán sok minden egyéb bünét is felhozták Trenk Ferencznek; hogy a pandurjait sajátkezüleg öldöste le, ha a legkisebb hibát elkövették, hogy a tisztjeinek a gázsiját nem fizette s hogy egy molnárnak a leányát legnagyobb kincsétől megfosztotta. (A királyné előtt ez volt a legsulyosabban terhelő vád ellene.)

Trenk Ferencz az egész vizsgálat alatt igen nyugodtan védte magát. A csatatéri mulasztás vádját elhárította a Károly főherczegre hivatkozással, kitől ő az ütközet napján semmi parancsot nem kapott. A porosz királyt ellenben parancs nélkül is megtámadtatá; de épen a vádló tisztek, Todbitter, Buntevicz és Köppenik voltak azok, a kik gyáván megfutottak a csatából. A többi vád mind

Digitized by Google

zöld mese. A molnár leánya pedig egy közönséges hübschlerin, a kitől nem hogy az ártatlansága kincsét vette volna el erőszakkal, sőt inkább korbácscsal kergette el a tolakodásáért.

Egyedül megállható vád maradt ellene az, hogy a tisztjeit önkényüleg elcsapta s a fizetéseiket nem adta ki nekik.

Trenk Ferencz még ezt a vádat sem akarta megállni.

Mikor szembeállították vele Todbittert, már akkor elhagyta a nyugalma.

— Hát te sem kaptál tőlem semmi pénzt? Kutyaházi!

— Nem.

— Hazug kutya! Hát nem tele marokkal tömted a táskádba? Te hajdemák!

— A «te pénzedet» soha.

— Oh te országos gazember!

— Dixit cacabus ollae. (Katlan csufolja a fazekat.) Mondd meg, hogy hol adtad nekem azt a pénzt?

S e mérges szóváltás alatt folyvást kaczagott Trenk, akkor aztán Todbitter is rá kezdte a kaczagást. Olyan röhejt csináltak duettben, mintha a legnevettetőbb Hanswurstiad folyna le közöttük.

A birák el nem tudták gondolni, hogy mit nevetnek ezek mind a ketten?

Hát azon nevettek, hogy Trenk nem állhat elő a világos czáfolattal, a mi a tenyerén fekszik. Nem mondhatja el, hogy ötezer aranyat adott osztalékul Todbitternek Frigyes király sátorában. Mivel hogy a hadi regula szerint az elfogott ellenséges hadipénztár az aerariumot illeti meg. Azt tehát Trenk Ferencznek azonnal ki kell szolgáltatni, mihelyt valaki felemlíti. Csak Todbitter árulhatná el. De az sem szólhat; mert akkor ő tőle is elvennék az ötezer aranyat. Ez az, a mi olyan nagyon nevetni való.

Trenk Ferencz a kincsrejtő haubiczokat mindenütt magával hordta. Bécsi szállásán egy nagy üvegszekrényben tartá: úgy mutogatta a látogatóinak, mint szoóraui troféumait. De hozzányulni senkinek sem engedett.

Digitized by Google

Végre a kiküldött törvényszék meghozta az itéletet. Az igazán kegyelmesen hangzott Ferenczre nézve. Minden ellene támasztott vád alaptalannak lett nyilvánítva. Pletykabeszéd az egész. Hadászati szabályok szerint Trenk Ferencz semmi kifogás alá nem eshetik. Hanem abban az egyben elmarasztalták, hogy az elbocsátott tiszteknek a hátralékos zsoldját tartozik kifizetni. Summa summarum tizenkétezer forintot.

No, hát mi az a tizenkétezer forint? Ilyen potom áron kiszabadulni a limbusból?

Ezen a bagatellen dül felt azután Trenk Ferencznek a diadal szekere. Nyomorúságos tizenkétezer forint miatt vesztett el hírnevet, ősi vagyont, milliókat, jövendőt, szabadságot, mindent.

XV. FEJEZET.

A DIADALSZEKÉR ALATT.

— Micsoda? Kiálta fel Trenk Ferencz, mikor azt a kegyelmes itéletet felolvasták előtte. Én fizessek tizenkétezer forintot ezeknek a kapczabetyároknak? Soha! Egy rézkrajczárt sem!

S azzal, fogta magát, kocsira ült, senkinek agyiöt sem mondott, leutazott Slavoniába a birtokára s ott vadászott dámvadakra, meg vadkanokra, s nem törődött az egész pandúrseregével. Azt gondolta, hogy majd hívni fogják a bécsi uraságok, ha egyszer meg lesznek szorulva. Ott is maradt, míg a téli fagy be nem fogta.

Csakhogy ez idő alatt ismét egy nagyot fordult a világtörténet.

II. Frigyes a Zsónaföldön, Kesselsdorfnál tönkreverte a szász fejedelemnek osztrákokkal egyesült seregét. A vérengző ütközetben ismét kitüntette magát az ősz A. . . Z. herczeg, a kinek a csata után olyan volt a köpenyege,

Digitized by Google

mint a rosta, átlyukgatva golyóktól. Károly herczeg tétlenül nézte szövetségese összetörését. Erre Mária Terézia békét kötött a poroszszal, átengedve másodszor is az elveszett Sziléziát. Akkor aztán az egész hadseregével a franczia és spanyolok ellen fordult, a kik ez időben valamennyi olasz tartományát elfoglalták. Azokat kegyetlenül el is verte, kikergette Olaszországból. Hanem ehhez a hadjárathoz semmi szükség nem volt Trenk szabad csapatjaira.

Trenk Ferencz aztán, mikor észrevette, hogy nem hivogatják, még is csak ráfanyalodott, hogy felmegy Bécsbe. Odáig semmi hirt sem hallott a történtekről.

Amint megérkezett Bécsbe, a legelső meglepetés az volt részére, hogy az utczán hólabdákkal meghajigálták. Azt hitte, hogy ez valami félreértés lesz.

De a mint a Hohemarktra érkezett, ott már fenhangon kezdték a nevét emlegetni, «du verfluchter» «du verräther» mellékszók kiséretében.

A piacz közepén állt a nagy vasketrecz, a melybe a rendőrség által összefogdosott tolvajokat, garázdákat és hübschlerineket szokták bezárni.

Valaki a pellengérketreczből a nevét kiáltá.

Megállíttatá a szánkóját; odament. Egyik harámbasáját találta a Ketterhäuschenben.

A jámbor elpanaszolá, hogy őtet elfogták, bezárták; pedig semmit sem tett egyebet, mint a mit más városokban szoktak. Egy pár németnek beütötte a fejét s egy aranyórát vásárolt a szabott áron (: egy ökölcsapásért az órás fejelágyára :) no meg. hogy egy apáczakolostort vendégfogadónak nézett.

Trenk Ferencz rögtön csörtetett fel Cordua marschallhoz, panaszt tenni az elfogott harámbasája miatt.

— Jajh, barátom, mondá neki a tábornagy. Ne törd te magad most a harámbasád miatt; hanem védd a saját ügyedet. Te magad is edictaliter currentálva vagy propter feloniam.

Trenk Ferencz elbámult.

Digitized by Google

— Hiszen már megkaptam a felmentő itéletet.

— Én tőlem meg. De abba nem nyugodtál bele. Most azután uj proczesszust kötöttek a nyakadba s most már nem én vagyok a birád, hanem Löwenwalde tábornok.

Löwenwalddal régi ismeretsége volt Trenk Ferenczne k.

Egy izben, az első burkus hadjárat után találkozott vele Károly főherczeg termében, a hol a tábornok irgalmatlanul kikelt a főherczeg előtt a pandurvezérnek Baváriában elkövetett kegyetlenkedése, zsarolásai és pusztitásai miatt. A mely vádakra Trenk Ferencz egész röviden és hatásosan csupán egyetlenegy mozdulattal felelt meg, a mely mozdulat után a tábornok bő bársony bugyogójának azon a részén, a melyen ülni szokott, Trenk Ferencz csizmatalpának a legtökéletesebb lenyomata volt látható. A főherczeg pedig ezen replika fölött olyan jó izüt nevetett, hogy két gomb leszakadt a mellényéről.

Ilyen jó emlékezetü ismeretsége volt Trenk Ferenczne k Löwenwalde tábornokkal. S ez volt most az ő birája: a haditörvényszék elnöke.

Még azt is tudatták Trenkkel, hogy a ki ezuttal, mint vádló lépett fel ellene, az nem kisebb személyiség, mint Gossau gróf, császári kamarás, az élelmezési osztály főnöke, nagy befolyásu férfiu az udvarnál.

Végül pedig az a parancs is közöltetett vele, egyenesen az uralkodónő meghagyásából, hogy a mint Bécsbe megérkezik, azonnal tekintse magát fogolynak s a vendéglőben tartott kvártélyát el ne hagyja, a míg érte nem küldenek.

Ezt a parancsot megértve, rögtön sietett Trenk Ferencz a Matsakker udvarba: ott kikeresteté a kocsiszinből a legpompásabb szánkót, eléje fogatott négy lovat, csengős szerszámmal s ezzel a készséggel vágtatott végig a belváros valamennyi népes utczáján, a karintiai uton, a mennybéli kapu utczán, a Grábenen, a Glacis-n, a posztólugason, a huspiaczon meg a Szent-Péteren, a hol a legtöbb nép járt: maga hajtotta a lovakat s kongatott az ostorával nagyokat alföldiesen.

Digitized by Google

Estére pedig páholyt vett a Burgszinházban, a hol épen Racinenak klasszikus szinművét, Ifigéniát adták. A páholya csaknem szemközt volt a királynőével, szomszédos a Károly főherczeg páholyával.

Még eddig egészen gavalléros volt a truczczolása az udvari hatalmasságok ellen.

Az előadás alatt azonban, melyet Trenk nemes figyelemmel hallgatott, egyszer csak hangos beszélgetés vonta magára a figyelmét a szomszéd páholyban. A nevét hallotta emlegetni.

Átnézett a páholyba s ott látta Gossau grófot ülni, szemben a színpaddal, átellenében egy tisztet, a kinek csak a revers oldalát láthatá; de a kit a hangjáról ismert fel. Az volt Todbitter.

Mikor azok is észrevették az ő ottlétét, elkezdték a társalgást francziára fordítani.

Már az is boszantá, hogy fölteszik egy Trenk Ferenczről, hogy az nem tud francziául! De hát még a diskurzus tárgya! Folyvást őtet szólták-szapulták.

A vér a fejébe tódult; elvesztette egészen az eszét. Kirohant a páholyából: be a szomszéd páholyba.

Az utját álló Todbitternek olyant ütött a fejére ökölvel, hogy az összerogyott menten. Akkor aztán torkon ragadta Gossau grófot s azt kezdte el ökölcsapásokkal kikésziteni.

A gróf kardot rántott; de Trenk elkapta balkézzel a kardját, a mivel összevágta a tenyerét; de a közben jobb kézzel annyi ökölcsapást osztott az ellenfelére, hogy az eszméletlenül rogyott a páholy szélére. S mindez az egész szinházi közönség láttára történt, ő felsége, a legbájosabb császárné és királyné legmagasabb jelenlétében; szerencsére felvonásköz alatt.

És ez a brutális verekedési jelenet úgy meglepett mindenkit, hogy a pandurvezért, boszuja kielégitése után, akadálytalanul engedték a szánkójához visszatérni s csengős ekvipázsával a vendéglőjéhez hajtatni.

Hanem egy óra mulva aztán fegyveres őrséget állítot-

Digitized by Google

tak az ajtaja elé s azontul, ha az ajtaján kilépett, mindenüvé két fegyveres kisérte elől, kettő hátul, felvont puskával.

Másnap pedig felvitték a hadi törvényszék elé, mely ott tartotta az ülését a fegyvertár épületében, a negyedik emeleten.

Mikor végig haladt a korridóron, egész sereg kellemetlenül ismerős pofa-tulajdonosokat látott a fa melletti lóczákon ülni.

Nem igen nyugodalmas érzés lehet az, mikor az embernek az ötlik az emlékébe, hogy ennek az urnak a czifferblattján valamikor rajta felejtettem a manupropriámat! Csupa pofonvert ábrázatok, vagy legalább is olyanok, a melyek nem kapták még meg a pofont, de láttukra viszket az embernek a tenyere.

Ezek mind az ellene felidézett tanuk voltak.

Otvenhárom tanu volt ellene felcsődítve. Ezeket mind Löwenwalde tábornok szedte össze, kihirdetve, hogy a kinek Trenk Ferencz ellen panasza van, az jöjjön elő: egy arany napi dijat kap az egész per tartamára. Tizenötezer forintot adtak ki csupán a Trenk Ferencz elleni tanuk napi dijára.

Ezekre a tanukra ő csak nagyot köpött.

«Hazug kutyák! Botot nekik!»

Olyan is volt a tanuk között, a ki azt jött bizonyitani, hogy ő soha sem látta Trenk Ferenczet a mária-czelli bucsun megjelenni. Ez is egyik főbenjáró bűn vádja volt ellene.

Hanem aztán következett a vádak sulyosabbja.

Löwenwalde előadta, hogy Trenk Ferencz ezredest a stratégák azzal vádolják, miszerint a szoóraui ütközet egyenesen az ő szándékos mulasztása következtében vált balvégzetessé az osztrák ármádiára nézve; mivelhogy nem fogadta meg a fővezér parancsát, hogy összes hadseregével támadja meg Frigyes királyt hátulról szoóraui főhadiszállásán.

Digitized by Google

Erre a vádra Trenk Ferencz nagy nyugodtan előkereste a tarsolyából a Károly főherczeg levelét, melyben maga a fővezér bizonyítja, hogy az ő ordinánczi tisztje, a kit Trenk Ferenczhez küldött a parancscsal, az ütközet zürzavarában eltévedt s csak a visszavonulás után jutott el Trenk Ferenczhez, a mikor már a parancsolt támadás kivihetetlen és fölösleges volt. Trenk felmutatta a törvényszéknek a fővezér levelét.

— Ejh! kiálta dölyfösen Löwenwalde. Károly herczeg is egy huron pendül a pandurvezérével!

Erre a szóra a veszettség dühe állta el Trenk idegeit. Egy szökéssel odaugrott az elnökhöz (pedig csak féllábát tudta használni), megragadta Löwenwaldenak a torkát, kirántotta az elnöki székéből, «mint a tigris a macskát»; odarohant vele az elnöki szék mögötti ablakhoz, azt felszakította s ki akarta dobni az ablakon. Jó szerencséje volt Löwenwaldenak, hogy a bő elnöki talárja beleakadt az ablak fordító vasába, különben lerepül a negyedik emeletről.

Erre aztán berohant a rendőrség, Trenket lefülelték s a félig holt elnököt kiszabadíták kezéből: neki pedig betömték a száját, hogy ne káromkodhasson s kihurczolták a törvénykezési teremből.

Akkor aztán következett az, hogy vasraverjék.

Most már a katonai börtönbe zárták.

És épen arra a béna lábára verték rá a vasat, a melyet a porosz ágyugolyó szétzúzott: oda arra az összefort csontra, a hiányzó bokái fölé, a láncz másik végét meg a keze csuklójára.

Hát igy tanítják a rakonczátlan fiukat engedelmes magaviseletre! Szép dolog. Tábornokokat megkardlapozni! Presidenseket ablakon kidobálni! Most már aztán majd más hangon fog beszélni.

Egy pár napig ott tartották a börtönben kenyéren és vizen.

Akkor ismét felsántikáltatták a pinczeodúból a negye-

Digitized by Google

dik emeletre, a haditörvényszék elé. De ott is két katona közé állították, a kik szuronyos puskával őrködtek a nyugalma fölött.

Ismét Löwenwalde volt a törvényszék elnöke.

Trenk Ferencz föltette magában, hogy ezuttal hidegvérü nyugalmával fog imponálni a törvényszéknek.

— Trenk Ferencz óbester! kezdé Löwenwalde. Az urat azzal vádolják, hogy Szoóraunál Frigyes királyt sátrában elfogta és azután nagy váltságdíjért szabadon bocsájtá.

— Ki az a gaz . . ., akarom mondani derék férfiu?

— A ki az urral együtt volt ezen alkalommal.

— Szeretném látni a pofáját, mondok: a becsületes fizimiskáját.

Az elnök utasitá az auskultanst, hogy vezesse be a tanut.

Todbitter volt a behivott.

— Ez az a jó madár? azaz: jó ember, jó ember!

— Beszélje el, kapitány úr!

— Kutya, se kapitány! vágott közbe Trenk. Harámbasa volt nálam.

— Vádlott hallgasson! Különben felpeczkeltetem a száját. Tudja meg, hogy a pandurcsapatja ő felsége rendes ezredei közé soroztatott be s a lovassága huszárezreddé alakíttatott s tisztjeik rendes chargéeba jutottak.

(Tehát már a szabadcsapatját is elvették tőle.)

— Tehát beszélje el, kapitány úr, hogyan történt Frigyes király elfogatása Szoóraunál?

— No, arra magam is kiváncsi vagyok. Dörmögé Trenk Ferencz.

— Eképen történt, fogott hozzá Todbitter, s erre hitemet kész vagyok letenni.

(— Jó pénzért! Nem szóltam semmit.)

— Reggel felé volt, midőn Trenkkel a porosz táborig érkeztünk. A poroszoknak, minthogy az Elbe folyó volt a hátuk mögött, ezen az oldalon előőrseik nem voltak felállítva, annyira biztosságban érezték magukat. A király

Digitized by Google

sátorát azonnal megismertük a kitűzött Standartéről s a bejárata előtt felállított ágyukról; az egyik haubiczvető volt; mindegyik mellett gulába felrakva tizenegy gránát, ugyanannyi golyóbis. Két gránátos állt a sátor bejárata előtt. Azok bennünket meglátva, ránk kiáltottak: mi a lózung? Erre az egyiket Trenk vágta le, a másikat én, hogy meg se nyikkantak. Akkor nekem Trenk azt parancsolta, hogy maradjak kívül; ő egyedül lépett be a sátorba, kivont karddal a kezében. A sátorból több perczig halk szóváltás hangzott ki, a minek az értelmét ki nem vehettem s hamisat mondani nem akarok, miután meg kell rá esküdnöm. Csupán annyit tudok, hogy nemsokára lódobogás hangzott a király sátora mögül. Tudnivaló, hogy a király sátora összeköttetésben áll az ekvipázsa rekeszével, a hol a lovai állnak, ez a sátor mögött van. Innen jött elő egy lovászforma legény két paripával: az egyiken maga ült, a másikat vezetéken hozta. Én megállítottam a legényt: «ki vagy? hova mégy?» A legény azt felelte, hogy ő Trenk Frigyesnek a lovásza, a király adjutánsáé; a vezér küldi őt a gazdájához, a két lovával és egy levéllel, mely nem volt lezárva. A levelet elvettem tőle s elolvastam. Ez volt benne irva: «A magyar Trenk nem visel háborut a burkus Trenk, unokaöcscse ellen. Örömömre szolgál, hogy a két paripádat, a mit a huszáraim elfogtak, te neked visszaküldhetem.

Trenk Ferencz kezében megcsörrent a láncz.

— Hát nem igaz ez mind? szólt hozzáfordulva Todbitter.

— Igaz! Gyujtsák alád az igaszságodat a pokolban! Csak hogy nem ilyen sorban történt.

— Hadd folytassa a tanu a deponálását! szólt az elnök.

— Csak azután jutott eszembe, mikor már a lovászt tovább hagytam menni, hogy milyen nagyon hasonlít ez azokhoz a portrékhoz, a miket Frigyes királyról látni minden pamfleten.

— Hahaha! kaczagott Trenk Ferencz. Nevetnem csak szabad? A láncza csörgött a kaczagás közben.

Digitized by Google

— Azt gondoltam, hogy üldözőbe veszem a lovászt, és elfogom, de ekkor Trenk Ferencz a sátorból kikiáltott rám és behivott s velem együtt még két másik tiszttársamat is, a kiknek a neve Buntevicz Józa és Köppenik Hanz. Nyilván abból a szándékból, hogy a menekülő királyt üldözőbe ne vegyük. Mert ez az ok, a miért bennünket mind a hármunkat behivott a király sátorába, olyan világos hiábavalóság, a minek semmi köze a hadi taktikához; és akármelyik katonai auktoritás elé terjesztessék, mind azt fogja rá mondani, hogy e végett semmi szüksége nem volt egy dandárvezérnek három szakaszvezért összecsődíteni, s az ütközet legforróbb hevében ilyenféle utasitást közölni velük.

— S mi volt az az utasítás? kérdé az elnök.

— Hát, hogy mi lássuk meg élő szemeinkkel és tanuskodjunk róla, hogy Frigyes királynak az ágyában egy fiatal asszonyszemély fekszik, egész pongyolában. Gavallér ember, ha ilyesmit fölfedez, félrefordul és nem szól semmit; nem pedig, hogy összecsődítse a czimboráit s megszégyenítsen egy jó családból való hölgyet. Erkölcsből nem tette azt Trenk Ferencz bizonyára; hanem tette azért, hogy senki rá ne jöhessen, hogy a királynak az ágya még azon-meleg, a hogy elfutott belőle.

Trenk Ferencz érezte, hogy a fejére dobott háló mindjobban összeszorul körüle. Meglánczolt kézzel-lábbal toporzékolt, protestálva:

— Mind így volt! De mégis mind hazugság.

— Csak várja el vádlott a tanuvallomás végét. Csillapitá az elnök.

— De épen ez volt vesztére Trenk óbesternek; mert a megszégyenített hölgy kimondta, hogy Frigyes király is ott volt mellette: Trenk mind a kettőjüket együtt lepte meg s azután a királyt rengeteg summa aranyért futni hagyta.

Csakugyan ő volt Trenk Frigyes lovásza.

— Pokolbeli ármány! ordított Trenk Ferencz, lelán-

Digitized by Google

czolt öklével fenyegetve a tanut: e miatt a sánta lábát fel kellett emelnie, mely az ökléhez volt lánczolva.

— Ne tessék tánczolni. Monda neki kegyetlen gúnynyal az elnök.

— Hazugság! Hazugság minden szava!

— Hivassék be a második tanu. Rendelkezék az elnök.

A törvényszék ajtaján belépett egy hölgy, karcsu termetét még magasabbnak tünteté fel a fekete öltöny, az arcza sürű fekete fátyollal volt letakarva.

Ezt a fátyolt azonban, a mint a törvényszék asztalához ért, felemelte az arczáról. Igazán szép asszony volt. Miranda grófnő.

Trenk Ferencz nagyot hördült, mikor ráismert.

— Te itt vagy?

— Igen. Nem vesztem el, a hogy szeretted volna.

— S te most ide jössz én ellenem tanuskodni!

— Igen. Én, gróf Sch . . . in tábornokné, jövök tanubizonyságot tenni Trenk Ferencz báró óbester ellen.

— És te! Egy gróf Sch . . . in tábornokné nem szégyenled elmondani itt, a törvényszék előtt, hogy Frigyes király szeretője voltál?

— Egy királynak a csókja nem hágy foltot az arczon, hanem glóriát.

Trenk Ferencz odanézett Miranda szemébe. Az vissza az övébe.

Trenk Ferencz megérezte, megértette, hogy most egyenrangu ellenféllel áll szemközt. Olyan volt ez a szembetalálkozás, mint mikor az oroszlán a bozótban összekerül a bálványkigyóval s az a szép szörnyeteg feláll előtte a farkára, mozgó szarvait felegyenesítve s nyelvét kitolva méregfogai közül. Érzé, hogy ebben a tusában egész hidegvérére van szüksége, hogy a halálos harapást kikerülje s a mikor lehet a kigyónak a nyakát kaphassa el.

Reszketett a dühtől. Az ajkait vérig harapta.

— Exczellenczias asszonyom, tessék helyet foglalni.

Digitized by Google

Löwenwalde széket adatott a hölgynek, s megillető titulálást.

— És most adja elő, miképen történt Frigyes király elfogatása Szoórau alatt, a sátorában.

A nő hozzákezdett a meséjéhez.

— Előtte való este a király nagyon sok puncsot ivott s annak a következtében mélyen elaludt. És így nem hallá meg a robajt, melyet az ellenséges lovasság érkezése támasztott. Én azonban fölébredtem s felköltém mély álmából a királyt. De már abban a pillanatban félrerántották a sátor függönyét s belépett egy harczias alak, kezében kivont karddal. «Ki mer ide bejönni?» kiálta a király. Én ráismertem az alakra s a király fülébe sugtam: «Felség! ez Trenk Ferencz!» A király bámulatosan meg tudta őrizni a nyugalmát. Egész fölényét megtartva, szinte kedélyesen mondá a félelmes látogatónak: «Ah, ön a hirhedett magyar Trenk? Már egyszer nagyon közel voltunk egymáshoz. Kollinnál. Már ott is kicsinyben mult, hogy ön engem foglyul nem ejtett.» «Igen, egy ágyugolyón mult, mely a lábamat összezúzta: ez a megrövidült lábam emlékeztet a találkozóra.» «No ezuttal jobban kedvezett önnek a szerencse, mondá Frigyes. Sikerült a matt a királynak. Lássuk csak mit nyer ön vele, ha engem kiszolgáltat a bécsieknek? Én kényszerítve leszek békét kötni, Sziléziát visszaadni a királynőnek. Kap ön valami részt Sziléziából? A háborunak vége lesz, önt a pandurjaival együtt hazaküldik Szlavoniába; s elfeledik, hogy volt a világon. A jó aratásnak vége. Én ellenben tudok önnek jó jutalmat adni, a mely önt Magyarországon elsőrendü dynasztává emeli egyszerre. Én ajánlok önnek váltságdíjul százhatvanöt ezer aranyat, ha most szabadon bocsát.» Ennek a szónak nagy hatása volt Trenkre. «Akkor annak a pénznek itt kell lenni», szólt nevetve. «Akkor a pénzt is elveszem s a királyt is elviszem.» «De a pénzt nem fogja ön megtalálni.» «Majd meglássuk!» Erre a kardjával összevissza hasogatta a király sátorában levő ládákat; de

Digitized by Google

azokban nem talált egyebet ezüstnél. A sikertelen kutatás után Trenk Ferencz hüvelyébe dugta a kardját s azt mondta a királynak: «Hol vannak hát az aranyak?» «Előbb adja ön lovagi parolájáť, hogy szabadon bocsát s megmenekülésemet előmozdítja.» Erre a pandurvezér lehuzta a keztyűt a kezéről s a király elé nyujtá. Frigyes kezet adott neki. «Az én becsületszavam vas,» mondá Trenk. «S az én szavam arany!» mondá a király. Akkor Trenk Ferencz leült az asztal mellé s a pugilárisából kiszakítva egy lapot, levelet irt az unokaöcscsének, a melynek tartalma az volt, hogy ezennel visszaküldi paripáit, melyeket a huszárjai elfogtak a lovászlegényével együtt. Ennek az ecuriernek a livréejében kellett megmenekülni a királynak.

Trenk Ferencz az egész mesemondás alatt megállta, hogy egy szót sem szólt közbe: összeszorította ajkait s a beszélő arczára nézett merően, torzvigyorgással, mint hasonmása az akkoriban divatos nevető gipsz-mellszobornak. Csak akkor, a midőn a hölgy egy perczig pihenőt tartott, tett egy némajátéki mozdulatot, kezével a zöld asztalon álló feszületre s aztán fel az ég felé mutatva.

A hölgy elérté a néma megintést s válaszul elébb a keblére tette, aztán a feje fölé emelte a kezét: jelezve, hogy mindarra, a mit most mond, kész esküt letenni.

Miranda folytatá:

— Ekkor aztán Frigyes király felfedezé a kincs rejtekét Trenk Ferencz előtt. A tartalék hadipénztár a bombavető ágyu mellé gulába állított haubiczokban van elrejtve: mindegyikben tizenötezer arany. Trenk Ferencz ekkor kilépett a sátorból s behozott egyet azokból az ágygolyókból.

— Ezt én magam is láttam: bizonyítá Todbitter.

— A haubicz csapjának lecsavarása után, a bomba kétfelé vált s kitünt, vékony üveglappal letakarva, az elrejtett aranypénz. Ez sem igaz talán, Trenk Ferencz uram?

Trenk a homlokát ütötte öklével.

Digitized by Google

— Hogy én ezt a viperát meg nem fojtottam akkor!

Miranda tovább mondta.

— Ezt látva Trenk óbester, odanyujtá a királynak a kardját s megengedte neki, hogy a Trenk Frigyesnek irott levéllel a sátor hátulsó nyílásán keresztül a lovak rekeszébe osonhasson.

— Elvégezted? szólalt meg a szünet alatt Trenk Ferencz, a míg az auditor leirta a hölgy vallomását.

— Ennyi volt, a mire megfelelni felhivattam.

— Tehát méltóságos és excellenciás grófné asszonyom, tündérszépségű asszony! nekem legkedvesebb rokonom, ángyikám! Minden szavaddal úgy hazudtál, mint egy piaczi czafrangos!

Az elnök rákiáltott Trenkre:

— Árestáns ne sértegesse a tanut! vagy zsákot huzatok a fejére.

Miranda hideg, kegyetlen nyugalommal szólt oda:

— Csak hadd beszéljen ő az igazi nyelvén. Ezzel karakterizálja önmagát. Hazugságnak mondja minden szavam. Pedig a porosz király által váltságdijul kapott aranynyal töltött haubiczok most is ott vannak a matsakkerhofi szállásán: üveg szekrényben, sorba rakva.

Trenk felordított:

— Miért nem öltem én meg ezt az ördögnőt?

A birák e fölfedezésre nagy izgalomba jöttek.

«Ah szörnyűség! Még ide hozta a bűndijt! Hallatlan árulás.»

Löwenwalde rögtön parancsot adott egy ordinánctisztnek, hogy menjen fel egy patrollal a Matsakkerhofba, egy assessor kiséretében, s az óbester szállásán levő haubiczokat lepecsételve szállíttassa ide, mint corpus delictit. Addig az inkvizicziò szünetet tart.

— Minek szünetet tartani! szólalt fel Trenk Ferencz. Elismerem, hogy azok a haubiczok arannyal vannak megtöltve. Azt is elismerem, hogy azokat a király sátorából hoztam el.

Digitized by Google

— Nos, hát akkor mit vágja a tanu szeméhez, hogy az hazudik?

— Abban hazudik, hogy az elrejtett kincsnek a titkát Frigyes király fedezte volna fel előttem, dijul az árulásért.

— Hát ki fedezte fel más?

— Ő maga: ez az asszony.

Miranda erre a legnagyobb elcsodálkozást fejezte ki.

— Hát honnan tudtam volna én ezt a titkot? S mi okom lett volna ily rengeteg kincscsel megajándékozni Trenk Ferenczet?

— Azért, hogy szabadon bocsássalak; azért, hogy visszaadjam a viganódat.

— No és szabadon bocsátál? És visszaadtad az elrabolt öltözetemet? Nem kidobtál félmezítelen a király sátorából, röhögő pandurok csúfságára, odavetve nekik martalékul: engem, a grófnőt, az ángyodat?

— Bolondul tettem! dörmögé fokcsikorgatva Trenk Ferencz.

— S ha akkor egy harámbasádban nincs több emberi érzés, mint te benned, hogy megszánjon, felruházzon, megvédelmezzen, hát most ott fekszem valahol az árok fenekén, összetörve, meggyalázva. Nem igaz-e mind ez Trenk Ferencz?

— Átkozott piros viganó! mormogá Trenk Ferencz; megmondta, hogy drága lesz nekem az a viganó! De azért mégis hazudik ez az asszony!

— Uraim. Méltóságos haditörvényszék! szólt ekkor Miranda a birákhoz; ha van a világon logika, ethika, pychologia; s ha vannak ezeknek örök, megváltozhatatlan szabályaik; akkor lehetséges-e az, hogy ha én, Sch... in grófné, Trenk Ferencz közel rokona, fölfedezek ő előtte egy jól elrejtett kincset, a Niebelungendal Rhénusba temetett kincséhez hasonlót: akkor az a mesemódon megajándékozott ember engemet, a jóltevőjét, az utolsó testi ruhámtól megfoszszon, az őszi dérbe, pandurok csúfjára

Digitized by Google

egy ingben kitaszítson? Hisz ez nagyobb képtelenség volna a mythologiai chimaeránál! Ez az absurdumnak, paradoxonnak a megtestesülése volna. Ez karikaturája volna az ördögnek! Hát lehet-e emberről feltenni ilyen észficzamodást?

Trenk Ferencz agyonvert embernek érezte magát azon logikai, ethikai és pszychologiai deductió után. A két keze leesett a csörömpölő lánczczal együtt.

Azt lehetett volna csak válaszolnia, hogy «bizony, pedig én vagyok ilyen karikaturája az ördögnek! Én ezt mind megtettem.»

A helyett magyar nyelven odaszólt Mirandának: (azt nem érté a bécsi haditanácsban senki.)

— Megrontottál asszony! A bűnömért nem itélnek el; hanem az aranyaimért kitörik a nyakamat.

S nem sokára megérkeztek az elkobzott haubiczok. Lerakták őket a törvényszék zöld asztalára. Egyenkint lesrófolták a kanócz-csapjaikat s szétnyiták a félgömböket.

Igaz volt! Arany volt, a mit a hölgy mondott.

A mit ennyi szinarany bizonyit, az már nem hazugság.

— Ime az eltagadhatatlan tanujelei a felségárulásnak.

— Mi védelme van vádlottnak e világos tanujelek ellenében? kérdezé Löwenwalde elnök.

— Hogy a porosz király kincsét elhoztam, azt elismerem; de hogy azt a királytól kaptam volna, azt tagadom.

Löwenwalde, rövid tanakodás után a birótársaival, kimondá, hogy a terhelő tanu, Sch... in grófné, vallomását eskületéttel megerősítheti.

— S te meg mersz esküdni arra, a mit vallottál? mondá magyarul Trenk Ferencz Mirandának. Nem félsz, hogy elvisz az ördög?

— Ha te tagadhatod az Istent, én tagadom az ördögöt.

S azzal odalépett a feszülethez s egyik kezét rátéve, másikat feje fölé emelve, megesküdött rá, hogy a mit Trenk Ferencz ellen vallott, mind igaz.

A birák állva hallgatták az eskületételt.

Digitized by Google

Az elnök inte a poroszlóknak, hogy vigyék vissza az árestánst a börtönbe.

— S ezt mind azért a viganóért tetted velem? dörmögé Trenk Ferencz Mirandának.

A hölgy azokat a szép szemeit gyilkos vadállat módjára lefelé forgatva, hogy szinte zöld lángot szikráztak, sugott vissza neki:

— Ezt az általad meggyilkolt nővéremért kaptad Trenk Frányó!

XVI. FEJEZET.

A VÉGZETES PAMFLET.

Frigyes király diadalmas hadjárata után visszatért fővárosába. Az operák és udvari estélyek évadja megkezdődött.

Amália herczegnő palotája volt ez uttal a legmagasabb társaság központja, a hol a születési nemesség, a szellemi kitünőségekkel együtt mulatott. A színészek komédiáztak a főúraknak s a főúrak a színészeknek. Amália herczegnő volt e bolygó rendszernek a napja. Szépsége mindenkit elhomályosított, a ki vele versenyre kelt.

Tulajdonképen nehéz meghatározni, hogy miben állt az a szépség Nagy Frigyes korszakában? Nem volt se fekete haj, se gesztenye szinü, se szőke, se aranyveres: minden haj fehér volt, a homlokról felfésülve, feltornyozva, felbodorítva; az arcz krétafehér és karminpiros, két-három fekete legyecskével, a szemöldök fekete, jól kirajzolva, a szemek nagyok (a kifestett pillák miatt), a halántékon kék erecskék, az ajkak nedves pirosak. Termetről szó sem volt. A felső részét az alaknak laposra és egyenesre préselte a halcsontból és aczéllemezből készült vállfűző, derékon alul pedig következett a léggömb-alaku balleine, melyet szétfeszítve tartott az abroncsokból és fehér lószőrből készült vertügadén; s még azonkivül meg-

Digitized by Google

toldották a buffantok s kiegészítették a haránt és körülfutó girlandok. A legyezőkön kivül divat volt a karra akasztott ridikül: egy himzett zacskó, mely rejté a csipkekendőt, az illatos flacont, a fésücskét, a tükröcskét, a karmin és szénplajbászkákat, a pilulás dobozkát s rendesen egy miniatur könyvecskét valamelyik divatos költőtől: Grecourt, vagy Lafontaine regéit, nonparaille betükkel, aczélmetszetű pikáns képecskékkel.

Ez utóbbi divatért neheztelt is a király. Franczia dámáknak jó az ilyen lecture; de a németeknek veszedelmes.

A király fedezett fel egy fiatal német költőt, kinek írói neve Raymund. Becsületes verseket irt, s különösen az époszra vetette magát. Mire a király befejezte a nagy hadjáratát, Raymund is befejezte a maga Aeneissát, melyben a második szileziai hadjáratot s annak minden hősét megörökité (csak saját magát nem örökité meg a költő).

A király bemutatta a fiatal irót Amália herczegnőnek és felkérte őt, hogy olvassa fel az illusztris társaság előtt a hőskölteményét.

Természetesen és a történethez hiven a király alakja volt legfényesebben kiemelve a költeményben; de utána mindjárt a házi gazda, A... Z... herczeg következett, a kinek a szoóri ütközet diadalából az oroszlánrész jutott. Hány golyó lyukasztotta át a köpenyegét, hány lovat lőttek ki alóla? az mind strófákba volt szedve s a rímek egészen korrektek voltak: «Kugellöcher» = «Amors Köcher». (Gyöngéd czélzás a szép herczegnőre.) «todte Hengste = keine Ängste». A társaság tapsai jutalmazták a költőt e lendületteljes részletért. Csak a herczegnő nem nyilvánitá a tetszését semmiféle külsőséggel. Lehet, hogy szerény volt. A saját férje diadalainak tapsolni nem volna etiquettszerű.

A költő azonban megadva az elismerés babérkoszoruit a vezérhősöknek, kiterjeszkedett az epizódok lovagjaira is. Ilyenformán Trenk Frigyesre is rákerült a sor. Achilles volt.

Digitized by Google

Itt már figyelmesen kezdett hallgatni Amália herczegnő s a legyezőjével intett az udvarhölgyeinek, hogy ne fecsegjenek.

Achilles halálmegvetéssel rohan az ellenség közé; kardja halált oszt jobbra balra, mig egyszer átfúrja a kezét a «mörderische Kugel». De ő azért szilárdul megmarad «im Steigbügel». Ámbár ez a rím nem volt egészen tökéletes; azért még is olyan hatása volt annak a herczegnőre, hogy szép szemei egyszerre megteltek könnyel: kénytelen volt a ridiküljéhez folyamodni, a csipkezsebkendőt elővenni s a szemeiből a könyet felitatni.

Hiszen természetes dolog! A könyet fel kell szárítani. Mert ha végig talál csordulni az arczon, nagy hibát fog okozni a koloritban.

Valószinüleg mindenki észrevette ezt. Talán a férjet kivéve. Ezeknek az áldott természet azt a kiváltságot adta, hogy ne vegyenek észre semmit.

A király boszankodott. Azok a bizonyos összesugások, azok az érthető arczkifejezések, még jobban felingerelték.

Alig várhatta, hogy a poéta felolvasásának vége legyen.

A főudvarmesterének meghagyta, hogy vezessék a Tyrtaeust a buffetbe, adjanak neki enni és inni, fizessenek neki huszonöt aranyat, aztán dugják egy hordszékbe s czepeljék haza.

A menuette alatt aztán odament a király a herczegnőhöz s leült mellé. A többiek a tánczczal vagy egyébbel voltak elfoglalva.

— Maga nagyon elérzékenyült ezeken a klapancziákon, különösen ott, a hol bizonyos Trenk Friczről szólt a vers.

— Úgy tudom, hogy az felségednek is különös kedvencze.

— Persze, hogy az. Nem is tudnék nélküle megélni. Ő egyike a legtüzesebb vitézeimnek. Magának a férje elég nagy vitéz; de ő nyomába sem hághat Friczinek. A jámbor herczeg csak a szoóri ütegeket foglalta el; de a

Digitized by Google

druszám erős várakat tud bevenni. Az ő diadalai túlteszsznek az én győzelmeimen.

A herczegnő mosolygott.

A király heroicus kúrára vállalkozott. Egy erős szóval ki akarta gyógyítani a herczegnőt végzetes szenvedélyéből. Ennek a szónak mérgezett tőrként kellett Amália szivébe hatolni.

— Maguk bizalmas lábon állnak egymással, jól tudom. Kérdezze meg csak egyszer Achilles úrtól, egy olyan idylli perczben, mit tud arról a szép aranyhaju tündérről, a beneschaui kastélyban; aztán meg a bűbájos markotányosnéról a szoóraui táborban? Csodadiadalról fog magának mesélhetni a fiatal Lancelot.

A herczegnő még mindig mosolygott.

— Felséges uram, én igen jó kútforrásból vagyok értesülve a beneschaui tündér és a szoóraui markotányosné balladájáról. Ha még felséged nem ismerné, szivesen szolgálhatok vele.

Azzal kinyitva a ridiküljét, elővett belőle egy parányi könyvecskét, apró betükkel nyomtatva s odanyujtá a királynak.

Az volt a Bécsben megjelent pamflet, melyben Trenk Ferencznek a botránypere volt megénekelve.

És Frigyes király olvashatá a pamfletből azt a gyönyörűséges történetet az ő szerelmes légyottjáról a beneschaui delnővel, melynek mámora alatt meg hagyta magát Trenk Ferencz által lepetni s aztán nagy pénzen váltotta meg a szabadon bocsátását.

A részleteken csak annyit változtatott a bölcs bécsi czenzura, hogy Sch...in grófnéból, Sch...in leányát travestált. Az osztrák tábornok özvegyét átváltoztatta egy porosz tábornok leányára.

A király nagy önmérséklettel birt. Nem mutatott az arczán semmi indulatkifejezést. Zsebébe dugta a pamfletet.

— Nincs rá szüksége? Könyv nélkül tudja már? szólt

Digitized by Google

oda a herczegnőnek s azzal fölkelt mellőle, keresztül sétált a minétet tánczolók hadoszlopán, egyenesen Jasinszkyhoz, a ki a tánczterem oszlopközei közt felállított kártyaasztalnál játszott. Vállára ütött.

— Kelj fel. Beszédem van veled.

— Felség. Vesztésben vagyok.

A király odadobta eléje az erszényét.

— Itt van. Fizesd ki. Aztán jőjj utánam a könyvtáramba.

— Akkor előbb a bundámért kell mennem.

A könyvtár fütetlen helyiség volt.

A király türelmetlenül várta Jasinszkyt a könyvtárban.

— No, végre hogy jösz! Azt hittem, hogy megszöktél. Olvastad ezt a pamfletet?

Jasinszky zavarba jött. Tagadni akart; de a király éles tekintete leolvasta arczáról a gonosz öntudatot.

— Olvastad! Mindenki olvasta már az udvarnál. Bizonyosan a királyné is. Én vagyok az utolsó, a ki megtudom.

— Hiszen bolondság az egész, felség! Tiszta mese.

— Dehogy bolondság! Mikor egy legfelsőbb törvényszék üti rá a «coram me» bélyegét. S most az egész világban azt muzsikálják énekszó mellett, hogy Frigyes király gyáván el hagyta fogni magát a szeretője ölelése között s aranynyal váltotta ki magát egy árulótól.

A király haraggal vágta az asztalhoz azt a pamfletet.

— S aztán legalább hazudnának igazat! Mondanák, hogy a Calypso bájaival dicsekedő ördöngős szép asszony csábitott el! De kiigazitják Sch... in grófné quidamot az én Sch... in tábornokom leányává. Egy jámbor aggszűz, a ki olyan sovány, mint egy mantis religiosa, s a tábori lazarétum ápolónőinek a főnöknője, a ki csakugyan velünk járt ebben a minőségben. S most semmi tenger le nem mossa rólam, hogy a vén Emerencia a titkos szeretőm.

Jasinszky meg akarta nyugtatni a királyt.

— De a mennykő csapkodjon azoknak az eszébe, a kik

Digitized by Google

ezt a tévedést kitalálják. Nekem semmi közöm sem volt ahhoz a némberhez. Hiszen Trenk Frigyesnek a szeretője! Őtet hagytam ott vele a sátoromban, hogy őrizze; nehogy elárulja a hadi tervünket az ellenségnek. S most az a hóbortos ficzkó az én nyakamba varrja a saját avantürjét.

— Ez a bécsieknek a ránkönje, a kik azzal akarnak maguknak revánzst szerezni a kapott vereségért, hogy felségedet elrágalmazzák.

— Mit törődöm én a bécsi Janhágellel! Azok hadd bizonyítsák be, hogy köpködni jobban tudnak, mint lőni. S ha ezzel annak az átkozott magyar Trenknek nyakát szegik, hát még azt is mondom nektek, hogy «gut gebrüllt Löwe!»

A két kezével ugyan egészen más állatot jelzett a király.

— Nekem ezzel a másik Trenkkel van leszámolásom. Ez a Seladon én rám a saját családomban szégyent halmoz. Már a titoktartást sem veszi figyelembe. Ugy hija a herczegnőt, hogy «az én napom!» És a mellett tart magának egy «holdat» is. Ha azt a herczegnő megtudná, bezárná előtte az ajtaját. Nem tudhatja meg! Au contraire! Ez a legény én rám ruházza át a kettős hűtlensége bünét. S most ezzel a pamflettel privilégiumot hoz a kedvesének. Hiszen ha a királynak szabad magát nyilt házasságtörésen rajtakapatni, mért ne követné a példáját az egész ország, az udvar, fel az uralkodó családig?

A király Jasinszky előtt nem tudta, nem is akarta eltitkolni rendkivüli felindulását.

— Egész Európa kaczag rajtam! Képzelem, hogy Párisban hány chansonettet csináltak rólam! Nem merek Voltairerel találkozni. Félek Trenket meglátni, hogy megölöm! Ez a bolond engem kikerget az emberi társaságból. Ezt a bolondot nekem ártalmatlanná kell tennem.

— Én tudnám a módját, fölség.

— Hogyan?

— Eltenni a fiut zár és lakat alá úgy egy esztendőre, a

Digitized by Google

míg lehül. A börtön igen jó ispotály a szerelem betegeire nézve.

— Jól van. Gondolj ki valamit. Én nem tudom, miért lehetne egy évre bezáratni. A gézenguz különben derék katona, nemes jellemü, hűséges: semmi bünét nem tudom. Csak ilyen átkozott bolond nę volna.

— Én tudnék valamit, fölség.

— No, hát hajtsd végre. Rád bizom egészen.

XVII FEJEZET.

A NAGYBÁTYA LEVELE.

Az tehát már elhatározott dolog volt, hogy Trenk Frigyesnek egy esztendeig börtönbe kell jutni. Csak az okot kellett még hozzá megtalálni.

Ok ugyan volt erre kettő is: az egyik Amália, a másik Miranda. Csakhogy az Amáliákért és a Mirandákért európai törvényszék nem itél el senkit. Nem vagyunk Törökországban. A szultán, a sah nyakaztathat és zsinóroztathat az ilyen fajta gonosztettekért, de egy európai (egy német) uralkodónak valami más ürügyet kell kitalálni, haragja tárgyának megbüntetésére.

Emlékezünk rá, hogy Trenk Frigyes egyszer levelet kapott az anyjától, melyben hivatkozás volt Trenk Ferencz mellékelt levelére. Ebben a nagybátya unokaöcscsét jelöli ki magyarországi birtokainak örököséül.

Ez eddig való.

Hogy mért határozta ezt el Trenk Ferencz? Annak is meg tudjuk majd később az okát. Dæmoni malicia volt ez tőle, nem rokoni szeretet.

Trenk Frigyes ezt a levelet megmutatta Jasinszkynak. Ennek a biztatására szánta rá magát, hogy válaszoljon a nagybátyjának. A válasz értelme az volt, hogy Trenk Frigyes köszönettel utasítja vissza a magyarországi örök-

Digitized by Google

séget, mint a melyért hazáját mással fölcserélni nem kívánja: ha ellenben egy pár jó magyar lovat küld neki a bátya, hát azt köszönettel fogja venni.

Ezt a levelét Jasinszkyra bizta, hogy küldje el Trenk Ferenczcznek.

Ebben a két Trenk ügyében annyira szándékosan van összekeverve az igaz a hamissal, a valószinü a hihetetlennel, hogy utóljára is rá kell jönnünk, hogy a mi hihetetlen benne, az az igaz s a mi valószinü, az a hamis.

Trenk Ferencz felségárulási pörében Todbitter hivatkozott arra a levélre, melyet a pandurvezér irt az unokaöcscséhez, mikor az elfogott lovait visszaküldé neki. Az a levél rövid volt, néhány sorból álló. Ez igaz.

Mikor a diadalmas ütközet után Frigyes király visszatért a táborhelyére, azt teljesen kirabolva találta. Trenk Frigyes sóhajtozott, hogy a két jó paripáját elvitték: erre a király a saját vezeték lovaiból ajándékozott neki egyet. Ez nagy kegy és kitüntetés volt. Estére már ott volt az elfogott lovásza a két paripájával s Trenk Ferencz levelével. A királynak ez nem tetszett. Azt mondá Trenk Frigyesnek: «no ha már visszakapta maga a lovait, akkor nincs szüksége az én lovamra.» S visszavette tőle a királyi ajándékot.

Az a levél azonban, melyet a kiszabadult lovász átadott Trenk Frigyesnek, nem azt tartalmazta, a mit Todbitter felhozott; hanem így szólt:

«Kedves öcsém! A te Berlinből keltezett leveledből azt értettem meg, hogy szeretnél tőlem magyar lovakat kapni, hogy azokat betanitsd az én huszárjaim és pandurjaim elleni harczba. A lefolyt háboru alatt tapasztalást szereztem az iránt, hogy a burkus Trenk is derék katona. Ime visszaküldöm neked a saját lovaidat, melyeket az én embereim elhoztak, hogy ezzel jelét adjam nagyrabecsülésemnek. Ha azonban magyar paripára akarsz ülni, gyere ide a szomszédba a sikra s vedd el tőlem az enyimet, ha tudod. Ha azonban jobb szeretnél úgy jönni

Digitized by Google

hozzám, mint bátyádhoz, akkor ölelő karokra fogsz nálam találni. Nagybátyád a legszivesebben kész fogadni az öcscsét, a kiben fiát, örökösét, barátját véli föltalálni.»

Trenk Frigyes ezt a levelet a mint elolvasta, azonnal átadá előljárójának, Jasinszkynak, a ki azt magánál tartotta. Nevettek rajta.

Az is meglehet, hogy Trenk Ferencz irta ezt a levelet. Ez az ármány egészen beleillik a jellemébe. Ha ez valakivel látszólag jót tett, azt csak azért fundálta ki, hogy valami veszedelembe buktassa s akkor aztán nagyot nevessen rajta. De az is elhihető, hogy Jasinszky maga koholta ezt a levelet. Homályos eseteknél azt kérdi a jogtudós: «Cui prodest?» («Kinek használ?») Jasinszky négyszáz aranynyal tartozott Trenk Frigyesnek s ezt a becsületbeli adósságot ki kellett fizetnie Berlinbe érkezésekor. Neki használt ez az eset!

Trenk Frigyest még azon az éjszakán elfogták s ötven huszár fedezete alatt elvitték fogságra Glatz várába: minden vizsgálat, törvényszék elé állitás és itélet nélkül. Annyit megmondott neki Jasinszky, mikor elfogatta, hogy felségárulással és az ellenséggel való czimborázással vádoltatik: a vád alapja Trenk Ferencz levele.

És Trenk Frigyes elhitte ezt.

Napja is volt, holdja is volt; még sem látott.

Az volt a büne, hogy olyan nagyon szerették az asszonyok.

Jasinszky alacsonylelkü, rosszakaratu ember volt, titkos kéme és besugója a királynak. Később nagyot bukott, elcsapták gyalázattal.

Digitized by Google

XVIII. FEJEZET.

A BÖRTÖNBEN.

Hát hiszen az elején nem lehet ezt a dolgot olyan tragikusan venni, mint a hogy Trenk Frigyes maga hangoztatja az emlékirataiban.

Nem volt ez «Justiz-mord».

A király rajtakapta egy gárdistáját, hogy az nagyon is a tilalmasban vadászik, még pedig az ő vadaskertjében, sokféle bolondságot követ el az ő rovására s e miatt egy kis javitóintézetbe küldé, egy kis porkoláb-fogságra.

Hiszen tudjuk, mi az a porkoláb-fogság. Csupa merő tréfa.

A fiatal ember nincs zár alá téve: az ordinánc tiszttel egy szobában aluszik, azzal együtt ebédel, vacsorál, sétál, ostáblázik. Hozat magának a charcutiertől mindent, a mi jó és drága, olvashat, verseket irhat, kenyérbélből szobrocskákat készíthet s a várkertben szegfüveket nevelhet. A mi pedig az egyébfajta nélkülözéseket illeti: még most csak huszonegy esztendős az ember; annak még nem is kellene ezen jártatni az eszét. Huszonegy esztendős korában az ember az anyján kívül más nőnek meg nem csókolja a kezét. Ez a kis vesztegzár bizony nem ártott volna meg Trenk Frigyesnek.

A királynak, elképzelhető, milyen keserves jelenetei voltak Amália herczegnővel a kedvelt cicisbeo elcsukatása miatt! A mennyire lehetett, szemet is hunyt Frigyes király a herczegnő további magaviselete fölött. Levelezhetett titokban Trenk Frigyessel. Az nem árt meg. Mindennap irhattak egymásnak, versben és prózában, forró érzelmeikről. Azt is megtehette a herczegnő, hogy elfogott kegyenczének ezer aranyat küldjön, fogsága kényelmesebbé tételére. S ezer arany akkoriban roppant pénzösszeg volt. Kivált Glatz várában. Kivált egy államfogoly kezében.

Digitized by Google

A rendes havi dija egy államfogolynak az egész élelmezésre négy tallér volt.

Ezzel az ezer aranynyal Trenk Frigyes herczeggé lett téve a glatzi garnizonban.

Ennek a várőrsége maga is olyan ezredből állt, a melynek a király a csatatéren semmi hasznát nem tudta venni. A tisztek is mind a féle kimustrált, vagy kegyvesztett alakok, a kik büntetésből lettek e várba bedugva: adósságokkal terhelt korhelyek, tűzpróbát ki nem álló poltronok, összeférhetlen veszekedők, értelmetlen stokkfisek. Ebben a szép gyüjteményben a gazdag, splendid, szellemes gárdista valóságos lumenként jelent meg.

A jogczime is arravaló volt, hogy respektálják.

Öcscse a félelmes magyar Trenknek! A kit azért zártak ide, hogy bátyjával, a pandurvezérrel össze ne czimboráskodhasson. Ez a derék legény!

Mikor Amália herczegnő azt az ezer aranyat Frigyes urfi kezébe juttatá, mindazok, a kiknek erről tudomásuk lett, azt suttogták, hogy ez a «magyar pandur-kasszából érkezett!»

S annál nagyobb volt a respektus iránta.

Nem is titkolták a tisztek Trenk Frigyes előtt az érzelmeiket. Mindannyian haragudtak az uralkodóra.

Ez a hely rossz javító intézet volt a király kegyenczére nézve.

Itt mindenkitől csak panaszkodást hallott Frigyes királyra. Nem látták benne a nagy embert, csak a nagy zsarnokot. Hadjáratai vérengző testvérharczok voltak: németek küzdelme németek ellen. Szövetsége a franczia királylyal istentelenség, nemzetárulás! Diadalai csupa véletlenek. Ő maga nem is tudott róla, mikor a granátosai győztek. Ő futott a magyar huszárok elől. A vén Dessauer érdeme a győzelem. Aztán az a sok pikáns adoma a magánéletéből! Milyen kicsapongás! Milyen feslett erkölcs! Hány szeretője volt s azokból mi lett?

Ezek a glatzi tisztek öt hónapi fogság alatt úgy felfor-

Digitized by Google

gatták Trenk Frigyesnek eddigi érzelmeit, hogy az nem gondolt már egyébre, mint a megszökésre.

A megszökés egyértelmü volt a hazaárulással. Mert valahová kell a szökevénynek menekülni, s az a hely nem lehet más, mint Bécs, vagy Magyarország. Ellenség földe. S akkor az ellenség szolgálatába kell állni.

Ha ilyen fordulatra pusztán boszu, meg a kényelmetlenség érzete birta rá Trenk Frigyest, azt mondhatnók, az ilyen ember nem érdemes arra, hogy költő tolla foglalkozzék vele. Annyival inkább, mert az által, hogy megszökik, a napjához is hűtelen lesz: az nem követheti őt menekülése helyére. Ott csak a holdjára fog rátalálni.

No, hát épen azt akarta megtalálni!

S ez az indok költői fényt vet Trenk Frigyes alakjára.

Amália herczegnő leveleiből megtudá, hogy mi történt Trenk Ferenczczel Bécsben. Magát a bécsi pamfletet is becsempészték a börtönébe. S ekkor támadt a lelkében az a gondolat, mely törvénytelen ágyból született ugyan, de azért nemes származásu: hogy kitörjön ebből a fogságból; elfusson Bécsbe: meghazudtolja a nagybátyja ellen támasztott vádakat; leráncsa az álarczot a hamis tanu képéről; ő, a leghitelesebb szemtanu, ki egyedül bizonyíthatja be, hogy Miranda egy perczig sem volt a királylyal egyedül a sátorában, soha a királynak szeretője nem volt; s őt Trenk Ferencz együtt nem találhatta Frigyes királylyal. Egy egész cselszövényt széttépni biztos vasmarokkal! Ez volt a vezéreszméje. S lám még Frigyes királynak is jó szolgálatot vélt ezzel tenni.

Ilyen nemes alapeszmét találva szökési tervéhez, most már csak annak a kiviteléről gondolkozott.

Igen könnyü volt az elillanás. Maguk a tisztek, a kikre az őrizete bizva volt, vállalkoztak rá, hogy vele együtt szöknek a várból. Pénzen mindent meg lehetett vásárolni, őröket, polgárokat, a lovak is készen voltak tartva. Mégis rajta vesztett. És nem a büne buktatta meg; hanem az erénye. A glatzi börtönökben volt egy várfogságra itélt

Digitized by Google

tiszt, a kivel Trenk Frigyes ottléte alatt sok jót tett; ezt is beavatta a titkába s irgalomból magával akarta vinni. Ez aztán elárulta a várparancsnoknak a szökési szándékot. Az áruló kegyelmet kapott, szabaddá lett s a rangját is visszakapta. Trenk Frigyest pedig a szökési szándék miatt most már igazi börtönbe zárták; a «lármatorony» legmagasabb czellájába, ajtaján kettős lakat, ablakán vasrács.

Most már rászolgált a börtönre.

Nyugtalan vére ujabb kisérletre ösztönözte. Megvesztegeté a szolgálattevő tisztet s az szerzett a számára ráspolyt, melylyel keresztül fürészelte a rács vasrudjait s akkor a bőröndjét szijakra hasogatva s az ágy lepedőjét kötélnek fonva, egy zivataros éjen leereszkedék a tizenöt öl magas toronyból. Akkor azonban beleesett egy kloakába s abból nem tudott megszabadulni. Ott elfogták s ilyen nyomorult állapotban vitték a várparancsnok elé.

A várparancsnok neve Flonquet volt: vén, embergyülölő. Valami emléke is volt a Trenk családtól. Fiatal hadnagy korában Frigyesnek az apjával párbajt vivott s attól egy vágást kapott az arczára, mely az orrát is levágta. Attól fogva ezüst orrot viselt. Ennek az ezüst orru embernek a körme közé került Trenk Frigyes.

Most még szigorubb tömlöczbe záratott.

Itt azután minden nap megvizsgálták, hogy nem készül-e valami ujabb kitörésre.

Egy napon a térparancsnok, a hadsegéde és a felügyelő tiszt kiséretében jött a börtönébe s miután minden zegetzugot felkutatott, még ott maradt, kegyetlen leczkét tartani a gonosztevőnek, elkövetett gyalázatos vétkei miatt.

Már a meggyalázó szavak is lángolásba hozták az ifju vérét. S mikor türelemről beszélt neki a parancsnok, azt kérdé daczosan:

— Hát mennyi időre vagyok elitélve a király által?

Ha abban a parancsnokban csak egy csepp emberi érzés lett volna, hát megmondta volna neki az igazat. «Egy

Digitized by Google

évre vagy elitélve, négy hét mulva kiszabadulsz s akkor mehetsz vissza Berlinbe.»

Ezt a négy hetet majd csak el tudta volna tölteni türelemmel a fogoly.

De a helyett a parancsnok kegyetlen büszkén mondta:

— Egy hazaáruló büntetésének nincs határideje! Egyedül a király kegyelmétől várhat szabadulást.

Ez a szó lángoló dühbe hozta Trenk Frigyest: odaugrott a parancsnokhoz, kirántotta annak a kardját, tiszteket, porkolábot félre taszigált, kirohant az ajtón: ott strázsált egy katona puskával, azt puskástól ledobta a lépcsőn, s azzal rohant le, karddal a kezében.

A tömlöcz ajtaja előtt épen akkor váltották fel az őrséget. A két csapat puskával a vállán egymással szemközt állt. Trenk Frigyes őrülten rohant közéjük, jobbra-balra vágott, a kit maga előtt talált; négy embert megsebesített, azzal fölrohant a sáncz mellvédjére s két ölnyi magasból leugrott az árokba. Még egy másik sáncz állt előtte, arra is fölkapaszkodott s arról is leszökött.

A várőrség úgy meg volt lepetve e vakmerőség által, hogy senkinek sem jutott eszébe az üldözése. A puskák nem voltak megtöltve, hogy utána lőhettek volna, a sánczon keresztül utána ugrani senkinek sem volt kedve, s a míg a várkapun keresztül kerülnek, az alatt a szökevény egérutat nyer. Tisztek és katonák néztek egymás szeme közé.

Trenk Frigyes szerencsésen megmenekült egész a külső sánczkarópalánkig, mely a várat körülfogja. Ezen már könnyü lesz átugrani.

Itt azonban egyszerre utját állta egy őr, szuronyt szegezve. Trenk félrecsapta a kardjával a szuronyos fegyvert s aztán adott egy vágást a katonának a képére, a mi annak elég volt.

A megsebesített őr jajgatására a pallisade tulsó oldaláról előfutott a másik strázsa; azt már nem várta be a menekülő, hanem keresztül vetette magát a czölöpzeten.

Digitized by Google

Szerencsétlenül járt: az egyik lába odaszorult két karó közé s azt nem tudta kiszabadítani, itt aztán megragadták, szuronnyal a száját megsebesítették, puskaagygyal összeverték s megkötözve visszavitték a várba: vért hányva, kificzamodott lábbal.

Az ezüstorru őrjöngött dühében e hallatlan merénylet fölött. Most már azonfölül, hogy bezáratta Trenk Frigyest, a börtönében éjjel-nappal két katonával őrizteté, a kiket hat órai időközökben felváltottak: azért, hogy Trenk el ne csábithassa őket. Trenk Frigyes aztán elcsábitotta valamennyit. Harminczkét katonája volt már, a kit rábeszélt, hogy vele együtt szökjenek el a várból. Mind poroszok voltak. Királyukkal elégedetlenek. Vezetőjük is akadt: Nikolai őrmester. Szerencsétlenségükre egy osztrák szökevény is keveredett közéjük s az elárulta az egész összeesküvést a kormányzónak. Az rögtön parancsot adott a kapitányának, hogy fogassa el Nikolai őrmestert. A mint azonban a kapitány betoppant a patrollal a katonák szobájába, hogy Nikolait vasraveresse: az őrmester kardott rántott, odakiáltott a társainak: «Pajtások! Fegyverre! El vagyunk árulva!» S erre tizenkilencz katona puskát ragadott, a kapitányt leverte, kirohant az udvarra, aztán neki a várkapunak: azt hat legény őrizte, azokat is magukkal vitték s azzal szuronyszegezve keresztül törtek a városon, a parasztok zárvonalán s átfutottak Csehországba.

Trenk Frigyes azonban ott rekedt a börtönben, melynek vasajtaját a czimborák nem birták feltörni.

Most azután már volt igazi bűne. Porosz katonák elcsábitása az ellenséghez átfutásra. A vallatásnál ugyan semmire sem felelt: megmondta egyenesen, hogy ő, kit itélet nélkül tartanak fogva, minden eszközt fel fog használni a kiszabadulásra.

Frigyes király haragja ez utóbbi merénylet miatt az engesztelhetlenségig fokozódott ellene.

Amália herczegnő ekkor irta hozzá utolsó levelét, mely Trenket minden reményétől megfosztá.

Digitized by Google

«Veled együtt sirok: balsorsod gyógyíthatatlan. Ez az utolsó levelem hozzád. Szabadítsd ki magadat, a hogy tudod. Én az maradok irántad, a ki voltam, s a hol tehetem, használok. Isten veled szerencsétlen barátom. Jobb sorsot érdemeltél.»

Most azután az ezüstorrú azt a rendszabályt vette alkalmazásba, hogy közkatonák helyett mindig egy tisztnek kellett Trenk Frigyes börtönében őrködni. S a tisztek gyakran váltakoztak a helyőrségnél. A glatzi állomás büntetés volt rájuk nézve.

Egyszer egy Bach nevű hadnagyot delegáltak a várba, a kit szintén a hibái hoztak oda. Nagy verekedő volt, párbajban mindenkit csuffá tett. Természetesen itt is megtartotta a szokását.

Alig nézett körül a várban, már talált ürügyet belekötni egy szintén akkor érkezett fiatal tisztbe, a kinek Schell volt a neve. Vékony dongáju, czingár emberke volt, a góliát Bach könnyen elbánhatott vele.

Másnap épen Bachra került a Trenk fölötti őrködés sora. Duhajkodók szokása szerint rögtön eldicsekedett a fogolynak legujabb hőstetteivel.

— Köszönd, hogy én fegyvertelen vagyok, mondá neki Trenk Frigyes; mert tőlem ugyan megkapnád a leczkét, a mit még meg nem kaptál.

Erre a tiszt dühbe jött, kiszaladt, hozott magával két muskétás szablyát, a minőt a közkatonák viselnek.

— No, hát itt vannak a kardok. Hadd lássam, mit tudsz, te gyerek!

Trenk Frigyes hasztalan szabadkozott, Bach odanyomta a kezébe a kardot s kényszerité az összemérkőzésre Kapott aztán Bach mindjárt az első összecsapásnál olyan vágást a karjára, hogy kiejtette a kardot a kezéből.

— No fiu! Mesterem vagy. Mátul fogva jó barátok vagyunk.

Azzal megölelte, megcsókolta a foglyot s aztán ment a felcserhez a sebét beköttetni.

Digitized by Google

A várparancsnok majd a bőréből ugrott ki dühében, mikor ezt a kázust meghallotta. Még duellálnak is a tömlöczben!

Ekkor aztán eltiltotta a tiszteknek a Trenk Frigyes tömlöczébe való belépést. Egy olyan börtönbe záratta be, melynek az ajtaján egy rekesz volt: azon keresztül adta be a porkoláb a rabnak az ételét. A börtön-kulcsot a várparancsnoknak kellett beszolgáltatni minden nap.

Hát akkor aztán a tisztek csináltattak egy tolvajkulcsot Trenk börtön-ajtajához, azzal jártak be hozzá s egész nap ott pipáztak, kártyáztak vele.

Egy este azzal lépett be hozzá Bach:

— Héj, pajtás, szeretsz-e vadászni?

— Vadászni? Egerekre talán? Itt a börtönben.

— Nem! Szarvasokra. A glatzi erdőben. Én meghivást kaptam B. gróftól, a földes úrtól, hogy vegyek részt a hajtóvadászatán, még egy tiszttársammal együtt. Én azt gondoltam, hogy téged viszlek el magammal. Természetesen becsületszavadat lekötve, hogy ezt az alkalmat megszökésre nem használod, hanem a vadászat után velem együtt visszatérsz a várba. Holnap után visszatérünk.

— De hát a börtönöm hogy marad üresen? Megtudják, mikor ételt hoznak.

— Ne félj, nem marad üresen. Az alatt lefekszik az ágyadba a szegény kis Schell; az még most is maródi attól a vágástól, a mit tőlem kapott: megteszi az azt a kedvünkért. Áldott jó fiú. Annak az egyenruhájában ki jöhetsz velem a várból egész tisztességgel.

És a két tiszt barátsága mellett megtörténhetett az, hogy a szigoruan őrzött várfogoly harminczhat óra hosszat vadászott szarvasokra a glatzi erdőben. Ott látta maga előtt a kis folyót, mely a porosz határt képezi Csehország felől. Csak egy ugrás kellett volna. Hanem a jó pajtásnak adott becsületszó erősebb minden láncznál és závárnál. Harmadnap Trenk Frigyes megint ott ült a börtönében.

— Derék fiú vagy pajtás! Mondá neki Bach, mikor

Digitized by Google

együtt visszakerültek az álkulcs segélyével a börtönbe. Látom, hogy igazi nemes ember vagy. Kár volna neked itt a tömlöczben elrohadni. Én nem maradnék itten, ha neked volnék.

— Mennék én, de már háromszor rajta vesztettem.

— Mert nagyon poétásan fogtál hozzá. Sötét éjjel, zivatarban, keresztülfürészelt vasrácson át, összebogozott ágylepedőn, toronyablakból leereszkedni; karddal a kézben keresztülvágni az őrcsapatokat, bástyáról leugrani: ezek mind regénybe való históriák. Láttad most, hogy milyen egyszerű dolog a glatzi várból megmenekülni. Korán reggel, fényes nappal iderendeled a szekeret a várkapu elé; másodmagaddal, az ordinánczтiszt társaságában, muskatéros tiszti egyenruhában, kisétálsz; az őrök prezentéroznak előtted: azzal mind a ketten felültök a csézába s «köd előttem, köd utánam!» mire az ezüstorrú megszagolja, hogy elillantál, rég túl vagy a porosz határon.

— Hát mért nem teszed te ezt meg velem?

— Azért pajtás, mert én nekem még van valami dolgom a porosz hadseregnél. Lesz háború megint, akkor rám szorulnak. A bátorságomat meg tudják becsülni. Előttem fényes carriere áll még s azt a te szép szemeidért el nem rontom. De hát nézd ezt a becsületes Schell fiút. Ennek semmi kilátása sincs se békében, se háborúban a burkusok közt: azért, mert fázik a tűztől. Az osztrákok ellenben megbecsülnék, mert theoretikus ismerete bőven van, hat nyelven beszél és ír. Flouquet azért nem állhatja ki: gyűlöli a tudós tiszteket. Elszökik az veled, mihelyt rákerül a sor az inspekczióban.

A kis Schell ezalatt visszacserélte a ruháit Trenk Frigyessel.

Nem kellett neki nagy biztatás. Az első szóra felajánlotta, hogy ő kész együtt elszökni a várból Trenk Frigyessel.

Digitized by Google

XIX. FEJEZET.

A MENEKÜLT.

Ismét el lett Trenk Frigyes árulva és ujból egy fogolytársa által. Csuf jellemeket tenyészt az a börtönpenész! Egy Damnitz nevü kapitány, ki lopás, dezertálás, spionálás miatt akasztófára lett itélve s élethosszig való fogságra megkegyelmezve, a Trenk Frigyes zárkájával átelleni börtönbe volt bezárva. A kulcslyukon keresztül kileste, hogy Schell hadnagy a porkoláb nélkül, tehát tolvajkulcscsal, Trenk börtönébe settenkedik s ott óra hosszat elmarad. Ezt besúgta a vizitáló hadsegédnek.

A várparancsnok ebédjén jelentést tett e felől a hadsegéd; mire az ezüstorrú parancsot adott neki, hogy rögtön ebéd után fogassa el Schell hadnagyot. Ezt egy másik hadnagy, Schröder fülhegygyel meghallá s kiosonva a szobából, sietett Schellt a vártán felkeresni s megsúgta neki, hogy egy óra mulva elfogják.

Schell azt gondolva, hogy az egész szökési terv lett elárulva, sietett Trenk Frigyes börtönébe. Egy altiszti kardot hozott a számára, a köpenyébe rejtve.

— Bajtárs, el vagyunk árulva. Siess! Élve ne adjuk meg magunkat. Egy percz sincs veszteni való.

Trenk Frigyesnek csak annyi ideje volt, hogy a csizmáit felránthatta; de már a padló alá rejtett aranyait nem vehette magához.

A börtönajtónál őrt álló katonának azt mondá Schell, hogy az árestánst a saját szobájába viszi. Onnan azonban egy mellék ajtón a folyosóra lehetett jutni: annak az ajtaján szerencsésen kimenekültek a várudvarra. Schellnek az a terve volt, hogy a fegyvertár mellett elkerülnek a várkapuhoz: ott a Schröder által készen tartott lovakra felkapnak s tovanyargalnak.

De épen akkor, a mint a fegyvertár szögletéhez értek,

Digitized by Google

szemközt találkoznak a hadsegéddel és Quaadt őrnagygyal.

Schell megrettent s minden tétovázás nélkül felkapott a mellvédre s leugrott a meredek bástyáról. Trenk Frigyes utána. Neki nem történt semmi baja; hanem a bajtársának kificzamodott a lába bokában: az nem birt felállni.

— Szurj keresztül bajtárs, hogy élve ne fogjanak el! Te fuss egyedül tovább.

— Dehogy szurlak, dehogy futok nálad nélkül!

Azzal Trenk a foga közé kapva a bajtársa bőrövét, mint a hogy a tigris czepeli a szájában a prédáját, a sánczczölöpzethez futott vele s átmászott a palánkon. Ott azután a nyakába vette a sánta czimborát s futott vele a világba.

Egy pártfogója akadt, a sűrű köd.

A várban nagy lárma támadt; a várfalon felállított ágyúkból eldördült a három vészlövés, a mi azt jelzi, hogy elszökött valaki a várból.

Egy jó futamodás után megállt Trenk és letette a barátját a földre. Megpróbálta a kimarjult lábát helyre igazitani, de nem boldogult vele.

A mig ezzel bajlódott, sűrű lódobogást hallott közelíteni.

A köd fátyolán keresztül egy szakasz huszár árnyképe bontakozott elő.

A két szökevény lehasalt a földre.

De a huszár kapitány, ki messze elől nyargalt a csapatja előtt, már észrevette őket. Egyenesen feléjök ügetett. Azt hitték, veszve vannak. Már az arczát is felismerték. Zerbst kapitány volt.

Mikor odaért a közelükbe, meg sem lassitva a lova koczogását, odaszólt Trenknek francziául:

— Pajtás! Balra tartsatok. Arra a cseh határ!

Azzal tovább vágtatott s vezette a huszárjait jobbra.

Idáig meg voltak mentve.

De most már köröskörül hallották a kiabálást: «fegy-

Digitized by Google

verre! szökevények!» A városban, a falvakban félreverték a harangokat. Jó regula van itt! Amint a három ágyúlövés eldördül, a parasztok kaszára, vasvillára kapnak s elállják az utakat.

Merre most?

Schell a ködön keresztül megpillantá a sorba ültetett fűzfákat.

— Ott folyik a Neisse.

Trenk vállára kapta a barátját ismét s arrafelé sietett vele. Csakugyan a Neisse partján voltak. A folyó néhol három öl mély. Akkor épen zajlott. Karácsony estéje volt.

És Trenk Frigyes keresztül uszott a jégzajló folyón, a pajtását is magával vontatva, ki félkézzel a varkocsába kapaszkodott. A kivont kard a foga között mind a kettőnek. Rettenetes erő a szabadságvágy!

Itt azután nem üldözhette őket senki. Olyan hűséges paraszt nincsen, a ki utána usszon a szökevényeknek.

A mint kikapaszkodtak a partra, folytatták a futást Minden öltöny jéggé fagyott a testükön.

Trenk Frigyes a hátára vette Schellt s ő a futástól, a teher czipeléstől nagy hamar fölmelegedett, még meg is izzadt; de társa ki csak szenvedő részt vett a mozgásban, embertelen kint szenvedett a jeges öltözetben.

— Bajtárs, dobj le, hagyj vesznem. Én megfagyok.

— Dehogy hagylak el, ott van egy erdő. Csak odáig várj!

A sűrű ködből kezdett valami pagony kisötételni.

A mint azt elérték, Trenk Frigyes letette a hátáról a bajtársát s beleásta a hóba, azután a kardjával kivágott egy fiatal bükkfát, abból husángot faragott, azt odavitte Schellnek.

— Fogd ezt. Már most járhatsz a magad lábán, akkor fölmelegszel.

A dorong segélyével aztán fél lábon ugrálva, lépést tarthatott Schell a barátjával. Ebbe ő is fölmelegedett aztán.

Az erdőben megtalálták az utat, mely fölfelé vezetett.

Digitized by Google

De azt az utat már telehordta a szél hóval, néhol övig süppedtek bele, Trenknek ugy kellett kihuzgálni a fuvatból a sánta czimborát.

Karácsony estén korán alkonyodik, négy óra telt már bele, hogy a várból elmenekültek s a hegymagaslatra fölérve, leültek megpihenni. Sötét is volt, köd is volt. Azt sem tudták, merre járnak.

Egyszer aztán azt is megtudták.

Óraütést hallottak. A glatzi toronyóra ütötte az ötöt.

— Hiszen mi még mindig Glatz alatt vagyunk! Kiáltá kétségbeesetten Schell. Az egész futásuk alatt egy félkört jártak be menekülésük helye körül.

Pedig a glatzi grófság, mint egy félsziget (akár a Krim a fekete tengerben) mélyed be Csehországba. Egyenes irányban négy órai futással el kellett volna érniök az osztrák határt. A köd gonosz tréfát üzött a menekültekkel. Az is a zsarnokok és porkolábok szolgája!

És ekkor elővette őket az éhség. Az ebéd idején futottak el, a gyomruk üres volt. Az erős testmozgás még fokozta az éhség kinjait.

— El kell itt vesznünk. Rebegé Schell, végig nyujtózva a havon.

Ekkor azonban feljött a hold. Ez az üldözöttek napja. S a hold feljöttével lehullott a köd is, egyszerre zuzmarává alakult, az egész táj világossá lett. Egyszerre tájékozhatták magukat. Az az erdő, melybe belebódorodtak, a Habelschwerdt havasig terjed. Ott nincs emberlakta hely. Lenn, két folyam összetorkolásánál emelkedik a glatzi vár, sziklába vágott terraszaival, ódon bástyatornyival, mellette a város öt tornyával, (a mostani glatzi vár még akkor nem volt meg a Neisse balpartján, csak a régi). Közelebb lehetett látni egy nagy falut, melyben minden ház ablaka ki volt világitva. Azt hivék, hogy ez a kivilágitás a menekülők feltartóztatása végett van rendezve. Nem jutott eszükbe, hogy hiszen ma karácsony estéje van: a Jézuskát várják minden háznál.

Digitized by Google

— Itt mi reggelig megfagyunk és éhen veszünk, mondá Trenk Frigyes. Nézd, amott van a falun kivül egy magányos majorlak, ott kapunk valamit.

— De hisz akkor ujra át kellene mennünk a Neissen! Én nem uszom át még egyszer a vizet, inkább meghalok.

— No csak te táncolj utánnam; ott látok egy csónakot.

Csakugyan találtak egy lánczrakötött halászladikot a parton, arról leütötték a lakatot s áteveztek ismét a tulsó partra.

De már most mit csináljanak?

Ilyen másfél katona a parasztoknak nem fog rettegést okozni. Kalapja egyiknek sem volt, azt elvesztették a sánczról leugrásnál. Trenknek veres gárdista dolmánya elárulá, hogy nem a várőrséghez tartozik. Ellenben Schellnek meg volt a tiszti pantallérja s a felügyelő tisztet kitüntető aranyozott ezüst nyakörve.

Hát ilyen mesét fundáltak ki. Trenk megvágta az ujját s a vérével összemázolta a homlokát, mintha a fején volna megsebesitve. Akkor Schell összekötözte a kezeit s a nyakába ülve, a majorlakig vitette magát. Ott majd azt fogja mondani a gazdának, hogy ő az a vitéz, a ki a szökevény gárdistát utolérte, lóháton. De ez a dezentor agyonszurta a lovát, s ő leestében kificzamította a lábát. Mind a mellett keményen megsebesité a szökevényt és megkötözte. Most azután kiséri vissza a várba. Ezt elfogja hinni a paraszt. Ad nekik vacsorát, megszárítja a a ruháikat, s aztán kölcsönöz nekik két lovat, a melyen visszatérhessenek a várba. Csak egyszer aztán a lovon ülhessenek, majd tudni fogják, merre nincs a világ bedeszkázva.

A mig a hegyről lebandukoltak, a folyamon átkeltek s a majorlakig egymást elczipelték, meg is virradt szépen. A faluban reggeli misére harangoztak.

A majorlakhoz közel érve, el kezdett Schell segitségért kiabálni; mire két béres legény kiszaladt az udvarról.

Digitized by Google

Trenk Frigyes agyonsebesültnek tetette magát s térdre bukdácsolt.

— Itt van a szökevény! Elfogtam! Kiabált Schell a parasztoknak: Fogjátok meg! Hurczoljátok a házba. A lovamat leszurta a gézenguz; de azért összevagdaltam. Gyorsan szaladjatok a faluba, hijjátok a birót. Jőjjön szekérrel, hogy visszavihessem a várba a czudart, hogy előbb felakaszthassák, mint megdöglik.

A két béres beczepelte a házba Trenk Frigyest, Schell utánuk biczeboczázott. A szobában volt egy öreg anyóka, meg egy szép leány.

— No csak fussatok gyorsan a faluba! mondá Schell. Hívjátok a parasztságot.

A két béres egymást taszigálva futott e jó hírrel a falu felé: a menekülők a két fehérszemélylyel egyedül maradtak. Az anyóka kilátta a szemeikből, hogy éhesek: eléjük tett kenyeret és aludt tejet. Trenk úgy falt, mint a hogy ritkán szoktak a haldoklók.

A fiatal lányka pedig fehér vásznat hozott, meg egy vizes törülközőt, hogy a szegény sebesültnek az arczát lemossa a vértől s bekötözze a sebeit.

— Jaj! Ne töröld le a vért homlokomról! sugá a leánynak az ifjú. De már akkor megmosdatta. Meglátta, hogy nincs annak a fején semmiféle seb. De azért csak bekötötte a homlokát a kendővel. S aztán sokatmondó válaszul egy csókot lopott az orczájára. S azzal kiment a szobából, az ajtóban intve Trenknek valamit.

Ekkor betoppant a szobába maga a gazda pipával az agyarán.

Schell annak is elmondá a kiczirkalmazott mesét az elfogott szökevényről. A gazda végig hallgatta csendesen, a két karját összefonva. Mikor vége volt, azt mondá:

— Jól van, jól, uracskáim. Tudok én mindent. Itt volt az este a kurir, a ki értesitett. Ez a vereskabátos a Trenk, az árestáns, ez az aranygalléros meg a Schell, a hadnagy. Ti ketten együtt szöktetek el.

Digitized by Google

Erre a szóra Trenk Frigyes hirtelen szétszakítá a gyönge madzagot, a mivel a keze össze volt kötve s kezébe kapva a kardját, kifutott a szobából.

— Csak hadd szaladjon miattam. Dörmögé a gazda, kiverve a pipából a hamut. Hát az úr miért nem szalad vele együtt?

— Mert a lábam ki van ficzamodva.

— Hát hogy jött idáig?

— A barátom hozott a hátán.

— A hátán hozta? Nem dobta el, hogy maga könnyebben futhasson?

— De még a folyón is átúszott velem.

— Akkor annak nagyon becsületes embernek kell lenni.

Ez alatt Trenk az istállóba sietett. A ház szép leánya intett neki az ajtóból, hogy jöjjön utána.

Az istállóban állt két ló.

— Ezeken tovább futhatnak az urak.

— De nincs szerszám.

A leány azt is kerített valahonnan. Kantár volt, de nyereg nem.

Így is jó lesz.

A falu felől már hangzott a lárma: a parasztok jöttek csapatostól a szökevényeket lefülelni. Jó szerencse volt, hogy karácsony ünnepén a közönség mind a templomba volt felgyülekezve, a hírmondóknak meg kellett várni, a míg a mise végződik.

A mint a lovak fel voltak kantározva, Trenk Frigyes ismét betért a szobába.

— Köszönjük a vendéglátást, gazduram! Mondá ölébe kapva bajtársát s gyorsan kiiramodva vele; egyenesen feldobta a ló hátára. Maga pedig a másik lóra szökött fel.

— Hohó! A lovaim! Kiabált a gazda. A lovaim nem adom oda!

A leánya azonban a nyakába borult, úgy könyörgött, hogy engedje át a szegény menekülőknek a két lovát.

— Gazduram! Az én nevem Trenk Frigyes, itt a kezem:

Digitized by Google

nemesi becsületszavamat adom, hogy visszaküldöm kegyelmednek a lovait.

A gazda elfogadta a nemesi parolát s azzal a két lovas neki indult. Az az, hogy indult volna, de Trenk lova csökönyös volt: egy tappot sem akart a helyéből megmozdulni. Ekkor aztán a leány megfogta a ló kötőfékét, úgy vezette ki az udvarból. Mikor aztán a Schell paripája elkezdett ügetni, a másik ló is csak utána baktatott. Mire a fegyveres parasztok megérkeztek a tanyához, már akkor a menekülők árkon bokron túl jártak.

Délre megérkeztek a határhoz legközelebb eső cseh-országi városba, Braunauba. Trenk Frigyesnek első gondja volt a két lovat visszaküldeni a gazdának; a glatzi várkormányzónak pedig levelet írni, a mi azt olyan dühbe hozta, hogy sorba vesszőztette a silbakokat s azonnal útnak indított négy fogdmeget polgári ruhában, hogy a szökevényeket idegen földön is kisérjék s a hol megkaphatják, útközben elfogják és visszahozzák.

Braunauban már ismerős volt Trenk Frigyes. Az első porosz hadjáratban huzamosb ideig volt e helyen, egy becsületes takácsmesternél szállva. Most ismét azt kereste fel, bajtársával együtt. A derék polgár visszaemlékezett rá, hogy egykori vendége milyen derekasan megvédelmezte a háza táját a katonák zsarolásaitól. S hála fejében szívesen látta ismét. Hajh! az első alkalommal de más volt a berukkolás! Kilencz lóval és öt lovászszal. Most pedig kalap nélkül, egy aranynyal a zsebében: a pajtásának volt negyven krajczárja.

Schellnek pedig ott kellett maradni, hogy a kimarjult lábát helyre állíttassa. Három hét telt bele, a míg a lábát ismét használni tudta.

Pedig arra a lábra nagy szükség volt. Erős út állt előttük.

Hogy mi lesz az útnak a végén? azt még Trenk maga sem tudta. Bécsbe menjen-e? vagy Oroszországba? Legjobban szeretett volna Keletindiába menni.

Digitized by Google

De ahhoz mind pénz kell. Tehát az első étappe a pénz megszerzése.

Volt ugyan Braunauban is egy barátja, a kinek néha napján száz aranyat kölcsönözött; de az most arról nem akart semmit tudni. Hanem alamizsna fejében adott neki három aranyat, egy puskát, meg két pár pisztolyt.

Trenknek az volt a terve, hogy nagy kerülővel Lengyelországon át visszatér Poroszországba, s ott elrejtőzik a hugánál, a ki egy Waldow nevű előkelő brandenburgi földesúrhoz ment nőül. Onnan szándékozott az anyjának írni, a ki Litvániában volt másodszori házasságban. Tőle remélt annyi pénzt kaphatni, a mennyivel mind a ketten tisztességesen tovább utazhassanak. Útlevelet szereztek maguknak, megfordított nevekkel: az egyiket hitták Knertnek, a másikat Leschnek.

Csikorgó januári idő volt, mikor útra keltek éhséggel és fagygyal daczolva. A nyomorúság kényszerité őket, hogy darabonkint eladják az órájukat, mellcsattjukat, nyakörvüket; majd eladták a tiszti egyenruháikat s vettek helyettük halott közkatonákról lemaradt komisz köpenyeget.

Az Ausztria és Lengyelország között fekvő határvárosban: Biliczben, az ottani katonai parancsnok elfogatta őket, mint csavargókat s lovasoktól kisérve, gyalog visszakisérteté Teschenbe, az ottani főparancsnok ezredeshez. Az előtt Trenk fölfedezte az igazi nevét és menekülését. Az ezredes lovagias ember volt: ellátta az útleveleiket s adott alájuk két lovat, a min egész a lengyel határig utazhatnak s útiköltségül négy aranyat. Abból Schell szerencsésen elvesztett hármat a lyukas zsebén keresztül. Igy aztán éhezve és fázva eljutottak Czensztochowába, a hol a hires Pálos kolostor áll. Ott beszálltak egy Lázár nevű korcsmároshoz. Már ekkor egy krajczár sem volt a zsebükben.

Az öreg csaplárt meghatotta Trenk Frigyesnek őszinte szava: hogy neki nincs pénze, nem kér egyebet, mint

Digitized by Google

kenyeret és éjjelre szárnyékot. Odaültette őket a saját asztalához s megosztotta velük a saját vacsoráját. Sörrel, pálinkával is megtraktálta s a közben elbeszélték egymásnak az életük históriáját. Lázár is katona volt hajdan: kapitányságig vitte. Hogyan lett belőle korcsmáros?

Ezalatt új vendégek érkeztek a korcsmába: három úr, egy inassal, a kik kocsin jöttek.

Ezekkel az utazókkal már több ízben találkoztak Trenkék az úton: azok szóba is álltak velük. Különösnek látszott, hogy most újból összekerülnek. Azok egy külön asztalnál ültek s nagyon keveset s igen halkan beszéltek egymással.

A két kifáradt utasnak aztán egy jó meleg szobát nyitott fel Lázár uram s ott pompás szénaágyra lefekteté őket; azok el is aludtak egy imádság idő alatt.

De még csak épen az előálmukat aludták, a midőn benyitott hozzájuk a korcsmáros s felkölté őket.

— Jaj, édes barátim, fussatok innen! Ez a négy vendég, a ki nálam megszállt, a glatzi várparancsnok fogdmege; hárma úrnak adja ki magát, a negyedik inasnak. Azért vannak kiküldve, hogy titeket elfogjanak idegen országban s a börtönbe visszahurczoljanak. Nekem már ötven aranyat igértek, hogy engedjem meg nekik, hogy titeket az én hazamnál kötözzenek meg; de én nem álltam rá; egy lengyel házánál ártatlan menekülőket elfogni nem szabad. Most aztán azért, hogy hallgassak, ne szóljak ti nektek semmit a gonosz szándékról, hat aranyat nyomtak a markomba. De én bizony szólok, s ezt a hat aranyat oda adom ti nektek úti költségre. Fussatok az éj sötétje alatt, a merre utatok visz. Én a ti szerencsétlenségteket nem veszem lelkemre.

Erre a fölfedezésre Trenk Frigyes rettentő dühbe jött.

— Én fussak? Ezek előtt a gyezsepógyesek előtt? De rögtön rajtuk rontok s levágom, lelövöm valamennyit!

S még megtette volna, a mennyi esze volt; de a csaplár, meg Schell a nyakába kapaszkodtak, lebeszélték, legyen esze, ne kössön ki egymaga négy emberrel.

Digitized by Google

— No hát jól van! monda Trenk Frigyes. De azért itt maradok és nem futok el. A hat aranyat szépen köszönöm, majd ha lesz, visszafizetem. Ugyan, édes Lázár uram, menjen vissza azokhoz a pipogyákhoz, mondja nekik, hogy elfogadja tőlük a kinált ötven aranyat is: jőjjenek ide és fogjanak el bennünket, a hogy kivánják.

A lengyel korcsmáros azonban csak lecsillapította valahogy, s arra Trenk Frigyes visszafeküdt a szénaágyra s folytatta az alvást jó lelkiismerettel.

Szép világos reggel bucsút vevének a becsületes lengyel korcsmárostól; hat aranynyal ellátva.

Alig haladtak egy órányira, a midőn az út közepén egy kocsit pillantának meg, mely látszólag elakadt a hóban.

Négy ember ült a kocsin, s azok hangosan kezdtek kiabálni a két menekülőre, hogy jőjjenek a megrekedt csézájukat kiszabadítani a hóból.

Ráismertek a mult éjszakai vendégtársakra.

A helyett, hogy oda siettek volna hozzájuk, hirtelen letértek az útról a mezőre.

Erre mind a négy utas leugrált a szekérről, pisztolyt rántott elő s rohant a két szökevény felé, tele torokból kiabálva: «Megálljatok gazemberek.»

Trenkék futásnak eredtek, mire az üldözők pisztolyaikból kezdtek utánuk lövöldözni. Egy golyó Schellnek a nyakát cseszte, könnyű sebet ejtve rajta. Ekkor Trenk hirtelen visszafordult s a puskájával egyet a fogdmegek közül szíven lőtt. A másik erre futni kezdett előtte, Trenk utána rohant, utolérte s a kardjával levágta. Ekkor hátra tekintve, látta, hogy a másik két fogdmeg Schellt már elfogta, lefegyverzé s hurczolja a szekér felé.

Örjöngve rohant feléjük, mire azok eleresztették Schellt, s futottak a szekerükhöz, felkaptak az ülésbe s tova vágtattak. Egy azok közül is elpusztult attól a karddöféstől, a mit a viaskodás közben Schelltől kapott.

De Schell is meg volt sebesülve, a nyakán pisztolylövéstől s a kezén egy kardcsapástól: sebei miatt sok vért

Digitized by Google

vesztett. Ismét úgy kellett őt Trenk Frigyesnek a nyakába venni, jól-rosszul bekötözve a sebeit.

Tovább vándoroltak. Ismét elfogyott az utolsó garasuk is. Néhol porosz verbungosokkal kerültek össze; a kik a király granátos ezredei számára toborzottak lengyel földön. Azoknak megtetszett az öles termetű Trenk Frigyes. Azért aztán mind a kettőt traktálták hatalmasan. Mesterség volt megint megszökni tőlük.

Másutt meg táncoló parasztok közé kerültek. Trenk Frigyes tudott hegedülni. Reggelig muzsikált a parasztoknak, a míg azok össze nem verekedtek, ősi szokás szerint, akkor aztán futott a pajtásával együtt tovább. Egy-egy napon nem volt más eledelük, mint egy nyúl, vagy egy varjú, a mit Trenk Frigyes lőtt s éjszakára a trágyadombokba ásták be magukat, hogy meg ne fagyjanak.

Már az inget is eladták a testükről.

A rendes úton nem volt szabad járniok; nehogy a brandenburgi határon belül a porosz határőrökkel kerüljenek ismeretségbe.

Végre egy úttalan erdőn keresztül törtetve, szerencsésen elérkeztek utazásuk czélpontjára: Trenk Frigyes nővérének a kastélyához, Hammer helységében.

Bezörgettek.

Egy szobaleány jött kinyitni az ajtót, a ki nagyon megijedt e rongyos marczona alakok láttára.

De Trenk Frigyes ráismert a leányra. A kis Màrcsa volt az, a ki az ő atyja házánál nőtt fel; onnan jött ide nővérével.

— Hát nem ismersz rám? monda Trenk Frigyes s megnevezte magát. Itthon a sógorom?

— Itthon; de beteg, fekszik.

— Hát a hugom?

— Azt mindjárt ide hivom; tessék besétálni ide az előszobába.

A két rongyos csavargót beeresztették a pitvarba.

Nem sokára előjött Trenknek a nővére. Megrezzent, mikor a bátyját ilyen állapotban látta maga előtt.

Digitized by Google

— Hogy jösz ide?

— Megszöktem Glatz várból.

Erre a huga elfutott és — nem is tért vissza.

Jó idő vártatva visszajött hozzájuk — a kis Marcsa, sírt keservesen, midőn tudtára adá az úrfinak a méltóságos úr izenetét, hogy azonnal takarodjék a kastélyból, különben elfogatja s megkötözve kisérteti a katonai parancsnoksághoz.

Trenk ki volt taszítva a hideg éjszakába, társával együtt a testvére házából.

— Hát ne gyujtsam én a fejére a házat az ilyen testvérnek? dörmögé bajtársa fülébe.

Az lecsillapította okos, emberies beszéddel.

A szegény cseléd pedig három aranyat nyomott a markába: megtakarított bérét.

Ebből két aranyat Trenk Frigyes annak a paraszt asszonynak ajándékozott, a ki őket az elátkozott kastélyból a litván határig kalauzolta. (Később fölkerestette azt a pórnőt, s élte fogytiglan eltartotta.)

Most már egyenesen az anyját fölkeresni indult el Trenk Frigyes.

De az messze út volt és veszedelmes. Frigyes anyja Poroszországban lakott, Königsbergen túl kilencz mértföldnyire; csaknem a keleti tenger közelében. Brandenburgból indulva egész hosszában kellett meglépni a tartományt.

Egy nap három-négy mértföldet birtak gyalogolni.

Az utolsó garasuk is elfogyott, a zsidó korcsmáros Rogosenben kikergette őket az utczára éjszaka. Az utczán őgyelegve egy paraszt házban világosságot pillantottak meg. A konyhaajtó nyitva volt, s azon keresztül a frissen sült kenyér illata párolgott eléjük. Egy öreg anyóka épen akkor szedte a kemenczéből a czipókat.

Trenk Frigyesnek a fejébe tódult a vér. Már akkor két napig nem volt egy falat a szájában. Puskáját kezébe kapta s egy perczig megállt a küszöbben. Azután hirtelen

Digitized by Google

visszafordult s a mögötte álló Schellt is magával ragadta:

— El innen! Ide nem megyünk be!

— Mért futottunk most el? kérdé tőle Schell, mikor az utczára értek.

— Ha bementünk volna, én megöltem volna azt az asszonyt — egy kenyérért!

Akkor aztán fölkerestek egy zsibárust, annak eladták a puskájukat egy aranyért. Most már aztán varjut sem lőhettek többé pecsenyének. De legalább jól lakhattak a puska árából.

Megint tovább bandukoltak hóban, sárban arra felé, a merre a nap kel.

Egy erdőben czigánybandára bukkantak. A romák lehettek négyszázan: férfi, asszony, leány, purdé; sátorokban, szekereken tanyáztak.

Ezek a maguk fajtájának nézték a két szökevényt, sátorukba fogadták, bográcsaikból megvendégelték. Herczegi dolguk volt addig, a míg a czigányokkal együtt járhattak. Egyszer aztán azoknak az útja vargabetűt csinált; akkor kénytelenek voltak a kedves atyafiaktól megválni; de még a bucsúvételnél is nagylelkű volt irántuk a vajda: megajándékozta őket egy tallérral, meg szalonnával, kenyérrel, a mennyit elbirtak.

Hej, magasztalja is Trenk Frigyes az életírásában a szegény ágról szakadt, ágra szánt czigányokat; de bezzeg megfordítva dicséri a gazdag és tisztelendő jezsuitákat, a kik a legközelebbi kalandjában szerepeltek.

A szalonna fogytával eljutottak Thorn városáig a Visztula mellett.

Ott épen országos vásár volt, mikor megjelentek. Szép kis bevonulás lehetett. Két rongyos, sáros ficzkó, övében pisztolyokkal, oldalán nagy pallossal: az egyiknek a nyaka és karja véres kötelékben.

Thorn vára és az egész Visztula balparti «Kelet-Prussia» még akkor a lengyel királyság tartománya volt: a jobb-

Digitized by Google

parti «Nyugot-Prussia» már a porosz királyt uralta. A lengyel Prussiában lakott Trenknek az anyja.

A porosz fogdmegektől itt sem kellett félniök; de annál inkább a porosz verbungosoktól, a kik keresztül-kasul járták Kelet-Prussiát rekrutákat vadászva.

Egyszerre körülfogták az öles termetű athletai alakot; de Trenk elutasította a szíves meghívásukat (melyet útközben többször igénybe vett, traktáltatva magát a toborzókkal, s aztán megszökve tőlük).

Emlékezett rá, hogy Thornban van egy hirhedett gazdag jezsuita kolostor; melynek asylum-joga van. Ott minden üldözött gonosztevő menedéket talál, sőt bűnei alól feloldatást.

A két elzüllött alakot a kapus készséggel bebocsátá a mellékajtón; itt azonban le kellett rakniok a fegyvereiket s úgy bocsátották őket a páter Rektor elé, a ki igen kegyesen fogadta őket: azt hitte, hogy zsiványok.

A mint azonban Trenk Frigyes fölfedezé ki voltát, elmondá a rajta elkövetett méltatlanságokat, menekülése történetét, a jezsuita főnök arcza fokonkint átváltozott, elhidegült, fitymált, boszus lett.

— Röviden! röviden! kiáltá közbe. Más dolgom van.

Mikor pedig vége volt az előadásnak, azt mondá Trenknek:

— Kend nem gonosztevő, hanem politikai menekült. Nekünk a politikához semmi közünk. Menjen kend Isten hirével. Itt nem adunk semmit.

Azzal megfordult s becsapta Trenknek az orra előtt az ajtót.

Trenk Frigyes dühösen rohant ki a kolostorból, szidva a jezsuitákat, a kik a tolvajt kiszabadítják, de a becsületes menekültet kikergetik. Megint visszatért abba a korcsmába, a hol nem akarták őt a társával befogadni. A porosz verbungosok ott tanyáztak. Leült közéjük. Ivott a borukból, evett a pecsenyéjükből. Azok aztán körülfogták, hogy rábeszéljék, álljon be a király granátosai közé. A verbungos

Digitized by Google

hadnagy igért neki ötszáz tallért s káplárbotot, ha felcsap. Utoljára, hogy ez sem használt, azzal fenyegette, hogy ő bizonyosan tudja, miszerint egy haramia útonállóval van dolga, a kit a fogdmegek keresnek: nincs más menekülése, mint felcsapni porosz katonának, akkor a lengyelek futni hagyják.

Ez a gyanusítás annyira felháborítá Trenk Frigyest, hogy egy hatalmas pofont adott a verbungos hadnagynak. Arra a többi porosz katonák mint kardra kaptak s megrohanták; de Trenk kirántva a pallosát, keresztül tört valamennyin s azzal ki az utczára.

Senki sem merte utját állni, csak a háta mögött kiabálta a vásáros sokadalom: «Tolvaj! Rabló! fogjátok el a rablót!»

Hanem a kis Schellt elnyomták és megkötözték.

Trenk Frigyes másodszor is oda menekült a jezsuita kolostorhoz.

Most már mindenki tárt karokkal fogadta.

Az a népordítás, mely tolvajt, rablót kiabált, fölemelte a menekülőt abba a méltóságba, mely a jezsuita szabadalmát igénybe veszi.

Ha üldözött gonosztevő, akkor befogadják.

Most már adtak neki enni-inni; jó fekhelyet is készítettek a számára s egészen elkényeztették. Mert már ő rabló! Ez a kvalitás többet ér, mint politikai menekülőnek lenni.

Azonban ez a dicsőség is csak másnap reggelig tartott; addig az elfogott Schellnél levő utlevelekből a polgármester meggyőződött, hogy az elfogott és annak a kolostorba menekült társa nem a keresett lókötők, hanem két porosz katonaszökevény; akkor aztán Schellt szabadon bocsáták, Trenk Frigyest pedig megint kilökték a jezsuita kolostorból.

Hisz ez egy gézenguz szélhámos, a ki rablónak adja ki magát, azért, hogy a jezsuitáktól vacsorát kapjon ingyen.

Megint az utczán voltak!

Digitized by Google

A polgármester, az igazságtalan elfogatásért, fájdalomdij fejében egy leveles tallért adott Schellnek.

Mit kellene ezen venni?

Hát a ki az inget is eladta a testéről, annak könnyü erre megfelelni.

De még sem az ing a legszükségesebb: az még maradhat boldogabb időkre. A mi nélkülözhetetlen, az egy mappa. Thorn várától Königsbergig harmincz erős mértföld. A Visztulán is át kell menni. A porosz határ pedig közel van. Ha tévedésből egy olyan faluba találnak lépni, a hol a porosz az úr, rögtön elfogják őket.

Hát mindenekelőtt fölkerestek egy ócska papirosokkal tele boltot.

Egy görnyedt hátu anyóka volt a szatócsnő. Trenk Frigyes azzal a szóval lépett eléje, hogy adjon neki mappát, mert ő az anyjához utazik s nem ismeri az országot.

A jó öregnek erre köny gyült a szemébe.

— Hej, nekem is volt egy fiam; az is bujdosóban van most, a mostoha apja elüzte a háztól: beállt osztrák katonának; azóta sem hallottam hirét.

Trenk Frigyesnek ez a szó egy jó eszmét adott.

— Micsoda ezredhez állt be a fia katonának?

— A Hohenemsiekhez.

— A Hohenemsiekhez? Hisz én is ott szolgáltam. Onnan jövök most szabadsággal; de az utban kifosztottak a rablók. Szőke volt a fia, ugy-e?

— Az volt, szőke haju.

— És ilyen magas termetű, mint én?

— Épen ilyen derék szál legény volt.

(A hohenemsi-ezred granátosokból állt.)

— Mi volt a neve?

— Will.

— Will? Hisz az az én legkedvesebb kenyeres pajtásom. Egy prittsen háltunk: együtt harczoltunk.

— Hát él a fiam?

Digitized by Google

— Él és egészséges. Sokszor emlegette az anyját. Azt mondta, hogyha Thornba jövünk, meglátogassuk: adjuk át az üdvözletét.

Erre a szóra a jó öreg nyakába borult Trenknek: összecsókolta, könyeivel áztatta az arczát; s nemcsak ingyen adta neki a keresett mappát, de még ebéden is ott tartotta, kedves fiának nevezte. Adott neki tiszta inget, harisnyát.

Trenk Frigyes felhasználta az anyai szeretetnek ezt a boldog tévedését. Elmondá a jó asszonynak, hogy ő most az anyjához utazik, de négy hét alatt vissza fog térni ismét ehhez a házhoz, más alakban, más öltözetben. Addig kéri szépen, hogy tartsa itt a bajtársát, a kit a porosz verbungosok megsebesítettek s ápolja, gyógyítsa fel. A jó öreg asszony azt is elvállalta s utravalóul adott Frigyesnek hat lüneburgi forintot, meg három napra való elemózsiát.

Trenk itt elvált a barátjától, megfogadva, hogy visszajön érte. Aztán mikor egyedül baktatott tovább az uton, akkor elővette a teljes elhagyottság érzete: egész buskomor lett. Eddig a nyomoruságban osztozott egy jó baráttal; volt a kit védelmezzen mások ellen, volt a kinél védelmet keressen saját maga ellen.

Hogy tudja egymást szeretni két ilyen csavargó! A ki nem jobb már a futó betyárnál. A társadalom számüzöttje, a ki éhségében egy falat kenyérért ölni képes. Trenk Frigyesnek a jelleme ebben a nyomorteljes futásban fejlődik ki legeszményibbé. Valami képmása ez a középkori fegyvertestvérségnek, midőn két hős a csatában egymáshoz lánczolta magát, s ha egyik megsebesült, a másik azt vagy megboszulta, kiszabadítá vagy vele együtt temetkezett el.

Egyedül maradottan aztán gyorsabban ment az utazás.

Két nap alatt Frigyes tizenhárom mértföldet gyalogolt. A beteg utitárs nem tartóztatta vissza.

Löwe helységében éjszakára megszállt. Ott mindenféle fuvarosok között aludt a szalmán. Mire felébredt, akkorra minden pénzét ellopták; de még a pisztolyait is elvitték.

Digitized by Google

A korcsmárosnak pedig meg kellett fizetni a tizenhat garast, s annak fejében ismét lemaradt róla az egyetlen ing, melyet a thorni anyókától kapott ajándékba.

Most már egy fillér nélkül futott odább, egyetlen fegyvere volt a kardja.

Marienburg alá érve, át kellett kelnie a Visztulán; mert az innenső parton már kezdődik a porosz királyság területe.

Talált is egy csónakot és abban két révészt.

De azok két lengyel fillért kértek tőle az átszállításért.

És Trenknek nem volt két fillér a zsebében.

Azt tette, hogy beugrott a csónakba s kirántva a kardját, azzal fenyegette a két révészt, hogy összekaszabolja őket, ha át nem szállítják ingyen.

És Trenk Frigyes azon ponton állt, hogy két emberéletet kioltson — két fillér miatt!

Ez olyan merénylet volt, a min ha rajta veszt, kerékbe törik és azt mondják rá, hogy megérdemelte.

Szerencséjére a két révész gyáva volt: megijedt. Átevezték vele a tulsó partra.

Ott aztán Frigyes nem várta meg, hogy kikössenek, kiugrott a vizbe, visszarugta a csónakot s aztán szaladt, hogy utol ne érjék, Marienburg felé.

Se pénze, se inge nem volt már. Maga sietett a porosz és szász verbungosok tanyáit felkeresni. Azok etették, itatták, míg részegnek tetteté magát. Akkor becsukták egy kamrába. Trenk kiemelte az ajtót a sarkából s aztán az éj sötétjében futott megint odább.

De most már kardja sem volt. Azt a verbungosok zálogul lefoglalták. Ugy futott a világba, mint az ősember, a kit a paradicsomból kivertek, védtelen, segélytelen, félmeztelen.

Négy óráig futott lihegve, a míg kifáradtan, eltikkadva egy város kapujához ért, melyet a mappáján «Elbing» névvel talált feljegyezve. — Jó, hogy még a térképet meghagyták nála a tolvajok.

Digitized by Google

XX. FEJEZET.

POTIFÁRNÉ ASSZONY.

Ugy ődöngött a népjárta utczán, mint egy őrült, a ki most szabadult el a bolondok tornyából. Körülötte idegen nyelven beszéltek. Szokatlan népviseletében ugy tünt föl előtte minden ember, mint valami más világ lakója. Ha megszólította őket, a szeme közé nevettek. A sokadalomban mindenki iparkodott őt magától eltaszigálni.

Egyszer csak a nagy idegen tömegből egy hang kiált feléje:

— Friczó! Trenk Friczó!

Olyan ismerős, olyan édes volt ez a hang! Kedves emlék a multból. — A nép közül egy aranyzsinóros katonatiszt tört feléje. — Hajdani nevelője volt az, a derék Brodovszky. Most kapitány a lengyel hadseregnél.

A mint egymásra ismertek, összeölelkeztek, a fényes tiszt s a rongyos szökevény.

— Hozott az Isten, kedves fiam! zokogott a katona elérzékenyülten. Bizony mondom, hogy vártalak. Hallottuk már, hogy Glatzból elszöktél. Bizonyosra vettük, hogy az anyádhoz fogsz törekedni; minket utba ejtesz. Szent atyám! Milyen állapotban vagy! Nos, mit akarsz elébb? Megfürödni vagy megebédelni?

— Fürödni! rebegé Frigyes. — A piszok jobban kinozta mint az éhszomj.

Brodovszky elvitte őt magával a fürdőbe; a jó meleg viz, meg a szappan olyan volt neki, mint az ujjászületés. A borbély megfésülte, megborotválta: a mennyország volt az!

S a mint a fürdőből kiszállt, ott vártak rá a tiszta gyolcs ruhák, aztán egy tisztességes polgári öltözet.

De Frigyes alig akart a levetett rongyoktól megválni. Azok rá nézve már ereklyék voltak. Büszke volt rájuk, mint a katona a tépett zászlójára.

Digitized by Google

— Nézd! Itt járta keresztül a fogdmegek golyója, itt hasította ki a verbungosok kardja. Szeretném magamat meglátni benne a tükörben. Szeretném magamat lefestetni benne.

— Hát hiszen egy piktornak, a milyen Kupeczky, megbecsülhetlen figura volnál ezekben a rongyokban fiacskám; de a feleségemnek nem mutathatlak be ilyen kosztümben.

— Neked feleséged van?

— Az ám. Képzeld csak: vénségemre szürke fővel. A farsangon esett meg rajtam. Most éljük a mézes heteket. No hát! Több sonkoly, mint méz. Én hatvan esztendős vagyok, a feleségem meg harmincz. Kapitális egy persona. Majd meglátod. Özvegy asszony volt: katonatiszt felesége; megszokta már a tábori életet. Majd meglátod. Bizonyosan meg fog ölelni, ha meglát. A lengyeleknél szokásos az ölelkezés. De most gyere ebédelni.

Erre sem várt másodszori kinálást Frigyes; de ugyan hozzá látott a feltálalt lakomához a fürdő vendégszobájában. Ugy falt mint egy vadállat, nem rágta az ételt, csak nyelte, nem itta a sört pohárból, hanem kancsóból s a míg habzsolta az ételt, addig fogta félkézzel a kancsónak a fülét, hogy el ne szaladjon.

A hajdani nevelő gyönyörködött a tanítványa egészséges étvágyában s a míg jól nem lakott, nem is beszélt hozzá.

Csak azután, hogy Frigyes az utolsó mócsingot is lerágta a sonkacsülökről s fenékig üríté a kancsót, kezdett el hozzá okos dologról beszélni.

— Kedves fiacskám! Te most itt maradsz nálam. Nem mégy odább. Az anyádat személyesen ne keresd fel; hanem irj neki levelet, hogy ő jöjjön hozzád. Nem tudhatod, hogy a férje szivesen fogadna-e a háznál?

— De kaptam ebből egy leczkét; a miből a posteriori levonhatom a konkluziót. A hugomnak a házából már kikergettek.

Digitized by Google

— No hát hozassuk ide most a papirost és kalamárist s elébb te irj egy szép levelet az anyádhoz, azután majd én is irok komitivát mellé a grófné ő kegyelmességéhez.

Frigyes akkor vette észre, hogy mennyire elszokott a keze az irástól: három hónapig tartott ez a vad elzüllés; az alatt egész vadember lett belőle. Valahogy összeöklözte azt a levelet, elrágva mellette egy tollnak a szárát. Szinte beleizzadt. — A rajongó költő alig tudott egy levelet megirni.

Azután pedig Brodovszky vette át a tollat s ő már szép hosszu levelet tudott irni, helyes kalligrafiával.

Az alatt a korcsmáros pipákat hozott az uraknak, meg mézes pálinkát szük nyaku egyesekben; azonkivül kedveskedett a jövevény vendégnek egy olvasmánnyal, melynek felkunkorodott lapjai arról tanuskodtak, hogy az már sok kézen megfordult. Fametszetekkel is fel volt ékesítve.

Az volt a magyar Trenk hazaárulási perének a története.

Trenk Frigyes káromkodott, mint egy manikéus, a mikor ebbe a históriába belemélyedt; öklével verte az asztalt; Brodovszky alig tudott tőle irni. «Gyalázat! Szemtelenség! Hazugság! Ezt én mind meg tudom czáfolni!»

Hát még mikor az a bizonyos nő előáll a hamis tanuskodással!

— Orczátlan Jezabel! Ilyen rágalmat koholni! A bátyámra is és a királyra is. Különösen a királyra.

— Te védelmezed Frigyes királyt? kérdezé irás közben Brodovszky.

— Védelmezem hát! Ő engem üldöz, de én őt azért imádom. Ő én hozzám igazságtalan, de én azért nem vagyok igazságtalan ő hozzá. Én tudom, hogy ez a nő hazudik; ádáz, vakmerő módon hazudik. S ne adj Isten, hogy még egyszer a kezem közé kerüljön ez a Circe, ez a Messalina! Mert a torkába fogom fojtani a hazugságát.

A kapitány nevetett.

Digitized by Google

— Nagy bolond vagy fiacskám! Ha egy szép asszonynyal nem tudsz egyebet csinálni, mint megfojtani.

Azzal összehajtá a leveleket, lepecsételé és a zsebébe tette.

— No most gyere a házamhoz, hadd prezentáljalak a feleségemnek.

A hajdani nevelő tanitványával karöltve ment a szállásáig, ott bevezette azt az elfogadó szobába. Az asszony kijött; elnevette magát: «ah, hisz mi már ismerősök vagyunk!» — Nyakába borult Trenknek, háromszor megcsókolá; az meg csak bámult és elmeredt.

Brodovszky felesége volt, Miranda asszonyság.

Miranda nem hagyta az urakat sokáig a meglepetés bámulatában: egy igazi lengyel nő kedélyességével megragadá Trenk Frigyes kezét, mintha a férjének mutatná be.

— Mi közeli rokonok vagyunk: Trenk Frigyes öcscse az én nővérem férjének, Trenk Ferencznek. — Annak a szerencsétlen hős Trenknek, a kit az irigyeinek az ármánya Bécsben oly fatális helyzetbe hozott.

Brodovszky most még jobban meg volt lepetve.

— Ah! Hát te azt hiszed, hogy méltatlanul vádolják Trenk Ferenczet?

— Hazugság, hamis tanuskodás az egész ellene emelt vád. Tüzeskedék Miranda. Ha nekem lehetne Bécsbe mennem, én be tudnám bizonyítani, hogy hamisan vádolják Trenk Ferenczet azzal, hogy Frigyes királyt elfogta és pénzért szabadon bocsátá. Ugy-e Frigyes: én tudom azt legjobban? — De hát én Bécsben nem jelenhetek meg. Egyszer már elmondtam az uramnak, hogy miért?

— No, hát mond el Frigyesnek is. Itt hagyom őt nálad. Atyafiak vagytok. Én sietek kurirt keresni, a kivel a leveleket elküldjem a grófnénak.

Azzal a kapitány egyedül hagyta Mirandát Frigyessel.

Trenk Frigyes olyan állapotban volt, mint a mesebeli elbűvölt herczeg a tündérrel szemben. Itt állt előtte az a

Digitized by Google

nő, a ki a paradicsom gyönyöreitől kezdve, a purgatórium kinszenvedéseig mindent megismertetett vele. Érezte a csókjait és a harapását. Épen ez órában fogadta meg, hogy ha még egyszer kezе közé kaphatja, megfojtja kegyetlenül. És most itt találja őt, mint jóltevőjének, megszabadítójának a nejét. És ez az asszony sajnálkozik Trenk Ferenczen! Elszörnyed a vád fölött, a mit a «szerencsétlen hős» ellen emeltek!

Hol van ennek a talánynak a megoldása?

A mint a kapitány betette maga után az ajtót, Miranda egész szenvedélylyel szökött Frigyes nyakába, karjaival ölelte, csókjaival fojtogatta, míg ki nem fáradt bele.

A fiu egész ostoba volt és magával tehetetlen. Se az esze, se az érzéke nem tudott semmit kigondolni a védelmére. Csak azt érezte, hogy a csók édes. Hogy ne? Tizennégy hónap óta nem érezte arczán az asszonyi lehellet megigéző ambráját. Pedig a hány csók, annyi vétek! Tolvajság, csalás, hitszegés, szentségtörés!

És mennyi eszeveszett szó, fecsegés, hizelgés aközben.

Ő csak türt és hallgatott.

A hölgy aztán leültette őt a szófára, maga mellé vonva.

— No, hát te meg vagy némulva? Meg vagy dermedve?

— Madame! Szólt Frigyes. Engem igen is szoborrá fagyaszt egy gondolat. Ön maga idézte azt elő, midőn nagybátyámat említé. Trenk Ferencz balsorsán sajnálkozott kegyed. Hát nem kegyed volt az, a ki a bécsi haditörvényszék előtt Trenk Ferencz ellen tanuskodott?

— Én? Hol veszed ezt a gondolatot?

— Épen ez órában olvastam a bécsi pamfletet, melyben Trenk Ferencz honárulási pere traktáltatik.

— No? És az én nevemet találtad abban a pamfletben?

— Igaz, hogy nem Sch.. in tábornok özvegye van abban felhozva, hanem Sch.. in tábornok leánya. De hát ezt az utóbbit én nagyon jól ismerem. Ez egy aggszüz, a tábori kórházak főnöknője. Ez nem ment Bécsbe Trenk

Digitized by Google

Ferencz ellen tanuskodni; Frigyes király szerelmével dicsekedni. Tehát vagy az egyik, vagy a másik volt. Tertium non datur! Ez a logika.

— Jól van! Annyit én is tudok diákul: «purus putus logicus; purus putus asinus.»* Hát olyan csekély költő uramnak a fantáziája, hogy magától nem talál rá a punctum saliensre? Ha tertium non datur: de tertia datur. Az a hamisan esküdött hölgy tanu sem Sch.. in tábornok özvegye, sem a másik Sch.. in tábornok leánya nem volt; hanem volt egy közönséges hübschlerin; báró Rippenda kitartott szeretője, a ki e hazudott név alatt tanuskodott.

— De hát hogy tudhatott ez a bécsi kisasszony olyan dolgokat, a mikről másnak, mint kegyednek, nem lehetett tudomása? Ő nem volt Frigyes király sátorában.

— Mindjárt meg fogod érteni az összefüggést; csak jól figyelj. Ebben a rémmesében úgy össze van gubanczolva a valóság a hazugsággal, hogy ész kell hozzá szétbontani. Az való, hogy Trenk Ferencz engemet talált ott a király sátorában. Én voltam az, a ki a magam megszabadulásáért, váltságdijul elárultam előtte az aranyrejtő haubiczok titkát. No ezért nem kárhoztathatsz. Melyik asszony ne hozná áldozatul, akár a golkondai gyémántbányákat, ha nőiségét kell a gyalázattól megmenteni? Ezen a prédán azután összevesztek vele a harámbasái: kénytelen volt velük megosztozni. Hogy mi történt azután, azt én nem tudom; mert engemet azonnal szabadon bocsátott s én a markotányos kordémmal, pálinkát osztogatva, kiszabadultam a pandurok közül. De jól ismerd Trenk Ferencz szokását, mely szerint ő azokat a tisztjeit, a kik a prédából osztályt követeltek, olyan veszélyekbe szokta küldeni, a hol a fejüket ott hagyják s ha gyanakodtak, infám kasszálta őket. Ez a három tiszt szerepelt az ellene támasztott bűnperben. Ezek tanították be Rippenda báró haditörvényszéki asszesszor frajját a hamis tanu szere-

* Tiszta puszta logikus: tiszta puszta nagy szamár.

Digitized by Google

pére. Hisz ezt már Bécsben minden ember tudja. Én pedig az alatt otthon voltam beneschaui kastélyomban, ott ismerkedtem meg a te egykori derék instruktoroddal, s kezet adtam neki, és most itt vagyok lengyel Borussiában.

Miranda olyan ártatlan, őszinte arczczal beszélte el ezt az egész mesét Frigyesnek, hogy az ifjú elhitte azt neki. Nagy tehertől szabadult meg a lelke. Tehát nem kell beváltania azt a fogadását, hogy őt megölje a találkozásnál. Tehát nem kell őt gyülölnie.

A megszökött gyülölet helyét pedig nagyon hamar elfoglalja valami ellenkező daemon. Nem jobb amannál, ha ifju férfi és ifju nő között volt a gyülölet.

Frigyes nem kérdezősködött tovább. Beleadta magát a sorsába.

Pedig az egész viszontagságos menekülése alatt nem forgott nagyobb veszedelemben, mint most.

Jellemző, hogy ezt az egész szakaszát kalandos életének maga Trenk Frigyes kihagyta a «német» közönség számára készített emlékirataiból; ellenben a «franczia» memoirejaiban keresztül enged látni a falon. Madame Potifárnak nevezi a becsületes Brodovszky feleségét; de hogy ő maga bibliai József lett volna, azt egy szóval sem állítja, sőt ellenben azt mondja, hogy ha Potifárné asszony, a hirhedett «Koleikháb», oly rendkivüli kecsekkel lett volna megáldva, mint az ő háziasszonya, akkor az erényes Józsefnek a köpönyegje aligha szakadt volna a kezébe, sőt inkább gyönyörűségei takarójául szolgált volna.

A becsületes Brodovszky nem volt féltékeny. Hatvan esztendős volt már. Ebben a korban a nagylelküség ékesíti a férjet.

De annyi józan észt mégis tartott meg Trenk Frigyes, hogy nem állt rá Mirandának arra a tervére, hogy együtt szökjenek meg Szentpétervárra. Ámbár az ifjunak igen nagy kedve volt orosz katonai szolgálatba állni, a hol számára fényes életpálya kinálkozott. Rút hálátlanság lett volna tőle nevelője, megszabadítója szivének ilyen halálos

Digitized by Google

döfést adni. Ez a hitetlenség csak annak a másik Trenknek a jellemébe illett. Pedig közel volt hozzá, hogy megtegye. «Egy bolond százat csinál!» Hát még egy bolond szép asszony!

A becsületérzéshez szegődött még az emlék és a barátság is. Az emlék Amáliára, s a barátság a hátrahagyott Schell iránt.

Ha Trenk Frigyes Mirandával együtt szökik Oroszországba, akkor a sebesülten hátrahagyott Schell ott vész nyomorultul, koldus módra az idegen tanyán.

De hát vajjon hárman együtt: becsület, barátság, emlékezet meg tudnak-e küzdeni az érzelmek oroszlánjával: a szerelemmel? A pokoli szerelemmel? Ha csak még egy másik hatalom nem jön segítségükre: az égi szerelem.

De hát megjött.

Nyolczad napra, hogy Brodovszky elküldé a leveleket Trenk Frigyes anyjának, megérkezett a grófnő Elbingbe. S megadatott neki az a csodatétel, hogy ujjá szülhette a fiát. Az anya ölelő karjai között ujra felébredt az a becsületes Trenk, a kit a lekötött becsületszó még a börtönbe is visszatérni késztet.

A grófné éles szemei az első pillanatra felismerték a helyzetet. Rögtön kitalálta, — hogy minő viszony van Miranda asszony és az ő fia között. Brodovszkynak első felkérésére oda szállásolta be magát az ő házukhoz s attól fogva olyan jó őrizet alá voltak helyezve a szerelmesek, hogy még szembeszéddel sem szólhattak egymáshoz.

A grófnő ezer tallért hozott a fiának és egy drága gyémántos keresztet, mely megért ötszáz tallért. Most már vehetett paripát, diszes egyenruhát.

Az egyenruha kérdése fölött össze is tüzött a két asszony.

Miranda azt kivánta, hogy dzsidás jelmezt készittessenek Frigyesnek: ellenben a grófné azt követelte, hogy dragonyos tisztnek öltözködjék. Mindkettőnek meg volt a titkos gondolata. A dzsidás egyenruha igen jól beválik

Digitized by Google

Szentpétervárott, ellenben alkalmatlan lenne Bécsben. Viszont a dragonyos öltöny meg Bécsben otthonos.

Az anya azt kivánta a fiától, hogy Bécsbe menjen. Oda Miranda nem szökhetett utána! Ezzel szemben pedig Miranda az ifju legjobb érzelmeire appellált, a hazája iránti hűségre. Trenk Frigyesnek nem szabad, nem lehet a hazája ellenségeinek szolgálatába állni. Ő csak egy neutrális államnak ajánlhatja fel a fegyverét. Olyan pedig nem volt több, csak Muszkaország. S ez a nemes érzés: a honszeretet, nagyon jól játszotta a csábító szerepét. — Frigyes Mirandának adott igazat. Ő Bécsbe nem mehet; ha saját hazája méltatlanul üldözi is: ő kardját ellene nem fordíthatja.

A grófné azonban még nem játszotta ki az utolsó tromfját.

Tizenöt napig maradt ott Elbingben, Brodovszky házánál. Mind a két nő szándékosan késlelteté Frigyes elutazását. Jó ürügy volt az egyenruha elkészítése. A hajdankori szabómesternél ez megkivánta a maga időhaladékát. S aztán, mikor készen volt, megint hol az egyik asszony, hol a másik talált rajta valami kifogásra méltót: a zsinórok, a paszomántok, no meg a gallér, aztán a karmantyuk! Itt szükebbre, ott bővebbre kellett venni. — A sisak czizelálása is sok időt vesz igénybe. Az asszonyok ki akarták egymást bőjtölni. Miranda abban reménykedett, hogy egyszer mégis csak megunja az elbingi mulatságot a grófné s hazautazik; Trenk anyja pedig egy levélre várt, melynek az ő levelére válaszképen meg kellett érkeznie Berlinből.

A tizenötödik napra megjött a várva várt levél.

A grófné nagy raffinériával visszatartotta annak az előmutatását az ebéd végeztére. Akkor vette elő s odanyujtá a fiának.

— Ismered ennek a kéznek az irását?

Trenk Frigyes épen susogott Mirandával. Egyszerre elsápadt, a mint annak a levélnek a boritékján az irást föl-

Digitized by Google

ismeré. Amália herczegnő kézvonásait ismerte föl azon.

Hát még a levél tartalma!

Amália herczegnő forró köszönetét küldi a grófnénak azért a tudósításért, hogy fia szerencsésen megmenekült Elbingbe. További előmenetelére küld neki e levélbe zárva egy négyszáz aranyra szóló váltót, mely Danczkában fizetendő. Kéri a grófnőt, hogy hasson a fiára, miszerint az siessen Bécsbe, meghazudtolni azt a rágalmat, a melylyel Frigyes király hirnevét, becsületét beszennyezték.

Ez a levél egyszerre átdobta Trenk Frigyest egy más planétába.

A vér ösztöne elnémult a nemes indulatok szava előtt.

Az ideál visszafoglalta az oltáron a maga helyét.

Annak a dicsőséges alaknak a képe, a ki maga is megsértve, megbántva legforróbb érzelmeiben, minden önzés nélkül, a vágyak kielégítésének minden reménye nélkül, segélyére siet kedvesének, hogy azt a lovagiasság, a becsület utján tovább vezesse, s megmutatja neki a czélt, az irányt, melyet elérni, melyet követni kell; tisztára mosni a hírnevét a királyának; annak a királynak, a ki őt zsarnoki módon eltapossa; de a kinek igaza van! még akkor is, a mikor őt eltapossa.

— Még ma . . . még ebben az órában indulok! szólt Trenk Frigyes, fölkelve az asztaltól.

Miranda szemei pokoltüzet szikráztak a grófné felé.

— Én is veled utazom Danczkáig. Monda a grófné.

Marasztották. Éjjel nem jó utazni. A fia is kérlelte.

— Nem fiam! Sugá a grófné. E pillanattól fogva nem eszem többet Miranda asszony főztéből.

Az képes lett volna aqua toffanát keverni az ételébe.

Trenk Frigyes azt mondja a franczia emlékiratában, hogy az elválás szerfelett keserű volt.

Értheti, a ki érti.

Digitized by Google

XXI. FEJEZET.

BÉCS VÁROSÁBAN.

Danczkáig (Danzig) együtt utazott Frigyes az anyjával. Ott elbucsuztak, soha sem is látták többet egymást. Fatális véletlenek akadályozták meg a viszonttalálkozást.

Danczkából sietve ment Frigyes Thornba, zálogban hagyott barátját, Schellt kiváltani.

Nagy lehetett a jó szatócsnénak a bámulata, mikor a minapi ágrólszakadt vendégét visszatérőben meglátta; telivér angol paripán lovagolva, fényes egyenruhában, inas, lovász kiséretében. A két jó barát ölelkezése is szívszerinti volt bizonynyal. Trenk Frigyes bőkezüen kiegyenlíté a költekezéseket, s most már őszintén elmondá kilétét a szatócs családnak, felfogadva a jó háziasszonynak, hogy a mint Bécsbe megérkezik, első dolga lesz az osztrák szolgálatba állott fia felől tudakozódni s bizonyosat irni felőle.

Ezt az igéretét be is váltotta, bár nem nagy szerencsével. Bécsbe megérkezve, kinyomozta, hogy mi történt Willel. Az bizony megszökött az ezredétől, futtában elfogták s rövid processzussal kötélen felejtették. Trenk Frigyes száz forint áldozattal kieszközölte az illető hatóságtól azt a bizonyítványt, hogy Will természetes halállal mult ki, s ezt küldé el a thorni gazdasszonyának. Az már most teljesen meg volt nyugtatva.

Jó barátja, Schell pedig rögtön szolgálatot vállalt az osztrák hadseregnél s aztán lement Olaszországba az ezredéhez. Trenk Frigyes hiven megosztotta vele az idáig elhozott aranyait.

Akkor aztán látott a missziójához, mely őt Bécsbe vezette. Felkereste a császárt. (Lotharingi Ferencz, Mária Terézia férje volt a választott császár; de nem egyuttal Magyarország királya. A «király» a felesége volt.)

Digitized by Google

A császár is kegyesen fogadta, de még inkább Károly herczeg. Mindkettőnek különös kegyencze volt a bűnvád alá helyezett Trenk Ferencz, a kinek kiszabadítását tette feladatává Trenk Frigyes.

Ilyen két magasrangú férfiu gyámolítása mellett lehetővé vált Trenk Frigyesnek nagybátyját, Ferenczet, a fegyvertárban meglátogatni. (Ott volt a pandurvezér börtöne.)

Ez volt az első találkozás a két rokon között.

Ferencznek a lelkét soha semmi gyöngéd érzés meg nem szelidítette. Az érzelgők, az ábrándozók, előtte csak nevetség tárgyai voltak. Csuf pofája gunyra ferdült, mikor unokaöcscse az első látogatásnál elmondá neki, hogy egyenesen azért jött Bécsbe, hogy mint legilletékesebb tanu, meghazudtolja azt a nagybátyja ellen koholt vádat, mintha az Frigyes királyt. elfogta és szabadon bocsátotta volna. Ő bizonyosan tudja (első kutforrásból), hogy az a nő, a ki mint tanu szerepelt a Ferencz hazaárulási perében, nem Miranda volt, hanem báró Rippenda szeretője.

Trenk Ferencz dühös nevetésre fakadt.

— Jól van öcsém! Esküdjél meg rá. A te lelkednek is jó helye lesz a pokolban.

(Bizony Miranda volt az!)

Trenk Frigyes azonban olyan adatokat mondott el a császár és Károly herczeg előtt, hogy azoknak az alapján a haditörvényszéknek el kellett ejtenie azt a vádat, mely Ferenczet a porosz király elfogatása miatt terhelte. S ettől fogva Trenk Ferencznek a sulyos fogsága enyhítve lett egyszerű házi árestommá. Járhattak hozzá a czimborái; azok között három hires verekedő, a kikkel Ferencz óra hosszat elvívott vivótőrrel, Frigyes jelenlétében, a kit, mint a féle gyereket, hirhedett spadassinok nem méltattak arra, hogy egy «Gang»-ra felszólítsák.

Hanem azért még távol volt Trenk Ferencz attól, hogy szabadon bocsássák. Még harmincz per volt akasztva a nyakába, a melyek miatt letartóztatását folytatni kellett.

A császár és Károly herczeg azt tanácsolták Trenk

Digitized by Google

Frigyesnek, hogy birja rá a nagybátyját: folyamodjék kegyelemért az uralkodónőhöz. Mária Terézia akkor szabadon fogja őt bocsátani s rangjába visszahelyezi.

— Micsodát? Kegyelmet? — ordíta dühösen Trenk Ferencz. Gonosztevők csuszszanak kegyelemért esdekelve a királynő lábaihoz! Én igazságot akarok. Nem kérek és nem adok kegyelmet. A mint kiszabadulok innen, azon kezdem, hogy összezúzom a galád ellenfeleimet, ott, a hol találom!

Ennek a replikájának is hire ment, s az megint nagyon elrontotta a dolgát. — Löwenwalde nyiltan megmondá Frigyesnek, hogy Trenk Ferencznek a börtönből csak egy irányban van kijárata: a bolondok háza felé. Egyébiránt bűnvádi pereinek sorozata soha sem fog véget érni.

Ekkor aztán Trenk Frigyes is elkeseredett a bécsi igazságszolgáltatás felett. Eszébe jutottak a saját kiállott szenvedései: igazságtalan bebörtönözése, csodálatos kiszabadulása.

Egy napon elbeszélte nagybátyja előtt ezt az egész menekülési legendáját. Mennyivel könnyebb a bécsi arzenálból kisétálni s készen tartott csónakon leevezni Magyarországba, a hol aztán már a bécsi policziának a hatalma megszünik. Az egész szökési tervet aprólékosságig kiczirkalmazva adta át nagybátyjának. Ő maga ajánlkozott ebben a hatályos segédkezésre.

Másnap korán reggel Bécs város katonai főparancsnoka, Königseck gróf, magához hivatá Trenk Frigyest.

Derék, jószivű uraság volt: Frigyest különösen szerette.

— Édes Friczikém! Monda neki a komendáns. Mi a patvart incselkedel te itt? Meg akarod szöktetni a nagybátyádat?

Frigyes tagadni akart; de ekkor Königseck eléje tette a saját keze körmölte plánumot, s tudatta vele, hogy ezt maga Trenk Ferencz küldte meg neki.

Frigyes el volt szörnyedve e hallatlan árulás fölött.

— No látod, fiacskám: ilyen ez a te nagybátyád! Ne

Digitized by Google

adj te annak rossz tanácsot. Mert tud az annál rosszabbat is. Most ezt a te szöktetési tervedet csak azért küldte el nekem, hogy ennek az árán saját magát kiszabadítsa s aztán tégedet ültessen be maga helyett a dutyiba. Ezuttal nem sikerült neki. De ezután megnézd, hogy kivel kezdesz összeesküvést.

Azzal a jó, becsületes Königseck összetépte a veszedelmes iratot, mely Frigyest könnyen a vesztőhelyre vihette volna.

Frigyes elkeseredett szivvel rohant a nagybátyjához a börtönbe. Alig talált szavakat elszörnyedésének kifejezésére ezen czudar árulás fölött.

Trenk Ferencz nagyokat nevetett az öcscse ekspektoráczióin.

— Látod, bikficz! Minek avatkozol az én dolgomba? Jobban tudom én azt, hogy mitől nyilik ki a zár az ajtón. Ki hitt ide?

— A becsületem és a te irántad való szeretet.

— Ilyen szamár sincs több a világon, a kiben még becsület van és szeretet. Hát igazán becsületes vagy és szeretsz engem?

Frigyes sirt az elkeseredés miatt.

— No most «eltörött a mécses cserép!» gunyolódék a nagybátya. No ne sirj kis fiacskám. Veszek neked csecse lovat, ha kimegyek a vásárba. Jaj, de nagy bolond fiu vagy! Kár volt még a mama szalüpje mellől elszakadnod. Hiszen megüzentem Königsecknek, mikor a plánumodat elküldtem neki, hogy tréfa volt közöttünk az egész. — A nélkül bizony nyakadra szorította volna a hurkot. No, hát most én avatlak be az én titkomba. Én a magam dolgát nem olyan buta módon igazítom el, mint te, a magadét. Én nem futok el a világba, mint te prédára hagyva az ellenségeimnek minden vagyonomat, elrontva az egész karrieremet. Én itt akarok maradni s folytatni akarom a pályámat, a min még több dicsőséget és vagyont akarok szerezni, mint eddig. Ennek csak egy módja van. Fel-

Digitized by Google

vásárolni a birákat. Már nyélbe van sütve a dolog. Van egy jó barátom: báró Lopresti Alfonz. Ez a közbenjáró. Három asszeszor már meg van nyerve a részemre, és így a votansok többsége. Ezek megigérték, hogy egyenkint tizezer forintért kiadják az ellenem szóló aktákat, a mik legjobban terhelnek s akkor Löwenwalde uram maga esik a verembe. Hát nem okosabb dolog-e, ha így szabadulok ki innen, birói itélettel tisztára mosva? Akkor a te sorsodat is zöldágra vihetem: gyerek! No' hát rossz bátyád vagyok?

Frigyes kibékülten borult Ferencz nyakába.

— De én is jó öcséd vagyok.

— Az már igaz. Hiszen azért avatlak bele a titkomba. Plutó küldött ide hozzám jó órában. Egy ilyen naiv, becsületes ficzkó hiányzott csak ehhez a czudar proczesszushoz, a hol minden ember, a birákon kezdve, pokoltűzre való gonosztevő: magamat is oda értve. Most is épen kapóra jöttél. Mint a hogy a lutrinál egy szűz gyereket alkalmaznak, hogy a szerencse kerekéből huzza ki a számokat. Vállalkozol-e rá?

— Ha be nem piszkolom vele a kezemet.

— Semmit se félj. A piszok már el van kenve. Csak a pénzt kell még átadni a piszkos tenyerekbe. Pénz van elég: bár hamarabb hozzá nyultam volna. Az elején tizenötezer forint is elég lett volna; s akkor még rendelkezésemre álltak Frigyes király haubiczai. De azokat már lefoglalta az aerárium, mint hadi zsákmányt. Elárulta a te ördöngős Mirandád. A birtokaimat szekvesztrum alá vetette Löwenwalde: minden ingó-bingóm az ő körme között van. De azért még van készpénzem elég. Annak a hollétét nem tudja senki. S ezt a titkot még Loprestinek, a legjobb barátomnak sem merem megmondani. Hiába! occasio facit furem. Sok pénzem van; nagyon sok. Olyan sok, hogy a legjobb barátom is ellenségemmé lehet, ha azt felfedezi. De te nem fogsz elárulni. Vérem vagy. Téged megbizhatlak vele, hogy attól az embertől, a kinél

Digitized by Google

a pénzem le van téve, végy föl harminczezer forintot s azt vidd el Loprestinek. Egyéb járatod nem lesz ebben a fertelmes ügyben.

Frigyes elfogadta a megbizást: el tudta felejteni azt a hitetlenséget, a mivel őt ez órában kelepczébe ejté Ferencz. Szerette ezt a rettenetes szörnyet.

Ferencz átadott neki egy titkos jegyekkel irott levelet, mely egy Bécsben lakó pénzváltóhoz volt czímezve, a kinél Ferencz nagy összegei voltak, a miket összeharácsolt, megzsugorgatott.

Frigyes fölkereste a bankárt: az Trenk Ferencz levelére azonnal leszámlálta a kezébe a harminczezer forintot aranyakban.

Frigyes sietett a pénzzel Lopresti báróhoz. A báró adott neki róla elismervényt s másnapra odarendelte magához, a mikor a megvesztegetett biráktól elsikkasztandó periratokat át fogja neki adni.

Ezzel a bíztatással visszament Frigyes a nagybátyjához a börtönbe.

Másnap délben Lopresti báró egy czédulát küldött Trenk Ferencznek a börtönbe; ez volt a czédulára irva:

«A drága aloesed virágja kinyilt.»

Akkoriban kertészdivat volt aloesvirágzást produkálni.

Ez azt jelenté, hogy a birák meg vannak már vesztegetve, s a veszedelmes periratok biztos kézben.

— No, ezt jól csinálta a gyerek! Mondá Ferencz. Az a két katonatiszt volt épen nála, mikor az izenetet kapta, a kikkel a tőrvivásban szokta magát gyakorolni. A fogoly tiszteknek meg volt engedve, hogy a börtön folyosóján ilyen testgyakorló mozgást végezhessenek, a porkoláb felügyelete alatt.

A czédula elolvasása után Trenk Ferencz abba hagyta a mulatságot s behívta magához a két czimborát a börtönébe.

— No, pajtások, maholnap kiszabadulok innen, s akkor

Digitized by Google

csapunk nagy dinomdánomot. A «pulya» megtette a kötelességét. De már most a pulya olyan titkaimat tudja, a mik nem válnak egy gyereknek egészségére. Különösen az a titok, hogy hol van elrejtve a pénzem. Ezzel a titokkal én holtomig adósa fogok lenni ennek a ficzkónak, a félkeze mindig az én zsebemben fog lenni. Nem tudnátok ezen valahogy segiteni ? Nem sajnálnék érte ezer aranyat kiugratni.

Azok nem válaszoltak semmit: csak hunyorítással jelezték, hogy értik a czélzást.

Trenk Ferencz bérgyilkosokat fogadott fel az öcscse elpusztitására: azért, mert az birtokába jutott az ő készpénze titkának.

Milyen feneketlen örvénye az emberi rosszaságnak! Egy fenevad, a kit a csapdából kiszabadítanak, nem ölné meg a megszabaditóját.

Trenk Frigyes, midőn ujból meglátogatta Loprestit, már ott találta nála a birák által kiszolgáltatott hivatalos okiratokat. Valamennyit összekötötte s a dolmánya belső zsebébe dugta. Haza akarta azokat vinni a szállására s ott biztos helyre tenni.

A mint a zsidópiaczon végig ballagott, két szürke kabátos alak a nyomába hágott, a kik fenhangon beszéltek a szökevény porosz Trenkről, gunyos megjegyzésekkel. Trenk Frigyes visszafordult. Erre az egyik a spádéjával egy döfést intézett a mellére. Jó szerencse volt rá nézve, hogy a bátyja periratai épen oda voltak rejtve: a sok papiros felfogta a döfés élét.

Erre Frigyes is kirántotta a kardját, s kiütötte megtámadója kezéből a spádét. A másik vitéz azután megfutott; tele torokkal kiabálva «gyilkos». Frigyes utána futott, utólérte, földhöz csapta. Erre a rendőrség ott termett s kérdőre vette a dulakodókat.

A két megtámadó, kabátját szétnyitva, igazolta magát, hogy ők Kolowrat ezredbeli tisztek, a kiket az a csavargó megrohant, fegyveres kézzel.

Digitized by Google

Az lett belőle, hogy a rendőrség Trenk Frigyest tartóztatta le.

Frigyes nem védhette magát azzal, hogy ő kapta az első döfést orozva; mert akkor elő kellett volna mutatnia az okiratokat, a mik az orv-döfést felfogták, s abból még nagyobb veszedelem lett volna.

Azonban a két tisztnek szeme közé vágta a «gyáva pribék» czimet.

A térparancsnok azután hat napi fogságra büntette Frigyest, s mikor elbocsátotta, tartott neki kemény leczkét a tisztességről.

Alig ért haza Frigyes a szállására, három katonatiszt lépett be hozzá. Kettőben fölismerte a minapi utczai megtámadóit, a harmadikban egyikét azoknak a vivómestereknek, a kikkel Ferencz bátyja szokott kardgyakorlatokat tartani a börtön folyosóján.

Mind a hárman átadták a kartelljeiket: az egyik volt F . . g hadnagy, a másik K . . n hadnagy, a harmadik M . . főhadnagy.

Fegyveres elégtételt jöttek kérni, a szemükbe mondott «gyáva pribék» szó miatt.

Frigyes készséggel fogadta el a kihivást, a kihivóknak engedve át a fegyver-választást.

A találkozást a Schottenthor előtti bástya mellett határozták el, egy óra mulva.

Trenk Frigyes sietett a bátyját fölkeresni a fegyvertári börtönében. Pipázva találta a reggeli kávé mellett.

Elmondta neki, hogy milyen fatális galibába jutott. Két párbaj egy órában. Vagy őt ölik meg az ellenfelei, vagy ő veri le azokat. Ez esetben aztán futnia kell Bécsből, mert Mária Terézia szigorúan bünteti a párbajokat. Ő azonban eddigi bécsi időzése alatt minden magával hozott pénzből kifogyott: kéri a bátyját, hogy adjon száz aranyat, a mivel tovább futhasson, ha életben marad.

— Egy petákot sem én, öcsém! felelt dölyfösen ka-

Digitized by Google

czagva a nagybátyja. Ha te bolond fővel czivakodást kezdtél a tisztekkel, most idd meg a keserű levét. Hahaha! Bolond ficzkó!

Ez az ördögi nevetés egyszerre rémvilágot gyujtott Frigyes előtt. Megtudta belőle, hogy épen a nagybátyja az, a ki azért a lényeges jó szolgálatért, a mivel a rossz ügyét fordulóra hozta, most ilyen apró pénzzel akar neki megfizetni. Nem szólt többet, megfordult; ment ki az ajtón.

Trenk Ferencz még utána kiáltott.

— No, ne félj! Azt megteszem, hogy az orrlapitót* kifizetem a számodra.

A daemoni indulat annyira elvakitá Ferenczet, hogy elmulasztá megkérdezni Frigyestől, hogy hát a periratokkal mi lett?

Azokat a drága okmányokat Frigyes most is a zsebében hordá, de a szivtelen elutasítás után ő sem vesztegetett több szót a bátyjával. Futott Lopresti báróhoz; annak mondta el az egész ügyet. Lopresti gavallér ember volt; ezredes a lovasságnál. Adott Frigyesnek egy jó vivótőrt és egy pár damaszk pisztolyt a párbajhoz; és egy erszényt ötven aranynyal.

— Csak te bánj el az elleneiddel, aztán fuss, a merre látsz.

Az átadott iratokról az sem beszélt.

Frigyes sietett azután szekundánst keresni. Ismerőse nem volt a katonai körökben; a véletlen egy öreg invalidus tisztet hozott az utjába: Pereira kapitányt. A derék spanyol megértve a dolgot, egész nemes tüzzel ajánlkozott a segédkezésre s maga is kardot kötött s úgy kisérte Frigyest a schottenthori bástya mögötti glaszira.

Ott már egy egész csoport tiszt várt Frigyesre, a kik gyönyörködni jöttek abban a látványban, hogyan spékelik fel a szökevény Trenket.

* Koporsófödél.

Digitized by Google

A segédek vívótőrt választottak fegyverül. Elsőnek K . . n hadnagy állt ki. Trenk Frigyes az első összetüzésnél keresztül szúrta ellenfele karját, a mire az vívásképtelen lett.

Ekkor a második ellenfél F . . g rohant rá nagy káromkodással: ez aztán kapott nagy hirtelen egy szúrást a hasába, a mivel meg volt elégedve.

A lovagiasság szabályainak e szerint Trenk Frigyes eleget tőn. S ezzel minden rendes ügynél befejezettnek kell nyilatkoztatni a párbajt.

Azonban az egyik segéd, M . . f, a hires vivómester, elkezdett kötelőzködni: hogy hiszen csak ő kaphatná kard hegyére az urfit, majd oda szögezné a faköpönyeghez, mint egy pillangót.

Erre a szóra előugrott Frigyes segéde, a rokkant vitéz spanyol s kihuzva hosszú toledói pallosát, odaállt a vívómester elé.

— Nem ugy uram! Trenk megvívott az ellenfeleivel vitézi szokás és regula szerint. Ha a szekundáns is verekedni akar, úgy annak a másik szekundáns felel meg. Ha az úr kihuzza a kardját, akkor velem gyülik meg a baja.

A néző tisztek kaczagtak e jeleneten. Az a kis tömzsi emberke, a kinek a feje is reszketett, hogy hadonázott annak a félelmes spadassinnak az orra előtt a hosszú kardjával, sűrű bozontos szemöldökeit mérgesen mozgatva.

Trenk Frigyes pedig nem szerette azt, hogy az ő rovására nevessenek.

— Hagyja el, vitéz kapitány uram, monda az öreg spanyolnak. A míg én a kardot birom emelni, ne védjen engem senki más. Ha olyan nagy kedve van ennek az úrnak velem megmérkőzni, kezdjen hozzá.

A veszedelmes vívó pihenni sem engedte Frigyest, azonnal támadott, és aztán tapasztalá, hogy magához méltó mestervívóra talált. Hasztalan vette elő minden

Digitized by Google

cseleit és fintáit, a melyekkel rendesen győzni szokott: azokat mind el tudta hárítani Trenk Frigyes. S mikor az ellenfele egyikét a védhetetlen kvartszurásainak intézte feléje, azt olyan ügyesen fogta föl, hogy a támadó a saját tenyerét sebesíté meg a Trenk kardhegyében.

Erre a spadassin szertelen dűhbe jött s ordítva rohant az ifjura. Ez pedig ügyesen hátrálva, egész hidegvérrel fogta fel a döféseket. A hátrálás közben egész a silbak házikójáig jutott.

— Odaszegezlek a faköpönyeghez! Te macska! üvöltött a bérvívó.

Egyszer aztán Trenk Frigyes előre toppant s félrecsapva ellenfele kardját, a mellébe adott neki egy hatalmas döfést.

A spadassin, a mint a szúrást érezte, a dühtől és szégyentől elvakulva rohant előre. Azt akarta, hogy markolatig szaladjon ellenfele kardjába s akkor aztán ő is leszúrja azt, s magával vigye a halálba.

De Frigyes ekkor is megtartá bámulatos lélekéberségét. Hirtelen oldalt ugrott, kirántva a kardját ellenfele testéből, s azzal kiüté a kardot annak a kezéből s mikor az még harapni akart, a balkezével belekapott az üstökébe s hanyatt vágta a földre.

Ezzel aztán vége volt a viadalnak.

XXII. FEJEZET.

A KISÉRTÉS.

A spadassin nem tudott többé fölállni a lábára; mellén kapott sebéből, mint a szökőkút, lövellt magasra a vér s a szájából is vér ömlött ki. Trenk Frigyes látta, hogy ez az ember meg van ölve.

Eldobta kezéből a vívókardot s futott a kahlenbergi kolostorba. Az volt a II. Lipót által betelepített «Discalcial-

Digitized by Google

tok» (csizmátlan barátok) zárdája; ez a hely különös menedékjoggal volt felruházva: arról is hires, hogy a főrendü családok ennek a templomában szokták esküvőiket tartani.

Az üldözéstől meg volt mentve ebben a kolostorban, de annak a kapuján ki nem léphetett, mert éjjel-nappal ott olálkodtak a fogdmegek, hogy elcsipjék.

Báró Lopresti azonnal meglátogatta a menedékében, a mint megtudta hollétét s azt a hirt hozá neki, hogy az egyik ellenfele M . . f, a spadassin, a kapott sebében meg fog halni s ez most közelgő halálát érezve, veszedelmes vallomásokat tett hiteles személyek előtt. Jó lesz Frigyesnek el nem hagyni a menedékét.

Nehány nap mulva ismét egy hordszekér érkezett a kolostor elé, hat alabárdos kiséretében s abból egy paszomántos ur szállt ki, Trenk Frigyes után tudakozódva. Bevezették Trenk Frigyes czellájába.

Maga a haditörvényszék elnöke, Löwenwalde tábornok volt a látogató.

Frigyes többször találkozott már vele, de ilyen közelből és egyedül még nem találkoztak egymással.

— Báró úr! kezdé Löwenwalde, én azért jöttem önhöz, hogy mindenek előtt őszinte sajnálatomat fejezzem a fölött, hogy ön ott nem veszett a glatzi börtönben, hogy ki nem törte a nyakát, mikor a bástyáról leugrott, hogy bele nem fulladt a Neisseba, mikor át uszott rajta, hogy a thorni verbungosok agyon nem ütötték és hogy, a mi leggonoszabb lett volna önre nézve, hogy Miranda aszszonynyal el nem szökött a világba.

— Köszönöm az őszinte sajnálkozást.

— Igazán őszinte. Mondhatom, hogy annyi galibát nem csinált senki a bécsi kormánynak, senki, mint a báró úr. Ugyan mondja ön, mi oka van önnek azt az elátkozott Trenk Ferenczet kiszabadítani?

— Az, hogy neki igazsága van.

— Hja! Ha az igazság volna a politika! Tehát tudja

Digitized by Google

meg ön, hogy ennek a Trenk Ferencznek el kell tünni a világra nézve. Akár élve, akár halva. Ez ki van törölve az emberek sorából: magasabb politikai tekintetek miatt.

— És a felhalmozott kincsei miatt.

— Az is meglehet: «male parta, male dilabuntur.» Ebül gyült szerdéknek ebül kell elveszni. Már ki volt a fejére mondva az itélet. A hazaárulás díja a vesztőhely. Ki volt tüzve a nap, a melyen a fejét leüttetjük. A mikor a császár és Károly herczeg kirándulnak Holicsra vadászatokra. Ekkor a báró úr idecseppenik az égből. Megtudja a tervünket az udvari frajok szájából; nosza stafétát futtat a legmagasabb uraságokhoz: azok épen a tizenkettedik óraban megérkeznek s felfüggesztik az itéletet, revizió alá vétetik a hazaárulási pert a báró úr feljelentése nyomán s azzal nekünk kiesik a falat a szánkból.

— Hisz én nem is láttam ezt a pert.

— Nem ám, mert azt követelte ön, hogy konfrontáljuk azzal a bizonyos Sch . . in grófnővel, a ki Trenk Ferencz ellen tanuskodott. Azt pedig báró ur tudja jobban, hogy miért nem állíthatjuk mi önnel szembe azt a tanút? Utoljára is kénytelen volt azt mondani a biróság, hogy Sch . . in grófnő megőrült, azután meg, hogy a bolondok házából megszökött. Véges-végül, a báró úr izgága fellépése következtében, el kellett ejtenünk az egész hazaárulási vádat.

— Hát akkor miért nem bocsátották szabadon Trenk Ferenczet?

— Jött ellene egy másik főben járó vád. Todbitter tanuskodása szerint a pandurvezér egy kitünő, derék vitéz, magyar nemesi családból származott huszárt, névszerint Diák Pált, ezer botütésre itélt, a mely kegyetlenkedéstől az illető a halál martaléka lett. El is lehet hinni. Ezer botütés. Egy bivalynak is sok. Örök sánczrabságot diktál erre a törvény. És ekkor a báró úr, kapja magát, a saját költségét nem kimélve, leutazik Magyarországba, fölkeresi valahol a Bánságban annak a Diák Pálnak a

Digitized by Google

familiáját: ott találja élő testben a holtnak deklarált Diák Pált s felhozza magával Bécsbe. S oda állítja a törvényszék elé. Megint porba ejti a pecsenyénket.

— Nagyon meg vagyok magammal elégedve.

— Jól van! De még harmincz különféle bűnvád volt Trenk Ferencz ellen támasztva. Akkor a báró úr megvesztegeti a törvényszéki birákat, hogy az összes vádiratokat juttassák a kezére.

Trenk Frigyes felpattant erre a szóra.

— Ki mer ezzel engem vádolni?

— Ki? Hát maga a Trenk Ferencz ügyvédje, a ki a birákat informálta. Mikor aztán azok a veszedelmes iratokat kiszolgáltatták, az ügyvéd kérte az igért honoráriumát Trenk Ferencztől: kétezer aranyat. Az pedig kinevette vele s adott neki százat. Ezért aztán bosszúból az ügyvéd elárulta nekem az egész megvesztegetést.

Frigyes a fogait csikorgatta elfojtott dühében. Nagybátyja fösvénységi őrjöngésében megint saját maga alatt vágja le a fát. Hisz az már a bolondok nagy Mogulja, a ki meg akarja csalni a prókátort! És még a saját prókátorát!

Löwenwalde gyönyörködött a hatásban, melyet fölfedezéseivel előidézett. Az ifju arczvonásai nem tudtak titkot tartani.

Folytatá:

— Azt már tehát tudjuk, hogy a votánsok közül három meg van vesztegetve. Azt is tudjuk, hogy a pénzt báró Lopresti adta át nekik. Azt is tudjuk, hogy azt a pénzt ön vitte el hozzá. A birák átadták a terhelő okiratokat Loprestinek. Ő azokat önre bizta. Most még csak azt kellene megtudni, hogy hol vette ön azt a pénzt? És hogy hová tette ön azokat az iratokat?

Frigyes a szeme közé nevetett az elnök urnak.

— Nagyon kiváncsi az elnök úr ugyebár, ezeket a hézagokat kipótolni?

— Idejövetelem tanuskodik róla. Azt mondtam: minek

Digitized by Google

menjek én a detály-kereskedőkhöz, mikor az angrosszistánál vásálhatok? . . .

— Tehát vásárra méltóztatott jönni?

— Clara pacta, boni amici! Nem jöttem üres kézzel. Jól értesültem róla, hogy a báró úr, midőn a kettős párbaja előtt állt, száz aranyat kért a nagybátyjától gyors utazási költségül (mert a saját pénzét mind kiadta már az ő perére), hogy ha valamelyik kihivóját meg találja ölni, szaladhasson külföldre. A két kihivó nem sebesült meg halálosan, hanem a harmadik, a segédül szerepelt vivómester, az belehalt a kapott sebbe.

— Ő rohant rám fegyverrel, én csak védelmeztem magamat.

— Jól tette ön, hogy megölte. Földterhe volt. E miatt nem fogja önt senki sem üldözni. Mehet szabadon. Itt a zsebemben a menedéklevele, utlevele: és utiköltségül ezer arany. Trenk Ferencztől százat kért ön, én ezer aranyat kínálok.

S azzal kihuzta a zsebéből a piros selyem erszényt, melynek fonál halózata közül fényesen ragyogtak elő a szép körmöczieк.

— És mindezért nem kívánok báró urtól egyebet, mint annak a bankárnak a nevét, a kinél Trenk Ferencz pénzei le vannak téve és azokat a hivatalos iratokat, a miket Lopresti átadott önnek. Lopresti maga is meggyülölte már Trenk Ferenczet s felmondta neki a barátságot. Én ezer aranyat hoztam önnek azokért az iratokért.

Trenk Frigyes a kabátja zsebéből előhuzta a keresett iratokat. Eléje volt téve azoknak a váltságdija az asztalra. Semmi oka sem volt azokat rejtegetni. Egyenkint mindegyik hazugság, rágalom, hamis tanubizonyság! A kinek a vesztére azok kikoholtattak, egy hálátlan kutya! Egy ördög!

De a mi mellette szól, az az igazság.

Még egy harapós kutyát sem szabad agyonütni; még egy ördögöt sem pokolra küldeni, ha annak igaza van!

Digitized by Google

Trenk Frigyes fogta az egész drága iratcsomagot, melynek minden levele keresztül volt szurva attól az orgyiloktól, melyet a nagybátyja bérelt fel ellene; s valamennyit beledobta a kandallóba. S aztán maga oda állt a kandalló elé összefont karokkal.

— Ez a válaszom a tábornok úr ajánlatára.

— Jól van fiatal ember! Önök rosszul osztozott atyafiak. A nagybátyjának jutott minden hitszegés, gonoszkodás, ármány, önnek a nagylelküség, hűség, az önfeláldozás. De ön ezzel a mostani áldozatával semmit sem változtat a dolgon. Trenk Ferencznek el kell itéltetni! Érti ön? «Kell!» Hogyha harmincz vádat tüzbe dobott ön: itt van nálam a harminczegyedik, aztán meg a harminczkettedik s következik számára az új per. Hát csak fütsön ön be a drága iratokkal. Én visszasülyesztem a zsebembe az ezer aranyat. De azért én Trenk Ferencznek fogom a nyakát. Itt van egy új vád ellene. Elmondhatom önnek, Mathes Zsuzsánna, boroszlói molnár leánya, lép föl vádlóul Trenk Ferencz ellen, hogy a szilézíai hadjárat alatt őt erőszakkal megfosztotta a pártájától. Tanubizonyságul szolgál neki Manstein őrnagy a pandurezrednél.

— Manstein! Kiálta fel indulatosan Trenk Frigyes. A Ferencz anyjának a testvére!

— Ugyan az. Épen olyan közel rokon hozzá, mint a báró úr.

— Ugyan mit fizettek önök ennek a derék embernek a tanubizonyságért?

— Semmit! Bizonyára semmit. Hanem ez az úr volt Trenk Ferencznek a főhadiszállásmestere, a ki nyolczvannégy ezer forintról tartoznék neki számot adni, ha valaha kiszabadulna a börtönből. Értheti ön a többit.

— Hallatlan gazság! Hisz az a boroszlói molnárleány már egy év óta szeretője volt Mansteinnak, mielőtt Trenk Ferencz szeme elé került volt.

— Az bizony meg lehet. Szólt nevetve Löwenwalde. Hanem a casus már így van infilálva. S azt tudja ön, hogy

Digitized by Google

erényes uralkodónőnk semmit sem büntet oly szigoruan, mint a katonák erőszakoskodásait a női erkölcsök ellen.

— De én be fogom bizonyítani, hogy az a vesztaszűz egy kurtizán!

— Fiatal ember! Hogy bizonyíthatná ezt ön be? Hisz ön maga is vád alatt áll. Megölt egy katonatisztet párbajban. Itt van az elfogatási parancs a zsebemben. Egymás mellett vannak a menlevelével. Kiván ön egy börtönben lakni a nagybátyjával?

Trenk Frigyes csüggedten adta meg magát a sorsának.

Löwenwalde, mikor látta, hogy ugyancsak puhára főzte már meg az emberét, elkezdett protektori hangon beszélni hozzá.

— Lássa, lássa báró úr! Ön maga valóban mythologiába illő csodája a nagylelküségnek, a nagybátyja ellenben épen olyan mesebeli chimaera: a feje oroszlán, a dereka bakkecske, a farka kigyó. A mig a báró úr nagy önfeláldozással fut, fárad egy országból a másikba, hogy kedves rokonát kiszabadítsa, az alatt ez a drágalátos atyafi azon töri a fejét, hogy ezt a kedves öcscsét elpusztítsa a világról.

— A bátyám?

— No, hát nem emlékszik ön rá, hogy ez előtt két héttel a zsidópiaczon megtámadta önt két bravó, belékötött s az egyik orozva le akarta önt szurni? Hát azok Trenk Ferencz által voltak felbérelve.

— Ilyen mesékkel nem hagyom magam felingerelni.

— Mesék? No hát mutatok önnek valamit. Itt van nálam, felmutathatom: a birói hiteles fölvétel a haldokló M . . f vallomásairól. Ezekben elmondatik, hogy Trenk Ferencz bérelte fel M . . f hadnagyot, hogy önt tegye el láb alól. Az igért dij ezer arany volt. M . . f ráállt, mert fülig uszott az adósságokban. Előbb orozva akarták önt leszurni, mérgezett hegyü dákossal. Ez csoda módon nem sikerült.

— Mérgezett volt a dákos? A mérget ezek az iratok fogták fel, a mik most a kandallóban égnek.

Digitized by Google

— Valamint a bekövetkezett párbajnál is meg voltak mérgezve a dákosok hegyei. Ha ön csak egy karczolást kapott volna is, most a férgek jóltevője volna.

Trenk Frigyesnek minden tagján végig futott a borzadás.

— És ezt a csodamérget is Trenk Ferencz szolgáltatta a czimboráinak.

— De hát miért tette ezt? Hisz .én voltam a megszabadítója.

— Hát épen azért. Ő már kiszabadítva látta magát, az ön közbenjárása által: nem volt önre szüksége többé. Rábizta önre legjobban féltett titkait s azokat el akarta temetni. Azt mondta M . . F.-nek: «Ez a ficzkó ezen nagy szolgálatok után folyvást az én zsebemben fogja tartani a kezét».

— Lehetetlen! Ilyen ördögi szív képtelenség!

— Még azt is mondá M . . F.-nek: «Én pedig nem adok ennek a kölyöknek egy batkát sem, de még az orrlapitójának az árát kifizetem.

Ez a szó legyőzte Frigyes ellenállását.

Nagyot orditott s eltakarta az arczát a kezeivel.

— Én Istenem. Ennyi gonosz indulat!

Zokogni kezdett.

Most aztán már Löwenwalde úgy játszott vele, mint a macska az egérrel.

— Hát lássa, báró úr, ön eldobott magától ezer aranyat, azért, hogy ezt az embert elimádkozhatatlan balsorsától megmentse. Érti ön, mi az? elimádkozhatatlan! Látott ön már vadkanvadászatot? Alkusznak a kopók a vadkannal, mikor lefülelik? Alkuszik vele a vadász, mikor a késébe futtatja? Talán azért hajszolják, talán azért késelik le, mert csunya képü, gonosz állat, büntetésre érdemes? Dehogy is! Azért, mert szalonnája van! Ez a pandurvezér összezsákmányolt két milliót. Ezen mi meg akarunk osztozni! Nagy emberek, kicsiny emberek: kaliberünk szerint. [illegible]blott jószág, fiskusnak való. Akar ön velünk osztozni?

Digitized by Google

— Hagyjon ön magamra, uram! Émelygek. Hányni fogok!

— Jól van! Nem akar. Ez esetben hát, ha nem akar ön a sinkorán lenni, a ki a vadkant lefüleli, lesz ön a kelevéz a vadász kezében, a melylyel leszurják. Ez a vallomása a haldokló vivómesternek oly nehéz vád Trenk Ferencz ellen, mely őt a vesztőhelyre viszi. És ugyanezt a vallomást önnek másik két ellenfele is megerősíti. Azok már gyógyulófélben vannak a kapott sebeikből. Trenk Ferencz azoknak sem adott semmit fájdalomdijul. Azt vágta nekik oda, hogy nem teljesítették a rájuk bizott feladatot. Azok most dühösek rá, s mindent kivallanak. Ön pedig báró úr, mint vádló fel fog állani a nagybátyjával szemben: mint kiszemelt áldozat, a kit a hadbiró akarja, nem akarja a vádlott ellen fordít.

— Tábornok úr! lihegé Frigyes. Adja ide azt a menlevelet, hadd fussak innen. Elmegyek! Úgy elmegyek Bécsből, hogy még álmomban sem jövök ide vissza.

Löwenwalde mosolygott.

— Jól van, fiatal ember. Magam is így gondoltam. Itt van a császári menlevél, és itt a passzus. Már vizálva is van; a szekér a kolostor előtt áll, mely elviszi önt Krakkóig. Sajnálom, hogy az utiköltséget nem fogadta ön el. Én ide tettem az asztalára.

— Uram! Én nem vagyok vadászeb, a ki az elejtett vad zsigereiből részt kap!

... Trenk Frigyes még abban az órában elhagyta Bécs városát s vissza sem fordítá a fejét, a míg a Szent István tornya látható volt a földhatáron.

XXIII. FEJEZET.

A CSODATEVŐ SZENT.

Trenk Ferenczet csakugyan elitélte a főhaditörvényszék életfogytig tartó fogságra.

Digitized by Google

Miért? Talán a kegyetlenkedéseiért, miket a háboruban védtelen lakosokon elkövetett? Talán a kirabolt templomokért? a legyilkolt tisztekért? Talán a saját felesége megöléseért? Talán az ördög-imádásért? a vallás kicsufolásáért? Talán az orgyilkosságért? Nem! Ezek mind pehely könnyü bünök voltak a bécsi törvényszék aranymérlegén. Elitélték Trenk Ferenczet a sziléziai molnárleánynyal eltöltött pásztoróráért örök fogságra, a kvalifikált ártatlanságnak fizetendő nyolczezer forint birságra s az invalidus alapítványt öregbítő tizenötezer forintnyi váltságdijra.

Appellálni csak a királynőhöz lehetett. Mária Terézia pedig el volt fogulva a gyóntató papja informácziója által, a ki Trenk Ferenczet egy uj pokolschizma prófétájaként mutatta be (talán nem is alaptalanul). A királyné helybenhagyta az itéletet. Csak egy pontot törölt ki belőle: a vagyonelkobzást.

Az éleseszü uralkodónő keresztül látott az egész cselszövényen, szigorubban elitélte a birákat, mint a bünöst.

Pedig ez által azoknak porba esett a pecsenyéjük!

Hiszen nem az ellen a sántalábu, feketeképü emberi szörnyeteg ellen volt intézve az ő egész hajszájuk; hanem annak a felgarmadolt kincsei ellen. S a királyné kegyes jobbja ezt a prédát ütötte ki a kezükből. Trenk Ferenczet elvitték Spielbergbe, várfogságra; de az egész vagyonát birtokában hagyták: rendelkezhetett, intézkedhetett a nagy birtokairól tetszése szerint.

Löwenwaldéknak koppant a szája az elesett zsákmány után.

Ekkor aztán uj methodust kezdtek a prédaszomjasok. A polgári per utján fosztani ki a foglyot.

A mi furfangot csak megenged a magyar és osztrák magánjog (pedig sokat megenged) a világos birtokviszonyok összezavarására, azt mind alkalmazásba vették. Hamis hitelezők, áladományozások, költött inskripcziók, évült kötelezettségek, bolond fogadások, koholt szerző-

Digitized by Google

dések, becsempészett végrendeletek, kodiczillusok, ismeretlen emberek követelései, kezességi jótállások, kegyes legátumok úgy nőttek fel ellene, mint eső után a gomba a harasztból. Rövid időn Trenk Ferencz a harmincznyolcz bünvádi per helyébe kapott hatvanöt polgári proczesszust.

És az mind hamisság volt!

De ez a sokszoros hamisság úgy össze volt szőve, fonva, gubanczolva, hogy nem birt kiszabadulni belőle. Egy szegény bezárt rab, a ki nem járhat a megczáfoló bizonyítványok után. A gonosz hinár felnőtt az ajka széléig. Fuldokolt bele.

Ekkor aztán, mikor érezte, hogy a viz fenekére huzzák, egy ötlete támadt: emberfölötti, ördögökkel atyafias terv.

Egyszerre elkezdett a börtönében pietista lenni: kegyességet negélyezett; a brünni barátokat hivatta magához, azokkal imádkozott, pénzt adott nekik kápolna-építésre.

Mikor aztán híre futamodott, hogy Trenk Ferencz megtért, akkor folyamodott a királynőhöz, hogy engedje meg neki, miszerint végrendeletet tehessen. A királynő beleegyezését adta s Trenk Ferencz a kiküldött hivatalos közegek előtt lediktálta a végrendeletét, melyben Frigyes unokaöcscsét nevezé meg általános örököséül.

A végrendelet aláiratott, megpecsételtetett, az archivumba letétetett.

— No most hagytam az öcsémnek valamit, mondá Trenk Ferencz, a mivel halálom után is és az ő holta napjáig boszanthatom.

De még egyebet is elért vele. Azt, hogy a kapzsi ellenségeinek maga helyett, a ki négy fal közé van szorítva, adott olyan küzdő felet, a ki őket porig tudja majd verni.

Mert Trenk Ferencz elhatározta, hogy meghal.

De nem úgy, a hogy más rendes ember szokott meghalni, a kiről két napig a temetés után beszélnek, akkor elfelejtik. Ő úgy készült meghalni, hogy a ki a nevét meghallja, az vagy a lelke üdvösségeért fakadjon buzgó imára, vagy elkezdjen káromkodni.

Digitized by Google

Egy reggel azt mondá az asztaltársainak: (az is a halálérzetét jelezte, hogy traktált; minden ebédhez meghivta a garnizon tisztjeit.)

— Czimborák. Nekem már lőttek! Az éjjel álmomban megjelent Assisi Szent Ferencz s tudtomra adá, hogy a nevem napján, a mely ő neki is névnapja, pontban tizenkét órakor délben meg fogok halni. Hivassátok nekem ide a brünni gvárdiánt: hadd gyónjak meg neki.

A tisztek nagyot nevettek ezen a beszéden. Trenk Ferencz olyan egészséges volt, mint Sámson. Hanem azért elhívatták hozzá a gvárdiánt.

Trenk Ferencz meggyónt a papnak, aztán együtt ebédelt vele, ugyanazon pohárból itatva a gyóntatóját, a miből maga ivott. És akkor átadott neki kétszázezer forintra szóló utalványokat a titkos bankárjához, melyek jótékony alapítványokra voltak szánva.

Ez már komoly dolog volt.

A másnapi ebédnél azt mondá az asztaltársainak Trenk Ferencz:

— No, már most bizonyos, hogy elmegyek az örök boldogságba. Az éjjel megjelent előttem a gyóntató atyám, jelentve, hogy ő már előre ment a boldogultak világába s ott fog reám várni a mennyország kapujában.

Ezen megint nagyot nevettek a tiszt urak.

Harmadnap azonban hirül hozta a staféta, hogy a brünni gvárdián, a mint átadta Károly herczegnek a levelet a jótékony czélra hagyott adományokkal, egyszerre rosszul lett s mielőtt orvost hivathattak volna, meghalt.

Ekkor aztán kezdtek az emberek borzadozni.

Trenk Ferencz szent ábrázatot meresztett: «most már én következem!» Azzal lenyiratta a haját, a fején kerek pilist borotváltatott, felöltötte a kapuczinus csuhát; elmondta a hiszekegyet, megbánta a büneit s aztán tartott egy nagy prédikácziót, egy óra hosszáig, mindenkit a kegyes életre és a jótékonyság gyakorlására intve. Azzal lefeküdt és csendesen elaludt.

Digitized by Google

Másnap volt Szent Ferencz napja. A déli lakomához mind felgyültek ismét a tiszt urak, a kik között az ünnepelt Trenk a kapuczinus csuhában jelent meg. Azok sokat tréfálkoztak vele, ő pedig komolyan vette a dolgát.

Délfelé leültek az asztalhoz, Trenk Ferencz kivette az óráját, megnézte.

«Dicsértessék az Ur neve! Az én időm eljött».

A tisztek nevettek rajta.

És a midőn a toronyban elkezdtek délre harangozni, a vendégtársak elrémülve látták, hogy Trenk Ferencz arczának a baloldala halálsápadtra válik; a két kezét összekulcsolja, a feje hátrahanyatlik, a szemei kinyilva merednek fölfelé; szólítják: nem felel, meg van halva.

— Mirákulum! Mirákulum! Kiálta minden ember, a ki a jelenetnek tanuja volt s az előzményeit ismeré.

S ezzel a meghalással Trenk Ferencz magát a csodatevő szentek közé emelte.

Ez volt a kicsinált terve.

Jól kiszámította a dolgát. Birtokában volt a rejtélyes aqua toffanának, melynek méreghatását napjára ki tudták számítani; a gyóntatójának és magának olyan adagokban mérte azt ki, hogy egymást kétnapi időközökben követték a másvilágba.

És ezzel elérte azt, hogy az ellenségein boszut állt, azokat megfosztotta fáradsággal szerzett prédájuktól; magát pedig fölemelte a kegy alakjai közé, a kinek a sirjához, mint csodatevő helyhez, búcsujárással tódul a nép közelből, messziről, s a kigyógyult sánták oda támasztják a mankóikat a síremléke párkányához*.

* Memoires de Frederic Baron de Trenk, augmentés d'un triers, pars, M. de *** 1789.

Digitized by Google

Digitized by Google

TRENK FRIGYES

REGÉNY

Digitized by Google

Digitized by Google

I. FEJEZET.

PÁLYÁTLAN CSILLAG.

Mikor Trenk Frigyest a kahlenbergi kolostor ajtaján kibocsátották, azzal a kötött utasítással, hogy huszonnégy óra alatt Bécs városát elhagyja: ott állt a világban, üres szívvel, üres fejjel és üres zsebbel, a mi legrosszabb.

A három spadaszinnal vivott párbajánál a kabátját leveté s oda dobta az inasának, annak a Jankónak, a kit lengyel Borussziából hozott magával. Annak a kabátnak az egyik zsebében volt az erszénye, ötven aranynyal, a másikban a drága két pisztolya. Mikor az ellenfelét keresztül szúrta, annyi ideje sem volt, hogy az inasát fölkeresse a kabátjáért: első dolga volt a futás. És a közben a kardot is eldobta. Egy futó embert, véres karddal a kezében, mindenki siet lefülelni. E szerint kabátja sem volt, meg fegyvere sem volt.

Elgondolkozott a világ állása felől. Filozofiát végzett: nagy hajlama volt a meditációkra.

Ez a Bécs rossz iskola volt rá nézve, de a megelőző iskolái is előkészületi præparandiák voltak hozzá.

Itt az erény a bűn s a bűn az erény. Itt a rablót nem azért büntetik meg, mert rabolt, hanem azért, mert pénzt szerzett; a gyilkost, gyujtogatót nem azért üldözik, hogy ölt és égetett, hanem azért, hogy a hazájának jó szolgálatokat tett, s hogy a jutalmat megtakarítsák. Itt a jótettért hálátlanul, orgyilokkal fizetnek. A biró maga is veszteget s magát még inkább megvesztegetteti s ez a vesz-

Digitized by Google

tegetés megy felfelé, magasba: az ember bele szédül! A bűnnek jó dolga van, az erény szenved.

Vagy ne mondjunk ilyen ostobaságokat: «bűn és erény!» hisz ez a megkülönböztetés már maga idealizmus. Nevezzük idealizmusnak és realizmusnak.

Trenk Frigyesnek módjában volt szépen distinguálni mind a kettőt a saját eddigi tapasztalataiból.

Hogy a királyát rajongón szerette, eszével, karjával védelmezte, az idealizmus volt; azért kapott sebeket, szenvedéseket, rágalmakat.

Hanem hogy a király szép hugát is szerette: az már realizmus volt; megcsalta a becsületes férjet, a csatamezők hős vezérét, botrányt csinált; ezért jutalmat kapott: édes pásztorórákat, pénzt bőséggel és pártfogást.

Hogy a beneschaui varázsló tündér édes ölelése között elfelejté katonai kötelességét, az realizmus volt. Azért jutalmat kapott. Katonai érdemrendet: «pour le mérite». Előléptetést, fejedelmi magasztalást.

Hanem, a midőn ugyanazon tündérnővel egyedül hagyták a király sátorában, hogy azt őrizze és mulattassa reggelig s akkor ő elfutott a szerelemszomjas hölgy elől, lóra kapott, a csatába rohant: hát ez idealizmus volt. Ezért aztán becsukták, megkínozták, megkergették.

Hogy menekülése közben a pajtását is a hátán czepelte, átusztatta a jeges folyón, védelmében embert ölt, táplálta, ápolta: hát ez idealizmus volt. Ezért kapott ütlegeket, éhezett, fázott, rongyoskodott; egyik veszedelemből a másikba esett. Büntetése lett.

Hanem, hogy a jóltevőjének a feleségét elcsábította, annál a régi szerelem emlékeit fölelevenítette: ez már realizmus volt. Ezért megkapta a jutalmát. Anyai szeretet, fejedelemnői kegy újra gavallérrá tette koldus csavargóból.

Folytathatta volna. Előtte volt a kitárt varázsmappa, a megjelölt úttal, a fényes állomásokkal. Degez erszénynyel áttérni a muszka czárnő seregébe, ott fényes állást fog-

Digitized by Google

lalni. Magával szöktetni a csábító szép asszonyt, a ki más úton, de parallel irányban a kedvesével, szerez számára sikert, diadalokat: ez lett volna a realizmus. Ha ezt teszi, azóta ezredes volna Oroszországban, csillagot hordana a mellén — s a holdat még sem a homlokán. Az a férjé. Ez volna a realizmus.

E helyett ott hagyta a szép asszonyt az öreg férjének hűségesen, visszatért a sebesülten elhagyott barátjához, azzal megosztotta az erszénye felét: hát ez idealizmus volt. Ennek az lett a büntetése, hogy most itt áll az ég alatt, kabát nélkül, fegyver nélkül, egy garas nélkül.

Ez volt a præparandia!

Hát aztán a bécsi nagy univerzitás! Itt tanulhatta azután ki alaposan, hogy mi a külömbség a realizmus és az idealizmus között.

Azok a birák, a kik törvényt tartanak egy vádlott fölött, azért hogy annak a vagyonán megosztozzanak; azok a főurak, a kik bérbe adják a metreszeiket a törvényszéknek hamis tanukul; az a vádlott maga, a ki a birákat megvesztegeti, a védelmezője ellen orgyilkosokat fogad: az mind a valóságos realizmus tipikus alakja.

Hanem az a hóbortos szeleverdi, a ki az igazságot ki akarja deríteni, a nagybátyjának segítségére siet s ezzel magát ezer bajba keveri: ez az idealizmus kóbor lovagja. Ezt háromszor becsukják, négyszer meg akarják gyilkolni, s utoljára egy ingben dobják ki a város kapuján. Ez az idealizmus jutalma!

Hányszor volt alkalma a realizmus útjára megtérni!

Szép asszonyok, víg czimborák csalogatták a gyönyörűségek útjára. Magas urak, hatalmas emberek kínálták fényes katonai ranggal, a dicsőség útja is nyitva volt előtte. Okos emberek, törvénytudósok felfedezték előtte Trenk Ferencz apjának a végrendeletét, melyben az öreg magyar mágnás elzüllött, elátkozott fiát kitagadja minden vagyonából s összes magyarországi birtokaira nézve az unokaöcscsét, Trenk Frigyest teszi általános örökösévé. Ime itt

Digitized by Google

van a gazdagság a kezében, törvényes alakban felkínálva. Nem kell érte senkit megcsalni, senkinek hízelkedni. Elég a magyar indigenátusért folyamodni s azzal a pergamennel együtt megkapja a nagybátyja várait, uradalmait, a miket Ferencz atyja végrendelete ellenére bitorol. Ez lett volna a realizmus.

A helyett Frigyes ennek a kitagadott nagybátyjának fogta pártját, annak a peres irataival zárkozott be egy szűk szobába, irt, dolgozott, kutatott: utazott az ország egyik szélétől a másikig, elköltötte annak az igazságára a saját vagyonát, elrontotta a saját hivatását. Ez volt az idealizmus. Ezért is megkapta a büntetését. A saját bátyja, védencze bérlett ellene orgyilkosokat s kiűzte a világba. Még megköszönhette, hogy nem a «világból»!

Rossz gondolatoktól üldözve bandukolt előre. Egy útfordulónál nyilást engedett a sűrű erdő, mely a hegyet fedi s ott látta maga előtt a nyugvó óriást: Bécs várost, zegzúgos veres bástyáival, közepéből kimagasló felséges tornyával. Visszaborzadt tőle. Neki ettől a jeltől, a mint meglátta a földhatáron, el kellett volna futni.

S most még egyszer bele menjen? Végig koldulni a kegyelmes patronusokat, s a kegyetlen jó barátokat? — Inkább hajót vontatni kötéllel napszámba!

A szép fasorok között kőpadok voltak. Ott látott magában üldögélni egy öreg urat, zöldbe csavarodó szőke parókában. Megszólította.

— Ugyan, édes úr, nem tudná ön nekem megmondani, merre találok én egy olyan útat, mely a Kahlenbergről a Spinnerin am Kreuzhoz vezet, a nélkül, hogy Bécsen keresztül kellene vándorolnom?

— Fiatal ember, mondá neki az öreg úr, üljön le ide mellém. No csak üljön le. Mert lássa, ön egészen tévúton jár. S én önnek a tévedését helyre akarom igazítani. On még fiatal: megjavulhat. A germán fajnak a sajátsága az, hogy fiatal korában hajlítható, vén korában merev. Tehát tanulja ön meg, hogy helytelenül ejti ön e hegynek a ne-

Digitized by Google

vét Kahlenbergnek, épen úgy, mint az egész bécsi nép helytelenül ejti, mert az nem kopasz hegy: ellenben erdőkkel fedett. A régi okiratokban ezt úgy nevezik, hogy «Kallenberg». A «Kallen» régi germán szó; így nevezték az ős teutonok az ugatást; s mivel hogy itt volt a főherczegeknek s még mai nap is itt van a kutyásháza, tehát azoknak a «Kallen»-je, ugatása szerint neveztetett ez a hegy Kallenbergnek...

— Szent Isten! riadt fel Frigyes, hová jutottam? S azzal kettőt ugorva egy helyett, iparkodott a tudós filologus körme közül kiszabadulni. Csak akkor mert hátranézni, a mikor már nem láthatta.

De egy hasznát mégis vette a filologiko-archeologikus dissertátiónak. Azt, hogy a kutyaugatásra figyelmes lett. Az úttól kissé befelé esett egy sárgára festett ház, az volt a főherczeg kutyaistállója.

Itten megállt, azon gondolkozva, hogy bezörgessen-e? A kutyapeczérek emberséges emberek szoktak lenni.

De alig állt meg a ház előtt, a mint annak hirtelen kinyilt az ajtaja, s onnan egyszerre a nyakába esett — a jó bolond Jankó inas!

Ott volt az egyik kezében a felső kabát, a másikban a kard.

Sírt is, kaczagott is a bolond fiu, úgy ölelte, csókolta a gazdáját, majd megette.

No hát van mégis egy hű ember a világon!

— Csakhogy előkerültél gazdácskám! (a mazur mindenkit tegez). Futottam én utánad, a mikor a sánczból elszaladtál, de nem tudtalak utolérni; a klastromba meg nem eresztettek. Azóta folyvást itt leslek a kutyásházban, éjjel-nappal. Ide beszegődtem kutyaetetőnek, hogy rád várhassak.

Ez alatt feladta rá a kabátját, felkötötte a kardját.

— Aztán itt van a zsebemben az erszényed. Ötven arany van benne. Egy sem hiányzik. Dehogy nyultam volna hozzá! A pisztolyaid is itt vannak.

Digitized by Google

No hát van még egy becsületes ember is a világon!

— Ugy-e, nem megyünk többet vissza Bécsbe? Nem abba a tömlöczvárosba: a Flaschenträgerek közé. Úgy elmegyünk, hogy hátra sem nézünk, a míg a Szent-István tornya látszik.

— Szivemből beszélsz, szolgám. De hát merre? hová?

— Merre? Hová? Hát hogy kérdezheted. A honnan idejöttünk. Vissza a drága jó mamához, Danczkába, aztán meg Elbingbe, ahhoz a nyájas, jó indulatú szép menyecskéhez, a ki téged úgy szeretett, mintha édes testvére volnál. Sehol sem volt nekünk olyan jó dolgunk.

Ezzel most már útba volt igazítva Frigyes.

A bűbájos Miranda képe egyszerre, mint egy vezérnemtő lobbant fel előtte. A szenvedélyes hölgy, a ki mindent ád és mindent kiván.

Hiszen most már nem is volt semmi oka rá, hogy ezt a lángra lobbanó szenvedélyt gyanuval, gyűlölettel hűtögesse. Akár ő volt az a rejtélyes női tanu, a ki Frigyes király hírét rontotta, Trenk bátya becsületét eláztatta, akár nem ő volt: mi köze már ő neki Frigyes királyhoz és Trenk bátyjához?

Lengyel Borussiában találkozhatik az anyjával és testvéreivel és — Mirandával. Ezt jól mondá Jankó inas.

Tehát van még egy okos ember is a világon.

Jankó azonban még nem adta át az urának az erszényt az ötven aranynyal.

— Tudod uracskám; ha én ezt az ötven aranyat most mind neked adom, akkor ebből holnapután semmi sem marad, s mi mehetünk patrizálni: te hegedülsz, én furulyálok. Hanem azt teszszük, hogy kétfelé osztjuk. Huszonöt aranyat elsülyesztesz a zsebedbe, s azzal ficsurkodol, míg benne tart; a másik huszonötből pedig én ellátom az utazásunkat egész hazáig, kocsiról, lovakról gondoskodom, szállást, étkezést fizetek: neked semmire sem lesz gondod; a mit megtakarítok, az út végén kezedbe adom.

— Nagyon jó lesz, édes szolgám Jankó. Monda Frigyes,

Digitized by Google

s szépen kétfelé osztotta a pénzét, felét átadta a buta Jankónak s azzal egészen meg volt nyugtatva a jövendője iránt.

Mert kell ahhoz bizonyos neme az áldott ostobaságnak, hogy az ember a pénzzel bánni tudjon.

No most aztán szépen bele volt igazítva megint az életszekere a realizmus vágányába: gondtalan napok, könnyelmű élet, szép asszony mosolygó arcza; semmi magas czél! Ez a szép élet.

Csak az az egy baj a realizmusban, hogy annak az életben van egy alkatrésze, a mi a költészetben romboló hatást gyakorol: ez a véletlen.

Hátha a realistikus hőst, mikor épen útban van egy realistikus hőstettet elkövetni, egy még realistikusabb ficzkó véletlenül főbe kollintja, mi lesz akkor a regényből? Pedig az életben ez így szokott lenni.

Egy ideig a véletlen szolgailag kezére játszott az ifju kalandornak.

Nürnbergbe megérkezve, ott találta az orosz hadsereg főhadiszállását, melyet Erzsébet czárnő Németországba — a békét helyreállítani — küldött. A parancsnok Liewen tábornok volt, Trenk Frigyesnek anyai részről közel rokona. Elébb egy jó pajtásával akadt össze, Butskow őrnagygyal, a kit bécsi orosz rezidens korából ismert. Ez bemutatta őt a tábornoknak. Liewen teljes rokoni szeretettel fogadta az ifjut: felszólítá, hogy lépjen orosz szolgálatba, a mihez annak különben is nagy kedve volt s azonnal kinevezte századosnak a tobolszki dragonyos ezredhez.

Volt tehát már rangja és egyenruhája. Az utóbbi ugyan nagyon megapasztá a Jankó erszényét, ámbár az orosz tisztek e tekintetben nem voltak olyan fényűzők, mint a burkusok. Kék kabátot viseltek rézgombokkal és szarvasbőr nadrágot.

Hanem hát még ez nem elég arra, hogy az ember egy szép asszonyt elszöktessen. Frigyesnek mindössze huszon-

Digitized by Google

két arany ágaskodott a zsebében. A hópénze volt negyven rubel; de azt csak utólag fizették.

Hadakozásra nem került a dolog, egy kardcsapást sem mértek. A hadviselő felek megkötötték a békét s az orosz hadcsapatok visszasétáltak.

A morvaországi Prosznitzban téli szállást tartott az orosz fővezér, a hol Erzsébet czárnő trónralépésének évfordulóját nagy fénynyel megünnepelték. Liewen tábornok fényes bált adott a czárnő tiszteletére.

A táncz után következett a játék. A tábori főorvos fáró bankot adott a tiszt urak kedvéért.

Csaknem hihetetlen, de mégis igaz, hogy Trenk Frigyes ekkor látott először életében szerencsejátékot. Frigyes király tisztjeinek szigorúan meg volt tiltva a hazardjáték; a legkisebb áthágást várfogság, degradátió követte; Bécsben pedig ugyan nem volt alkalma rá. A börtönben csak társasjátékokat míveltek.

Itt most egyszerre garmadával látta maga előtt az aranyat. Az aranynak van a legnagyobb mágnes-ereje. Az asztalon csillogó arany képes odahúzni egy embert magához, a zsebében levő aranynál fogva.

Frigyes egyszer csak azon vette észre magát, hogy ő is ott ül a kártyázók között. Azt hitte, mint minden neofita kártyás, hogy Fortuna istenasszony örül, hogy szerencséje lehet egy új imádót tisztelhetni társaságában s siet szolgálatára lenni.

Rövid fél óra alatt elvesztette az utolsó aranyát is.

Vörösre pirulva a szégyentől és boszuságtól, kelt föl a kártyaasztaltól s hazatámolygott a szállására.

Az üres zseb teli van lelkiismeretfurdalással.

Még meg volt a két drága pisztolya. Azokért kinált már neki Vojcsikow tábornok húsz aranyat.

Arra gondolt, hogy most rögtön eladja a pisztolyait s aztán azoknak az árával visszamegy a bálba s erőszakolja a szerencsét.

Ezen a szent napon azonban az volt a jó orosz szokás,

Digitized by Google

hogy minden ember, a kinek lőfegyvere volt, üdvlövéseket durrogatott az ablakából ki az utczára. Frigyest is magával ragadta ez a lövöldözési szenvedély. S ha már meg kellett válnia a szép pisztolyaitól, hát legalább a puskaporát el akarta lövöldözni a czárnő tiszteletére s elkezdett az ablakából durrogatni ki az utczára; a Jankó töltötte a pisztolyokat. Egyszer aztán az egyik pisztolynak a csöve szétszakadt a kezében s egy szilánkja a Jankónak a pofájába furódott, a másik a saját tenyerét sebzé meg.

A Jankó káromkodott; de még jobban Frigyes. Oda a húsz arany! Kevésbe mult, hogy azt a másik töltött pisztolyt a saját homloka ellen nem fordítá.

De mégis okosabb bolondot gondolt ki.

— Mennyi pénz maradt még a zsebedben? kérdé a jajgató inastól.

— Három arany.

— Ide vele!

Elvette tőle az utolsó három aranyat s azonmódon, vértől csepegő tenyérrel, visszarohant a bálba — kártyázni.

S úgy látszik, hogy a véres kézben van valami babona.

Nem vesztett már. — Rövid perczek alatt visszanyerte a húsz aranyat. Azt azután, mint bölcs, takarékos gazdaeldugta a zsebébe: a fölösleggel tovább játszott. Egy óra mulva felrobbantotta a doktor bankját: az arany garmada ő eléje halmozódott. Akkor másik bankadó jött: azzal is tusára kelt. Azt is levetkőztette tisztára. Reggel felé az egész társaság pénzét mind összeseperte. Mikor a játékot abbahagyták, hatszáz arany hevert előtte.

Ez volt Frigyesnek az első és utolsó szerencsejátéka életében!

Hatszáz arany már pénz! Azzal már lehet kalandra kiindulni.

Trenk Frigyes e hatszáz aranyas játéksikere után egy igazán megható dissertatiót irt a játékszenvedély ellen, melyben inti az ifju nemzedéket, hogy őrizze meg magát

Digitized by Google

e romboló démon incselkedései ellen. Igaz ugyan, hogy valami harmincz évvel később irta ezt a kegyes értekezést a megtörtént esemény után; de a mi annak ethikai értékéből semmit sem von le.

Akkor hevenyébe nem igen jutottak eszébe ezek az erkölcsnemesítő contemplatiók.

Ellenben (német frázist használva) szertelenül magasra duzzadt a kakastaréja vakmerő vállalkozásokra.

A mint az idő kinyilt, az orosz hadsereg hazájába térésre készült. Száznegyven maródi volt közöttük, a kik nem tudtak a maguk lábán masirozni.

Trenk Frigyes azt a gratiát kérte ki a nagybátyjától, a fővezértől, hogy bizza ezeknek a Lázároknak a haza szállitását ő reá; ő különösen szereti az ispitályosokat ápolni.

No, majd meglátjuk ennek a szamaritánusságnak a minőségét!

Megkapta a kommissziót.

Akkor aztán Krakkótól kezdve a Visztulán vitte magával hajókon a beteg orosz katonákat Danckáig. Annak a kikötőjéből azokat Rigába kellett szállítani a tengeren át.

Danczkában pedig akkoriban épen nem volt orosz hajó. E szerint várni kellett, a míg a sors intézkedése egyet oda hoz.

Ebbe egy kis idő beletelt; s ennek a haladéka alatt Trenk Frigyes ráért — volna Elbingben kellemetes meglepetést okozni megjelenésével a szép Mirandának.

El is indult lóháton, a Jankó inasával — a kommandót átruházva Platen hadnagyra — az ermelandi püspökmegyébe, a hol egy faluban megállapitá a légyott szinhelyét.

Ő ugyan Liewen tábornok előtt azzal indokolta ezt a félreugrást, hogy az édes anyjával, a hugával és az öcscsével akar találkozni, a kik mind ezen a tájékon laknak. Az előzményeket tekintve azonban, több mint bizonyos, hogy Miranda circei alakja volt az, a mi őt ide csalogatta.

Digitized by Google

Ekkor vágott közbe aztán az a még realistikusabb véletlen, a mit fentebb jeleztünk.

Mikor már Frigyes a Jankóval együtt szépen megérkezék abba a faluba, a hol Mirandával kellett találkoznia, a fátum arra vette, hogy a szállását elhagyva, áttekintsen a szemközt fekvő korcsmába, a hol parasztlegények tánczoltak nagy trombitaszó mellett.

Abban a faluban pedig az történt, hogy épen a megelőző napokban jártak ott porosz verbunkosok s azok egy jómódu mazurnak a fiát ravaszul leitatták s aztán részeg fővel elvitték magukkal burkus rekrutának. E miatt a polyák fiatalság fel volt dühödve az idegen katonák ellen. Mikor Frigyes belépett a kocsma-udvarra, azt hitték (a szarvasbőr nadrágjáról), hogy ez az a burkus toborzó tiszt s nosza neki estek fütykösökkel, a nélkül, hogy szót váltanának vele.

Trenk Frigyes kettőt nyakon kapott közülök s ezeknek a fejét odaverte a falhoz; de a többi ütötte, a hol érte.

A Jankó inas ijedtében bebujt a sütőkemenczébe. A két pisztoly is a táskájában volt.

Jó szerencsére maga a korcsmáros, meg egy vadászlegény segélyére rohant Trenknek: ő is egy dorongot kapva a kezébe, egyesült erővel szétverték a garázda ficzkókat s urai maradtak a csatatérnek. Azonban Trenk Frigyes úgy össze-vissza volt agyabugyálva (az orrát is betörték), hogy alig maradt rajta emberi ábrázat.

Vérben fagyban hagyva, nehogy a többi parasztok agyonverjék, hirtelen felkapott a lovára. S a kályhából előkerült Jankó inas támogatása mellett, valahogy megmenekült ebből a kelletlen mulatságból s nagy nehezen eljutott egy olyan helységbe, a hol kirurgust talált, a ki a sebeit bekötözze. Ezt a tréfát azonban nyolcz napig megfeküdte: a nyaka, a karja össze volt zúzva. Gyökeresen ki volt gyógyítva a szerelmes kalandvágyból.

Ilyenek ám a véletlenek, a mik a realisztikus regényeket tönkre silányítják.

Digitized by Google

Azt mondja Frigyes úrfi, hogy ezen baleset miatt nem találkozhatott a találkozóra sietö édes anyjával. Az meg útközben felfordult a hintajával s karját törte. A hugának meg az anyját kellett ápolni. Ezért nem találkozhatott velük össze soha többé.

Hogy Miranda asszonynak mije tört el? Azt nem jegyezte fel a naplójába.

II. FEJEZET.

IGAZI OROSZOSAN.

A nesszeli parasztlegények fütykösei alaposan elrontották az idyllt: Frigyesnek, a mint sebeiből kiépült, sietnie kellett Danczkába, a betegszállítmányához. Orosz hajó még mindig nem vetődött a kikötőbe.

Danczka határváros a Visztula torkolatánál lengyel részről, a mint a város kapuján kilép az ember, már az út tulsó oldalán a fehér-fekete határczölöpöt látja, a porosz egyfejű fekete sassal; az útfélen fekvő korcsma már Burkusországban van.

Trenk Frigyes annyira elbizta magát a muszka egyenruhájában, hogy mindenféle válogatott henczegést mert elkövetni. Az orosz rezidens által adott bálban elvitte mazurkatánczba a porosz rezidens feleségét s a férj szeme láttára körömszakadtig udvarolt neki.

Az orosz rezidens volt Scheerer úr, a porosz pedig Reimer úr: mind a kettő a saját országának a képviselője lengyel földön.

Ez még nem volt elég a pajkoskodásból; de még a porosz rezidens mellé sorolt katonai attaché-val is barátságot kötött, holott jól sejthette, hogy az is udvarol a szép rezidensnének. Hisz azért attaché.

Ennek az úrnak a nevét csak egy N. betűvel találjuk jelezve.

Digitized by Google

Derék legény volt; egyike azoknak a katonáknak, a kiket olyan helyre küldenek, a hol nem lehet ellenségbe botlani.

Hogy mit tudott barátkozni ezzel a pipogya emberrel Trenk Frigyes? azt nehéz kitalálni. Tetszett neki, hogy van egy bolondja, a kit leitathat, a kinek az élményeivel eldicsekedhetik, a kinek pénzt kölcsönözhet.

A legveszedelmesebb játékot űzte!

Jó szerencséje volt, hogy az ő nagy zsenialitását ellensulyozta az inasának az ostobasága.

Jankó inas, a gazdája példája után, N. kapitány szolgájával kötött czimboraságot. — S az inasok között még létezik igaz barátság. Soha sem hallotta még a világ, hogy két inas párbajt vívott volna.

Egy este, mikor az urának a csizmáit lehúzta, azt mondta a Jankó:

— Kapitánykám! Ugyan vigyázz ám ezekre a szép bagaria csizmáidra, hogy be ne sározd burkus földdel. Tudod-e, hogy a te kedves czimborád, N. kapitány, téged el akar fogatni s lánczraverve elvinni Frigyes királyhoz? Most beszélte nekem az inasa.

Trenk Frigyes meghökkent erre a szóra.

— Végy ki négy aranyat a zsebemből, vidd el annak az inasnak, mulassatok egyet. Aztán igérd meg neki, hogy ha a gazdája elcsapja (az éhenkórász), én magamhoz fogadom s gondoskodom a sorsáról.

A Jankó úgy tett: elvitte magával a korcsmába a pajtását, vígan mulattak; reggelre kivette belőle az egész kabalát.

A terv a porosz rezidens tudtával kovácsoltatott:

Trenk Frigyes a porosz kapitánynyal naponkint szokott sétalovaglást tenni Danczka elővárosába, melynek «Langfuhr» a neve. Gyönyörű egy utcza, két oldalt százados terebély hársfákkal szegélyezve, melyeken túl kőpartú árok fut végig a házak előtt, azon pedig kőhidak vezetnek a házak kapuihoz; az épületek erkélyformán nyulnak ki az

Digitized by Google

emeleteikkel az utczára, s ezeknek az ablakaiból csinos nőarczok mosolyognak alá. Kellemes sétány.

Ha két lovas tiszt végig sétál ezen a hársfás úton, lehetetlen, hogy szép asszonyokról ne beszéljen egymással.

Csakhogy azokat nagyon őrzik!

A legközelebbi séta alkalmával azt fogja mondani (a terv szerint) a porosz kapitány Frigyesnek: «Tudok én egy szép menyecskét, a kit nem őriznek lakat alatt. A szép korcsmárosné Darinka. Az asszony szép, a férje okos. Itt van a korcsmája a kapun kívül, mindjárt az út mellett.»

Trenk Frigyes kapni fog rajta. Hevesvérű a legény! Bomlik a szép asszonyokért. Nem lesz nehéz rávenni, hogy leszálljon a lováról a kapu előtt, s aztán a barátjával karöltve átsétáljon a határ-úton a vendéglőig. Ott pedig már lesbe van állítva nyolcz burkus káplár, a verbunkos osztályból. Azok a vendéglőbe belépő Trenk Frigyest egyszerre megrohanják, megkötözik, a száját betömik, aztán bedobják egy zárt hintóba s lovas katonák fedezete alatt elvágtatnak vele. Az inasát is lefülelik, hogy lármát ne csaphasson a városban.

Hát ha Trenk Frigyes csak az édes eszétől kért volna tanácsot, az azt mondta volna neki: «Kelepczét készítettek a számodra? Ergo: ne menj bele». — S ezzel vége lett volna a tréfának. De Frigyest gyakran elragadta a szenvedély hippogrifja.

«No megállj, bruder!»

A mint másnap odajött hozzá N. kapitány, a délutáni sétát proponálni a Langfuhron végig, azt mondta, hogy vállalkozik rá, de csak holnap: ma inspekcziója van. — Aztán rögtön felment az orosz rezidenshez, s elmondta neki az egész cselszövényt, közölve vele a saját tervét, mely szerint ő viszont ma éjjel hat katonát a saját orosz csapatjából el fog rejteni az út melletti vendéglő közelében levő rozsföld mögé, s azok abban a pillanatban, a mikor őt a burkusok el akarják fogni, egy pisztolylövés jel-

Digitized by Google

adására előrohannak fegyveresen, s akkor ő fogja el a burkusokat.

A derék Scheerer úr mind a két tenyerével befogta a füleit.

— Nekem ne mondj ilyen bolondokat! Tedd, a mit akarsz; de én nem tudok felőle semmit.

Trenk Frigyesnek már eddig is elég sok volt a rovásón. De ő azt soha életében nem akarta észrevenni, hogy vétett valamit. Tökéletes macska volt, a ki megeszi a kanári madarat s aztán bámul rajta, hogy már most miért üldözik őtet? hisz a kanári madár jó volt.

Először a tilos szerelmeskedésével meggyalázza a király családját, azután a Mirandávali kalandjával nevetséges hírbe hozza magát a királyt. Majd meg kitör a börtönéből s csuffá teszi az egész katonai apparatust, fügét mutat a zsarnoki hatalomnak. Ez még mind hagyján, de azt a «jó szolgálatot» nem bocsáthatta meg neki a király, hogy ő irányában a nagylelkűt játszotta, hogy Bécsbe ment tisztára mosni a királyt. Az ilyen védelemért szoktak legjobban megharagudni azok, a kik olyan magasan érzik magukat, hogy hozzájuk a rágalom föl nem ér.

Most még ezzel a keresett kalanddal is meg kellett tetéznie a terhei lajstromát. Abban a muszka egyenruhában kell valami babonának lenni! Hogy a ki azt felvette, a lelkületet is suggerálta vele.

A porosz rezidens, Reimer úr, már korán reggel kikocsikázott az útféli vendéglőhöz. Frigyes a kémei által azt is megtudta.

N. kapitány hat órakor odajött hozzá lóháton s aztán ketten együtt kilovagoltak a Langfuhrra, lovászaik kíséretében.

No ez az N. kapitány is együgyű fráter lehetett! Hogy nem szúrt nála szemet az a nagy készület, a mivel Trenk Frigyes a kalandnak neki indult. Két pisztoly az övébe dugva, görbe kard az oldalán! Így nem szoktak szép asszony látogatására felkészülni. Mirevalók a városon végig lovagláshoz a pisztolyok!

Digitized by Google

A sétány végén felszólítá a burkus kapitány Frigyest, hogy szálljanak le a lovaikról, vezettessék azokat a lovászaikkal maguk után s aztán sétáljanak a vendéglőig gyalog.

A két jó barát ballagott karöltve a vendéglő felé.

Az emeleti ablakban könyökölt a rezidens, Reimer úr, pipázva.

— Jó reggelt, kapitány úr! Jó reggelt! Tessék csak feljönni. Itt vár a jó früstök! Itt van a szép asszony.

Erre Trenk Frigyes mérgesen felelt neki vissza:

— No ha az úr már elfoglalta a szép korcsmárosnénál az én helyemet, akkor én megyek vissza az úrnak a feleségéhez s elfoglalom önnek a helyét.

S megfordult, hogy a lovához visszasiessen.

A porosz czimbora azonban most már belekapaszkodott a karjába s erővel be akarta húzni-vonni a csárda kapuján.

Frigyes azután adott neki egy olyan pofont, hogy felbukott tőle.

Erre rögtön előrohantak a lesben álló porosz verbunkosok, kurta kardjaikat kirántva s megtámadták Trenket.

A jeladó pisztolylövésre azonban hirtelen felugráltak a rozsvetésből a muszka katonák, puskával kezükben, s csunya nagy káromkodással vetették magukat a burkusokra, a kiknél nem volt semmi lőfegyver. Futottak is a jámborok, a merre tág volt a világ. De négyet elfogtak közülök az oroszok.

Trenk Frigyes azokat menten lehúzatta az útszéli garádra, s ötven botot veretett rájuk. Egy zászlótartónak megkegyelmezett, a ki megnevezte magát s elmondta, hogy iskolatársa volt Trenk öcscsének.

N. kapitány, a kaland gonosz fordulatát látva, futott vissza a lovához; de Frigyes utána szaladt, utolérte, lehúzta a nyeregből.

— No, te áruló, most húzz kardot és vívj meg velem, ha ember vagy.

Digitized by Google

De hát az nem volt arra való ember. Hiszen ha jó katona lett volna, nem küldte volna Frigyes király Danczigba. Reszketve húzta ki a kardját s kétszer ki hagyta ütni a kezéből. Harmadszor aztán Trenk Frigyes kikapta a muszka káplár kezéből a pálczát, azzal verte végig az ellenfelét, a ki sírva, kezeit kulcsolva rimánkodott neki, hogy őtet ne bántsa; hiszen nem ő a hibás, hanem a rezidens úr: az csinálta ezt a komplotot.

— No hát, ficzkó, mondd el otthon, hogyan szokott Trenk Frigyes az utonállókkal elbánni!

Azzal sietett vissza a vendéglőhöz, a bottal a kezében.

Ezt az egész tragédiát onnan az ablakból nézte a rezidens.

— No, most a mi scénánk következik, méltóságos uram! kiálta Trenk a pálczát suhogtatva.

De biz ennek a jelenetnek nem állt helyt a rezidens úr, hanem a korcsma hátulsó ajtaján kiszaladt, belevágta magát a készen álló bricskájába s elvágtatott a maga hazájába. Trenk Frigyes csak a czopfját kaphatta meg; de az a markában maradt. Paróka volt az.

S aztán még Frigyes azt a tréfát is megtette, hogy az elrabolt parókát haza vitte a rezidens feleségéhez, férjének üdvözletével, a ki e becses emléket küldi ő általa.

Valami hallatlan botrány volt ez!

A danczkai polgármester meghagyta a cenzoroknak, hogy a német és lengyel hirlapokból minden ide vonatkozó hírt irgalom nélkül kitörüljenek.

De azért Frigyes királynak mégis tudomására esett az egész inzultus. A hazamenekült rezidens, mint szemtanú, elbeszélt mindent. Frigyes király haragját ez az eset az engesztelhetlen kegyetlenségig fokozta. S ez szolgál alapjául Trenk Frigyes életéből a legviszontagságosabb évtizednek. Azokért a botütésekért rettenetes lett a boszúállás.

A porosz miniszter, Holz úr, nem is késett a danczkai eset miatt panaszt emelni az orosz kanczellár Bestuseff

Digitized by Google

gróf előtt, s elégtételt követelni; az orosz udvari körökben azonban olyan igazi oroszosnak találták Trenk Frigyes elbánását, hogy nemcsak semmi fegyelmi eljárást nem indítottak meg ellene, hanem még nagy érdeklődéssel várták a híressé lett kalandor megérkezését, a ki az orosz katonai pályát ilyen sokat igérő vitéz tettel nyitotta meg.

Annyi bizonyos, hogy ezzel egyszerre felszállt a csillaga.

Ha szándékosan tette volna, okosságnak kellene nevezni a közberontását.

III. FEJEZET.

MÉG AZ OROSZNÁL IS OROSZABB.

— De már most, édes kapitányom, hordjanak el a szelek innen Danczkából! szólt Frigyesnek e kaland után a jámbor Scheerer úr, az orosz rezidens. Itt a gályád a kikötőben, pakold fel a maródiaidat, aztán eredj Isten hírével a tengerre. A te szerencséd lesz, ha bele nem fulsz.

Frigyes még egy bucsulakomát adott a danckai czimboráinak, a hol jól ettek, ittak, a mi mind nem szükséges előkészület a tengeri utazáshoz.

A nagy dáridó következései nem is maradtak el; a mint a Visztula-torkolatból a sík tengerre kieveztek s ott a vitorlákat kifeszíték, erős nyugati szél kezdett fujni, a tenger felduzzadt, a hajót egyik oldalról a másikra dobálta. Trenk Frigyes is tapasztalá, a miről már híres nagy hősök tanuskodnak, hogy a tengeren megszünik minden vitézi indulat.

Trenknek most már két inasa volt: a Jankó mellé most még a Brankót is elhozta, N. kapitány hátrahagyott inasát, a ki iránt hálára volt lekötelezve a felfedett cselszövényért. Ez a két fiu szerencséjére tengerálló volt: nem kapták meg a hajón a nehéz nyavalyát. Nem úgy a gaz-

Digitized by Google

dájuk, a kit azonnal elővett a tengeri betegség, a mint a hajót lóbálni kezdték a hullámok.

Éjfél felé azonban, mikor legkeservesebben nyavalygott a függő ágyában, odajött hozzá a Jankó s ijedt képpel mondá:

— Uram! Nagy baj van!

— Tudom, fajankó! ha nem jelented is. Elsülyedünk.

— Az még kismiska, hogy elsülyedünk. Nagyobb baj van.

— Neked kismiska, mert te nem fulladsz a vízbe, akasztófa kandidátusa. Hát mi az a nagyobb baj?

— Az, hogy a kormányos a pillaui kikötő felé irányozza a hajót, oda akar a szélvész elől bemenekülni.

— A pillaui kikötőbe! riadt fel Frigyes s úgy elfelejtette egyszerre a tengeri betegséget, hogy kiugrott a hamakból. A nagy rémület heroikus kurát vitt rajta véghez. Akkor oda vagyunk falustól! Pillau porosz kikötő: ott engem minden tiszt ismer. Ha odamegyünk, nyakon fognak s majd lesz nekem a langfuhri dinomdánomért.

Azzal hirtelen felöltözött, övébe dugta a pisztolyait, az inasait is fölfegyverzé s rohant föl a fedélzetre.

— Hova igyekszünk? kérdezé a hajós patróntól.

— A pillaui kikötőbe.

— Megtiltom önnek, hogy az egyenes irányból eltérjen.

— Én nem térek el; de a szél visz oda.

Erre nem vesztegetett több szót, hanem felrohant a kormánypadra.

— Fordítod mindjárt a hajót a szél ellenében? kiálta a kormányosra.

— Nem bolondultam meg. Ki parancsol nekem?

— Ez a pisztolyszáj ni!

S azzal a kormányos homlokának szegzé a pisztolyt.

Annak válogatása volt a bizonyos halál, meg a lehetséges halál között.

Azzal a két inas is belekapaszkodott a timon-rudba s a kormányost erőnek erejével kényszeríték a hajó irányát megváltoztatni s a magas tengerre visszavezetni.

Digitized by Google

A százötven maródi katona a hajó mélyében khorust üvöltött a kínok s a kétségbeesés gyötrelmei között; de százötven beteg embernek összevéve sincs annyi bátorsága, hogy egyetlen vakmerő emberrel szembeszálljon.

A hajót az egekig dobálta a hullám.

Jó szerencse, hogy csak egy futó zivatar volt. Hajnal előtt felszakadtak a felhők, kiderült az ég, a tenger lassankint lecsendesedett; a vitorlákat ismét fel lehetett feszíteni s azután kedvező széllel haladt a hajó Rigáig s szerencsésen befutott a kikötőbe.

Trenk Frigyes a rábizott százötven ispitályost partra szállítá s beszámolt velük a rigai kormányzónak, De Lacy tábornagynak.

Azonban a hajós patron is ott jött a sarkában, előadva a keserves panaszát a mult éjszakai hatalmaskodásért.

A tábornagy kérdőre fogta Trenket, hogy merte koczkáztatni százötven ember életét ily vakmerő módon.

— Uram! felelt Frigyes. Nekem parancsom volt Lieven tábornoktól, hogy én százötven katonát hajóháton Rigába hozzak. Úgy tanultam, hogy az orosz katonáknak nem szabad az utakban és módokban válogatni, hanem menni kell egyenes irányban, a hová küldik. A katonákat elhoztam: itt vannak épkézláb. A magam élete csak olyan veszélyben forgott, mint az övék. Azt hiszem, hogy ez egészen oroszosan volt végrehajtva.

— Még valamivel oroszosabban is a kelleténél, mondá de Lacy (francziául). Aztán a hajós patronra mordult: «Elmehet kend! Nincs semmi keresete».

Hanem aztán négy szem között előfogta a kormányzó Trenket, hogy már most, mint fiu az apjának, mondja meg igazán, hogy mi indította erre a heroizmusra.

Trenk Frigyes aztán megmagyarázta neki a dolgát.

«Jobban félek a poroszok börtönétől, mint a tenger fenekétől!»

Digitized by Google

De Lacy igazat adott neki, s kedvező értesítéssel bocsátá el Moszkvába.

Trenk Frigyes megérkeztét megelőzte a híre: egy hős, a ki még a viharos tengerrel is daczol és hős marad!

IV. FEJEZET.

A SZERENCSE CSILLAGA.

A czárnő udvara Moszkvában volt. Frigyesnek oda kellett vinni az ajánló leveleit, melyeket nagybátyjától, Liewen tábornoktól kapott. Két uti társa volt: Oettinger és Weisman. Amaz alezredes, ez hadnagy. Mind a kettő német. Ezek már ismerősök voltak az orosz udvarnál, s előre tudtak értesítéseket adni az új embernek.

Oettinger házibarát volt a kanczellárnál, Bestuseffnél. A kanczellárné büszke szépség. No, csak úgy a megjelenésére nézve büszke. Frigyes megigérte, hogy respektálni fogja az anciennitás jogait s hors concours marad.

Oettinger maga vezette be Frigyest Bestuseff kanczellárhoz, a ki a házibarát ajánlatára igen szivesen fogadta az ifju urat.

Moszkva hemzsegett akkoriban az idegen tisztektől.

Alig kóborolt végig az utczán Frigyes, már ismerősre talált, gróf Hamiltonra, a kit Bécsből ismert. Az megint elvezette gróf Berneshez, az osztrák nagykövethez. Ez is kedélyes czimbora volt: kapitányból lett nagykövet. Ismerte híréből Trenket. Ezt is, meg a bátyját is. Meghívta magához ebédre. — Ott ismét egy régi ismerőssel került össze: az angol nagykövettel.

Ugyanaz a lord Hyndtforth volt az, a ki előtt Frigyes király úgy feldicsérte Frigyest a beneschaui híres szénaszalma hódítójárat után a tábori sátorában.

Lord Hyndtforth nevetve üdvözlé Frigyest, mikor meglátta.

Digitized by Google

— Ah! C' est un matador de ma jeunesse!

— Tempi passati! mondá Frigyes. A min aztán mind nagyot nevettek. Úgy látszott, hogy közpletyka volt már az ő eddigi kalandos élete.

Az osztrák nagykövet lakomájából lord Hyndtforth magához vitte Frigyes úrfit s atyai gondoskodással vallatóra fogta.

— Hát mi hozott tégedet ide, fiacskám?

— Ide jöttem kenyeret és becsületet keresni; mindkettőt elvesztettem Poroszországban, a nélkül, hogy valami bűnöm lett volna.

— Hagyd el, fiacskám! Tudom én jól, hogy mi bűnöd volt, a miért odahaza üldözőbe vettek. No hát itt Moszkvában csak szedd elő azt a bűnödet, mert azt itt az erények közé számítják. Van-e sok pénzed?

— Mindössze harmincz aranyam van.

— Hiszen nemrég hatszáz aranyat nyertél Liewen lakomáján. Megetted már?

— Én nem. Hanem az a százötven ispitás, a kiket rám biztak. Nem birtam elnézni, hogy a nyomorultak a száraz kétszersültet egyék, mindennap stsi-levest csináltattam a számukra, hogy skorbutot ne kapjanak.

— Itt van ni! A régi bolondság! A közkatonákat traktálja stsi-levessel! Más tiszt hagyta volna a Lázárok felét elhalni skorbutban, s a ranzionjukat zsebre vágta volna. No hát ide hallgass. Szerénységgel, virtusokkal ebben az országban semmire sem mégy. A magasabb körökben a koldulás tiltatik. Neked egyszerre nagy feltünéssel kell a fényes társaságokba betoppannod: nem könyörögve, hanem hódítva. Ahhoz fényes egyenruha kell, szép paripák, gyémántos gyűrűk, bőkezű borravalók.

— Ahhoz én mind értettem néha napján. De hogy telik ez ki harmincz aranyból?

— Hát nincs-e nagy neved? Egy báró Trenk! egyenes örököse a híres Trenk pandurvezérnek, a kit a napokban fognak lefejezni, s akkor egyszerre sokszoros milliomossá

Digitized by Google

fogsz lenni. Erre kapsz hitelt. Hogy mekkora uzsorára, azt ne kérdezd.

— De egyszer mégis csak vissza kell fizetnem a kölcsönt, s akkor a becsületem forog veszendőben.

— Ne búsulj! Addig rád talál a szerencse. Aztán a végső esetben én is itt leszek, meg a többi barátaid: nem hagyunk elmerülni.

Trenk Frigyes megfogadta a jó tanácsot s beszerzett minden pompát, egyenruhát, paripát «hozom»-ra. S a délczeg gavallér előtt két szárnyával tárult ki minden ajtó; nevét aureolával vette körül az a kettős czím: «a pandurvezér Trenk örököse; Amália herczegnő kegyencze, a kire a porosz király haragszik». Amaz a férfiakat, ez a hölgyeket igézte meg.

Egy este egész felhevülten, szinte elfulladva rohant fel lord Hyndtforthhoz Frigyes.

— No mi baj, fiacskám?

— Engedje meg mylord, hogy hálámat elrebegjem.

— Miért?

— Mylord engem nagy zavarból segített ki. Holnap fizetnem kellett volna s egy rubelnek sem voltam ura. Ebben az órában kopogtat be hozzám egy bankügynök s prezentál egy váltót, melyre nekem ezer aranyat fog azonnal leszámlálni. Le is számlálta.

— S hogy kerülök én ebbe az ügybe?

— Én azt hittem, hogy mylord volt olyan kegyes.

Lord Hyndtforth nagyot nevetett.

— Nem, fiacskám! Annyira nem vagyok beléd szerelmes! Keresd más függöny alatt titkos jóltevődet. — Nem nézted meg annak a kifizetett váltónak a keletét?

— De igen. Berlin volt fölül felirva.

— S olyan gyönge fantáziád volna (hogy ne mondjam: memoriád), hogy nem tudnád kitalálni, vajjon ki lehet az a jóltevő tündér, a ki a hajadba markol s kihúz a vízből, ha Berlin van a váltójára irva?

Frigyes elpirult.

Digitized by Google

— Megvallom, hogy nem mertem ő rá gondolni. Azt hittem, hogy végképen megfeledkezett rólam. Utolsó levelét és nemes részvéte jelét Elbingben létem alatt kaptam, fogságból kiszabadulásom után. Azóta nem irt hozzám levelet; pedig én többször irtam neki Bécsből: választ sem adott.

Lord Hyndtforth komoly hangra fordította a beszédét.

— Lásd édes fiam, te neked elég szép eszed volna, ha a bolondságaid az egyensúlyt ingadozásba nem hoznák. Te csodálkozol azon, hogy Amália herczegnő a te bécsi leveleidre még választ sem adott. Hát mit csináltál te Bécsben? Állj csak a tükör elé és kérdezd meg magadtól. Segítségére futottál annak a Trenknek, a pandurvezérnek, a kinek a neve a leggyűlöletesebb egész Németországban, a ki romokat és temetőket hagyott maga után mindenütt, a hol rabló hordáival megjelent; a ki tönkre silányította ördögi kalandozásaival Frigyes királynak egy hadjáratát, elrabolta a kincseit, s dicsekedett velük; a kinek a nevét meggyalázó, nevetséges összeköttetésbe hozták Frigyes királyéval. S mikor ezt a mindenkitől gyűlölt és rettegett dæmont végre a saját kormánya bele akarja fojtani a vízbe, sárba: akkor te odarohansz, kiemeled a vízből, megtisztítod a sártól, míg ez ostoba szolgálat közben ő buktat tégedet alá, hogy a hátadon kimászszon. Hát azt gondolod, hogy téged ezért Berlinben megszerettek?

— De mikor igazsága volt!

— Az is helytelen felfogás! Igazsága lehetett azokkal a vádakkal szemben, a miket a birák ellene kikoholtak; de el volt itélve a közvélemény által. A víziszonyos állattal is igaztalanságot követnek el, mikor főbelövik. Megölik, hogy ne harapjon. Hidd el nekem, hogy a te buzgó törekvésed Bécsben nagybátyád kiszabadítására nagyobb elkeseredést okozott ellened Berlinben minden egyéb szeleburdiságodnál. A herczegnő is ezért nem válaszolt a leveleidre. — Most már újra feléd fordítja a régi kegyességét. Ezt a pénzt ő tőle kaptad. Ha ő maga nem tehet boldoggá, azt akarja, hogy másnál találd fel a boldogságodat.

Digitized by Google

Lord Hyndtforth ettől kezdve valóságos iskolázás alá fogta a védenczét. Frigyesnek naponkint el kellett járnia hozzá néhány órára s ezalatt annyi nagybecsű adatot közölt vele az európai udvarok belső életéről, az uralkodók és vezérlő államférfiak szokásairól, gyöngeségeiről, a versenytársak cselszövényeiről, nagy mozzanatoknak apró személyes indító okairól, hogy Frigyes lassankint tisztán kezdett maga körül látni s a többi halandók fölé emelkedni.

Mindjárt eleve figyelmeztette a mylord a fiatal seladont, hogy itt Moszkvában az előkelő világ két pártra van oszolva. Az egyik a most kormányon levő Bestuseff pereputyja, a másik az őt megbuktatni akaró Woronzoffé. A czárnő nagy udvari estélyein mind a két pártbeli nemességet együtt fogja találni Frigyes: de ugyan őrizkedjék a Woronzoff-párti úrfiakkal összebarátkozni, vagy a hölgyeikkel tánczolni, ha a szerencséjét koczkáztatni nem akarja. A kerülendő főnemesek neveivel is megismerteté, még pedig nagyon authentikus forrás után. Valahányszor egy külhatalom nagykövete tánczestélyt adott a palotájában, előbb a meghivandó vendégek névsorát elkérte tőle az orosz kanczellár. Mikor aztán visszaküldte a lajstromot, azon a Bestuseff-párthoz tartozó nevek veres plajbászszal voltak megjelölve, a Woronzoffiak pedig kékkel. Ezeket nem kell meghívni. Trenk Frigyes egy olvasásra megtanulta, hogy az orosz udvarnál ki előtt kell bókot csinálni, kinek kell hátat fordítani, melyik grófné sleppjét kell ügyetlenül letaposni, melyiknek a legyezőjét ügyesen felvenni, ha elejti? — S ez igen hasznos tudomány!

Rövid időn elkövetkezett ismét a czárnő trónra lépésének évfordulója.

Tavaly ilyenkor is megünnepelte azt Trenk Frigyes, pisztolydurrogatással: a tenyere bánta meg. Ezúttal okosabb módját találta a hódolatnyilvánításnak. — Lord Hyndtforth ösztönzésére egy szép névnapi ódát irt franczia nyelven a czárnőhöz s ezt a nagykövet Bestuseff révén a czárnő kezéhez juttatá.

Digitized by Google

Erzsébet czárnőnek nagyon megtetszett a szép onomasztikon: bemutattatá magának a költemény szerzőjét. Az még jobban megtetszett neki. A czárnő meg tudta becsülni egy hat láb magas kapitány értékét.

Frigyes ez alkalommal csak annyit jegyez föl, hogy a czárnő e költeményeért egy aranyos kardot ajándékozott neki, melynek értéke ezer rubel volt; azonban az imittamott elszórt feljegyzéseiből össze lehet állítani, hogy ezer rubeles kardot csak a gárda-vértesek viseltek s ezeknek a kapitányai a hadseregben őrnagyi ranggal voltak felruházva s ezredesi fizetést húztak.

A czárnő kitüntetése után már Frigyesnek kezdtek el udvarolni a magas társaságokban.

V. FEJEZET.

SZÉP JELVIRA.

Trenk Frigyes maga bevallja őszintén hátrahagyott irataiban, hogy a hölgyek kegye volt hódításainak legmagasabb czélja s azok között is mindig a legbájolóbb, a legnemesebb, a legszebb alakokat választá.

«Elsőrendű hölgyek idomítottak, mint ifjut, az ő szerelmük tartott vissza a kicsapongásoktól. Nők tanítottak férfiui erkölcsökre, finomított ízlésben. Nők segítettek balsorsomban. Életemnek kevés boldog napját mind nőknek köszönhetem. S még most is, éltem alkonyán, a szép és vidám hölgyek képesek felélesztení, öregségtől, világgyűlölettől, búskomorságtól lankadó lelkemet».

Egy fényes ebédnél, melyet lord Hyndtforth adott a diplomácziai kar tiszteletére, Trenk Frigyes is hivatalos volt.

Egyenkint ismert már mindenkit: a nagyköveteket és feleségeiket, az orosz minisztereket, az udvari főméltóságokat, ifju és vén életpárjaikkal. (Pardon! az asszonyok

Digitized by Google

soha sem vének: csak hosszantartó ifjak.) Csak egy garçon volt a miniszterek között: a tengerészet főnöke, herczeg P . . . ff. — No, ennek jobb is volt már nőtlen fővel maradni. Úgy meg volt hízva, hogy az asztalnál külön vasszéket kellett alája tolni: minden más összetörött volna alatta. Köztudomású volt az a különczsége, hogy hajóskapitány korából annyira hozzászokott a hajó hánykodásához, hogy nem tudott másként elaludni, mint egy szánkós zsellyében ülve, melyet egy gépezet folytonos ringó mozgásban tartott. — Aztán túl is volt már a hatvanon, akárhogy festette is feketére a bajuszát meg a szemöldökét.

Kollégái állandóan tréfáltak vele: «mikor házasodol már meg?» — «Még nagyon gyönge vagyok hozzá!»

Még egy kellemes tulajdonsága volt a miniszternek: az, hogy rendkívül nagyot hallott. Ezt a fogyatkozását azonban pótolta a megfigyelő tehetségével. A szemeivel tudott hallani. A szájára nézett az embernek, s annak a mozdulataiból találta ki, hogy mit beszél, úgy, hogy gyakran a szinházban az átelleni páholyban ülőknek a beszélgetését kihallgatta — a szemeivel. Ez a tudománya természetesen kárba veszett, hogy ha ismeretlen nyelven beszéltek, például angolul.

A nagykövet vendégeit a gyülekező teremben az udvarmester fogadta, ki a férfi vendégeknek egy aranyos bilétet adott át, melynek egyik oldalára a saját nevét találta kiki felirva, a másikra pedig az asztalnál szomszédjául kijelölt úrhölgy nevét, a kit megelőzőleg is kötelessége volt karnyujtva az asztalhoz vezetni.

Trenk Frigyes levélkéjére ez a név volt irva: «Asturovna Jelvira».

Még eddig nem hallotta ezt a nevet.

Asturov: nem hangzik oroszosan. Elvira sem található a görög naptárban. Az oroszok a lágy magánhangzón kezdődő neveket szeretik egy Jottával megtoldani: Jelizabet, Jeugén. Így lett Jelvira.

— Kinek a neje ez a hölgy? kérdezé az udvarmestertől.

Digitized by Google

— Nem tudom. Princessz.

Nemsokára megtudta hát.

A keleti fénynyel és angol komforttal ellátott társalgóteremben lady Hyndtforthot kézcsókkal üdvözölte Frigyes s átadta neki a magával hozott bukétot. Milady rögtön karonfogta s odavezette a kereveten ülő kanczellárnéhoz. Az már régi ismerős volt.

A herczegnő kerevete oldalán azonban «állt» egy hölgy. Mit? hölgy? Egy tünemény! Hogy állt és nem foglalt helyet, abból lehetett tudni, hogy még leány.

De hát hogy kerül egy hajadon egy diplomácziai ebédhez? csupa miniszterek és nagykövetek feleségei közé?

Karcsú, gyönyörű termetű leány volt, fényes, délorosz nemzeti viseletben: vállfűzője drágakövekkel hímzett, ingvállának a boglárja gyémántrózsa, a nyakát ölelő násfa igazgyöngy. Arcza halvány, rejtett pirral, gömbölyű ajkai sokatmondó hallgatásra nyilva, nagy fekete szemeiben szétsugárzó igézet, szénfekete haja, mint egy korona, a feje körül csavarva, átfonva gyöngyfüzérekkel, melyekről a ferronière karbunkulusa a domború homlokra csüng alá.

Lady Hyndtforth bemutatta a leánynak is Trenk Frigyest.

— Az ön cavalièr servantja az asztalnál.

Tehát ez a Jelvira? Ez a tündér?

Trenk észrevette, hogy a halvány arcz elpirul, az ajkak valami suttogó szóra nyilnak s az a szó angolul van mondva.

De tovább nem találgathatta azt a rejtélyt, mert egyszerre eltakarta a napját egy közbetolakodó sötét tömeg: P . . . ff miniszter rengeteg alakja.

Csak annyit láthatott, hogy a nagy hájkolossz egy rózsacsokrot nyujt át a szép tündérnek, a mit az balkézzel elfogad, s a jobbkezét olyanformán meghajlítva emeli fel, mint a ki kézcsókot provokál. És a miniszter valóban kezet csókol a leánykának.

Frigyes egyszerre olyan ostoba lett, mikor ezt meglátta.

Digitized by Google

Nem birta a felindulását eltitkolni.

— A herczegnő a miniszternek a menyasszonya? súgá a kanczellárnőnek.

A magas úrnő hideg, változatlan arczot mutatott.

— Igen. A czárnő kivánja ezt a házasságot.

Frigyes látta, hogy sietnek kezet szorítani a magas uraságok s gratulálni a boldog vőlegénynek, míg az triumfáló arczczal fogadja az üdvkivánatokat.

— No eredj, gratulálj te is a vőlegénynek. Mondá lord Hyndtforth a támolygó ifjunak.

— Szeretnék neki gratulálni — a kardommal a hasába . . . dörmögé a fogai közül Frigyes.

— Legyen eszed! Hiszen nem neked baj az, hanem neki. Hát mióta járnak a farkasok vadászati engedélyért?

A major domus jelenté, hogy az ebéd kezdődik. Minden úr sietett a hölgyét felkeresni, s az udvari etikett rendje szerint az étkező terembe vezetni.

Az asztalnál azonban ez a rang szerinti sorrend merészen meg lett változtatva. Trenk Frigyesnek, a kapitánynak, valahol az asztal végén lett volna helye. Semmi jogczíme nem volt hozzá, hogy negyedik helyen üljön a kettős elnökségtől, melyet lady Hyndtforth és Bestuseffné képezett. Látszott, hogy őtet nem tekintik valóságos orosz tisztnek; mert így nem ülhetne szemközt egy admirálissal; hanem a czárnő kegyenczének. Ezen a jogon kerülhetett a szép menyasszony oldalára, átellenben annak a vőlegényével.

A kövér csoda, a míg evett, ivott (pedig nagyon sokat) szüntelen a két szemközt ülő ajkait leste, kiülő czápa szemei folyvást — hallgatóztak reájuk.

Csakhogy ezek még tudtak színjátszani.

Ez a kis fiatal tündér, a tizenhat éves princessz, jól tudva azt, hogy vőlegénye nem ért angolul, folyvást ezen a nyelven beszélt Frigyessel. A miniszter szemei semmit sem tudtak meg a szájmozdulatokból. S nehogy az arczkifejezésekből lehessen neki valamit megsejteni, a

Digitized by Google

mondott szavakkal egészen ellenkező arczkifejezést mutatott. Mikor a szomszédja által tele töltött tokaji boros poharat ajkához emelte, azt mondá Frigyesnek:

«Bár volna méreg ebben a pohárban, hogy szabadulnék meg egyszerre ettől a szörnyetegtől.»

De a szavak alatt igéző mosolylyal fordult a vőlegényéhez, a félig kiszürcsölt poharat annak nyujtva át, hogy a maradék bort az hörpintse ki. S azzal együtt a menyasszonya szerelmét.

— Kétségbe vagyok esve, mondá Jelvira Frigyesnek. A czárnő kényszerít. Atyám Szibériába van száműzve. Attól függ a megkegyelmeztetése, hogy én e borzasztó embernek feleségévé legyek. Fejedelmi vagyon birtokosa vagyok; de azt csak akkor kapom meg, a mikor az oltártól visszatérek ezzel a hippopotamussal.

S ez alatt dévaj kaczérkodással hajigált kenyérgalacsinokat a kedves jövendőbelije rézveres pofája felé.

A vőlegényi rózsacsokorról egy levél leesett. Azt Frigyes felkapta. Jelvira visszakövetelte. Arra Frigyes a rózsalevelet a szájába vette. Jelvira erre méltóságteljes arczot csinált, szemöldeit összehúzta s kemény, parancsoló hangon mondá Frigyesnek:

— Adja ön vissza azt a rózsalevelet azonnal. Holnap délután jöjjön el Poklonnája-Sórán levő nyári kastélyomba: ott megkapja az egész bukétot.

E szigorú rendreutasítás után Frigyes előadta a rózsalevelet, bocsánatot kért s aztán egy szót sem szóltak többet egymáshoz. Láthatta mindenki, hogy a fiatal herczegnő szigorúan tudja fentartani a tekintélyét.

A boldog vőlegény teljesen meg lévén nyugtatva a látottak által menyasszonyának szigorú elvei felől, egész igyekezettel láthatott a gastronomiai tanulmányai után. Más rendes embernél is élvezet számba megy az étkezés; de ő nála ez valódi tanulmány volt. A világ minden nemzetének kedvencz ételeit ő honosította meg az orosz szakácsműtermekben.

Digitized by Google

Az orosz lakomákat befejező spiritista charadák is az admirális herczeg szerzőségével dicsekednek. Spirituszról lévén szó, distingválni kell azon spirituszok között, a melyeket a lélekidézők és azok között, a melyeket a dugóhúzók idéznek elő rejtekeikből. Ez utóbbi spirituszokból telt ki a charáda, olyan formán, hogy egy hosszú nyakú, át nem látszó pohárba többféle likőröket töltöttek gondos lassusággal, hogy össze ne keveredjenek. Azokat aztán a kihörpintőnek ki kellett találni az izük, zamatjuk aromájuk után, hogy melyik micsoda? s végül a kitalált neveknek az előbetűiből összekerült egy szót készen perdülő nyelvvel kimondani.

Ebben volt P . . . ff herczeg virtuóz.

Mikor a hosszú poharat a körömpróbáig kiszürcsölte, rögtön kiteremtette utána a kitalált betűrejtvényt.

«Chragamabár!»

«Bravo, bravisszimo!» hangzott az asztaltársaság tapskisérte riadala. — Helyes a megoldás.

Ch	artreuse	
R	hum	
A	bsinth	
G	in	
A	nisette	együtt
M	arasquino	«Chragamabár»
A	rac	
B	orovicska	
A	llasch	
R	ostopschin	

Mikor már erre került a sor, a hölgyek odahagyták az asztalt s kivonultak a házi asszony theázó termébe. Oda pedig, orosz etikette szerint, férfiaknak nem volt szabad belépni. Ezt a szokást még nem ismerte Frigyes s azt gondolta, hogy a szomszédnéját, a hogy karján vezette az étkezőbe, akként kell innen kieskortálni is; de a miniszter rákiáltott:

Digitized by Google

— Ülve maradni! A ki legény, annak az asztal mellett a helye — vagy az asztal alatt!

Trenk Frigyes ezt a kihivást is elfogadta s szembeszállt az orosz lakomák minden hőstetteivel.

A vitézi tornának az lett a vége, hogy P . . . ff herczeget nyomta el a buzgóság, azt kellett négy inasnak karszékestül kiczepelni az étkezőből; Frigyes (annyi elhullott hős között) fejjel maradt az ég felé s vezető nélkül talált ki a vestibulba, a hol a kardját, meg a sisakját letette.

A sok bor és pálinka nem ment a fejébe. Hanem annak az egy rózsalevélnek az illata, a mit a szájába vett, az megrészegité.

A hölgyek már mind hazamentek; meg lehetett tudni a kapu alatt végig gördülő hintók morajából.

Mikor a sisakját fel akarta tenni Frigyes, olyan öröm lepte meg, hogy megijedt bele. Az a rózsacsokor oda volt téve a sisak belsejébe.

Ez kegyelemdöfés volt a józan észnek! A mit a borszeszek meg nem tudtak tenni, megtették a rózsák.

Frigyes rohant egyenesen az istállóba a lovához. Mind a Jankó, mind a Brankó holt részegen feküdt az alomszalmán. Magának kellett a paripáját felszerszámozni. Felkapott a nyeregbe, vágtatott ki az utczára.

Még ma fel akarta keresni a Poklonnája Górát.

Moszkva pedig nem olyan város, a hol könnyű volna az idegennek, kalauz nélkül, tájékozni magát.

Azonban volt egy térképe a nagy város helyrajzáról, melyet maga másolt le, barátja, Oettinger eredetijéről. Ennek a révén indult el keresni azt a kastélyt, a mely után fenhangon nem volt szabad kérdezősködnie.

Moszkva még akkor az egész barbár pompájában fennállt, görbe utczái, festett, aranyozott úri palotáikkal s mohos tetejű házikóikkal csodás összeillésben sorakoztak a szokatlan építészetű őstemplomok mellé, melyeknek négy, öt, hat tornya van, egymás fölé emelkedő, jácint-

Digitized by Google

hagyma alakú kupolákkal, melyek közül az egyik veresre, a másik zöldre van festve, a kék zománczú arany csillagokkal behintve, a másik ezüst kagylókból felhalmozva, a legmagasabb csupa arany! Egy templom teteje olyan, mintha ötven oltár volna egymás mellé rakva három emeletben. A piaczokon a nemzeti hősök, dicső czárok ősemlékei. És maga a dicsőséges Kremlin! Egy város — csupa tornyokból, palotákból, emlékekből: egy nagy nemzet történetének kőből és aranyból alkotott könyve!

Az idegen elszédül ennyi őspompa közepett, melyet megszakítanak a tömör bástyák, melyeknek körvonala jelzi a város fejlődését: minden kapujok egy hőskölteménynek a táblája. A népajk maga elbeszéli, hogy ennél a kapunál esett el sebektől elborítva a hős Bojávszky, Moszkvát védelmezve a hódítók ellen. De megint föltámadt halottaiból s azon a másik kapun kergette ki a hódítókat a szent városból.

A míg a népmondákat hallgatta Frigyes, lassankint feltisztult az agya a mámorból s a szerelem varázsköde is kezdett oszladozni belőle. Oroszországban oroszul kell élni.

Itt rövid a nyár; de annál forróbb. A napok hosszúk. A hajnal és az alkony csaknem összetalálkozik. Itt gyorsan kell használni a nyarat és a szerelmet.

Még egészen világos volt, a mikor a Poklonnaja Gora halmos tájékára eljutott. Ez volt még a napoleoni nagy hadjárat előtt az orosz-bojári családoknak kiváltságos nyaraló-helye; itt volt a hires Troiczka-kert is, melyben az örök fenyőfákon kívül még délszaki fák is díszlettek, a miket télire faházakkal takartak be, alájuk fűtve.

A kert ajtajánál le kellett szállni a lóról: a fő úton csak hintóval, az útvesztőkön gyalog, vagy zsellyében volt szabad járni. Trenk kérdezősködés nélkül rátalált a kastélyra.

Ott az útját álló udvarnoknak átadta a rózsacsokrot azzal az izenettel, hogy ezt a miniszter úr küldi a menyasszonyának.

Digitized by Google

Trenk Frigyes élt azzal az elővigyázattal, hogy a fényes tiszti egyenruhája fölé a lovásza zubbonyát ölté fel s a sisakja helyett hegyes süveget viselt. Cselédnek nézték. A bukétot közvetítő udvarnok rövid időn visszakerült egy papirba takart tallérral, mint borravalóval.

Frigyes, midőn a kastélyt elhagyta, kibontá a papirt s e szavakat találta benne, angol nyelven:

«Holnap, mikor besötétedik, a kertben.»

A kastély azonban köröskörül volt véve czirkáló őrökkel s minden padnak a végén ott bóbiskolt egy rendőrkém.

Milyen hosszú volt az a következő nap.

Ezuttal gyalog sétált ki a Troiczka-kertbe, egy nagy könyvvel a hóna alatt: az egyetemi diákok jelmezét viselte, a bő talárral, a hátracsüggő zacskós süveggel. A Troicka-kert tekervényes útjai különösen alkalmasok voltak arra, hogy az examenre készülő diákok, azokon végig bandukolva, penzumaikat fenhangon bemagolják.

A leskelődő rendőrkémek mondogaták magukban: «No ez ugyan szorgalmatos egy diák! Mind megeszi azt a kutyabőrös könyvet!»

A míg a görög szavak peregtek a nyelvén, szivében ezer indulat váltakozott. Átkozta ezt a hosszú napot. Hogy olyan soká akar besötétedni! Még tíz óra után is nappali világosság, még mindig látni a betüket a könyvben. Egyszer aztán még is csak elkezdett egy-egy csillag felragyogni a sárga égen s a betük elhomályosultak. Az esteli pillangók is megjelentek: azok is, a kik a levegőben repkednek, azok is, a kik az útvesztőn sétálnak. A diák most már betett könyvét hátratéve, hadarta a görög penzumot. Egyszer aztán egy afféle szfinksz útját állta, azzal szóba állt s aztán karonfogva eltüntek együtt a bokrok sűrűjében.

«No, megtalálta már a diák, a kinek a leczkéjét felmondja», dörmögék egymásnak a szemfüles rendőrök.

Az az éjjeli lepke pedig Jelvira herczegnő szobaleánya volt. Delifa, georgiai némber. A találkozásnál nevén szólítá Frigyest.

Digitized by Google

Az éj leszállt, a városi moraj elcsendesült; a paradicsom ajtaja megnyílt: a kastélynak egy hátulsó ajtaján át, egy rejtett lépcsőn a szép Jelvira szobájába vezette a rabnő a szerelmes ifjut, — a ki azután megkapta az egész rózsa-bukétot.

Az ifju hölgy szivében az örménynyel rokonos orosz vér lángolt, az első szerelem pusztító emésztésével; s ez a láng még több táplálékot talált a vőlegénye iránti gyűlöletben. Az utálat fokozta a vágyat, az undor az epedést. S az átadó gyönyört extazissá magasztalta föl a boszú kéje.

Három óráig voltak együtt: a három sötét óráig. Ez alatt egy egész életre kiható tervet koholtak ki egymással. Megszökni innen az utált házasság elől: nem törődve a czárnő haragjával, az élet mostoha viszonyaival, az üldöztetéssel; nem a száműzött apával, s az elvesztett kincsekkel.

Éjfél után két órakor már ismét világosodik az ég.

Jön a gyűlölt hajnal! Vannak, a kik a hajnalcsillagot átkozzák.

Mikor a varjuk újra elkezdtek károgni, fészkeiket elhagyva, már akkor ismét ott járt a diák a zöld labyrinthban, leczkéjét fenhangon hadarva.

S ez igy ment minden éjjel. S a nyári éjjelek olyan rövidek.

Azt tervezték a szerelmesek, hogy a mint a czárnő udvarával együtt átköltözik Szentpétervárra, akkor együtt egy angol hajóra szállnak s átvitorláznak Nagy-Brittániába. Moszkvából lehetetlen volt szökniök. Akkoriban már voltak telegráfok fölállítva Moszkvától egész a kikötőig. Az első kezdetleges optikai telegráfok tornyocskákkal, mozgatható léczgépezettel. Ezekkel hamarább hírt lehetett adni, mint a szökevények hajóra szállhatnának.

Azonban nagy kétségbeesésükre a czárnő megváltoztatta a szándékát s elhalasztotta a szentpétervári utazást késő őszre, a mit Oroszországban télnek hívnak.

Digitized by Google

S már közeledett a menyegzőre kitűzött nap: augusztus elseje. A czárnő nem engedte azt tovább halasztani.

A szép Jelvirának le kellett törülnie a könnyeit s felvenni a menyasszonyi ruhát. A czárnő, a vőlegény, a főméltóságok elhalmozták a bájos arát nagybecsű ajándékokkal: a móringot idei veretű aranyokban, jáspis ládába zárva, tették le kincses asztalára; a czárnő ajándéka egy remekművű ereklyetartóba volt helyezve. De a szép menyasszony szeme nem látott meg mást, mint egy talizmángyűrűt, melyet szerelmese csusztatott a kincshalmaz közé.

A házassági czeremónia korán reggel kezdődött, hogy délre véget érjen. A czárnő azt a kegyetlen gratiát gyakorolta, hogy Frigyest nevezte ki vőfélynek, a ki a menyasszonyt az oltárig vezeti.

A pompás szertartásokat befejezte a pazar fényű lakoma, mely csillag feljöveteléig tartott, a vőlegény palotájában.

A mint a pipagyujtás ideje elérkezett, a menyasszony a saját lakosztályába vonult vissza; a hölgyek hazamentek. Az urak azonban ott maradtak, szerencsét inni a boldog vőlegénynek. Ez már így szokás.

A vége az lett, a mi rendesen, hogy P . . . ff herczeg elaludt az asztal mellett; akkor aztán a szobájába vitték: ott volt az a gépmozgatta hintaszéke, a melyben aludni szokott, abban elhelyezték s aztán hagyták horkolni.

Azonban a vőlegénynyel együtt Trenk Frigyes is el volt ázva. Megadta magát s engedte, hogy az inasok kivezessék a kertbe. Nem tudott már a lábán állni: káromkodott, kergette az inasokat, hogy hozzanak neki opoponákszot. Azok letették egy gyepágyra s aztán vagy mentek, vagy nem mentek opoponákszot keresni; vagy találták visszajövet Frigyest a gyepágyon, vagy nem találták; ezt bizony nem jegyezte fel senki.

Egy kertre nyiló ablak azonban szép csendesen felnyílt s azon egy kötéllajtorja aláereszkedék: az ablakfüggöny mögül kikandikált a georgiai nő csintalan arcza. Az ittas lovag egyszerre kigyógyult a mámorából, egy percz alatt

Digitized by Google

fenn volt az ablakban; a táblák bezárultak: éjlepke, denevér repkedett tovább.

A boldog vőlegény aztán álmodott a paradicsomról, himbálva az automat széke hajóingásától; a menyasszony is álmodott a paradicsomról, ki tudja minő álmokat? Ki tudja, minő csoda által ringatva?

Ezzel a szerelmi kalanddal nagy hivatalt vállalt magára Trenk Frigyes.

Nem muló gyönyör volt nála e szerelem, hanem romboló szenvedély, mely egész lelkét elhódítá. Meg volt őrülve! Nem látott maga előtt se veszélyt, se életczélt: kockára tett mindent, a mi egy ifjunak drága.

Mindennap akarta látni szerelme tárgyát. S az már akkor férjes nő volt. S a férj egyike az ország miniszterei-nek, kinek palotája előtt egész várta tengerész strázsált, körülötte rendőrök ácsorogtak. A lakosztályokhoz külön lépcső vezetett, s mindegyikét egy ajtónálló őrzé, a ki igazolás nélkül senkit be nem bocsátott. Ha Jelvira ki akart kocsikázni, két lovas rendőr kisérte a hintaját, a kik értesítést hoztak a miniszternek, hol járt a felesége?

Még is mindennap tudott vele találkozni Frigyes. Övék voltak a sötét órák. S az őszi hónapok alatt a szerelmesek világában megfordított asztronomia van. A «napok» hosszabbodnak.

Két lekenyerezett cseléd: a kapus és a belső fraj egyetértésével, minden nap más meg más álcza alatt hatolt keresztül a jól őrzött ajtókon Frigyes. Egyszer matróznak, másszor örmény aranyművesnek, majd szabónak, czipésznek volt öltözve; majd mikor a fűtés szaka elkezdődött, minden másodnap jöhetett, mint bekormozott képű füstfaragó. A kapus bebocsátá a kertbe, ott elrejtőzött a kerti lakban s aztán sötéttel kinyitották előtte a kertre nyiló ablakot.

Ha egyszer rajtakapják: senkinek sem szólnak, rávernek kétszáz kancsukát, szánra dobják s viszik Szibériába.

Mindennap azon kellett törnie a fejét, hogy másnap

Digitized by Google

milyen furfanggal jusson be a P . . . ff palota szentélyébe.

Ez a szerelem annyira elfoglalta a lelkét, hogy minden dolgáról megfeledkezett. A katonai szolgálatot sehogy sem teljesité. Minden foglalkozása abból állt, hogy Oettinger barátja irodájában segített a mérnöki terveket rajzolni. Egy megemlitésre méltó művet hozott létre: Bestuseff kanczellár úr palotájának haránt perspektivából fölvett épitészeti rajzát, melylyel nagy talentumát kimutatta s obligát dicséretet kapott érte a — kanczellárnétól. Még az udvarhölgyeket is elhanyagolta, a mi már öreg hiba!

Három hónapig tartott már ez az őrülettel teljes kaland. Mindennap új merényletet kigondolni, mindennap keresztül kúszni az örvény fölött s aztán meglopni a paradicsomot.

Mind a két szerető elvesztette már az eszét. Elhatározták, hogy ennek a kínos helyzetnek véget fognak vetni: megszöknek együtt Moszkvából. Nem várnak rá, hogy mikor tetszik a czárnőnek Szentpétervárra átköltözni.

Tervüket arra épiték, hogy Jelvira atyjának megkegyelmezett a czárnő: ez volt az ára a miniszterrel kötött násznak. Az öreg bojár már útban van. Nagy idő kell ahhoz, a míg Irkuczkból Moszkovába érnek. Akkor azután a czárnő kegyelméből meglátogatják a visszakapott uradalmaikat, a mik Kiew tartományban feküsznek. Együtt utaznak Jelvira, az apja és a férje. A tengerészeti miniszternek lehet télen utazni, az orosz kikötők be vannak fagyva. Az egész útmentén előre meg vannak rendelve a friss fogatok az előkelő utasok számára. A kitűzött nap előtt aztán a szerető pár éjjel megszökik a kerten keresztül s ugyanazon előre megrendelt fogatokat felhasználva, vágtat lóhalálában s meg sem pihen a lengyel határig. A rónát köd borítja, a telegrafok nem működhetnek.

Ezt a tervet szépen kidolgozva, még az utiköltségről kellett gondoskodni.

Jelvira átadta Frigyesnek minden ékszerét, drágaságát,

Digitized by Google

móringba kapott aranyait. De ezt még mind nem tartá elégnek. Ő a kedvesének még anyagi kárpótlást is nyújtott elrontott életpályájáért.

Azt a furfangot találta ki, hogy előbb a czárnőt vette körül hódoló szinleléssel. Lábaihoz borult megköszönni az atyja iránt gyakorolt kegyelmet. Előre futtatott tatár lovas meghozta neki a levelet, melyben a kazáni kormányzó tudósítja, hegy atyja már oda megérkezett s nehány napot pihenve, egy hét mulva Moszkovában fog lenni.

Jelvira ez örömhírt egy jótékonysági tettel kivánja megörökíteni.

A czárnő ez évben készíttete el a himlőbetegek kórházát. Ebbe a kórházba kiván Jelvira tíz ágyra szóló alapítványt tenni, hétezer arany erejéig, mely összeggel atyja visszaadományozott birtokait terheli meg. Erre kéri a czárnő engedelmét.

A czárnő kegyesen fogadta a nemeskeblű ajánlatot s kiadatá a kanczellárral az erre vonatkozó engedélyt Jelvirának.

Jelvira aztán először elment a kórházigazgatóhoz s annak átadá a hétezer arany értékéig tett alapítvány-levelet, mely minden törvényes formaság szerint volt szerkesztve.

De ugyanezzel az úttal felkeresé a moszkvai bankárok egyikét s felmutatva a czárnő által kapott felhatalmazást, attól megint törvényes alakban fogalmazott, tanuk által aláírt, megpecsételt kötelezvényre felvette készpénzben a hétezer aranyat.

Ezt az összeget is odaadta Trenk Frigyesnek.

Ötvenezer rubelt értek a kincsei, a miket rábízott.

Most már lehetett szökni.

És Frigyesnek nem jutott eszébe, hogy ez lopás, csalás, alacsony bűn, a mit ő most elkövetni készül.

Nem súgta a fülébe a jobbik esze, hogy ennek a büntetése az ólombánya a Koliván tó mellett, vagy a «holt ház»!

Digitized by Google

Milyen sűrű köd a szerelem!

Trenk Frigyes még az évtizedekkel később megirt önéletrajzában is, ifjui naivitással, egészen jogosult boldogságnak nevezi ezt a szerelmet: siránkozik a szöktetési terv nem sikerülte miatt; panaszkodik a fátum kegyetlensége fölött.

Pedig, ha tanúbizonyságot keresünk a gondviselés csodaszerű intézkedéseire, úgy épen Trenk Frigyesnek ezen sorsfordulatában találjuk meg azt szemmel láthatóan.

A szökésre kitűzött nap előtt megbetegedett a szép Jelvira. Megkapta a fekete himlőt.

Ugyanaz a titokteljes rém, mely láthatlanul, nesztelenül jár az emberek között, számlálva a fejeiken a tizenharmadikat, s melyet a szép bűnös a maga cselszövényéhez tréfás czimborának hitt meg: az fogta a szaván. Az a kórházlátogatási komédia.

Hetednapra a szép Jelvira a ravatalon feküdt.

Az utolsó forró kézszorítás után csak a koporsóban látta őt meg ismét Trenk Frigyes. Mivé lett az a szép tündérnői arcz!

A koporsó fejénél egy öreg ember sírt: az volt Jelvira atyja.

A férj csak az ajtóban állt, száját otkolonáztatott kendővel takargatva.

Trenk Frigyes Jelvira ravatalától régi barátjához, Hyndtforth lordhoz sietett. Egyedül ő ismerte veszélyes szerelmi kalandjának minden titkát.

— Ha a sors elszakított bennünket egymástól, én daczolok a sorssal, monda Frigyes. Ha együtt nem mehettünk a nagy világba, együtt megyünk a túlvilágba.

— Csak nem akarod magadat a kedvesed sírján főbelőni! riasztott rá a higgadt jó barát. Az által meggyaláznád a nevét örökre. Légy erős! Uralkodjál az érzéseiden! Ezzel tartozol a megholt kedvesednek.

Ezzel eszére térité az ifjut.

Digitized by Google

Az a nyugalom, melyet Frigyes magára erőszakolt, a kedves emlékét őrzé a rágalomtól.

Ő maga vezényelte a czárnő által kiküldött katonai kiséretet a pompás temetési szertartásnál, ő vette át a kriptaajtó kulcsát a sekrestyéstől s maga vitte azt fel a gyászoló férjhez a temetés után. A miniszter a czárnőtől fölmentést kapott, egészségi tekintetből, a gyászmenetben való kiséret alól. Orosz szokás szerint a gyászolók fedetlen fővel tartoznak kisérni a halottjuk koporsóját s a miniszter, kopasz fejével, halálos influenzát kapott volna a huszonöt fokú deczemberi hidegben. Megengedtetett neki, hogy szobájában maradjon a nagy harangzúgás alatt, a kandallója előtt.

Ez a harangzúgás még akkor is ott zsongott Frigyes agyában, a mikor a P . . . ff palota lépcsőin felment, kezében tartva levett sisakját, a hosszan lelógó fátyollal.

Itt is megtudta őrizni nyugalmát.

Az özvegy miniszter előtt katonás poziturában állva, elmondá száraz fenhangu szavakban a rapportot a gyászszertartás részletei felől. Egyszer sem akadt a torkán a szó, egyszer sem csuklott el a hangja egész a kriptakulcs átadásáig.

A miniszter maga is felállva hallgatá végig a tudósítást felesége temetése felől, halló tülkét fülébe dugva, s szemeivel a beszélő ajkait ügyelve.

Mikor azt a kulcsot átvevé, azt mondá Frigyesnek:

— Köszönöm, édes fiam, hogy engem e szomorú alkalommal is helyettesítél.

Frigyes nagyot bámult. Bár a szája nem mondta, de a szemei kibeszélték, hogy az «is» szó nagyon megdöbbenté.

— Mindent tudok, édes fiacskám, mondá a miniszter. A megdicsőült angyal a halála előtti éjszakán odahivatott a kórágyhoz. Addig folyvást fantaziált, deliriumban beszélt: ekkor már eszméletéhez tért. A mit beszélt, azt nem hallottam. Én nem tudom, minő volt a hangja. Bizonyosan olyan szép csengő lehetett, mint azoké a kerubinoké Szent

Digitized by Google

János Látások könyvében. A szemeinek a beszédjét sem lehetett már megérteni. Hanem azt megtudta velem értetni, hogy a nyakán levő zsinórról vegyek le egy kis aczélkulcsot, s nyissam fel vele azt a jáspis ládikót, a mit te is láttál egyszer a nászkelengyéje között. Abban volt egy marokinba kötött könyvecske. Mutatta, hogy nyissam fel és olvassam el a tartalmát. Itt van a könyv. Ez az én örökségem. Ebben fel van jegyezve napról-napra minden, attól az órától kezdve, a midőn te melletted ült a lord Hyndtforth lakomáján, addig a perczig, a mikor utoljára megszorította a kezedet. Őszinte, igaz lélekkel van megirva minden. Miket szenvedett az ő szörnyetege miatt (az én vagyok), s minő gyönyöröket élvezett az ő szabadító angyala karjai között (ez te vagy).

Trenk Frigyes azt érezte, hogy forog körülötte az egész terem, ódon butoraival, kandallójával együtt s a padlat emelkedik fölfelé.

A miniszter csendesen folytatá, neje naplóját kezében tartva.

— Az is meg van irva az utolsó lapokon, minő tervet állapítottatok ti meg az együtt megszökésre. A mire mellesleg megjegyzem, hogy az igen kába terv volt, mert akár Lengyelországba, akár Mária Terézia országaiba menekültök, onnan titeket a kormányok kiadatnak; mivelhogy elég gondatlanok voltatok még idegen vagyonhoz is hozzányulni, a mi közönséges gonosztett lesz vala. Ebben a naplóban minden fel van jegyezve.

Trenk Frigyes átlátta, hogy el van veszve. Kész a zárt szánkó, mely őt elviszi Szibériába.

A miniszter tovább beszélt.

— Mikor én ezt a naplót végig olvastam és becsuktam, az a mi haldokló angyalunk összekulcsolta imára a kezeit, s úgy nézett rám könyörgő tekintettel, a hogy egy kétségbeesett mártir nézhet a megváltó messiásra. Én elértettem a néma beszédet. Egyik kezemet az ő összekulcsolt kezeire tettem, a másikkal ezt a naplót az ég felé emeltem, s az-

Digitized by Google

tán a kandallóra mutattam vele. Erre ő mosolygott. — Ha te ezt a mosolygó arczot láttad volna, fiu! Meg kellene bolondulnod bele s a fejedet összezuznod a kriptája rácsajtaján.

Trenk Frigyes melle úgy zihált, mint a kit álomkisértet nyomása kinoz.

— A mit én a haldoklónak igértem, azt én beváltom, monda a miniszter, s azzal a Jelvira naplóját az izzó kandallóba vetette.

Azzal odalépett Frigyeshez, s megfogta a kezét.

— És most, köszönöm neked, hogy az én angyalomat rövid világi élete alatt boldoggá tetted! S minthogy ő úgy kivánta, mindazokat a kincseket, a miket ő te rád bizott, neked ajándékozom. — Távozzál Isten hirével.

— — — — — — — — — — — — —

Hogyan jött ki Trenk Frigyes a miniszter palotájából? azt maga sem tudta. Az agyára támadó visszás érzések rohama alatt ájultan ragyott össze.

— — — — — — — — — — — — —

Ilyen mesés nagylelkűségre is csak Oroszországban találni példát. Pedig ez igaz történet.

VI. FEJEZET.

A KANCZELLÁRNŐ.

Trenk Frigyes mindennap friss szekfűbokrétát vitt holt kedvesének, azt odatűzte a kriptaajtó rácsai közé. Az volt a szép Jelvira kedvencz virága. A rózsát gyűlölte, mert menyegzői bokrétájára emlékezteté. És akkoriban még nem is voltak télen is virágzó rózsák: a kertészek csak a centifoliát ismerték, fehéret, pirosat s annak a szirmait, változatosság kedvéért, mesterségesen megfestették. Ellenben a szekfükertészet minden palotában divott. Százféle válfaj volt, változatos színvegyületben, miroboláns nevekkel.

Digitized by Google

Ezek a szekfüvek egészen búskomorrá tették Frigyest. A milyen hetvenkedő, bőbeszédű volt eddig, olyan zárkózott, olyan hallgatag lett ezentul.

A kanczellár gyakran ott tartotta őt magánál ebéden s a neje mellé ültette. Úgy bántak vele, mint egy beteg gyermekkel. A komédiába is magukkal vitték. Semmi sem derítette fel.

— Ez a fiu bizonyosan szerelmes! mondá Bestuseff.

Olyan jól megőrizte a titkát, hogy még a kanczellár sem tudta meg, hogy egy kedves halottat gyászol.

Hanem a kanczellárnő már tudta.

Azt a georgiai nőt, a ki mint Jelvira komornája, az egész szerelmi cselszövényt útba egyengette, úrnője halála után szolgálatába fogadta a kanczellárnő s attól aztán minden titkát megtudta Frigyesnek.

Ebéd után a fekete kávéhoz átmentek a kanczellárnő belső szobájába Frigyes és Oettinger, a többi vendégek a kanczellárral együtt annak a pipatóriumába vonultak kávézni: az úrnő nem tűrhette a füstöt; az ő kedvéért Frigyes és a régi házi barát, Oettinger, lemondott a dohányzásról.

Egyszer aztán csak ketten maradtak magukban a boudoir kávéasztalkája mellett: a kanczellárnő és Frigyes.

(A magyar etimologia ugyan azt követelné, hogy kanczellárnét irjunk, de a tényállás majd igazolni fogja, hogy kivételképen helyes a kanczellárnő.)

A magas úrhölgy még mindig igen szép volt, bár a harminczas évek tulsó szakaszában járt is. Egy nagy kamasz tékozló fia is volt már, az első házasságából. Elébb egy német kereskedő neje volt. Bestuseff, mint hamburgi rezidens szeretett bele s nőül vette a fiatal özvegyet. Bötticher Anna karcsú, magas, királynői termet volt, klasszikus idomokkal; gondosan megőrzött finom arczszíne, sima, redőtlen homloka. Nagy önuralkodása által elérte azt, hogy az arcz kecses gödröcskéi nem alakultak át vénítő ránczokká: se harag, se dévaj kedv redőket nem

Digitized by Google

szoktatott a szép szobor vonásai közé. Vénus volt; de keztyüs kézzel.

Mikor egyedül maradtak Frigyessel, a szép hölgy eddig szokatlan lágy hangon szólalt meg.

— Édes Trenk! Én ismerem önnek a fájdalmát. Tudom, mit szenved. A szivébe látok. Önnek egy halottja van, a kit nem szabad megsiratnia. Önt a visszafojtott könyjei emésztik.

Erre a szóra visszatarthatlanul a szemébe szökött Frigyesnek a köny.

S akkor a méltóságteljes Anna odahajolt föléje és lecsókolta a szeméről azt a drága könyet.

Ezzel aztán felszabadítá az ifjut, hogy e nemes részvéttől dobogó kebelre boruljon s ott lelke fájdalmait kedvére kisírja.

És aztán többször is megengedték neki, hogy szivének sebeit ily módon gyógyítsa.

Az Aetna jéghegye alatt tűzláng lobog.

A királynői büszkeséggel sugárzó német asszony egy spanyol nő szenvedélyével tudott szeretni. Trenk Frigyes nagy hamar megtalálta azt, a mit elveszített.

S a szekfüvek nem vándoroltak többé a P . . . ff családi kápolnához.

Csakhogy Anna okosabban tudta vinni a szerelmi cselszövényt, mint a knéz-leány. Ő minden koczkáztatást ki tudott kerülni.

Bestuseff ismerte feleségének szigorú elveit. Semmi oka nem volt a féltékenységre, a gyanakodásra. Egy jól nevelt férj hozzá van már ahhoz szokva, hogy egy házi barátot lásson maga körül, a ki a feleségét sétálni kiséri, otthon mulattatja, verseket olvas fel neki, pletykákat hord neki a városból, a bálban gardirozza, s ha migrénje van, a rigolyáit vállalja. Ez egy igen szükséges utenzilia a háznál. S ha kettő van ilyen, annál jobb.

A kanczellárnő az udvarnál nagyobb hatalommal bírt, mint a férje. Esze is több volt, mint az urának. Erzsébet

Digitized by Google

czárnő egészen az ő befolyása alatt állott. Beleavatkozott az országos politikába s értett hozzá, hogyan kell szövetségeket kötni és elrontani.

Gyűlölte a poroszokat. Ez volt az alapszínezete a jellemének.

Nem is jutott be porosz a moszkvai udvarhoz az ő hatalmi korszaka alatt, az egyetlen Trenk Frigyesen kívül. Ezt épen az a balsorsa ajánlotta, hogy saját hazájából száműzetett, hogy Frigyes király nem restelli őt különös üldözése tárgyául kiválasztani. — Aztán azok az udvari mende-mondák, a mikből Trenk Frigyesnek egész tárháza volt; a berlini, potsdami, charlottenburgi élményekkel terhelve. Ezek egész a czárnő budoárjáig nyitva tartottak előtte minden ajtót.

Majd megfelelő czímet is szerzett neki ehhez új pártfogónője. A czárnő kinevezte Frigyest udvari kammerjunkerének.

Ekkor aztán már aranykulcsa is volt minden ajtó felnyitásához. A czárnő kammerjunkere! Egy ilyen méltóság előtt mélyebb komplimentet vágnak az udvaronczok, mint egy miniszter előtt.

De ezen udvari hivatalon kívül még egy olyan foglalkozást is kellett teremteni Frigyes számára, melyben nagy tanulmányai, fényes tehetségei méltó munkatért találnak. Ez is megjött. A kanczellár megtette Frigyest belső titkárának.

S ebben az állásában ez a huszonnégy éves ifju teljes betekintést nyert az egész európai politika rejtélyes gépezetébe. A legtitkosabb levelezéseket ő olvasta és fogalmazta. S lángesze, tanulmányai, nyelvismerete komoly sikert biztosítottak a számára. Rövid időn nélkülözhetlen emberévé lett a kanczellárnak. Óriási szorgalommal dolgozta fel a rendezetlen ügyek halmazát: alig engedett magának alvásra időt. S aztán, hogy annál szorgalmasabban végezhesse teendőit, magában a kanczellári palotában rendeztek be a számára kényelmes lakást, közel a kanczellárnő lakosztályához.

Digitized by Google

Okosabb is így, mint az ablakon át járni fel kötéllajtorján.

Ez új hivatalában is szivesen látott vendége volt mind az osztrák, mind az angol nagykövetnek, a kik mindketten egyetértettek Bestuseffel a porosz király elleni politikai cselszövésben.

Lord Hyndtforth ezentúl is hű oltalmazója volt kegyenczének. Ő nála volt letéve Trenk Frigyesnek minden vagyona, mely (saját életrajza szerint) a szép Jelvira halála után hétezer aranyból állt készpénzben s rövid három hónapi hivataloskodás után, daczára a pazarló életmódnak, — felszaporodott nyolczezer aranyra. — A mi azt bizonyítja, hogy Oroszországban a miniszteri titkárokat nagyon jól fizethették abban az időben.

Bevallja ugyan fiatal hősünk egész őszintén, hogy a pártfogónéjától tetemes összegeket kapott; de hozzá teszi, hogy ezeknek nagyrészét a méltóságteljes Anna tékozló fiának a hinárból kiszabadítására fordította.

Ha ezt tette, akkor csak atyai kötelességet teljesített.

VII. FEJEZET.

HOGYAN SZÜLETIK A HONGYŰLÖLET.

Hongyűlölet!

Chimæra! Paradoxon!

Olyan szó, mely semmi nép szótárában elő nem fordul.

És épen Oroszországban, a hol a honszeretet a törvénynyel, a vallással egyértelmű, a maga barbár őserejében együtt uralkodik a jogarral és a — kancsukával.

Hogy mi az a muszka hűség, azt Trenk Frigyes legjobban megérthette épen a Bestuseff család történetéből, a mit a bizalmas egyedüllét óráiban szép Anna suttogva mondott el neki.

Digitized by Google

A kanczellárnak volt egy bátyja: Bestuseff Riumin Ferencz.

Ennek a felesége, Lapukhin herczegnővel együtt valami sértő mendemondát beszélt ki Erzsébet czárnő testi bájairól.

Ezért a czárnő mind a két herczegasszonyt száműzte élte fogytáig Szibériába. De előbb mind a kettőt félmeztelenre vetkőztetve, megkancsukázták a piaczon, a sokaság előtt. És azután kivágták a nyelvüket.

. . . És ennek a megkorbácsolt, megcsonkított asszonynak a férje — tovább is megmaradt a czárnő szolgálatában: Erzsébet őt bízta meg a bécsi udvarnál a legfontosabb nagykövetség tisztével. Trenk Frigyes sokszor láthatta Bestuseff Riumin Ferencz herczeget Bécsben léte alatt.

Ilyen szörnyeteg a hűség az orosz nemzetnél.

. . . És most következik egy igen ostoba história, a mi csak arra való, hogy az embert boszantsa.

Ez időben Poroszország nagykövete Moszkvában egy gróf Goltz vala.

Az emelkedőben levő orosz birodalom barátságáért Európa minden országa versenyzett. Egy czárnői kammerjunker tenyerét valamennyi nagykövet sietett szorongatni.

Ezt Goltz úr is megpróbálta. De Trenk Frigyes három lépést hátrált előtte s megköszönte a barátkozást.

Ezzel aztán még jobban magára haragította a patriótáját, mint ama bizonyos danczkai bastonáddal, melyért Goltz hasztalan sürgetett elégtételt a czári udvarnál. Ott azt felelték neki, hogy megkapott botokat meg nem kapott botokká dekretálni még az angol parlamentnek sincs hatalma.

S a számüzött Trenknek a befolyása egyre nőtt az orosz udvarnál.

Ennek a megtörésére Goltz úr egy nagyon alacsony, gyermekesen buta cselszövényt gondolt ki.

Hyndtforth lord, a ki jól ismerte Trenk Frigyesnek, különösen architechtonikai rajzolásban való ügyességét, fel-

Digitized by Google

kérte őt egyszer, hogy rajzolja le számára Kronstadtot, kikötőjével, mamelonjával és a gályáival együtt. Ő maga adta át neki a kép alapjául szolgáló tervrajzokat és a gályaképeket, a miket minden könyves boltban meg lehetett venni két rubelért.

Trenk Frigyes aztán ezekből összeállított egy hangulatos rajzot, mely Kronstadtot híven ábrázolta, a nélkül, hogy ő azt látta volna természetben.

Ezt a képet Hyndtforth lord rámába téve akasztá ki a szobájában.

Egy napon a szász nagykövet, Funk úr meglátogatja az angol követet, meglátja nála Frigyes rajzát, nagyon megtetszik neki, elkéri tőle, hogy ő is lemásoltathassa azt magának. Hyndtforth odaadja neki.

A míg Funk lakásán egy piktor Frigyes rajzát másolja, oda kerül hozzá Goltz úr; meglátja a képet, nagyon feldicséri; akkor aztán mind a két követ duettben elkezd lamentálni a fölött, hogy milyen kár volt ilyen szép tehetséget, mint ez a Trenk Frigyes, elzülleszteni a hazájából.

Végül arra kérte Goltz ur Funk urat, hogy engedje át neki azt a rajzot egy pár napra. Neki is van ilyen képe, de hibás; hadd igazíttassa ki ez után. Funk úr átadta a rajzot Goltz urnak.

És ekkor Goltz úr egyenesen szánkázott Bestuseffhez, a zsebredugott képpel.

— On egy kigyót táplál a keblében, herczegem.

— Csak egyet? kérdé sardoni mosolylyal Bestuseff.

— Hát, a hogy veszszük. Meglehet, hogy kettőt. De a legmérgesebb vipera ez a Trenk.

— Azt ne tessék bántani. Ő a czárnőnek kegyencze s a feleségemnek házi barátja.

— Ő árulója a czárnőnek! S szeretője a kancellárnőnek.

— Nono, uram! Ez nagy szó! Ezt be kellene bizonyítani.

Digitized by Google

Erre a feltüzelt kanczellárnak el kezdett egy mesét mondani a követ.

— Lássa ön, herczegem! Azt, hogy áruló Trenk Frigyes, bebizonyítom kézzel foghatóan, szemmel láthatóan. Én, hogy ennek a kalandornak, a ki saját királyát elárulta, fogára tapintsak, felszólítám őt, hogy készítse el számomra a kronstadti kikötőnek és erődítvényeknek nagy titokban tartott rajzait — kétszáz arany díjért. S ez a pribék elfogadta a kinált bűndíjt. Itt van az elkészített munka.

S azzal oda tette a kanczellár elé Trenk Frigyes rajzát.

Bestuseff éktelen haragba jött ennek a képnek a láttára. Mit tudta ő, hogy mi különbség van egy fortifikatzionális tervrajz, meg egy panoráma között. Ez már flagrans delictum.

— Pert kap a gazember a nyakára s kancsukát a hátára. Kiabált dühében.

Hanem erről lebeszélte Goltz úr. Nem kell az úrfit perbe fogni, mert azt a czárnő pártfogolja: az bizonyosan megkegyelmezne neki az ő szép szemeiért. Legjobb lesz őt szépen meglepni éjszaka az ágyában s aztán senkinek sem szólva a csukott troikába beültetni s szépen elutaztatni Szimbirszkbe, vagy hova. — Ezzel az alkalommal excellencziád legalább majd annak a másik vádamnak az alaposságáról is meg fog győződni.

Ezzel ismét zsebébe dugta Goltz ur a képet és eltávozott.

De Bestuseff urnak, ördög pokol! nem volt kedve annak a másik vádnak az alaposságáról is meggyőződni; hanem átrohant egyenesen a felesége szobájába s haragja tűzokádó kedvében szemére lobbantá a gyalázatot, a mit házára hozott, kalandot kezdve egy ilyen sehonnai árulóval, mint ez a Trenk.

Anna hideg méltósággal kérdezé:

— Honnan veszi ön ezt a gyanut?

— Kezemben volt a bizonyítvány.

— Miféle bizonyítvány?

Digitized by Google

— A kronstadti erődítvénynek a rajza.

— Hát én vagyok a kronstadti erődítvény?

— Fájdalom, hogy ön nem a kronstadti erődítvény. De az áruló csak az ön révén juthatott hozzá, hogy azt lemásolhassa.

— S miért tette volna azt?

— Mert Goltztól kétszáz aranyat kapott érte.

Ekkor aztán a kanczellárnőt is elhagyta a türelme. Ő tudta legjobban, hogy Frigyesnek mennyi pénze van s azt milyen becsületes úton keresi.

Nem replikázott a férjével tovább, hanem nyalábra kapta, mint egy gyereket (kicsiny, vézna uracska volt) s kivitte az ölében, minden rugkapálózása daczára átczipelte a hálószobájába, ott lefektette a medvebőrre, aztán odakiáltott a komornyiknak: «hijjátok a kirurgust, eret vágni az uramon, a guta kerülgeti».

Anna asszony megtehette azt, a hogy a német szóbeszéd mondja: «Ihre Mittel erlaubten ihr Solches».

Aztán ott hagyta a kanczellárt dühöngeni a saját szobájában.

Maga azonban sietett rögtön levelet irni Frigyesnek.

«Magát nagy veszély fenyegeti. Ma ne háljon odahaza. Maradjon lord Hyndtforth házában, közelebbi értesítésig.»

Ezzel a levéllel elküldte a magántitkárát a kanczellárnő az angol nagykövet palotájába, jól tudva, hogy Frigyes annál szokott ebédelni.

Trenk közölte a mylorddal Bestuseffné rejtélyes izenetét.

A nagykövet azonnal odahajtatott a kanczellárhoz.

A mint annak a szobájába belépett, a kanczellár heves szemrehányásokkal fogadta, hogy az ő házához egy árulót vezetett be.

— Mit vétett Trenk? kérdezé a mylord.

— Lerajzolta Kronstadt erődítési tervét suttyomban, s eladta kétszáz aranyért a porosz nagykövetnek.

— Az lehetetlen! szólt közbe Lord Hyndtforth. (Ő tudta,

Digitized by Google

hogy Frigyes gazdagon van ellátva: nála volt a pénze letéve.) Ki mondta ezt?

— Goltz maga! Itt volt nálam. A rajzot is megmutatta. Alá van irva a rajzoló neve.

— Alá van irva a neve? Akkor én már tudok róla valamit. Kérem, hivassa ide Goltz urat azzal a rajzzal együtt. Ha ez csakugyan a titkos tervrajz, akkor megvonok minden oltalmat az árulótól.

Bestuseff azonnal irt Goltznak, hogy látogassa meg, s hozza el a tervrajzot is magával. A nagykövet azt izente vissza, hogy nem mehet, fáj a lába.

Ez alatt lord Hyndtforth értesité a házánál menedékben levő Trenket, hogy «Csigavér! Nem Annáról van szó, csak Kronstadtról».

Erre aztán Frigyesnek is egyszerre megtért az ártatlansága felőli meggyőződése: — azonnal elhagyta a menedékét s felsietett a kanczellárhoz.

Lord Hyndtforthot még ott találta a kanczellár szobájában.

A nagykövet, igazi britt büszkeséggel kiálta a belépőre:

— Maradjon ott, a hol áll! Ne közelitsen ön felém addig, a mig a vád alól nem tisztázza magát. — Ön lerajzolta alattomban Kronstadt erődítményi tervét? S azt eladta Goltz úrnak?

— Én rajzoltam egy képet Kronstadtról, a mire excellentiád szólított fel, a könyvárusoknál kapható vázlatok után, s azt excellenciádnak adtam, — nem díjért, de hálás tiszteletből.

— S hogy került volna ez Goltz úr kezébe? kérdezé a kanczellár.

Lord Hyndtforth intett Frigyesnek, hogy hallgasson, s a kanczellár fülébe súgott. Erre Bestuseff azt mondta Trenknek, hogy lépjen a mellékszobába, s várjon, míg szólítani fogják. A kulcsot ráfordították az ajtóra.

Az alatt, a mig Frigyes szobafogságban volt, lord Hyndt-

Digitized by Google

forth elmondta Bestuseffnek az egész kronstadti rajz történetét: a kanczellár odahivatta magához Funk urat, a szász követet s Schwert urat, Belgium képviselőjét, azokkal együtt bocsátá el lord Hyndtforthot Goltz urtól felvilágosítást kérni.

Legelőször is Funk úr visszakérte Goltz úrtól a kikölcsönzött rajzot. Mikor az annak a zsebében volt, akkor lord Hyndtforth azt mondta Goltznak, hogy már most mutassa meg nekik azt a tervrajzot, a melyet Trenktől vásárolt kétszáz aranyon.

A nagykövet ötölt-hatolt, utoljára kipattantotta:

— Én nekem parancsom van a királyomtól megakadályozni, hogy ez a Trenk Oroszországban szerencséjét kovácsolhassa. Én azt tettem, a mi egy miniszternek a kötelessége.

— Tessék ezt lediktálni a titkár úrnak.

A három nagykövet a kanczellár első titkárát is magával hozta. Az leirta azonnal Goltz úr nyilatkozatát.

— Egyébiránt a másik vádamat: a Kremlin kertjében, a gyertyánfák alatti találkozást a magas rangú hölgygyel, fentartom.

A titkár ezt is hiven leirta.

— Tessék aláirni, mondá lord Hyndtforth.

Goltz úr odairta a nevét.

— Kérek hivatalos pecsétet is ütni a név alá.

(Az ostya nem akart jól megragadni a levélen.)

— Majd én ráköpök s akkor megragad, mondá lord Hyndtforth, s úgy cselekedék.

Ezzel a bizonyítékkal aztán visszatértek a kanczellár palotájába.

Trenk Frigyes ártatlansága teljesen ki volt derítve: Bestuseff ráismert az elhozott képben ugyanarra, a mit Goltz úr titokban megmutatott neki. Restelte nagyon a dolgot, hogy nem tudott külömbséget tenni egy tájkép, meg egy tervrajz között. Trenk Frigyest kibocsátották a szobafogságából, meggratulálták, megölelgették. Bestuseff

Digitized by Google

is megölelte, hanem azután mégis ütött egyet az öklével a hátára.

— Hanem az a találkozás a gyertyánfák alatt! Azért még majd beszélünk egy szót, úrfi!

Trenk Frigyesnek aztán lovagi szavát vették, hogy nem fog Goltz úrral gorombáskodni, ha találkozik vele.

Bestuseff ott marasztá az urakat lakomán. A kanczellárnő is megjelent az asztalnál s változatlan hideg arczczal hallgatá végig a mylord és a két követ úr előadását a Goltz úr intrikájáról. Úgy tett, mintha ez csupa új dolog volna előtte. — Bizony pedig, ha ő bele nem kap a sors lovainak gyeplőjébe, azok már azóta repítik Frigyes úrfit az Urál felé!

Csak Bestuseff dörmögött közbe egyet-mást.

— No de a gyertyánfák alatt. . .

Még tartott a lakoma, a midőn belépett a terembe a czárnő udvarmestere s egy levelet adott át a kanczellárnak, melyet a czárnő sajátkezűleg irt.

A vendégek felállva hallgatták végig a levél tartalmát. A kanczellárhoz volt az intézve. A legszeretetreméltóbb uralkodónő mély felindulásának adott kifejezést azon méltatlan vádaskodás fölött, melylyel kedves híve, Trenk Frigyes nevén sebet ütni törekedtek. Ezen igaztalanul okozott fájdalom megorvoslására elrendeli a czárnő, hogy Trenk Frigyesnek az államkincstárból két ezer rubel kifizettessék s jövőre nézve e hű ifju személye minden kémkedés és ólálkodás alul mentesíttessék.

«Éljen a czárnő!» hangzott minden ajkról.

Trenk Frigyesnek odanyujtatott a levél, hogy azon az uralkodónő nevét megcsókolhassa.

A kanczellárnak egyszerre visszatért az egész jó kedve.

Megveregette Frigyes vállát.

— Jól van, fiacskám. Csak te sétálj a Kremlin gyertyánfái alatt. Egy szót se beszéljünk erről többet.

. . . S mind ezt istennői apathiával hallgatta végig a szép Anna asszony.

Digitized by Google

Ez a rosszul sikerült cselszövény szinleg mulatságosan végződött, de az érdekelt kedélyekben mélyen ülő salakot hagyott hátra.

Trenk Frigyes naplójából annyit tudunk meg, hogy a szép Anna asszony ezért a lovagiatlan árulkodásért olyan inzultussal állt boszút Goltz úron, a mely le nem irható; és hogy ez a nagykövet ez eset után sorvasztó betegségbe esett s rövid időn elhalt. Halála rejtélyét homály takarja.

De magának Trenknek a lelkületét is feldúlta ez a durva cselvetés.

Hogy Frigyes király őt, egykori kedvenczét, még idegen országban is üldözteti s ilyen eszközöket is megenged a nagyköveteinek, hogy haragja kipéczézett tárgyát szerencsétlenné tegyék.

Saját szavai szerint: «e cselvetésen felindulva, képes lett volna saját házáját pusztasággá átváltoztatni, ha alkalom kinálkozott volna rá».

Tehát már kész volt kardját kihúzni Poroszország zászlói ellen.

Megszületett a hongyűlölet.

S ezt a szörnyszülöttet még nagyobbra nevelte mindennapi indulataival.

A féltékenység fulánkja a kanczellárnak is a szivébe szakadt. Ez időtől fogva nemcsak a saját szemével, de kémei által is folyton figyelemben tartá a felesége és Trenk Frigyes minden lépését. Azoknak alig lehetett másutt ellenőrizetlenül találkozni, mint a Kremlinben, aztán meg lord Hyndtforth palotájában; vagy néha Bernesnél, az osztrák nagykövetnél. Ide nem hatolhattak be a kanczellár kémei.

S ez a féltés, ez a boszúság magára az orosz politikára is befolyással volt. Bestuseff megharagudott lord Hyndtforthra és Bernes úrra a miatt, hogy Anna asszonynak Frigyessel folytatott szerelmi viszonyát pártolják. Azoknak ugyan legkevesebb kedvük telt abban, hogy két szerető szívnek a boldogságát előmozdítsák, de nagy politikai

Digitized by Google

tervük volt vele, hogy Erzsébet czárnőt megnyerjék az angol és osztrák fegyverszövetség számára, s egy közös hadjáratra Poroszország ellen. S ennek legbiztosabb eszközlője volt a kanczellárnő, a kinek Poroszország iránti gyűlöletét legjobban fentartá a Frigyes király által méltatlanul üldözött ifju iránti szenvedélye.

Ez a huszonnégy éves gyermek képezte az európai politika sarkát, mely körül az összes diplomatia forogni volt kénytelen.

A czárnő is kényeztette a fiut és semmi titkot nem tartott előtte.

Ez öntudatlan politikai sark körül aztán maga az orosz diplomatia is megfordult.

Bestuseff kanczellár, féltékenysége hideg dühében, eddigi szövetségeseitől, angoloktól és osztrákoktól elfordulva, a poroszokhoz közeledett. Anna asszony, kinek szintén meg volt a maga titkos rendőrsége, férjének minden titkos terveiről értesült. A hadügyminiszter, Apraxin, maga is bele volt ezekbe avatva.

A titkos terv az volt, hogy Oroszország csatlakozzék az angol, osztrák és később a franczia szövetséghez s indítson meg egy nagy hadsereget Apraxin vezénylete alatt a poroszok ellen. A legelső összetalálkozásnál azonban, melyben a poroszokkal csetepatéra kerül a sor, tegyen úgy Apraxin, mintha elvesztett volna egy derék ütközetet s vonuljon vissza, hagyja magára az osztrákot, a ki az oroszok félreálltával az angolokkal nem érintkezhetik, sem a francziákkal.

Ezt az egész komplottot előre megtudta Anna asszony s közölte Frigyessel, úgy, hogy ez a gyermek már előre tudta, hogy mi lesz a legközelebbi nagy háborúnak a kimenetele?

Trenk Frigyes veszélyes lejtőre jutott. Eszközül hagyta magát felhasználni egy nagy, az egész Európát megmozditó diplomatiai cselszövényhez, a melyben neki az a szomorú szerep jutott, hogy saját hazájának ellensége le-

Digitized by Google

gyen. S ha még abban tört volna ki corioláni hongyűlölete, hogy kardját ajánlja fel hazája ellenségének, ebben még lett volna valami brutális lovagiasság: a hőstett elfelejteti az indokait. De ő rá egyenesen Ephialtes szerepe várt: az ellenséges légióknak honfitársai ellen kalauzolása. Ő segített szítani a gyűlöletet Erzsébet czárnő lelkületében a poroszok iránt. A trónörökös, később III. Péter czár, határozott ellenzője volt annak a politikának, mely Oroszországot a burkusok elleni harczra izgatta. Ezt tudta Bestuseff és Apraxin is. De a czárnő nem kérte a trónörökös tanácsát, egészen a kanczellárnő befolyása alatt állt, a ki viszont engesztelhetlen boszút forralt Frigyes király ellen a Goltz által rajta elkövetett meggyalázásért.

Tehát a kanczellár és a felesége két egymás ellen irányult politikai cselszövényen dolgoztak.

Nagyon tragikus vége lett ennek a magas komédiának.

Öt évvel később csakugyan megindult a nagy hadjárat Frigyes király ellen, melyben az oroszokon kívül az osztrákok és francziák is résztvettek. — Apraxin tábornok egy hatalmas hadsereggel indult meg Poroszország felé s Frigyes király fölött Grosz-Jägerndorf mellett nagy diadalt vívott ki. — Ugyanekkor azonban Erzsébet czárnő halálos betegségbe esett. — Bestuseff egy merész elhatározással hirtelen parancsot küldött Apraxin után, hogy ne nyomuljon előre: térjen vissza az egész orosz hadsereggel Muszkaországba. Azt remélte, hogy ez által megnyeri a következő czár gratiáját, a ki a porosz királyt pártolta. — Azonban mire Apraxin visszatért az orosz hadsereggel, akkorra Erzsébet czárnő is felgyógyult a halálos betegségéből s ismét átvette az uralkodást.

Mikor a czárnő megtudta, hogy az ő kegyenczei, uralkodónőjük halálára számítva, ily végzetes fordulatot idéztek elő a hadjáratban, méltó haragjában haditörvényszék elé állíttatá mind a kettőt s a birák halálra ítélték őket. — Erzsébet kegyelem útján száműzetésre változtatta e büntetést. Anna asszony követte a száműzetésbe férjét, a hol

Digitized by Google

Bestuseff Alexej Petrovics, rangjától, érdemjeleitől megfosztva, a bibliából kiszemelt kegyes mondatok összeállításával foglalkozott, míg bátyja, Bestuseff Riumin Ferencz, patikárusságra adta magát. (Ő lett feltalálója a hirhedt Bestuseff-cseppeknek, másnéven «arany cseppek», melyek minden migrainet meggyógyítottak). — Ha Trenk Frigyest, ki együtt emelkedett e hatalmasokkal, ott találta volna a nagy kataklizma, belőle is olyan hulló csillag lett volna, mint azokból. — Elvesztette volna azt, a mi visszanyerhetetlen: a becsületet.

Jó szerencséje volt, hogy korábban utólérte a szerencsétlenség.

VIII. FEJEZET.

KERESZTÜL-KASUL A VILÁGBAN.

A míg az ifjabb Trenk az orosz udvar diplomatiai és szerelmi cselszövényeiben élénk szerepet játszott, az alatt az öregebb Trenk, a spielbergi börtönben véget vetett nyughatatlan életének. A meghalása is egy rettenetes komédia volt: dæmoni gonoszkodással úgy kitervezve, hogy annak még folytatása is maradjon, hogy az ő lelke még azután is a sírkövén gubbaszkodva, nevethessen az utána következők kínlódásain.

Előbb szabályszerű testamentumot tett, melyben (a királynő beleegyezésével) minden világi birtokára nézve az ő kedves unokaöcscsét nevezé meg általános örököséül. (A kit nem sikerült orgyilkosokkal megöletnie.)

Mikor készen volt a végrendelete, nevetve mondá a börtönfelügyelő tisztnek, Kottulinszkynak:

— No most már vígan halok meg, mert úgy elláttam az öcsémet, hogy még holtom után is boszanthatom és mortifikálhatom.

Akkor aztán konvertált, barátcsuhát öltött; — a ki tel-

Digitized by Google

jes életében atheista volt, templomokat rabolt ki, papokat kínzott: — egyszerre kegyes lett; megjövendölte a halála napját, óráját, gyóntatót hivatott; egy nap azt mérgezte meg aqua toffanával, másnap magát. Hogy még egy nevetni valója legyen a lelkének onnan a sirkő tetejéről: hogy zarándokol hozzá majd a nép, mint csodatevő szenthez.

Trenk Ferencz tehát megirta a pokoli komédiáját, csak az volt hátra, hogy a hős eljátszsza azt, a kinek a számára a czímszerep irva volt.

A bécsi udvari kanczellária felküldé Moszkvába Trenk végrendeletét a felhivással együtt, hogy a legatárius foglalja el az örökbe hagyott birtokot.

Azt jól tudta Trenk Frigyes, hogy minden ország törvénye megkivánja, miszerint földbirtokot csak honosult nevezhet tulajdonának; a ki magyarországi földesúr akar lenni, annak magyar nemessé is kell lennie. Következőleg ott kell hagynia a fényesnek indult orosz életpályát, a magas politikában elfoglalt izgalmas részesülést, a hatalmas pártfogókat s még hatalmasabb pártfogónőket, az élvezetteljes kalandokat. Felcserélni Moszkvát Bécscsel. És Bécset ismerte már annyira, hogy ne találjon benne semmi szeretni valót. Nagybátyjának a sorsa elég ijesztő példa lehetett előtte. Tudhatta, hogy mennyi átok fekszik a nagybátyja örökül hagyott birtokán! Bár azt még nem tudta, hogy mennyi processus jár vele?

Eleinte visszautasitá az egész örökséget. Azonban lord Hyndtforth és Bernes úr addig unszolták, míg ráadta a fejét, hogy elfogadja azt.

Egy milliós örökség! Tömérdek kincs! Kész pénz halommal! Három nagy uradalom, várkastély Magyarországon.

Lord Hyndtforth azzal győzött, hogy a szabadságvágyat éleszté fel Frigyesben. Magyarország az ős szabadság hazája, olyan mint Anglia, a hol a magyar nemest védi a primæ nonus. A magyar nemes kis király a maga kasté-

Digitized by Google

lyában! Míg ellenben a nagy orosz birodalomban a legmagasabb államférfi, a leggazdagabb knéz sincs megóva attól, hogy egy cselszövény, egy czárnői szeszély a vesztőhelyre, a pellengérre ne küldje: a kancsuka alá, aztán Szibériába. Ime, ő rá is ki volt már mondva — nem itéletképen — csak egy féltékeny férj haragjából, hogy oda vándoroljon, s csak egy asszonyi hajszálon akadt fenn a balsorsa.

Ez döntött. Frigyes elfogadta a magyar udvari kanczellária ediktumát s folyamodott a czárnőhöz elbocsátásáért.

A czárnő is nehezen akarta elbocsátani, de hát még a másik uralkodónője! Ölelő karok lekötötték, forró csókok forrasztották, mégis el tudta magát szakítani. Megigérte, hogy visszajön. A szép Anna egy gyémántokkal kirakott medaillont ajándékozott neki, miniatür arczképével, meg egy drágaköves szelenczét. Tubákolni divat volt hölgyeknél és ifju uraknál.

És mikor elutazott, Szentpétervárott egy bankár kereste fel, a ki egy levelet adott át neki, melyet a kanczellárnő irt búcsúképen hozzá. A levélhez egy váltó volt mellékelve négyezer rubelről. Ezt küldé a távozó kedvencznek uti költségül. A levelet megcsókolá s keblébe rejté Frigyes, a négyezer rubelt köszönettel visszaküldé.

Volt neki elég pénze, szép asszonyok, magas úrhölgyek adománya.

Négy inast hordott magával: a két lovászát, Jankót és Brankót, aztán meg egy muszka vadászt és egy kalmuk kocsist. Ezekre ugyan mind nem volt szüksége, mert hajón utazott tovább.

Elébb Stockholmba ment, a hol a királyné igen szivesen fogadta. Frigyes király legifjabb nővére volt. Jól ismerte Trenket. Ő volt a lakodalmánál a királyi menyasszony kisérője a nemes, tiszteletbeli csapat élén. Bizonyosan Amália herczegnő révén is jól ismerte az ifjut. Arra mutat az a figyelmeztetése, hogy ne sokat időzzön

Digitized by Google

Stockholmban, mert ez kellemetlen súrlódásra találna okot adni a berlini udvarral.

Innen átutazott Koppenhágába: ott is talált egy régi jó pajtást, a kit nyomorúságából kisegítsen. Aztán tovább Hollandba, egy gabonaszállító hajóval.

Útközben elővette őket a vihar, a hajó elvesztette az árradzóját meg az előtörzsfáját s jó szerencse volt, hogy a gotenburgi sziklák előtt horgonyt vethetett.

A vihar kilencz napig ott tartá fogva a hajót.

Frigyes ez alatt azzal mulatta magát, hogy beleülteté a négy inasát a hajó dereglyéjébe s elkalandozott a sziklák közé, tengeri rákot, tőkehalat fogni hálóval, szigonynyal, vadludakat lövöldözni, azokat hazahordta a hajóra s megosztotta a matrózokkal.

Azokon a sziklaszigeteken emberek laktak: a férfiak halászattal, az asszonyok földmíveléssel foglalkoztak. Ebben az évben rossz termésük volt. A szigetlakók éhinséggel küzdtek.

Trenk Frigyes aztán a hajótulajdonostól felvásárolt valami száz zsák rozsot s azt a dereglyével kihordá a sziklákhoz s szétosztotta a szigetlakók között. Ez is a nagyúri szenvedélyek közé tartozik.

Egy nagyobb sziklaszigeten még templom is volt. A pap is olyan inséget szenvedett, mint a népe. Azt is megajándékozta Frigyes egy pár száz forinttal, a mennyit az soha sem látott életében egy rakáson.

Hangzott is utána a megvigasztalt nyomorultak áldó zengedezése.

Úgy látszik azonban, hogy a vihar nem vesz tudomást az ilyen hálanyilatkozatokról, mert a hajóhoz visszatérőben olyan rohammal támadt a dereglyére, hogy azt felfordítá.

Trenk Frigyes csak a Jankó inasának köszönheté, hogy oda nem veszett a hullámokban. Ez kezénél fogva húzta őt ki egy sziklára.

Hanem az orosz vadász, meg a kalmuk kocsis a tengerbe fulladtak. Azok nem tudtak úszni.

Digitized by Google

Frigyes is beteg lett s néhány napig sem élő, sem halott nem volt. Míg végre tizenötöd napra szerencsésen megérkezett a hajó Amsterdam alá. — Hát bizony akkor tökéletes élvezet volt a tengeren való utazás.

Hogy miért tette ezt a nagy körútat Trenk Frigyes Stockholmon, Koppenhágán, Amszterdámon keresztül Bécsig? annak a megoldását csak az ifjukori kalandvágyban és hetykélkedésben tudjuk feltalálni. Útközben elpocsékolt tengersok pénzt, ivott tengervizet, kapott tengeri betegséget, de semmi okosat nem tanult.

Egy pár fölösleges kalandja is volt: egy hires verekedő czethalásznak levágta a jobb kezét s egy homályos gentleman által, kit nagylelkűen megtraktált, meg hagyta magát lopni keservesen. Jobb lett volna, ha a czethalászt traktálta volna meg s az iparlovagnak vágta volna le a kezét.

Végre, nagy Odyssea után, körülkerülve fél Európát, eljutott Bécsbe.

Legelső dolga volt audientiát kérni a királynőnél. Mária Terézia igen kegyesen fogadta s tudatá vele, hogy legmagasabb beleegyezését adja hozzá, miszerint Trenk Frigyes nagybátyja örökségét elfoglalja, melynek rendezésére egy delegatum judicium van kiküldve.

Frigyes azt hitte, hogy Bécsben is úgy lesz, mint Moszkovában. Csak meg kell neki magát mutatni s azzal minden ember meghódol előtte. Annyival inkább, mert itt már mint egy valóságos magyar mágnás, három uradalom, meg egy híres kincstár örököse léphet fel.

De nagyon lehorgasztá a kevélységét a Trenk-féle törvényszéki bizottság elnöke, a ki megismerteté vele a helyzetet. Legelőször is a megdicsőült végrendelkező nyolczvanezer forintot meghaladó legatumokat hagyott mindenféle kegyes czélokra, melyek a kincstárán erős apadást okoznak; azután pedig nem kevesebb, mint hatvanhárom processus van a hagyaték ellen megindítva, melyeknek eldültéig az örökség ki nem adatik, s ha a felperesek igényei érvényesülnek, az egész kincstár fenékig kiürül.

Digitized by Google

Ez volt az a mulatság, a mely fölött Trenk Ferencz még halála előtt egy órával is olyan jókat tudott nevetni. Micsoda képet fog csinálni öcsém uram, mikor megtudja, hogy hatvanhárom perben kell helyt állania s mint az üldözött medvének, egy egész kopófalka ellen védelmeznie magát.

Egy millió forint örökség — hatvanhárom prókátorral!

A legelső gondolatja az volt, hogy odadobja az egész örökséget a törvényszék lábához s fut Európából s Keletindiáig meg sem áll! — S ez volt az egészséges gondolat! Bár maradt volna mellette. Ott még alkirály lehetett volna.

De szerencsétlenségére épen akkor érkezett meg Bécsbe az ő moszkvai jó barátja, Bernes úr nagykövet, a kinek valami elintézni való ügyei voltak Milanóban. Az ismét felbiztatta, hogy csak fogadja el a Ferencz bátyja végrendeletét úgy, a hogy van, egyelőre; majd ő beszél a királynővel s megszabadítja Frigyest e kellemetlen helyzetből. Fel is ment az udvarhoz s a legjobb igéretekkel tért vissza. Ezeken aztán Frigyes megnyugodott. Bernes úr megigérte neki, hogy a mint Milanóból visszajön Bécsbe, egyenesen hozzáfog a Trenk-massa felszabadításához, s addig vissza nem tér Moszkvába, a míg ifju barátját a pakráci, petrováci és pleternitzi uradalmakba be nem iktatja.

Ekkor aztán Frigyes mégis csak elő kérte hát a Ferencz testamentumát, a mit még mind addig nem látott.

Itt következtek azután még az új meglepetések.

Trenk Ferencz hagyományozása három föltételhez volt kötve.

Az első, hogy az általános örökös térjen át a római katholikus hitre. (A Trenkek lutheránusok voltak.)

A második, hogy egyedül az osztrák uralkodóháznak szolgáljon.

A harmadik, hogy az egész vagyona elidegeníthetlen hitbizománnyá alakíttassék.

Ezek a föltételek még a hatvanhárom processusnál is sulyosabban nehezültek a milliós örökségre.

Digitized by Google

És Frigyesnek még egyszer nyitott útat jó sorsának nemtője ebből a labyrinthból való megmenekülésre.

Alig utazott el Bernes úr Bécsből, a midőn a pfalzi követnek az estélyén összetalálkozott Frigyes a porosz nagykövettel, a ki őt előzékeny nyájassággal félrehívta egy ablakfülkébe s elkezdett előtte nyilatkozni Frigyes király megváltozott indulatáról Trenk iránt. A nagykövet minden rábeszélő tehetségét elővette, hogy Frigyest hazájába visszatérésre birja. Biztosítá számára a király amnesztiáját, lelkére köté a hazája iránti szeretetét. — Frigyes hajthatatlan maradt.

Azután a nagyravágyásához beszélt. Frigyes király ki fogja őt nevezni egy lovas ezrede parancsnokának; fényes katonai pálya nyilik meg előtte a saját hazájában; míg itt az új hazában ugyan várhat, a míg egy fölösleges helyen megakad, ott azután fenn is akad. Láthatja a bátyja példájából, hogy mi a jutalma Ausztriában a csatatéren szerzett érdemeknek. — Frigyest ez sem indította meg.

Végre a legérzékenyebb részén támadta meg. Beszélt neki a szerelméről. Az egyetlen fenkölt szerelméről. A védő angyaláról, a ki őt még most is imáiba foglalja. — Még az sem győzte le!

Az az átkozott millió bezárva tartá a lelkét.

Frigyes visszautasította a nagykövet ajánlatát, a király kegyelmét s ez által nyiltan a hazája ellenségének vallotta be magát.

Ez volt a legnagyobb hibája és a legnagyobb bűne. Ezen tört meg a sorsa derékban.

Maga is elismerte azt később s vénségében nehéz önvádakat halmozott magára, hogy akkor ezt a sorsfordulatot nem fogadta el s egész ifjuságát, életerejét semmivé tette általa.

Egy millió miatt!

De annak a milliós örökségnek a végrehajtói követelték a végrendelet föltételének végrehajtását. Legelőször is a római katholikus hitre áttérést.

Digitized by Google

Furcsa ellenmondások jönnek elő Trenk Frigyesnek a jellemében. Ettől az egytől vonakodott.

Ő, a ki annak az egy milliónak a csábképeért meg tudta tagadni a hazaszeretetét, el tudta mellőzni a nagyravágyását, le tudott mondani a szerelméről; — nem tudta megváltoztatni az eklézsiáját. Háromnegyedrészben gyönge tudott lenni, egynegyed részben erős.

De, hogy mégis, e miatt, el ne veszítse azt a kisértetes milliót, megtette azt a tréfát, hogy egy kapuczinust megvesztegetett, hogy adjon neki bizonyítványt, miszerint ő áttért a katholikus egyház kebelébe. S ezzel elég volt téve a formaságnak. De az ilyen csalfaság nem maradhatott titok. Ezért aztán mindenki meggyűlölte és üldözőbe vette. A hypokrisist, a hitvallással űzött komédiát mind az egyik, mind a másik fél egyformán elitéli. — Ezzel Trenk Frigyes Szibériát csinált maga körül az emberi szivekben.

S Trenk Ferencz gúnyszelleme ott repkedett körülötte az útain.

Hát nem ez a manó vitte utána Bernes úrnak az aqua toffanát, mely azt olaszországi útjában megölte? A kedves atyafiak ezt a módját találták ki a barátságos kiegyezésnek: megmérgezték.

Bernes hirtelen halála egyszerre megfosztotta Trenk Frigyest egyetlen igaz barátjától, a ki az udvarnál befolyással birt.

Maradt helyette hatvanhárom ellensége, ugyanannyi peres fél, a ki az örökségét megtámadta, azoknak az ármányos prókátoraik, a megvesztegetett birák, a sikkasztó sáfárok, csalafinta iparlovagok, a kikhez még megszerezte ellenségekül a hitbuzgó papokat, a dölyfös udvaronczokat és a gyanakodó diplomatákat.

Valóban egy mesehős bátorsága s egy gyermek könnyelműsége kellett hozzá, hogy Trenk Frigyes ebbe a szörnyetegek barlangjába belelépjen.

Itt azután lassankint kinevelte magát azzá a gyűlöletes és nevetséges alakká, a mi egy bécsi perkeresőé, a ki egyik

Digitized by Google

ajtótól a másikhoz szalad, törvényszékekhez, dikastériumokhoz, kanczellériákhoz. Kopogtat, dörömböz, könyörög, káromkodik, janitorokat megveszteget és a hová be nem juthat, a kapun les rá a kegyelmes úrra, ott fogja el, útonútfélen panaszolja úrnak-bolondnak a szenvedett méltatlanságait, præsentál, allegál, replikál, appellál, concertál, törvényeket czitál, szidja a papokat, az udvaronczokat, a rendőrség kezébe kerül, becsukják, kiszabadul, satisfactiót követel, azt nem kap, fűhöz-fához folyamodik: fut előle minden ember s ajtót-ablakot zár, ha meglátja.

És ez alatt külső viseletében is elhanyagolja magát, katonai egyenruhája nincs már, a legolcsóbb polgári öltözetet viseli, nehogy a Kleiderordnung törvényeivel összeütközésbe jöjjön.

Ilyen alakban aztán a nőknél sincsen szerencséje. Nem is ér rá szerelmi kalandokra gondolni, hisz mindennapra terminusa van valami birónál, ha nem kompareál, elmarasztalják in contumaciam. Dehogy irhat most verseket, előtte a magyar Corpus juris: azt tanulja be könyv nélkül, jobban otthon van már a Tripartitum, az edictumok és a curialis decretumok útvesztőjében, mint egy tabularis fiscalis s még azzal is mortificálja a bécsi birákat, hogy a magyar törvényekből tart nekik prelectiót.

S ezt az infernális haláltánczot járja három esztendeig! Három legszebb évet a fiatalságából elpocsékol perpatvarkodással.

Végre csodák történnek. Három esztendő alatt dülőre jutnak a perek. Alig hinné el az ember! Három esztendő! Hisz ez a csecsemőkor egy processusnak az életéből. Ez alatt a mi kincsei voltak a nagybátyjának otthon a szlavoniai várában, azokat egyszerűen ellopták. Minden ember, a ki felügyelőnek volt oda küldve, lopott belőlük valamit. Ha ellenőrző is volt, akkor ketten loptak. Nem hagytak ott semmit: tiszta munkát csináltak. — No de hát ezeket a kincseket Trenk Ferencz, a pandurvezér maga is úgy rabolta össze, átok volt rajtuk. Hadd fussanak.

Digitized by Google

Félmillió oda!

Végre az uradalmak mégis csak felszabadultak. S azok is megérnek magukban egy milliót. Jövedelmük az akkori idők gazdálkodása mellett is fölment hatvanezer forintra. Még ebből is lehet urat játszani.

Ekkor azonban előálltak a magasabb jogtudósok. Azt mondták, hogy nem úgy van az! Trenk Ferencz eltestálhatta a maga birtokait az unokaöcscsének; de annak, mint idegennek, nem lehet Magyarországon fekvő birtokot elfoglalni. Az idegen örökösť csak a pénzértéke illeti meg a Trenk-féle magyar és szlavon uradalmaknak.

A királynő külön edictumával elrendelte, hogy a Trenk-uradalmakat el kell adni.

Meg is vette azokat az akkori királyi személynök, Grassalkovich Antal, a kit ugyanazon évben emeltek grófi rangra, százötvenezer forintért.

Tehát a másfél milliós örökség összezsugorodott százötvenezer forintra.

De ha még itt megállt volna!

Hanem ekkor még előjöttek azok a kegyes intézetek, a kiknek a megdicsőült legatumokat hagyott, azokat előbb rövidesen kielégítették.

Ez operáczió után maradt Trenk Frigyesnek még hatvanhatezer forintja.

Mikor aztán hozzá akart nyulni a veszett fejszének a nyeléhez, akkor tudtára adták, hogy ez az örökölt summa megmarad hitbizománynak, a testamentum értelmében. Hitbizományt pedig csak magyar honosult vehet birtokba. Frigyesnek még hatezer forintot le kellett fizetni az indigenátusért. — Ezen kellett volna kezdenie a dolgát, ha olyan makacs fejű nem lett volna.

Így aztán szépen megtörve, megpuhítva került elő a nagy örökösödési hadjáratából.

A királynő, hogy balzsamot cseppegtessen a fájó sebeire, kinevezte Trenk Frigyest egy kürazir ezredéhez kapitánynak.

Digitized by Google

Trenk Frigyes megköszönte szépen a kegyelmes adományt, s azzal beszerezve az egyenruháját, a szükséges paripákat, el is foglalta a helyét a vértes ezredénél, melynek szállása ott volt a szép magyar Alföldön, a derék Kecskemét városában.

Ott azután Trenk Frigyes egészen boldognak érezhette magát. A magyar vendégszeretet mellett egyik disznótorból, vendégségből a másikba vitték. Lakozás, névnap, emmaus meg nem esett nála nélkül. Szerették is nagyon. Briliántos szelenczéket ugyan nem igen kapott a szép hölgyektől, hanem annál jobb turós béléseket.

S ugyan okosan tette volna, ha ezt a szép életczélt elérve, megmaradt volna mellette s nem zavarta volna fel többé a vizet maga körül.

IX. FEJEZET.

A BALSORS KEZDETE.

Tehát a kecskeméti homokbuczkák között agarászni, a sós tó nádasaiban kacsázni, hébe-hóba a katonákat rájtsuloztatni; hosszú ebédeket végig enni, karczos idei bort inni és hosszúszáruból dohányozni: — ez volt az élete annak a tűzlelkű ifjunak, a ki már tizennyolcz éves korában a királyi udvar fényében pompázott, fejedelmi kegyencz volt, a gárdát vezette, jó barátokkal és jó ellenségekkel csak úgy komázott, a ki a berlini magas körökben Európa legnagyobb tudósaival, lángszellemeivel társalgott, Moszkvában a világ fő-fődiplomatáival országrendítő kabalákat koholt és most itt sakkozik naponkint a kecskeméti prédikátorral, az egyetlen emberrel, a kivel filozofálni lehet — diák nyelven.

Hát még az eltünt elysium! A fejedelmi szép asszonyok, a regényes, kalandos, tüneményes varázsnők, az angyali Amália, a dæmoni Miranda, a tündéri Jelvira, az istennői

Digitized by Google

Anna! A kecskeméti nép pedig puritán. A nők a templomban külön ülnek a férfiaktól, s másutt nem látni őket. Negyven éves kora előtt az asztalnál sem foglal helyet az asszony, ha idegen vendég van jelen, s a hajadon leányt az első szobába sem eresztik, nehogy az ablakon kinézzen.

S itt kellett vesztegelni annak a nyughatatlan léleknek, a kinek a félvilág sem volt elég.

Hányszor megátkozta Kecskemétet!

S hányszor visszaimádkozta ezt az átkot később! Bár csak visszakerülhetne oda megint, a becsületes Gyenes uram portájára, a jó fehér czipó, szalonna, meg az ürmös karafina mellé!

Huszonnyolcz éves volt már Frigyes s kétségbeesetten vette észre, hogy kezd kihízni minden uniformisából: hasat ereszt, mint biró uram.

Ekkor kap egy fekete pecsétes levelet, kurir által küldve. Az öcscse tudatja vele szeretett édes anyjuknak halálesetét s meghívja Danczkába, atyafiságos osztozkodásra.

Vegyes érzelmek tódultak Frigyes kedélyére, mikor e gyászhírt vette. A szeretett anyáért fakadó könyekkel együtt járt az örvendező szívdobogás, hogy alkalmat és okot talált Kecskemétről megszabadulhatni.

Folyamodott rögtön a bécsi főhaditanácshoz szabadságolásért, családi ügyeinek rendezése végett.

Az apai örökségét a porosz kormány elkobozta, hűtlenség miatt, az anyai hagyaték iránt pénzbeli egyességet kellett kötnie a testvéreivel.

Nem telt bele két hónap, hogy az engedélyt megkapta az elutazásra.

Hej de örült, mikor vált mondhatott a vendégszerető magyar városnak!

Arra gondolt, hogy Danczkából, a mint ott a dolgait végezé, átvitorlázik Szentpétervárra, a hol akkor az orosz udvar tartózkodott, s a rég nem látott kedves arczokat ismét ragyogásra kényszeríti megjelenésével. — Talán ott is marad?

Digitized by Google

A bécsi ellenségei is úgy vélekedtek. Olyan nagyon megszerették, hogy gondoskodtak felőle: csak egyszer kimenjen az országból, soha többet vissza ne térhessen.

Egész messzeható ármányt koholtak ellene. Berlinbe irtak a kormánynak, hogy Trenk Frigyes azért megy Danczkába, hogy a király ellen orgyilkos merényletet kövessen el. Ausztria nagykövete volt Berlinben Puebla gróf, s ennek a titkárát, Weingartent nyerték meg a cselszövők czinkostársul.

Ki volt csinálva Bécsben, hogy Trenk Frigyest Danczkában időzése alatt a poroszok kezébe juttassák.

S ez az annyi természetes észszel megáldott lángész oly együgyű buta módra ment bele a kelepczébe, hogy maga sem tud az önigazolására egyebet felhozni, mint véghetetlen elbizakodottságát.

Danczkában csaknem egyidejüleg megjelentek az öcscsei és hugai. Azokkal hamarosan kiegyezett Frigyes. Az anyai örökségéből ráeső részt átengedte nekik hétezer tallérért, a mit azok rögtön ki is fizettek neki.

Ezzel tehát mehetett volna rögtön Danczkából akárhová: haza Kecskemétre, vagy még hazább Szentpétervárra.

Ugyan miért kellett neki még tizennégy napig Danczkában maradni?

Ha ezt az időt arra fordította volna, hogy elzarándokoljon az anyja sírjához: ennek az anyának még a holtkeze is megvédte volna a fejét nagy veszedelmektől. De hát ő maga azt mondja, hogy mulatni maradt ott. Danczka kikötő város, mindig tele utazó néppel, a kik szeretnek vigadni.

Maga beszéli el, hogy Danczkában egy ismerőse sem volt. Az egyetlen ismeretsége hivatalból lett kötve az osztrák rezidenssel, Abramson úrral.

Abramson úr született porosz volt. Soha Bécset nem is látta; ez idő szerint is a porosz király alattvalója, kit csak Bestuseff ajánlatára nevezett ki a bécsi kormány danczkai rezidensül.

Digitized by Google

Hát ennek az embernek a kezére bizta Trenk Frigyes a fejét.

De nem is jól mondja, hogy több ismerőse nem volt Danczkában. Mert ott találta Reimer urat is. Azt a bizonyos Reimer porosz rezidenst, a ki őt négy év előtt el akarta fogatni s a kit ő megkergetett, hogy még a parókája is a markában maradt. Ez még mindig ott volt Danczkában. Találkozhatott vele elégszer Abranson úrnál, a hol mindennapos vendégül látták. — Talán gyönyörűségét találta benne, hogy a megsértett ellenséggel ingerkedhetett?

Hogyan nem érezte, hogyan nem sejtette, minő veszélyes örvény partján jár itten?

Mikor először el akarták Danczkában fogni, akkor még nem volt egyéb bűne, mint az, hogy egy királyi herczegnővel tilalmas viszonyt folytatott s a glatzi várfogságból erőszakosan kitört, de azóta hozzájárult, hogy az elfogására kiküldött porosz altiszteket s magát a hadnagyot csufosan megbotoztatta, tetézte a terhét a Goltz nagykövettel való elbánása; a rovására lett jegyezve a Frigyes kegyelmének visszautasítása; és végre az osztrák katonai szolgálat elvállalása.

Elhagyta-e Trenk Frigyest egyszerre a fantáziája, a memoriája, a judiciuma, hogy nem birta maga elé képzelni királyi ellenségének lángoló haragját egykori kegyencze ellen, ki felköti az osztrák mellvértet és a kardot, azzal a bizonyos tudattal, hogy azzal saját királya és hazája ellen fog fordulni? Mert hiszen azt csak kellett tudnia, hogy Goltz nagykövet a berlini kormányt értesíté arról a diplomatiai gépmozgásról, mely Erzsébet czárnőt az Ausztriával közösen megindítandó hadjáratra Poroszország ellen feltüzelte; s ebben a machinatióban magának Trenk Frigyesnek is nagy része volt.

És mindezeket jól tudva, mégis elég könnyelmű volt nap-nap után ott tánczolni Abramson úr estélyein: egy ágyúlövésnyi távolban a porosz határtól.

Digitized by Google

Ez valóban olyan merészség, a minek nem lehet más nevet adni, mint «párbaj az ördöggel».

Ha már akkor megirta volna Goethe a Faust-ját, abból megtudhatta volna, hogy az ördög nagyon jól tud vívni.

A hajó is ott volt már a kikötőben, melyen Trenk Frigyes Szentpétervárra készült utazni. Az elindulás előtti nap estéjén már át akart rá költözni, s ezzel kikerülte volna a balsorsot. De a vendégszerető Abramson erővel ott marasztá magánál búcsúvacsorára. A nagy dinom-dánom után haza ment a szállására.

Alig feküdt le az ágyába, midőn beront az ajtaján két városi biztos, husz katona kiséretében s azt mondja neki, hogy öltözzék fel gyorsan és kövesse őket. Elvitték a városházára s ott bezárták a börtönbe. Kiabálni, protestálni nem használt semmit.

Másnap délben megjelent a börtönében Abramson. Nagy szemforgatások közt allegálta, hogy ő mindent elkövetett barátja megszabadítására: volt a magisztrátusnál, a polgármesternél, a szindikusnál, követelve Trenk Frigyes szabadon bocsátását, ki mint osztrák császári tiszt dekretummal és menlevéllel van ellátva. A polgármester Rutenberg uram azonban dühös a bécsiekre. Neki két fia járt ott a magas iskolába, a kik részt vettek a «fügelegények társaságában» s ezért őket pellengérre állították, daczára polgármesteri leszármazásuknak; most azért boszút kell állani egy osztrák tiszten. Igy tromfol vissza Danczig városa Bécs városának.

(Jó lesz megjegyezni, hogy az a «fügelegények társasága» azzal foglalkozott, hogy a legocsmányabb bacchanáliákat rendezte az osztrák fővárosban s az ilyeneket Mária Terézia uralkodása alatt szigorúan megtorolták.)

Igérte azonban Abramson, hogy rögtön tudósítani fogja a bécsi kanczelláriát Frigyes elfogatásáról s nincs kétsége, hogy diplomácziai úton fogják követelni szabadonbocsáttatását. Addig maradjon nyugton, s a mi megőrizni való értékes vagyona van, azt bízza ő rá.

Digitized by Google

És Frigyesnek még most sem derült fel az agyában, hogy ez az ember az ő elárulója; a ki őt terv szerint játszotta ellenségei kezébe! S a helyett, hogy torkon ragadta volna s megfojtotta volna, átadta neki minden pénzét: anyai örökségét.

Abramson azután azt irta Bécsbe a kormánynak, hogy Trenk Frigyest a saját hebehurgyasága miatt fogták el a poroszok. Nagy hetykén átlovagolt a pomerán határon valami szerelmi kalandra; ott csipték el, mint porosz katonaszökevényt. Ezt a jelentést aztán Bécsben tudomásul vették s többet senki sem rontotta el az étvágyát azzal, hogy Trenk Frigyesről beszéljen.

És még azon napnak az éjjelén megjelent a börtönében Raimer, a porosz rezidens, ugyanazzal a porosz tiszttel, ugyanazokkal a porosz altisztekkel, a kiket a mult alkalommal Trenk Frigyes oly csúfosan elveretett; azok elvették tőle, még a mi értékes ékszerei voltak, lehuzták a gyűrűket az ujjairól, lehurczolták a bezárt kocsiba s éjnek éjszakáján kirobogtak vele a városból.

Mire megvirradt, egy porosz állomáson voltak vele; ott beült mellé a kocsiba egy huszártiszt, tizenkét huszár pedig mellette lovagolt.

Igy vitték állomásról állomásra, míg egy nagyobb városba értek vele. Ott azután megpihentek. Addig hozzá sem szólt senki. Éjszakára mindig be volt zárva.

Abban a városban a württembergi herczeg volt a főparancsnok. (Ugyanaz, a kit Schiller a «Geisterseher» költeménye hőseképen megörökített.)

Ez a fejedelmi nemes úr, a mint az értesítést kapta Trenk Frigyes elfogatásáról, azonnal odaküldé hozzá a hadsegédét s fölvezetteté magához. A belépő foglyot azzal fogadta, hogy kezet nyujta neki. Ez jó omen volt.

Frigyes kapott a kedvező hangulaton s nem késett panaszát előadni, népjog elleni elfogatása felett.

A herczeg azzal válaszolt rá, hogy meghívta magához ebédre. Fényes társaság volt együtt. A herczeg fiatal nejé-

Digitized by Google

nek is bemutatá az ifju regényhőst, a ki nagyon érdeklődött iránta, az egész társaság, valamennyi porosz tiszt mind a legbarátságosabban beszélt vele. De mintha összebeszéltek volna, valamennyi azt a themát variálta, hogy bizony Frigyes király nagyon fel van ingerelve Trenk Frigyes iránt s tőle semmi irgalmat, kegyelmet nem várhat.

Csak hogy világosan a fülébe nem kiabálták: «fuss innen szerencsétlen! ott a nyitott ajtó!»

Nem értette meg.

Nem is zárták itt be. Ott maradt a herczeg palotájában vendégül, kisétálhatott a városba; ha katonatiszttel találkozott, az félretért előle.

S aztán megint csak visszatért a herczeg palotájába.

Ott folyvást szivesen látták.

Harmadnap aztán, hogy csak nem akarta felhasználni az alkalmat, ismét kocsira ültették: de ezuttal nyilt csézába s minden lovas kiséret nélkül útjára bocsáták. Csak egy tisztet adtak mellé utitársul. Az is álomnak adta a fejét az első órában, s aztán nagyokat bámult, mikor felébredve még mindig maga mellett látta a foglyot.

Pedig néhol olyan közel vitt el az út a lengyel határ mellett, hogy egy iramodással más országban lehetett volna.

Csak ment a végzete elé bután, érzéketlenül.

Ugyanaz a Trenk, a ki a glatzi várból fegyveres csapaton vágta magát keresztül, a ki átuszott a jégzajló folyón, a ki még egy sánta szökevénytársát is a hátán czipelte: most megbénult a szökés gondolata előtt.

A kisérő tiszt szándékosan rövid utakat tett a foglyával, minden állomáson a térparancsnokhoz szállásolta be, a ki a herczeg szóbeli izenete folytán teljes szabadságot engedett a fogolynak. Mindenütt előre rémítették a király haragjával. Trenk nem látott, nem hallott. Pedig megmondták neki, hogy Berlinben mi vár rá?

Kiváncsi volt a veszedelmére!

Egy kis mezővárosban egy kapitány fogadta, ki a Würt-

Digitized by Google

temberg herczeg dragonyos ezredének utolsó tartalékszázadát vezénylé.

Ennek sok dolga volt az ujonczok betanításával. Egy délután egészen magára hagyta Frigyest a szállásán. A századát gyakorlatra vitte messze a városon kívül.

Frigyes lement az istállóba, ott talált felnyergelt, felkantározott lovat, pisztolyt, kardot. Csak fel kellett volna ülnie és a város másik kapuján csendesen kilovagolnia.

Hanem akkor eszébe jutott, hogy hát aztán hová? «Haza» Kecskemétre?

Inkább Berlinbe fogolyképen.

A százados nagyot bámult, mikor este a gyakorlatról visszatérve, furcsa foglyát ott találta a szállásán.

Még másnap is tett vele egy próbát. Kivitte a csézáján az erdőre. Talán a csalitok, a pagonyok megsúgják neki a jó tanácsot, hogy fusson a rengeteg mélyébe.

Egy helyen megállítá a kocsit a százados s azt mondá Frigyesnek:

— Hej! Itt ebben pagonyban szép csiperke gombákat lehet találni. Szálljunk le, keressünk gombát.

S azzal az egyik jobbra, a másik balra elindult a bokrok közé.

Egy óráig odamaradt a jó, becsületes kapitány. Mikor visszatért a kocsihoz, hát nem szemközt jött rá a delinkvens, sisakját tele szedve csiperkével?

— Nem bolond gombát szedtél, pajtás? Rivalt rá boszúsan.

Még azt sem értette el!

Trenk Frigyes azzal a hóbortos reménynyel áltatta magát, hogy őtet most azért viteti magához Frigyes király, hogy ismét kegyébe fogadja, rangjába visszahelyezze s aztán majd akkor újra kezdődnek a charlottenburgi aranynapok.

Ez az őrültséggel határos ábránd annyira elvakította, hogy semmire sem emlékezett, a miért Frigyes királynak oka legyen rá neheztelni.

Digitized by Google

Útközben kifundálta, hogy majd a midőn a haditörvényszék elé fogják állítani, milyen hatalmas védbeszédet fog tartani eddigi életéről és viszontagságairól. A birák lelke meg fog rendülni.

Nem jutott eszébe, hogy hiszen már a glatzi várfogságba is itélet nélkül dugták be. A berliniek sokkalta egyszerűbb methodus szerint tudtak elbánni az alkalmatlan embereikkel, mint a bécsiek. Azok nem állítottak megfizetett hamis tanukat a vádlottal szembe, nem vesztegettek meg birákat, magas hivatalnokot, hanem brevi manu becsukták az embert, a ki nekik nem tetszett, a hűvösre, — s aztán ott felejtették.

A mint a Württemberg herczeg dragonyosai kezéből más ezred felügyelete alá jutott a fogoly, egyszerre megszünt a barátkozás. Zárt kocsikban vitték Berlinig. Ott még tisztességes szobába zárták, de éjjel-nappal két fegyveres őr volt mellette.

Harmadnapra odajött a börtönébe két hadbiró, meg egy irnok. Hoztak magukkal egy nagy protokollumot.

Leültek az asztal mellé, a foglyot maguk elé állíták.

Kikérdezték: Kicsoda? micsoda? Hol és merre járt? Mit keresett Danczkában.

A míg lehetett, felelt a kérdéseikre.

Aztán ilyeneket kérdeztek tőle:

— Mi módon akarta Danczkából az összeesküvést intézni Frigyes király ellen?

— Kik voltak és hányan a czinkostársai?

— A király szakácsát vesztegették-e meg, hogy annak ételébe aqua toffanát keverjen? Avagy a király vadászát, hogy urát szélpuskával lelője!

— Kitől kapta e merénylet kivitelére a pénzt? Az angoloktól-e, vagy az osztrákoktól? Mennyi pénzt kapott?

— Miféle államférfiak voltak ebbe a komplotba beleavatva?

— Mi oka volt rá, hogy Gohr urat, a moszkvai nagykövetet, megmérgeztesse?

Digitized by Google

— Miért ingerelte Erzsébet czárnőt Frigyes király ellen?

— Minő viszonya volt Bestuseff kanczellárnővel?

Trenk Frigyes mindezekre a kérdésekre nem felelt semmit.

A tulsó rubrikába aztán bediktálták az auditorok:

«Vádlott makacsul hallgat.»

Az utolsó kérdésnél azonban indulatosan kiálta fel:

— De ez már szemtelenség!

Erre beszólították a porkolábot s meghagyták neki, hogy vizitálja meg a foglyot.

Minden öltönyét levettették vele. Az inge alatt megtalálták azt a bizonyos gyémántokkal kirakott medaillont. Azt elvették tőle, kinyitották, kézről-kézre adták, nézegették.

— Hát ez nem Bestuseff kanczellárnőnek az arczképe?

Az is odacsatolták a protokollumhoz, mint bűntanújelt.

Többet aztán nem vesztegették rá a szót.

A mi egynehány aranyat még találtak a ruhabélésben elrejtve, elszedték tőle; azzal zárt kocsiba ültették s erős fedezet alatt elszállították Magdeburgba. Ott a fellegvárban elhelyezték az előre készen tartott börtönébe.

Csinos kis helyiség volt.

Egy odu a kaszamatában, hat láb széles és tíz láb hosszú. A bejáratot egy vasajtó, meg egy tölgyfaajtó zárta. Az ablak, mely a hét láb széles bástyafalba volt vágva, olyan magas volt, hogy el nem érheté. Az ágya pedig vaspántokkal a padlóhoz szegezve, hogy az ablakhoz ne húzhassa. Kívül is, belül is vastag keresztvasak az ablakon, azonkívül egy sűrű sodrony rostély. Egy szögletben egy kis vaskályha, s egy megnevezhetlen bútor, de ez is a padlóhoz szegezve.

Még most nem verték bilincsbe.

Egy korsóban állt az ivóvíz, s arra volt téve egy másfélfontos profunt. Ez volt a fogoly élelmezése.

A profunt felében penészes volt és ehetetlen: de hát a katonák is csak ilyent kaptak.

Digitized by Google

És Trenk Frigyes rendkívül jó étvágygyal volt megáldva. Megáldva máskor; de most megátkozva.

A mint délben a profuntját megkapta, azt farkas éhséggel egyszerre az utolsó falatig megette: akkor aztán egész nap koplalt.

Azt mondja, hogy ezer aranyat adott volna érte, ha csak egyszer jóllakhatott volna, kenyérrel!

Aludni sem tudott az éhség kínjaitól. Álmában az átdőzsölt víg lakomák jelenetei jöttek eléje: a tele tálak, a habzó poharak, a mik elrepülnek előle, a mint hozzájuk akar nyulni. Majd meg dobzódik, fal, mint egy sokatevő; fogadásból megeszik egy borjut s megnyeri a fogadást, s akkor felébreszti a lázadó gyomor korgása.

Hej de sokszor visszasóhajtozott a jó kecskeméti házigazda rakott asztalához: a derék disznótorokhoz, a mik elől elszökött, megunva az unalmas egyforma jó életet. Most aztán megtalálta a változatosságot.

Hasztalan könyörgött, hogy adjanak neki legalább több kenyeret.

A várparancsnok Bork, egy embergyűlölő vad kedély, irgalmat nem ösmert:

— Eleget zabáltál a király ezüst tányérairól hajdanában, a miket a bátyád elrabolt. Ha nem tetszettek a király pástétomai, pecsenyéi, akkor most tessék a profuntja. Ezt sem érdemled meg. Nekem egyenes parancsom van a királytól, hogy ennél több kenyeret neked ne adjanak. Ennyivel élhetsz holtig.

Hát «holtig!»

Digitized by Google

X. FEJEZET.

A HALOTT KÜZDELME.

Trenk Frigyes el volt temetve élő testben.

Ha lehetne fantazmagoriát irni egy elkárhozottról, a kinek nem tetszik a pokol, s onnan minden embererővel ki akar törni és visszatérni a világba, úgy csak Trenk Frigyes börtönéletét kellene travesztálni, a hogy azt ő maga csodálatos emlékező tehetséggel följegyezte.

Börtönének három ajtaja volt: a legbelsőn volt egy kívülről felnyitható ablak, azon keresztül adták be neki a kenyeret és a vizet. Egész héten csak egyszer nyitották ki az ajtaját; akkor bejött egy rab, az kitisztította a börtönéből az egész hét szennyét. Azután jött oda a várparancsnok a térőrnagygyal, megnézni, hogy a fogoly él-e még ?

Ez így ment egy pár hónapig.

Ezalatt a fogoly kitanulhatta, hogy hat napon át nem jön be senki a börtönébe.

Akkor hozzákezdett a kiszabadulás munkájához.

Legelőször a puszta körmeivel letördelte azoknak a szegeknek a hegyeit, melyek az éjjeli ládája vaspántját tarták, akkor aztán ennek a ládának a segélyével felkapaszkodott az ablakba.

Az ablak előtt járt alá s fel a fegyveres őr.

Megkisérté az őrt megszólítani.

Tízszer nem sikerült a megszólítás, az őrnek nem szabad a fogolylyal beszélni.

Egyszer aztán talált olyan katonára, a ki visszafelelt neki.

— Ki vagy ? Mit akarsz ?

— Én vagyok az ártatlanul elitélt Trenk.

— No iszen, ha én volnék az a Trenk, én nem maradnék a börtönben, hanem megszökném innen.

Digitized by Google

— Hogyan lehetne ?

— Keresztül ásnád a falat. Ott egy üres kaszamáta van, a miben zsupp áll, az ablaka az árokra nyílik. Ledobálnád a zsupp kévéket, s könnyen utánuk ugranál, puhára esnél. Itt folyik az Elba vize. Ha ott valaki várna rád csónakkal, átkelhetnél a túlsó partra s túl volnál a szász határon.

— Megtennéd nekem, hogy egy olyan csónakot szerezz ?

— Van-e pénzed ?

— Az nincs, de van egy gyémánt gombom, a miért a zsidónál kaphatsz kétszáz tallért.

— Dobd ki az ablakon.

Trenk Frigyes kidobta a sodrony-rácson utolsó ékszerét, a mit el tudott rejteni, mikor kimotozták.

Hitt a közkatonák becsületességében.

Ekkor aztán hozzáfogott a munkához.

Ugyanazzal a vaspánttal, melyet az éjjeli ládájáról lefeszített, felszakítá a téglázatot; az alatt agyagföld volt.

Elébb ezt a töltelék földet kellett olyan mélyen kiásni, hogy abba beleülve, magát a falat keresztül vájhassa.

Az a fal hét lábnyi vastag volt. Az első rétege téglarakás, a többi terméskő.

Ki lehetett számítani, hogy ennek a keresztültörése el fog tartani hat hónapig. Csak éjszaka dolgozhatott, nappal az ajtó ablakán át valaki megláthatta volna.

A mint egy téglát, egy követ ki tudott kaparni, azt megszámozta. Korán reggel mindent visszarakott megint a maga helyére, a finom mészporból, a mit félrerakott, ragacsot készített, azzal a tört rést besimítá, aztán ráült, hogy a teste melegével szárazzá tegye; akkor a vaspántokat megint fölszegezte a faládára s nappal veszteg maradt. Meszelő-pamacsot a hajából készített.

Legnagyobb nehézsége volt azzal, hogy a kövek közül kikapart vakolatot hogyan távolítsa el.

Azt elébb finom porrá taposta össze s aztán az ablakán

Digitized by Google

keresztül egy papirból csavart csövön át kifujta a szabadba, mikor az őr hátat fordított.

Egyszer egy vén granátos került az ablaka alá őrt állani. Az észrevette ezt a porfuvást s rákiáltott:

— Hej Trenk!

Frigyes megijedt.

— Jobban vigyázz! dörmögé a vén katona.

— El ne árulj! suttogá Frigyes.

— Én nem. Nevem Gefhardt. Az a másik, a kinek a gyémántos gombodat adtad, gazember. Az megcsalt. A rábizott pénzen nem vett számodra csónakot, hanem beitta. Annak a neve Schütz. Akaszszák fel! — Én nem kérek tőled semmit. — Talán hasznát veheted ennek.

Azzal a vas puskatöltőt odahajitá az ablakba, az fennakadt a sodronyzatban a körömfogónál. Trenk behuzta magához. Ez nagyon jó szolgálatot tett neki a fal keresztülvájásánál.

Nemsokára egy bicsakot is kapott az öreg granátostól, a prófuntjába elrejtve: erre is nagy szüksége volt a munkájában.

A hatodik hónapban annyira jutott, hogy a vastag falat egész az utolsó téglarétegig keresztül furta, a mi annál kinosabb munka volt, mert fél éjjelt arra kellett fordítania, hogy a kiszedett köveket megint a helyeikre rakja s a tört rést kívülről bevakolja.

A vizsgálatnál semmi nyomát nem vették észre az aknamunkának.

Az a kimagyarázhatlan ennél a merész kisérletnél, hogy Trenk nem követte azt a határozott elszántságot, a mivel magát a glatzi várfogságból kiszabadította.

Csak egy vékony téglafalat kellett még keresztültörnie, egy ugrást koczkáztatni a zsuppkévékre s aztán a keskeny Elbén keresztülúsznia. És az Elbén most nem is zajlott a jég, egy sánta bajtársat sem kellett most a vállán czepelni, mégis tétovázott.

Az a Trenk, a ki Glatztól Thornig, kegyetlen télidőben,

Digitized by Google

éhezve, nyomorogva verte magát keresztül, most azon akadt meg, hogy egész úri kényelemmel szándékozott megszökni.

XI. FEJEZET.

A SZÉP ESZTER.

Trenk Frigyes többször figyelmessé lett a börtönében, hogy künn az udvaron valami csengő, siránkozó női hang hallatszik, vegyülve az őr durva elutasító szavával. Némelykor aztán az őr mérges hangja halk dörmögéssé enyhül s akkor a női hangból gyors suttogás lesz.

Ilyenkor mindig a jó öreg Gefhardt áll a strázsán.

Egyszer az ablakon át megkérdé Frigyes az őrt:

— Micsoda nő jár itt?

— Hát az a zsidóleány: a Heymann Eszter, a kinek az apja itt van bezárva az átelleni kaszamátában. Az jár ide az apjával az ablakon keresztül beszélni. Messziről jár ide. Dessauban lakik.

— Szeretnék én azzal a zsidóleánynyal beszélni.

— Az meglehet; mihelyt az apja ablakától visszajön.

És Trenk Frigyes onnan a börtönablakból meg tudta nyerni a fiatal leánykának a hajlandóságát: pedig az nem is láthatta az arczát, csak a szavát vette be. A leány kész volt minden veszedelembe rohanni érte.

A legközelebbi alkalommal, mikor ismét a barátságos katona volt az őrhelyen, a szép Eszter megjelent a fogoly ifju börtönablaka alatt s elhozta neki mind azt, a mit kivánt: irószereket, ráspolyt.

Hogy azokat átvehesse, Trenk a nyoszolyából hasogatott le szilánkokat, azokat egy hosszú pálczává összekötözte s azt a sodronyhálón keresztüldugva, húzta fel magához.

Akkor aztán leveleket irt.

Egyet a hugához. (Ugyanahhoz, a kinek a férje Waldow

Digitized by Google

gróf, őt a glatzi kitörése alkalm val a házából kikergette.) Most már özvegy volt.

Azt kérte tőle, hogy adjon háromszáz tallért Heymann Eszternek, a mit az el fog hozni a számára, utiköltségül.

Utiköltség a megszökéshez!

Ez még nem volt elég a bolondságból; azonkívül a berlini osztrák nagykövethez is irt egy levelet, a melyben gavalléros nyiltsággal elmondá, hogy ő most innen a börtönből meg fog szökni, két granátos segítségével. A leveléhez pedig mellékelt egy ezer forintos váltót azzal az utasítással, hogy annak az értékét a nagykövet fizettesse ki Bécsben a tömeggondnokával s a pénzt adja át Heymann Eszternek.

Ha a szép zsidóleány ezt az őrült megbizatást a börtönben ülő apjának elmondta volna, az bizonyosan átok alatt tiltotta volna meg a leányának ezt a gonosz üzletet. De hát nagyon meg tudta nyerni a szivét az a szerencsétlen ifju. Elvállalt mindent. Felkereste Frigyes hugát messze földön: attól átvette a háromszáz tallért. Azután bejutott az osztrák nagykövethez, Puebla grófhoz, annak is átadta a levelet és a váltót. Ez aztán titkárjához utasitá, Weingarten úrhoz. Ahhoz a bizonyoshoz, a ki a porosz kormány által fizetett áruló volt az osztrák nagykövetség szolgálatában, a kinek a hűtlensége által Frigyes király az osztrákok egész haditervét előre megkapta.

Ez aztán mindent rendén elmondatott magának a szép Eszterrel. Hogyan készül Trenk Frigyes a börtönéből kitörni? Mikor egyszer az a két gránátos fog az ajtaján strázsálni, a kik meg vannak vesztegetve. Azoknak a neveit is megmondá. Jó szerencse, hogy az öreg Gefhardt nevét elhallgatta.

Weingarten úr azt mondta a leánynak, hogy nagyon jól van; csak vigye el Trenk Frigyesnek Magdeburgba a nővére által küldött pénzt, aztán majd jőjjön vissza ő hozzá a maga ezer forintjáért; akkorra ő azt a váltót kifizetteti Bécsben.

Digitized by Google

S azzal ez a pribék egyenesen fölment a porosz miniszterhez s elárulta neki az egész szökési tervet.

Heymann Eszter sietett Magdeburgba.

Jó szerencséje, hogy a fellegvár hidja előtt szembetalálkozott az egyik granátos feleségével, a ki jajveszékelve panaszolta neki, hogy azt a két bizonyos granátost elfogták, az egyiket akasztófára ítélték, az ő urát pedig hétszer alá, hétszer fel vesszőfutásra.

A zsidóleány egyszerre megértette a veszedelmet s megfordult, meg sem állt a határig.

Trenk Frigyes pedig türelmetlenül várta a galambja visszatértét.

Egy napon ismét az öreg Gefhardt állt őrt az ablaka előtt.

— Uracskám. Czigányutczára ment a dolgod. A két granátost elfogták, a kik be voltak avatva. Az egyik az akasztófán, a másik a vesszőzés alatt halt meg. A zsidóleány elfutott. Az apját bot alatt vallatóra vették, hogy a leánya hollétét mondja meg. Nem vallott semmit. Az is belehalt a botozásba.

Trenk Frigyes elszörnyedt e hirre. Három ember esett áldozatul az ő hebehurgyaságának.

Még következtek többen is!

Az őr folytatá:

— Most már uracskám, ha menekülni akarsz, csak törd magadat keresztül a falon s aztán úszszál át az Elbén. De ne soká várj vele. A király épen itt járt, mikor a dolgod kitudódott. Ő erősíté meg az itéleteket. A te számodra pedig elrendelé, hogy egy egész külön tömlöczöt kell építeni a csillagsánczban, mely olyan erős legyen, hogy még őrizni se kelljen, hogy az őröket meg ne vesztegethesd. Már hozzákezdtek az építéshez; sebesen megy a munka. Ne sokat várakozzál.

Trenk Frigyes erre a rossz hírre kétségbeesetten fogott hozzá az aknafúrás befejezéséhez. A puskavessző már keresztül tört a téglarétegen: csak egy taszítás kellett még, hogy a rés járható legyen.

Digitized by Google

De akkor úgy ki volt már fáradva az erőfeszítő munkában, hogy nem merte a folyamon átúszást megkisérteni. Egy napi megpihenést engedett magának.

Hiszen még csak vasárnap volt. Szerdánál hamarább nem jönnek a börtönt megvizsgálni.

Másnap, hétfőn este felé, nagy rémületére nyitogatják a börtönajtókat. Alig volt ideje a kését elrejteni.

A térparancsnok és a segédtiszt lépett be hozzá, lámpással a kezükben.

— Oltözzék fel gyorsan, monda az őrnagy.

Erre felölté az egyenruháját: a Cordua vértes-ezredét.

Akkor a segédtiszt egy békós lánczot adott neki, azzal az utasitással, hogy azt maga csatolja az egyik kezére és lábára. Az alatt az őrnagy beköté szemeit kendővel, azzal karonfogták s kivezették a zárkájából.

Nem tudhatta, hova viszik. A szabad levegő megütötte az arczát.

Azután feltolták egy kocsiba, mely nyitott volt. Az egyik tiszt melléje ült, a másik átellenébe.

A kocsi keresztülgördült a hidon. Az eső hullani kezdett. Jól esett az arczának a friss májusi permeteg. A rabok nem mosdanak. Most legalább megmosdatja a zivatar.

A szekér kövezeten döczög végig: a városon viszik keresztül, aztán a piaczon. Nagy népcsődület van. Hallja, hogy a nevét kiabálják s egyes mondásokat: «Ez a Trenk! Szegény fiu! Hová viszik? A csillagsánczba fejét venni!» Egy-egy női hang irgalmasan kiált fel: «Isten legyen kegyelmes szegény lelkének!»

— Az vigasztal, hogy ártatlanul halok meg, monda nyugodtan Trenk Frigyes. Ime, az ég maga is tisztára mossa az arczomat.

S büszkén fordítá az arczát a szakadó zápor elé.

Digitized by Google

XII. FEJEZET.

A CSALÁDI BÖRTÖN.

A zsenialitást nem lehet megtagadni azoktól a hatalmas uraktól, a kiknek feladatuk volt a Trenk-családot megfenyítni.

Frigyes kitörési kisérletének elárultatása után elrendelték, hogy az ilyen rendkívüli gonosztevő számára valami eddig még soha nem látott börtönt is kell épiteni, csak ő neki magának, a privát használatára.

A börtön tervrajzát ahhoz értő mesterrel elkészíttették s aztán bemutatták Waldow grófnénak, hogy tetszik-e neki a «bátyja» számára épitendő börtön? Mert ennek a költségét ő fogja megfizetni!

Ördögi humor! A nővérrel épittetni fel a bátyja kinzó vermét! S a börtönépítés költségei czímén elharácsolták az egész vagyonát a grófnénak: ő maga megőrült bele és bánatában meghalt, gyermekei elzüllöttek.

Trenk Frigyes csak a belsejét látta meg ennek a szomorú épületnek, a mit hirtelen, néhány hét alatt emeltek. Ott vették le a szeméről a köteléket.

A mit maga előtt látott, rosszabb volt a vérpadnál.

Egy szűk odu, minden butorzat nélkül. Szék helyett egy téglából rakott ülőke; ágy helyett egy márványkőlap a padlaton; egy sirkő, dombormű halálfejjel s keresztbe tett lábszárcsontokkal, alatta bevésve nagy betükkel: «Itt nyugszik Trenk Frigyes!» — Remek egy tréfa! Fölötte nyugszik, a míg él, alatta, ha meghal.

Azonkívül is a meztelen fal sárga téglái közé veres téglákból kirakva olvashatá a Trenk Frigyes nevet.

Igazán nagy megtiszteltetés érte!

De ha butorai nem voltak az új börtönnek, voltak egyéb fölszerelései. Lánczok.

Digitized by Google

Ott várt reá két kormos pofájú kovács, tüzes serpenyővel, pőrölylyel.

Legelébb is a két lábára felnyithatlan békókat kovácsoltak, a miknek a láncza egy, a falba erősített vaskarikába volt akasztva. Azután a derekára egy széles vasövet vertek, melyet egy láncz kötött össze egy vastag vasrúddal, a melynek a két végéhez voltak erősítve a bilincsek, a mikbe a fogoly két kezét szorították.

Akkor aztán ott hagyták magára a sötétben: egy szót sem szóltak hozzá. Hallhatta, hogy négy börtönajtó csapódik be az eltávozók után.

Azután mély csendesség támadt körülötte; még az őr léptének dobaját sem hallá, mint a másik börtönben. Csak két egymást felváltó vízcseppnek a koppanása szakítá félbe a csendet, melyek közül az egyik az ülőkéjére hullott, a másik meg a fekhelyére, úgy, hogy akár ült, akár feküdt, mindig áztatta a padmalyról alászivárgó mészvíz.

Mikor másnap reggel a porkoláb bejött a zárkájába, a lámpásában a gyertyát egyszerre eloltá a sűrű gőz, fáklyát kellett hozni. S elébb félóráig nyitva kellett hagyni a börtön ajtaját, mert becsületes ember azt a «búszt» ki nem állta.

Pedig nappal lett volna már, valami világosság derengett a boltozatba vájt ablakból alá, de az olyan homályosan hagyta ezt az odut, hogy rab kellett hozzá, a kinek a szeme abban látni tudjon.

Idő jártával megszokta Frigyes ezt a félhomályt, télen azonban egész sötétség volt a börtönében.

Lépnie nem lehetett a bilincseitől, ha fel akarta a testét melegíteni, csak annyit tehetett, hogy előre-hátra forgolódott, az ugrálást tiltották a lábait kinzó békók.

Milyen nehezen tudott hozzászokni a lánczaihoz!

Az első kínosan átélt nap után meglátogatta a várparancsnok.

Meg volt elégedve a fogoly ellátásával.

Megkérdezte tőle, hogy hát ő meg van-e elégedve?

Digitized by Google

— Tökéletesen.

— No, ha meg van nyugodva, annak nagyon örülök. Csak erre a szóra vártam. O felségének a kegyelme rég itt van a zsebemben, a mit azonnal foganatba vehetek, a mint ön kinyilatkoztatja, hogy meg van nyugodva.

— Szabadon bocsát ő felsége? kérdé örömrepesve Trenk.

— No, azt épen nem. De megengedi, hogy önnek ágyat és pokróczot hozzanak a börtönébe s aztán hogy ne panaszkodjék az éhségről, mindennapra kap egy egész prófuntot.

Hát hiszen ez is nagy kegyelem volt! A nedves oduban meleg pokróczba takarózhatni! S aztán egy egész komiszkenyér! Tizenegy hónapi kegyetlen koplaltatása után. Tigris a prédájára, szeretők egymás karjába nem rohannak oly hévvel, mint Frigyes arra a derczéből sütött czipóra. Felfalta az egészet egy ülő helyében s az alatt áldotta zsarnokait, a kik egyszer valahára jóllakni engedik puha kenyérrel.

Pedig ez is csak raffinált kínzásul volt kiszámítva. A hirtelen felfalt puha kenyér a kiéhezett gyomorban nem sokára oly irtóztató görcsöket okozott, hogy a fogoly kínjában a lánczait harapdálta. S egy élő lélek nem volt, a ki a kínordítását meghallja.

Másnap a porkolábok kínoktól eltikkadtan találták a foglyot.

Megint elhozták neki az egész kenyeret. Undorodva taszítá el magától. Látták, hogy nagyon szenved. Egymásnak mondogatták: «No, majd ennek is megkönnyíti az Isten a szalmáját.»

Jobbat nem is kívánhattak neki, mint hogy minél elébb végezze be már ezt az elátkozott életet, a mi neki is teher, de az őrizőinek is az.

Aztán megint rázárták az ajtókat, a mészcsepp jelezte a futó perczeket.

Más hires embernek van családi kriptája, mauzoleuma, Trenk Frigyesnek volt saját családi börtöne.

Digitized by Google

A szerencsétlen ifju lelkén erőt vett a kétségbeesés.

Ezek a lánczok elviselhetetlenek voltak.

Elhatározta, hogy meg fogja magát ölni.

Azt a kést, a mit Esztertől kapott, valami csodálatos úton-módon úgy el tudta rejteni, hogy nem találták meg nála, mikor megvizsgálták. Ez a kés jó lesz megnyitni a túlvilág ajtaját.

A napot is kitűzte már, a melyen véget fog vetni az életének: az valami nagyon boldog emlékű életforduló volt.

De mikor aztán kezében volt az a kinyitott kés, akkor ez a gondolat villámlott át az agyán:

«Ejh! Nem lehetne ezzel a késsel valami okosabbat kezdeni, mint az embernek az ütereit elvagdalni vele?»

A börtönnek négy ajtaja van, mind a négy fából, hátha ezekből az ajtókból ki lehetne faragni a zárakat?

Az embernek a szíve elszorul, mikor ezt hallja! Egy nyomorult kis zsebkéssel keresztül vágni négy ajtót, egy rövid juniusi éjszaka alatt. S akkor az őrizetlen börtönből futni a sánczokra, halálveszélyes ugrással a vízbe vetni magát s kiúszni a partra.

De hát a lánczok, a békók, a vasrúd, meg a derékabroncs mit szólnak hozzá?

Megkisérté megszabadítani magát a vasaitól.

Már ez is egy herkulesi munka volt.

Legelőször is a jobb kezét erőszakolta keresztül a bilincsen. A vér kijött a körmei alatt, de sikerült a kisérlet. Akkor már az egyik keze szabad volt. — Hanem a bal kezén sokkal szorosabb volt a vasperecz, sem hogy keresztül húzhatta volna rajta.

Ekkor aztán az ülőkéjéből letört tégladarabbal addig csiszolta annak a szegnek a fejét, mely a békót összetartá, míg lekoptatta róla, akkor a szeget ki lehetett húzni belőle s a vaskösöntyűt szétfeszíteni.

Most aztán mind a két keze felszabadult.

Következett a derekára vert vasöv.

Ettől meg oly módon szabadult meg, hogy a két lábát a

Digitized by Google

falnak feszítve, addig erőszakolta a pántot, a míg az a forrasztásnál szétnyilt s akkor kibujhatott belőle.

Hátra volt még a lábaira kötött láncz, mely a falhoz volt erősítve. Ezt a lánczot a két markába szorítva addig csavargatta, a míg egyszerre két lánczszem kitörött belőle.

Ekkor aztán már odamehetett az ajtóhoz.

A sötétben tapogatózva kitalálta, hogy a závár kívülről van az ajtóhoz szegezve s ezeknek a szegeknek a visszahajtott hegyét csak ki kell egyenesíteni s akkor a zár nem tart többé. Erre pedig jó lesz a letört lánczszem.

Az éj azonban már nagyon előhaladt, a hátralevő idő nem volt elég a tervezett munkához.

Tehát ismét vissza kellett bujni a bilincsekbe.

Az elszakított lánczot a hajkötő szalagjának egy darabjával összekötötte. A porkoláb soha sem vizsgálta a bilincseket. Ki jött volna arra a gondolatra, hogy egy ilyen erősen megvasalt ember ki tudja magát szabadítani ?

Tehát ismét felhúzni a karmantyúkat.

A vasabrincsot könnyű volt újra felölteni ; a balkézre is ráhajtani a szétnyilt bilincset ; de a jobb kéz úgy meg volt dagadva, hogy sehogy sem tudta rá visszaerőszakolni a békóját.

Végre, nagy kínlódás után, valahogy ismét át tudta az öklét dugni a vaspereczen.

Mikor a porkoláb jött a vizsgálatra, mindent rendben talált.

Nehány napig azonban várni kellett a nagy munkával, a míg a feldagadt jobb kéz lelohad.

Julius negyedikén, azon a napon, a melyet öngyilkossága idejéül kitűzött, hozzáfogott megküzdeni a fátummal s a halál helyett az életet kivívni erőszakosan.

Volt hozzá egy kése. Jó az egyikhez is, a másikhoz is.

A mint délben a vizitálók eltávoztak a lámpásaikkal, melyeknek perczegő kanóczánál semmit sem vehettek észre a fogoly előkészületeiből, az utolsó ajtó kulcsnyikorgatása után azonnal hozzáfogott Trenk a munkájához.

Digitized by Google

A vasbilincsek most már gyorsan lerakattak, az első ajtón, mely befelé nyilt, gyorsan keresztül lett vágva a deszka.

Itt egy gádor következett, ennek az ajtaja azonban kifelé nyilt, s a záváron kívül még egy lelakatolt keresztvassal is biztosítva volt. Ennél már most egy egész deszkatáblát kellett keresztülvágnia. Mind azzal az egy késsel. Sikerült neki. A deszka résén keresztül tudott bujni. — Napvilágot látott. — A börtönének a pitvarában volt. — Egy nyitott ablak bocsátá be a világot.

Felmászott az ablakba és széttekintett.

Onnan látta, hogy a börtöne a csillagsáncz főárkában van épitve. Onnan még a sánczkarózaton kell átmászni, s a külső sánczra felkapaszkodni.

Ebből az ablakból már ki lehetett volna ugrani; de az volt a baj, hogy a pallisade előtt egy őr volt felállítva.

A hadmérnöki rajzokban jártassága rávezette, hogy neki az ajtókon keresztül lehet csak megmenekülni ebből a csillagsánczból.

Tehát hozzáfogott a harmadik ajtóhoz. Az is olyan becsületes, jó akaratú ajtó volt, hogy befelé nyilt. Ennek is csak a závára körül kellett átfaragni a deszkát s aztán önnyedén kinyilt.

Mire ezzel a gyötrelemmel elkészült, akkorra beesteledett. Épen oda sütött az arczába az alkonyodó nap.

A szép tűzszinű nap! De régen nem látta fölséges orczáját! Hány éve már annak? Addig nézegette az ablakból, a míg csak le nem tünt a láthatáron végkép s aztán csak a hátramaradt zöld félgömbök tánczoltak a szeme előtt.

Az utolsó ajtó átvágásához be kellett várnia a teljes éjszaka beálltát.

S az ilyen nyáréji sötétség milyen sokáig várat magára.

Eszébe jutott az a tündérálomhoz hasonló éj a morszkája-kertben, a mikor épen ily türelmetlenül leste a csillagok feljöttét, hogy egy isteni szép hölgyet ölelhessen.

Digitized by Google

Hajh, most egy még szebb istennő ölelésére siet, a kinek neve «szabadság!» s a kit a hatalmas zsarnoka épen oly türelmetlenül őriz. Hejh! ha ennek is szarvakat lehetne rakni.

Legalább addig kipihente magát.

A mint végre besötétedett, neki fogott a negyedik ajtónak. Az is kifelé nyiló volt, azon is keresztvas. Tehát az egész táblát ki kellett belőle vágni.

A kivájt nyiláson kitekintett. Nagy volt az öröme. A börtönajtó előtt nem állt semmi strázsa.

Ekkor a késének a pengéje kettétört s a hegye kiesett a hasadékon. Az egész munkája meghiusult.

XIII. FEJEZET.

A HALÁL ORSZÁGÁBA — ODA ÉS VISSZA.

Ennél a balesetnél Trenk Frigyes elvesztette a lelkét.

A félben tört késpenge nem volt többé elég, hogy az utolsó ajtót keresztülvágja vele. — Hanem arra, hogy a legeslegutolsó ajtót betörje vele, még elég alkalmas volt: azt, a melyik a túlvilágba nyilik, az öngyilkos számára befelé.

A börtöngádor ablakán át odasütött rá a teli hold.

Búcsút vett az egész szép világtól. S aztán visszatért a börtönébe. Egyet fohászkodott, Istennek ajánlva lelkét, s azzal keresztülvágta az ereit a balkarján és lábán a félbetört késsel.

Akkor aztán végigfeküdt azon az előre elkészített sírkövön, s hagyta a vérét folyni, míg az álomszerű zsibbadás el nem kábítá.

Reggelig szépen meghalhatott.

Egyszer aztán arra ébredt fel, hogy a nevét hallotta hangoztatni.

Felnyitá a szemeit. Újra hangzott a szólítás a magasból:

Digitized by Google

«Trenk Frigyes!»

Honnan jön ide emberi hang?

— Ki szól itt?

— Gefhardt.

— Hol van ön?

— Itt vagyok a börtön tetején, az ablakon át beszélek. Hogy van ön?

— Haldoklom. Itt úszom a véremben. Elvágtam az ereimet.

— Ne bolondozzon! Ki gondolna meghalásra? Állítsa el a vérzést. Én ki tudom önt szabadítani. Innen sokkal könnyebb kimenekülni, mint a másik börtönből. Az egész csillagsánczban csak egy strázsa van belül, a másik kivül a sorompónál. Most én vagyok a belső őrálláson. Bizzék Istenben! Én hozok önnek mindent, a mire szüksége van, hogy a börtönből kiszabaduljon. Minden két hétben kerül rám az itteni őrtállás. Ezen az ablakon át mindent beadogatok.

Ez a biztatás visszaidézte Trenk Frigyest a halál országából.

Ha néhány órával hamarább jött volna Gefhardt, más kést adhatott volna neki, a mivel a külső ajtót keresztülvágja. De most már a nagy vérvesztés miatt nem lehetett gondolni erre.

Hirtelen széthasogatta az ingét s annak a foszlányaival bekötötte a vérző sebeit a karján és a lábszárán.

Akkor aztán gondolkodott rajta, hogy mit tegyen tovább?

Ha másnap délben jön majd a porkoláb és a felügyelő tiszt, no, azokra szép meglepetés fog várni.

Védeni fogja magát. Nem a megmenekülés reményében, hanem hogy tisztességes kapitulációt csikarjon ki az ellenségtől.

Azzal a vasrúddal, a mi a lánczait szétfeszíté, lerombolta a téglából rakott ülőkét s a téglákat odarakta a börtön közepére. A lánczaival pedig a második ajtót, mely félig volt keresztülvágva, erősen odakötötte az ütközőhöz,

Digitized by Google

hogy azt nem lehetett felnyitni kívülről: a ki be akart jönni rajta, annak azon a résen kellett bebujni.

Akkor aztán várta nyugodtan a sorsát.

Délben, a szokott órában megérkezett a felügyelő őrnagy a porkolábbal, a vizet és kenyeret hozó katonával s a tisztogató fegyenczczel.

Szép kis ijedelmük lehetett, mikor a második ajtót tárva látták maguk előtt, de még inkább, mikor a gádorajtóhoz értek s annak a kivágott táblájáu keresztül bevilágítottak a lámpásukkal s ott látták a nyitott börtönajtóban azt a rémalakot, övig meztelen, a többi ruhája vértől ázott, az egyik kezében egy tégla, a másikban az eltört kés.

— Vissza, őrnagy uram! rikácsolt a fogoly. Mondja ön meg a várparancsnoknak, hogy nem akarok tovább bilincsekben élni. Lövessen agyon. Ide élő ember be nem jön! A hány az ajtón bebujik, mind agyon ütöm; s ha elnyomnak: itt a kés, elvágom vele a torkomat.

Az őrnagy megszeppent, rohant rögtön a várparancsnokhoz; Trenk az alatt leült a téglahalmazra.

Nem sokára jött maga a várparancsnok, a térparancsnokkal, tisztekkel és granátosokkal. Nagy volt az elszönyerdés, mikor megl átták a három keresztülvágott börtönajtót.

A várparancsnok imponálni akart a tekintélyével.

— Nyissa ön fel az ajtót! parancsolá a fogolynak a gádorajtónál megjelenve.

Válasz helyett Trenk felkapott egy téglát s ugyan gyorsan kellett ugrani Bork úrnak, hogy meg ne kapja a feje, a mire rászolgált.

— Be kell törni az ajtót! parancsolá Bork a granátosoknak.

Egy granátos serényen keresztül is bujt a résen, de azon aztán példát szolgáltatott Trenk: úgy vágta fejbe a téglával, hogy menten lebukott. Akkor aztán odarohant a belánczolt ajtóhoz és folytatta a bombardozást, téglazáporral kergetve ki a gádorból a pitvarba katonákat, tiszteket hanyatthomlok.

Digitized by Google

— Lőjjetek agyon! Élve meg nem fogtok! ordítozott rájuk.

Ekkor aztán tanakodtak, hogy mit csináljanak?

A király határozottan megparancsolta, hogy Trenk Frigyest úgy kell megőrizni, hogy öngyilkosságot el ne követhessen, megölni pedig épen nem szabad, még ha szökésen kapják is. — Elhivatták hozzá a papot.

A jó lutheránus lelkipásztor megjelent az ajtaja előtt, azt nem fogadta kődobással. Az elkezdett neki a lelkére beszélni, a túlvilágról.

— Hagyjon nekem békét, tiszteletes úr, a mennyországgal! Ha ezek az én ellenségeim is ott lesznek, akkor én megyek a pokolba, ott külömb pajtásokat találok!

A lelkész elszörnyedve vonult vissza.

Ekkor aztán a vizitáló őrnagy lépett oda az ajtóréshez, az beszélt könyező szemmel, reszkető hanggal a rebellis fogolyhoz.

— Látod, édes fiam, ez a te makacsságod engemet tesz tönkre. Ha a király megtudja, hogy én téged olyan hanyagul vizsgáltalak meg, hogy egy kés maradt nálad, akkor engemet is infám-kasszálnak, sánczfogságba küldenek, apró gyermekeim mind koldussá lesznek.

— Jól van hát, mondá Frigyes, az őrnagy úr kedvéért megadom magamat. De csak az ön kedvéért. Ha becsületszavát adja a várparancsnok, hogy erről az egész esetről jelentést nem tesz s engemet az eddiginél súlyosabb láncczokkal nem terhelnek.

Erre becsületszavát adta a várparancsnok.

Akkor aztán felnyitotta Trenk az ajtót. Azzal ki is volt merítve az ereje, félájultan rogyott össze.

Az egész esetről csakugyan nem tettek jelentést. A nagy vérvesztéstől elalélt Trenket ágyára fektették; felcsert hivattak hozzá, az összevarrta a sebeit. Bort, húslevest adtak neki, ha egy-egy pillanatra fölébredt napokig tartó halálos álmából.

Digitized by Google

XIV. FEJEZET.

UJ KISÉRLETEK.

Az erőteljes ifjui életszervezet győzött a halálon: Trenk Frigyes öt nap mulva az öngyilkossági kisérlet után ismét talpra állt.

Ez alatt az asztalosok és lakatosok is elkészültek az új ajtókkal. Ezuttal vaspléhvel borított ajtókat hoztak. A kovács és szabó is elkészültek az új toilettel. A bilincseket, békókat és vasövet ezúttal a meztelen testére kovácsolták, s minthogy ezek miatt az öltözés és vetkőzés lehetetlen: úgy segítettek rajta, hogy a durva vitorlavászon inget rávarrták a testére: azt minden két hétben lefejtették róla s újat férczeltek rá; a lábravalója pedig két oldalt gombolódott végig: azzal maga elbánhatott egy kis gyakorlat után.

A lánczai, melyek a lábára voltak verve, megengedték neki, hogy az ágyától két lépésnyire eltávozzék s arra felállhasson. Ilyenkor a fejével elérhette a bedrótozott ablakot a börtöne boltozatán.

Három hét telt el bele, míg ismét hangzott az ablakon át a neve: «Trenk!» Akkorra került oda őrnek a hű Gefhardt.

Éjszaka volt: elbeszélgethettek egymással.

Gefhardt elmondá neki, hogy ebből a börtönből sokkal könnyebben ki lehet törni, mint a másikból. Ő látta ennek az építését. Az alapzat nem mélyebb két lábnál, s azon alul csupa fehér homok.

Első dolga volt pénzt szerezni, mert a pénz még a börtönben is nagy úr.

Frigyes levette a belső üvegablakot, s a drótrostán egy akkora lyukat tágított, hogy azon keresztül papirt, vékony viaszgyertyát, kénfonalat, meg egy darab égő taplót dug-

Digitized by Google

hatott keresztül a hű Gefhardt egy hosszú sodrony segítségével.

A tintáról megfeledkezett a jó lélek; pedig egy nádszálban azt is be lehetett volna juttatni; de hát mire való a vér? Frigyes beleszurt az ujjába s mindjárt volt tinta, azzal irt levelet Bécsbe Ruckhardt barátjának, egyuttal egy utalványt háromezer forintra a Trenk-féle hitbizományi pénztárhoz.

Ruckhardt derék, becsületes ember volt.

Frigyes azt adta neki utasításba, hogy ezer forintot tartson meg az utiköltségre és maga jőjjön el Gummernbe, egy szász városkába, mely két mértföldnyire fekszik Magdeburgtól, ott sétáljon végig a főutczán, egy levelet tartva a kezében, augusztus 15-ikén. Szemközt fog rá majd jönni egy ember, a ki egy csomó dohányt tart a kezében. Annak adjon át kétezer forintot aranyban. — Ugyanezt az utasítást közölte Gefhardttal is. Neki kellett annak a dohányos embernek lenni.

A kétezer forintból ezer neki lett igérve.

Augusztus 15-ike után nyugtalanul várta Frigyes nap nap után a hirmondást.

Nemsokára megszólalt a börtön-ablak.

— Minden jól ment . . . hangzott Gefhardt szava. Holnap délben én végzem a kalefaktor szolgálatot, a vizeskorsóban lesz a pénz.

Úgy történt. A másnap déli vizsgálatnál Gefhardt hozta a kenyeret (ketté vágva, nehogy valami tilos szerszám abban lehessen elrejtve), meg a vizes kancsót.

A mint a börtönajtók ismét bezárultak, Frigyes a korsójába nyult. Ott volt az arany. Kimarkolta. Több volt, mint képzelé. Az egész kétezer forint. A becsületes Gefhardt nem tartotta meg a neki igért részt, csupán öt aranyat vett el utiköltségül.

Egyelőre a szalmazsákjába rejté el a pénzt Frigyes.

De az aranyokon kivül még valami mást is kapott, a mi még az aranynál is drágább ércz a börtönök országá-

Digitized by Google

ban. Egy pár finom aczél ráspolyt. Ezek meg a kenyérbe voltak sütve. Úgy lett a kenyér kétfelé vágva, hogy azok világra ne kerüljenek.

Most azután hozzá lehetett fogni a munkához.

Nagy praktikával ment az! Először a lábakról leszedni a békókat. Még pedig úgy, hogy azok ismét visszatehetők legyenek s a mindennapi vizsgálatnál senki se vehesse észre, hogy nem épek. A lánczok szemei közül is egyet átfürészelni, a másikat megvékonyítani, hogy amazon áthuzható legyen s aztán a visszahelyezéskor a két lánczszem hézagait rágott kenyérrel helyrepótolni s vasrozsdával bekenni. Ez így ment mindennap.

A derékpántról pedig egy hosszú szeg segélyével csavarta le az összetartó srófokat, úgy szabadul ki belőle. A kezein levő bilincseket olyan könnyen letudta már huzgálni, mint holmi keztyüt.

Mikor a lánczaitól megszabadult, első dolga volt a börtöne ablakát felnyitni. Üvegtáblák voltak rajta, ólom közé illetsztve. Eddig azt praktikázta, hogy egy táblát kibontott az ólom közül, azon keresztül közlekedett Gefhardttal; de most már eszközei voltak hozzá s elérte a kapcsokat, a mik az ablaktáblát a falhoz tarták s kihúzhatta. Igy azután egész éjjel jöhetett a friss levegő a börtönébe: nem öldökölte többé az a gyilkos mészpára.

Most azután a menekülés munkájához látott.

Ez a börtön nem téglával volt kirakva, hanem kipallózva. Három sor tölgyfa-deszka, egymáson keresztbe rakva s egy lábnyi hosszú vasszegekkel összeverve képezte a padozatot.

Hát hiszen azok a vasszegek nagyon jók voltak arra, hogy azokat Trenk Frigyes kihuzogassa. Az a karjaira szánt vasrúd épen alkalmas volt arra, hogy a fogantyuját a szeg fejének akasztva, kihuzza a kilencz hüvelyknyi deszkákból. Erő kellett hozzá. Akkor aztán Frigyes fogta azt a hosszú, vastag szeget, s a sírkövére térdelve vele, elkezdett abból vésőt köszörülni. Ahhoz meg a sírkő volt jó.

Digitized by Google

Ezzel a kezdetleges szerszámmal fogott hozzá a munkához.

A felső deszkát egy éjjel keresztül véste, a faltól másfél lábnyi távolban. De ez által egy ujjnyi hézag támadt a deszkában. Ez azonban még két hüvelyknyire ment a falba. Frigyes kihuzta az egész darab deszkát, szépen hozzá illeszté az elvágott darabhoz, a hasadékot beragasztá kenyérrel, behinté porral. A felügyelők semmit sem vettek észre. Mikor délben megérkeztek, már akkor a fogoly ott ült az ágyán, kezeivel lábaival, derekával a falhoz lánczolva, az ablaktábla a helyén volt, a padlóból kihuzott vésőszeg ismét a helyére verve. Semmi jel a gyanura.

Azután keresztülvágta a második és harmadik deszkaréteget is s rátalált a börtön alatti homokrétegre. Abból puszta kézzel kikapart egy köblábnyit s azt elrejté az ágya fenekére.

Erre az üregre volt igen nagy szüksége.

Mikor ezzel elkészült, akkor már módjában lett nagyobb készülékkel dolgozni. Az ablakáról még a rostélyt is beemelte s most már Gefhardt beadogathatott neki a földtúráshoz szükséges eszközöket, kést, fúrót; később még egy pár pisztolyt is, lőport és golyót hozzá. Azokat a deszkák alatti üregben mind elrejtheté a fogoly.

De legfurfangosabb eszköze volt az a vászontömlő, a min keresztül a kiásott homokot az ablakán kitöltögeté olyankor, mikor Gefhardt volt az őrálláson. Ez volt a szabadulás munkájának a legnehezebb része. Egyéb napokon a kiásott homokot az ágyában rejté el, azt nem jutott eszébe a porkolábnak megvizsgálni.

Még egyebet is nyert ez összeköttetéssel Frigyes. A hű granátos az ablakon át annyi füstölt kolbászt dugdosott be neki, hogy az éléstárát megtölthette vele, a husétel gyarapítá a testi erejét: jól élt már. Még arról is tudott gondoskodni, hogy a napos tiszt finnyás orra meg ne szimatolja, hogy ebben a börtönben foghagyma illat van. Ki lehet találni, mi módon?

Digitized by Google

Néhány nap alatt elérte a börtön fundamentumát. Nem két lábnyi volt az, a hogy Gefhardt hitte, hanem négy lábnyi.

Akkor féltestével a padlón hasalva, a felső részével fejjel lefelé ereszkedve, kellett neki a fundamentum kövei alól a homokot kikaparni. S a fal széles volt.

Később az ásott lyuk tágult, egészen elfért benne; ekkor aztán könnyebben ment a munka. A hogy a róka, a borz ássa a lyukát: a földet a hasa alá kaparva, s a mit fél éjjel kikapart, azt a másik fél éjjel a lábaival hátratolva s a tömlöczébe felhordva.

A pénzének az elrejtésére is talált ki valami furfangot.

Gefhardttal hozatott egy olyan vastag fúrót, a mi egy arany kerületének megfelel; azzal lyukakat furt az ajtóragasztóba. Oda dugdosta be az aranyait; a fúrt lyukat beragasztá kenyérdegecscsel. Reggelre az egész ajtót be szokta lepni a csillogó pinczezuzmara; semmi fúrást nem lehetett észrevenni rajta.

Aztán mikor kifáradt a munkában, akkor meggyujtá a viasztekercset, elővette az irószereit (volt már tintája is) s irt verseket, irt szatirákat. És mikor azokat elolvasta magának, akkor elkezdett nevetni nagy hahotával. Kinevette a zsarnokait!

Aztán fölvette megint a bilincseit — és akkor is nevetett.

Egyszer aztán nagy baleset történt a fogolylyal.

Reggel, mikor az őrt álló katonát felváltották (minden hat órai időközben más jött), Frigyes ismét helyére akarta illeszteni a levett ablakot, de a kapocs kicsuszott s azzal együtt az egész ablak leesett a földre, három üvegtábla összetörött.

Ezzel kiesett a világ feneke!

Ha délben a vizsgálók jönnek, rögtön meglátják a hiányzó ablaküveg-táblákat, erről rátérnek a szigorúbb vizsgálatra: minden fel lesz fedezve.

Gefhardt pedig már akkor tova ment: helyette egy öreg granátos állt az őrhelyen.

Digitized by Google

Frigyes, kétségbeestében megkisérté a veszedelmes merényletet: megszólítá az ablaka alatt fütyörésző strázsát.

— Pajtás uram! Tégy nekem egy csekély szolgálatot, a miért én te neked harmincz aranyat fogok adni.

Az őr eleinte megdöbbent. A katonáknak halálbüntetés alatt tiltatik a rabokkal szóbaelegyedni. Hanem a pénz varázsa győzött.

— Micsoda? Hát kendnek van harmincz aranya?

Frigyes markába fogta a harmincz aranyat, s a kettős rácson keresztül kiszórta azt a katona lábai elé.

Az soha sem látott annyi pénzt életében.

— Hát aztán mit tegyek én ezért?

— Szerezz nekem, de rögtön, három darab ablaküveget a városban, olyan nagyságban, mint ez a papirdarab.

Azzal kidobta eléje a mértéket Frigyes.

A pomerániai veterán kedélyes ficzkó volt. Felszedte az aranyakat s azzal átballagott a kamerádjához, a ki a börtön ellenkező oldalán lévő ajtónál volt felállítva: annak átadta a puskáját, felkérve, hogy vigyázzon addig a fogoly ablakára is, a míg ő hazaszalad, az otthon felejtett pipájáért.

A pajtás helyesnek találta az indokolást: neki nem kellett egyebet tenni, mint folyvást körüljárni a Trenk extrabörtönét, az alatt a czimbora a pallizád ajtaján kiosonhatott a csillagsánczból, leszaladhatott a városba, beszerezhette az ablakosnál a kimért üvegtáblákat s visszaosonhatott velük még a déli vizitáczió előtt. Át is adta azokat az ablakon át Trenknek. Trenk még újabb tíz aranynyal jutalmazta meg e szolgálatot.

Délben aztán már helyén volt az ablak. Az üvegcserepek szépen eltakarítva.

Ekkor aztán vigan folyt tovább az aknamunka.

A megkezdett földalatti vakandjárásnak az egész börtönt át kellett aknázni, a mi egy tömör épület volt, s még a körülvevő sánczot és pallizádát is. Ez a munka eltartott nyolcz hónapig.

Digitized by Google

Már ekkor annyira haladt előre a fogoly a föld alatt, hogy kiszámíthatta, miszerint még egy pár heti turkálás után elő fog bukkanni a sáncz tulsó oldalán.

És ekkor másodszor is elkövette azt a nagy hibát, a miben az első szökési kisérlete megzápult. Nem elégelte meg azt, hogy egy éjjel, mikor Gefhardton van az őrködés sora, a föld alól kitörjön s akkor ezzel a hivével együtt átcsónakázzék az Elbán s aztán fusson, a merre világot lát maga előtt; hanem újból levelet irt bécsi barátjának, Ruckhardtnak, hogy jőjjön eléje Gummernig s őt a kijelölt határidőn és azután még hat napon át várja a bergeni monostor mellett két felnyergelt paripával.

Ezt a levelet átadta Gefhardtnak. A granátos rábízta a feleségére, hogy vigye el a levelet a gummerni postára.

Az asszony nagyon is jól akarta csinálni a dolgot s midőn a gummerni postamesternek átadta a levelet, tíz tallért nyomott a markába, hogy annál bizonyosabban elküldje azt Bécsbe.

A postamesternek ez szeget ütött a fejébe. Tíz tallér viteldíjt nem fizetnek egy levélért. Felbontja a levelet, a tartalmából megérti a szökési tervet s rögtön siet fel vele Magdeburgba a kormányzóhoz.

Ekkor épen Braunschweigi Ferdinánd herczeg volt a kormányzó.

Szép meglepetés lehetett Frigyesre nézve, mikor egy délután három órakor újból hallotta a börtön ajtókban a kulcsokat nyikorogni s lámpafény mellett betoppant hozzá maga a herczeg, egész fényes kiséretével.

— Maga irta ezt a levelet? kérdezte a herczeg Trenktől; felmutatva neki az elfogott iratot.

Nemes ember ilyen esetben nem tagadhat.

— Az irás az enyém. Felelé elszántan.

— Ki által küldte ön ki a börtönéből ezt a levelet?

— A nevét nem tudom. Valamelyik őr volt, a kinek az arczát én innen meg nem láthatom.

A herczeg fenyegetőzött.

Digitized by Google

— Hát lőjenek főbe! Monda Frigyes. Jobban meg nem lánczolhatnak, mint most vagyok.

A herczeg ácsokat, kőmüveseket, lakatosokat hivatott; apróra felkuttatá a börtönt. Legkisebb nyomát a kitörési kisérletnek nem birták felfedezni.

Mindössze annyit tehettek, hogy a börtön ablakát bedeszkáztatták, csak egy arasznyi szelelő lyukat hagyva rajta.

Ekkor aztán a herczeg szelid hangra fordította a beszédét.

Elkezdett Frigyesnek a szivéhez beszélni. Megigérte neki, hogy a mit kivánt, miszerint rendes birák elé állíttassék s magát megvédhesse, ki fogja a számára eszközölni, hogy békóit rögtön levéteti: csak azt az egyet tegye meg, hogy nevezze meg a czinkosát, a ki a tervezett szökésben segíteni akarta s a levelet átvette.

De Frigyes szilárdul megmaradt az állítása mellett.

— Nem ismerem azt az embert. És ha mindjárt ismerném is, a nevét meg nem mondanám. Én a jó barátaim veszedelmével nem akarok megszabadulni, inkább magam veszszek el.

Ezt a mondását a herczeg kiséretében idejött granátosok is meghallották s ezek elbeszélték a többi pajtásaiknak s attól fogva nagy lett a becsülete a fogolynak, a ki a czimboráit el nem árulja semmi biztatásra és fenyegetésre.

Annyit azonban már tudott a herczeg, hogy Trenk sok pénzzel rendelkezik s azt bőkezűen osztja a katonák között.

A herczeg elhagyta a börtönt. Rá egy óra mulva zűrzavaros kiabálás támadt a börtön ablaka előtt. Kis időre ismét nyiltak a börtönajtók. Egy tiszt jött vissza. Egy lámpást ott felejtettek a börtönben, azért jött. Elmentében odasúgott Trenknek: «önnek a czinkostársa felakasztotta magát a sánczkaróra.»

Azzal kiment az ajtón.

Az első vasazott ajtónak körülzáró ablaka volt. A hasa-

Digitized by Google

dékon átszürődő világosságból megtudhatá Frigyes, hogy az imént itt járt tiszt a gádorban maradt.

Végig gondolt a helyzetén.

Ha az a katona, a ki a merénylet kipattanása miatt felakasztotta magát, Gefhardt volt, akkor már annak a megnevezése által nem lehet ártani.

Kopogtatott az ajtaján.

A figyelő tiszt felnyitá azt s kérdezé, mit akar?

— Adjanak irószereket. Megvallok a herczegnek mindent.

A tiszt gyorsan eltávozott.

Trenk Frigyes nagy lelki szorongattatások között törlé homlokáról a halálverítéket. Elárulja-e a legjobb barátját? Legnemesebb szivű hű emberét? Hogy magának könnyebbülést szerezzen? Hátha nem az volt az öngyilkos?

E nagy lelki küzdelmek közepett még egyszer felkapaszkodott a lánczaival együtt az elzárt ablakhoz. Hangos szóval kiálta ki rajta:

— Légy istennel, akárki vagy itten! Mondd meg, igaz-e, hogy egy katona felakasztotta magát én miattam?

— Igaz! Hangzott fel onnan kivülről.

Azzal Frigyes egy papirba csavart öt aranyat s azt kidobta az ablakon.

— Fogd ezt a pénzt! Aztán mondd meg nekem, hogy hívják azt az öngyilkos katonát? Verjen meg az isten, ha engemet megcsalsz s más pajtásodat megrontod.

Kevés vártatva felhangzott a válasz:

«Schütz volt a neve: a Ripsz kompániájából.»

Ugyanaz a ficzkó, a ki a másik börtönben elfogadta Frigyestől a gyémánt mellgombot, de semmit sem tett érte. Ez olyan gondatlan volt, hogy az ilyen könnyen szerzett pénzt korcsmákban prédálta el, s mikor gyanuba vették, kérdőre vonták, nem tudta urát adni, hogy honnan jutott hozzá. Ijedtében felakasztotta magát.

Trenk Frigyes aztán a herczeghez irott levelében ki-

Digitized by Google

koholt valami furcsa mesét, s a segélyére vállalkozó czinkostársul megnevezte Schützöt, a Ripsz kompániájából.

A herczeg nagyot káromkodott erre a levélre.

— Már most hát kergethetjük a Schützöt a másvilágon!

Hanem Frigyes sem nyert semmit a levelével. Semmiért nem adnak semmit. Maradt, a hol volt: a lánczai között, a mikor azokat le nem vetette.

Ezentul két strázsa volt az ajtaja és ablaka elé állítva.

Három esztendőt töltött el már a magdeburgi börtönökben Trenk Frigyes.

Ekkor ismét uj változat állt be a balsorsában.

Odakünn a nagy világban súlyos nevezetességű korszak indult meg.

Ő azt itt a börtönében előre látta, régen értesülve volt róla. A koalició létrejött Poroszország ellen. Megindult az a hadjárat, melyet az utókori históriairó «hétéves háborunak» nevez, de a melynek Frigyes király a kezdetén (a mikor még nem tudhatta, hogy az hét évig fog tartani) nagyon furcsa nevet adott, a három szoknya elleni háborunak nevezte azt. (Mária Terézia, Erzsébet, Dubarry.)

S ugyanannyi esztendeig tartott a háboruja egy lánczokra vert rabnak, Trenk Frigyesnek, a hatalmas, nagy király ellenében.

Valóban, a milyen erős tudott lenni Nagy Frigyes a világ három legnagyobb hatalmával szemben, épen olyan erőt tanusitott egy lába alá gázolt vonagló féreg ellenében.

Maga az az ember, a kinek a király megparancsolta, hogy Trenk Frigyest megőrizze, de az életét megtartsa, megőrült, dühös bolonddá lett a feladata mellett.

Az az eltemetett ember újból meg újból kezdte a kiszabadulási kisérleteket.

Az egész helyőrséget megváltoztatták Magdeburgban. A granátosokat, a kik között résztvevő czimborája lappangott a fogolynak, elvitték a csatatérre; várőrségül néphadat hoztak, kimustrált tisztekkel.

Digitized by Google

A változatosság azzal kezdődött, hogy Bork várparancsnok berohant Trenk Frigyesnek a börtönébe s elkezdte a bilincsekbe vert embert lepocskondiázni. A hogy durva emberek szokták egymásnak apját anyját, utoljára Máriáját szidalmazni, úgy szidta Bork Trenknek a Mária Teréziáját.

Trenk sem maradt adós. Minden szidalmat még élesebben adott vissza, úgy, hogy a várparancsnok dühe az őrjöngésig fokozódott.

A szóharczban a fogoly maradt győztes. Borknak a torka szorult el a dühtől.

No de hát módjában volt, ha szavakkal nem tudott, tettekkel replikázni. Hivatta a lakatosokat. Most aztán Trenknek még a nyakára is kovácsoltak egy vasörvet, melyet egy láncznál fogva a falba erősített vasgyűrűhöz, más kettőnél fogva a lábain levő békókhoz kötöttek.

Akkor azután elvették alóla az ágyat: a puszta padlón kellett feküdnie s ha aludni akart, az övéhez kötött lánczot kellett a fél kezével a falhoz szorítva tartania, hogy a vasnyakló meg ne fojtsa.

Minden tagja el volt már látva békókkal, lánczokkal.

Ebbe az embertelen kinzásba belebetegedett, forró lázt kapott. S úgy feküdt elhagyott állapotban orvos nélkül, gyógyszerek nélkül, a hideg, meztelen padlón.

Nincs kegyetlenebb állatja az Isten világának az embernél!

Nem volt egyéb enyhítő szere a cserépkorsójában levő víznél.

Egyszer aztán, a láz miatti elgyengüléstől, ezt a korsót is kiejté kezéből: az összetörött. És akkor huszonnégy óráig ott feküdt, a láz szomjától eltikkadtan. Mikor újra bejöttek hozzá a börtönvizsgálók, félhalott volt.

Ez az eset köztudomású lett a városban. A magdeburgi hölgyek egész lázadást csináltak e miatt: rajta rontottak a zsarnok várkormányzón s addig könyörögtek neki, mig rábirták, hogy adassa vissza a beteg fogolynak a nyoszolyáját.

Digitized by Google

És ismét győzött a csodálatos életerő. Trenk újból felépült. Félévig tartott ez a nyavalyája.

Ezalatt megismerkedett a vizsgálattevő tisztjeivel.

Azok mindannyian szegény, éhenkórász ficzkók voltak, kiket Frigyes király a harczoló seregéből kipéczézett s a várakba eldugdosott, vagy pedig a hitelezőik üldözték.

Frigyesnek még volt pénze. A deszkák között fúrt lyukakban elrejtve. Segített a szegény czimborákon.

Volt közöttük egy vén kapitány, a kinek a fiát kártyaadósság miatt elcsapták a tiszti karból. Ennek irt Frigyes ajánló levelet Bestuseff kanczellárnőhöz Szentpétervárra. A hajdani kedves az ifju embert hivatalba szerezte be s Frigyesnek küldött kétezer rubelt, a mit a fogoly a kapitánynyal megosztott. A többi tisztek is részesültek belőle.

Ennek azután az lett az eredménye, hogy a jól megajándékozott tisztek csináltattak suttyomban Trenk Frigyes számára más békókat és más bilincseket, a miket kényelmesen levethetett és felhuzhatott s hordtak be neki tápláló húsételeket, aztán gyertyát, irószereket, papirt, még hirlapokat is; verselhetett és gúnyolhatta a világot.

Csak Bork, a várparancsnok és a tábornagy, Bruckhausen, nem voltak ebbe beavatva. Ezt az utóbbit Trenk «Major Mops» név alatt örökíté meg egy satirájában.

Ekkor aztán ismét kezdett Frigyes a megszabadulás tervén dolgozni.

A három czimborázó tiszt felvilágositá, hogy az a csatorna, melyet eddig a börtönéből kifelé ásott, rossz helyen fog kilyukadni; ott rögtön észreveszi az ajtaja előtt őrtálló strázsa.

A helyett kimérték neki, hogy ha oldalvást fúrna magának egy másik rókalyukat a börtönfal alapja alatt, harminczhét lábnyi messziségre, akkor egy folyosón bukkanna elő, melynek nyilt ajtaján keresztül észrevétlenül szökhetne meg.

Hozzáfogott az új alagut-vájáshoz. A padlózat alatti rést még eddig nem fedezték fel a zsarnokai.

Digitized by Google

A munka eleintén könnyen ment.

A mint a lánczaitól megszabadítá magát, egész pusztára vetkőzve (nehogy az ingét besározza), lebujt a földoduba s elkezte az új üreget vájni. A kikapart homokot áthordta a régi üregbe. Igy egyszerüsítve volt a munka.

Rettenetes egy munka volt! Minden marék homokkal vissza kellett kúszni hasmánt az új üregből a régibe, úgy hogy egy nap alatt Trenk kétezer ölnyi utat tett meg a föld alatt, a hasán csuszva.

Azt lehet legjobban csodálni, hogy meg nem fulladt levegőhiány miatt abban a szűk földalatti csatornában.

Vége felé azonban már megtelt a régi üreg, az új sokkal hosszabbra nyult, ámbár szűkebbre volt szabva; úgy, hogy utolja felé Trenk kénytelen volt a kiásott homokot, az ágylepedőjéből készített zsákokban, a tömlöczébe felhordani. A vizsgáló tisztek szemet hunytak előtte és nem látták.

Egyszer azonban, mikor már a kiszámítás szerint egészen közel volt ahhoz a folyosóhoz, a melyben ki kellett törnie, az őrtálló katona figyelmessé lett a földalatti zsurlódás hangjára s jelentést tett a felügyelő tisztnél, hogy a fogoly ugyancsak dolgozik ám a föld alatt.

Az a tiszt jóakarója volt Trenknek. Azt mondta a katonának: «Szamár vagy! Bizonyosan valami vakondokot hallottál túrni.» A dolog abban maradt.

Trenk folytatta a munkát.

A leszamarazott katona azonban most már becsületkérdést csinált a dologból s azontul minden éjjel ott leskelődött a folyosóban.

Trenk egyre közeledett onnan alulról fölfelé.

Mikor már csak egy lábnyi réteget kellett átlyukasztania, a leskelődő katona sietett a térparancsnokhoz, észlelését közölni vele.

Mikor aztán Trenk az utolsó földréteget fölemelte a fejével, nagy rémületére ott látta maga előtt állni a katonatiszteket, lámpásokkal a kezeikben.

Digitized by Google

Nagy hirtelen visszabujt csatornájába, de előbb gondosan elrejté a padozat alá a szerszámait, a pisztolyait és iróeszközeit s azzal visszatért a börtönébe.

Ez a terve már semmivé volt téve.

A meglepő tiszteknél azonban nem voltak a börtönajtó kulcsai: azokat négy különböző személynél kellett előkeresni. Ez alatt ideje maradt Trenknek a békókat ismét felölteni, a láncszemeket bemázolni.

Mire kinyitották az ajtókat, már akkor ott ült a homokos zsákok tetején. A padlót sem igazította helyre. Nem volt mit tagadni.

A tömlöczébe rohanó Bruckhausen ordított, mint egy viziló.

— Hogy tudta ön a tömlöczét keresztül ásni, ördöngös ficzkó?

Trenket elővette ekkor az akasztófahumor.

— No hát hogyan? Ön maga mondta meg. Az ördög segített. Az nekem igen jó pátronusom.

— Hogy tudta ön a padlót keresztül vágni? Hogy tudta ön a lánczait levetni? Ki adott önnek szerszámokat?

— No hát kicsoda? Mondom, hogy az ördög; az én czimborám.

Erre levetkőztették, minden öltönydarabját összekutatták, semmit sem találtak. A szobában is hasztalan firtattak; nem jött elő semmi.

Trenk nevetett, azok meg dühöngtek.

Végre azt a boszút állták rajta, hogy megint elvették az ágyát: a szalmazsákját széttépték, a nyoszolyát széthasogatták, az eszközeit keresve.

Most már azon is nevetett.

— Kereshetik azt! Az ördög ül rajta. Nem látják meg.

O szokott velem éjjelenkint pikétezni.

Azonban rögtön kőmüvest s asztalost hivattak: az ásott csatorna nyilását befalaztatták, a keresztül vágott felső padlódeszka helyébe újat szegeztettek.

Digitized by Google

Mikor aztán eltávoztak s rázárták az ajtót, utánuk kiáltott, visszahívta őket.

— Nézzék csak uraim, valamit itt felejtettek.

Azzal egy finom aczélráspolyt adott át nekik.

— Hát ezt már hol vette?

— Mondom, hogy az ördög hoz nekem ide mindent.

Fejcsóválva mentek odább.

Mikor a külső ajtót zárták, ismét utánuk kiabált:

— Uraim, jőjjenek vissza.

Visszatértek.

— Nézzék csak, azóta mit hozott nekem megint az ördög.

S egy éles pengéjü kést húzott elő a vasöve alól.

— De már ez nem megy Isten hirével! kiabált elszörnyedve Bruckhausen.

— Mondom, hogy az ördög hírével megy. Akarnak önök még egy kis arany-esőt is látni?

Azzal fellökte az öklét magasra s percz mulva tíz louisdor esett alá a semmiből.

— Ördöngősség! Boszorkányság!

Másnap már megint keresztül volt vágva az új padlódeszka: a frissen rakott fal kibontva s az aknaásás más irányban megkezdve.

Hogy az ördöngősségnek nyitjára találjunk, meg kell tudnunk, hogy a négy felügyelő tiszt közül három jó barát volt. Jámbor, eladósodott falusi gavallérok, kiket Trenk pénzzavaraikból kisegített. Ezek készíttettek a fogoly számára olyan vésőket és késeket, a miknek lecsavarható szeg feje volt. Ezeket dugták a padlószegek helyébe. Mikor használatra került a sor, a szegfejet lecsavarták s a helyére illeszték, a vizsgáló nem tudott meg semmit.

Trenk egész nap dolgozhatott az új aknán, melyet most már a pallizádok alá irányzott.

Csak a midőn Bruckhausenre került a vizsgálat sora, akkor maradt a fogoly veszteg egész nap.

Egyszer aztán megtette azt a tréfát, hogy a mint a sáncz-

Digitized by Google

túrás alkalmával egy a földbefúródott huszonöt fontos bombára talált, azt felhozta a börtönébe s odatette az ajtóba.

Mikor aztán Bruckhausen benyitotta az ajtót, a meglökött bomba nagyot gurult a tömlöcz faláig, ott megütődve, ismét visszagurult a tiszt lábához.

— Hát ez mi ördög csodája? Kérdé elszörnyedve a tiszt.

— Látja az úr: egy bomba.

— Hogy került ide ez a bomba?

— Ezt is az ördög hozta! Holnap elhozza az ágyut is s akkor én leágyuzom önöket.

Ennek az esetnek híre futamodott a városban. Minden ember az ördöggel czimboráló Trenkről beszélt, a kinek a Belzebub bombákat hord a négy ajtóval bezárt börtönébe. Egy jámbor polgárt, a kinek sok pénze volt, arra vett a kiváncsiság, hogy a felügyelő őrnagynak ötven tallért ajánlott fel, ha ő neki megmutatja a Belzebubot.

Holzkammer őrnagyra ráfért az ötven tallér; a pénzt zsebre dugta s aztán Trenk Frigyesnek hozatott egy farsangi ördög-maskarát, abba öltözteté fel. Ilyen alakban mutatta meg a tömlöczbe vezetett nyárspolgárnak.

A farsangi tréfának híre ment a városban, a kormányzó is megtudta s szörnyen feldühödött érte. Az őrnagy szobafogságot kapott.

Trenk Frigyes ellen pedig egy új mortifikálást gondolt ki a várparancsnok. — Elvetette már az ágyát, el akarta vetetni még az álmát is.

Az ablaka előtt őrtálló katonának meg volt hagyva hogy éjjel, a hányszor a toronyóra negyedet üt, bekiáltson az ablakán:

— Héj! Trenk! Itt vagy-e?

S arra neki felelni kellett: «Itt vagyok!»

Ettől az embertelen kínzástól egészen megtört a fogoly testi ereje.

Panaszkodott a barátságos tisztnek miatta.

Digitized by Google

Az igen egyszerű jó tanácsot adott neki.

— Tudod mit? Hagyd az őrt kiabálni. Ne felelj neki. Ki kényszeríthet rá? Te aludjál tovább.

Trenk úgy tett. Az őrök jelentést tettek Borknak, hogy a fogoly nem hederít az ő kiabálásukra. S az annyira dühbe hozta a kormányzót, hogy megőrült bele. Mint dühös bolondot az őrültek házába kellett zárni, ott is halt meg.

Ez volt a legfurfangosabb párviadal egy lánczravert fogoly, meg a porkolábja között, életre-halálra. A porkoláb maradt halva.

XV. FEJEZET.

A LÉLEK, A KI NEM FOGOLY.

Négy év tölt le ez alatt a megindult világháborúból. Ehhez hozzáadva azt a hármat, melyet előzőleg eltöltött Trenk Frigyes a börtöneiben, az ő balsorsának hetedik esztendeje járta.

Hét esztendő a boldog fiatalság tündér korszakából! Folyvást lánczok között! Nappal a vasakban, éjjel a föld alatt.

És e közben mindenről értesíték, a mi a külvilágban történik. A változatos hadiszerencséről. Neki egyik változat sem volt szerencse. Csak a békekötéstől remélhette megszabadulását. Az pedig minden új diadal után még messzebbre távozott.

Egyszer mégis történt valami a hadjáratban, a mi a fogolynak enyhülést hozhatott. A kollini ütközet után, melyben a lotharingi herczeg Frigyes király fölött fényes diadalt aratott: egy hadtest, Hadik tábornagy alatt, egész Berlinig nyomult előre. Vele jártak az új szabad csapatok, a kik vitézségben még Trenk pandurjain is túltettek, vezetőjük volt Beleznay. (Kinek nevét a Conversations-Lexico-

Digitized by Google

nok szerkesztői, még a magyarok is, ignorálják. Az utóbbiaknak jó volna Nagy Iván Magyar családok névtárát figyelembe venni, s a kiváló magyar tipikus alakokat az őket megillető helyre beiktatni.) (Megtörtént 1898.)

A merész haditett fényesen sikerült. Berlin hársfasétányai megismerkedtek a magyar huszárok tollforgóival, a berlini udvar pedig hanyatthomlok menekült Magdeburgba. A királyné a királyi herczeggel, Henrik őrgróf — és Amália herczegnő mind ide futottak.

Trenk Frigyes önéletrajzában először találjuk ezt a nevet kiirva: «Amália herczegnő».

Szívbeli titkát ekkor sem árulja el.

De a következményekből lehet találgatni.

Azt irja, hogy a zsarnok Bruckhausen egyszerre nyájas lett iránta, mert azt udvarnál azt hallá, hogy Trenk nincs elhagyatva.

(Pedig csak nem rég akarta azt keresztül szúrni — megláncolt kézzel, — egy karddal, melyet a segédtisztje oldaláról rántott ki.)

És ugyanekkor felváltá a várkormányzóságban a dühöngő Borkot Reichmann alezredes: egy emberszerető, becsületes katona, a kinek a legelső ténye az volt, hogy feltáratta Trenk Frigyesnek a két belső börtönajtaját, hogy a tornácz ablakából betörhessen hozzá a napvilág és a friss lég.

Trenk Frigyes visszakapta hét év mulva a napot és a levegőt.

Ki eszközölte volna ezt ki, ha nem egy forrón szerető szív, mely a szerencsétlennel még most is együtt érez? Még annyi hűtlenség, még a hazaárulás után is?

Itt voltak ismét egymáshoz oly közel. Érezhette a «napjának» közellétét a tavaszfuvallatról börtönében. Adtak neki kályhát a börtönébe, tűzcsináló szerszámot — nyolcz évi fogság után először. Aztán egy czin-poharat, a miből igyék. Azt a poharat ő teleirta versekkel; allegoriai képeket, bibliai történeteket vésett belé, egy kiélesített szeg

Digitized by Google

volt hozzá a szerszáma. Remek művek voltak azok! — A felügyelő tisztek bámulták a fogoly művészetét. A mint egy kelyhet telerajzolt, hoztak neki másikat, azt vette művészi vésője alá. Az érczbevágott betüsorok olyan aprók voltak, hogy azokat más ember csak nagyító üveggel tudta elolvasni; a miket ő a tört fénynél, a kályha tüzénél felkarczolt a csillámló fémbe. Csoda, hogy meg nem vakult bele.

Ezek a Trenk által czizelozott czinserlegek egész a királyi kincstárakig elhatoltak, s élő szószólói lettek a nyomorult fogolynak, ki azokat keserves napokon át kivéste.

Egy ilyen czinpohár Lobkovitz herczeg kezébe jutott, ki akkor, mint fogoly osztrák tábornok került Magdeburgba. A herczeg a kelyhet kiszabadulása után Bécsbe vitte s a császárnak ajándékozta. A királynő abból a kehelyből tudta meg először, hogy Trenk Frigyes porosz börtönben ül. Addig eltitkolták előtte.

Ez alatt felhagyott a vakandok munkával.

Őrangyala, a míg Magdeburgban volt, arra is talált módot, hogy Frigyesnek egy tiszt által hatszáz aranyat küldjön.

Csodaereje van a napsugárnak, csodább ereje a szerelemnek! Hogy életre tudják költeni azt, a mi a föld alá van temetve!

A napfény tette-e, vagy a szerelem emléke? Vagy talán mind a kettő? Trenk Frigyes most még türelmetlenebb lett a lánczviselésben.

Emlékében, álmaiban kisérték az egykor átélt boldogság csalképei. A gyönyör kútforrása, melyben egykor fürdött, istenesült; most egy cseppjét is szomjaztatá, a mennyitől egy ember állattá lesz.

Nyolcz év óta nem látott asszonyi arczot, csak álmában. Pedig a szíve tele volt vele.

S a mi még jobban gyötörte a lebilincselt vágyaknál, a dicsőség szomja! Ennyi tetterővel lelánczolva, eltemetve lenni! — Épen most, a midőn a világ reng a csatazajtól.

Digitized by Google

Egy napon, a börtöne falához támaszkodva, megdöbbenve érzé, hogy a fal reszket. Mitől reszket? Talán ágyudörgéstől?

A vizsgáló tiszt elárulá neki, hogy a franczia sereg itt áll Magdeburg alatt, diadalmasan előre nyomulva.

S az ellenséges ármádiával szemben nem állt más Magdeburgban, mint kilenczszáz főnyi népfelkelő had: elégedetlen, kimustrált tisztek vezetése alatt.

Frigyes király szerencsecsillaga aláhanyatlott: a franczia Magdeburg alatt, a magyarok Berlinben voltak, az oroszok egy döntő ütközetben megverték a porosz hadsereget, de ha a szerencse elhagyta is, saját nagy szelleme megmaradt s visszahódítá a szerencsét.

Felmentő sereget nem küldhetett a francziák ellen Magdeburg alá, de küldött felmentő szekereket, megrakva pénzzel. Megvesztegette a franczia hadvezért, hogy az diadalmas előnyomulásából megforduljon s otthagyja Magdeburgot, az érett pálmagyümölcsöt, mely oda akart hullani az ölébe.

Trenk Frigyes gyűlölte már a hazáját. A szülőföldjét! Hogyne gyűlölte volna azt a földet, melyet a tíz körmével kellett vájnia, hogy alóla kiszabaduljon; mely minden kövével és vasával az ő fején fekszik. S ha ennek az egész hazának darabra kell is törnie a miatt, hogy ő a fejét ebből a sírból kidughassa!

Hazaárulást tervezett!

S terve könnyen kivihető volt!

Magdeburgban volt azon idő szerint tizenhatezer hadi fogoly berekesztve. Azok a kaszamatákban tanyáztak. Közöttük volt hétezer horvát.

A csillagsáncz őrsége a tisztjeivel együtt meg lett nyerve Trenk által az összeesküvési tervre.

Egy éjjel szabadon bocsátják Trenket, tiszti egyenruhát adnak rá, kardot a kezébe; a csillagsáncból kitörnek a városba: Trenk a horvátok kaszamatájába rohan, tud a nyelvükön; fegyverbe kiáltja őket: a fegyvertár ott van

Digitized by Google

ugyanazon kaszamatában. A Trenk név varázszsal bir a horvát katonák előtt. Azoknak az élén felszabadítja a hadifoglyok többi ezereit. A miliczia nem fog ellenállni s ha megkisérti, leverik. Reggelre el lesz foglalva Magdeburg az egész élelmezési raktárral s a királyi kincses kamarával s megszállva tizenhatezer főnyi osztrák sereggel.

Ennek a tervnek a sikere annál valószinübb volt, mert a néphad kapitányai aratás idején kikölcsönözték a parasztoknak a legmarkosabb legényeket napszámra, fejenkint egy forintért.

Hanem az volt a nagyobb kérdés, hogy hát azután mi történik ?

Magdeburgot összeesküvés útján elfoglalni csak egy magában álló haditény, a mit, ha nagyobb hadművelet nem követ, az egész a torkára forrhat az összeesküvőknek.

Trenk Frigyes még mindig bizott az emberekben. Sőt még a diplomatákban is.

A tervébe avatott tisztek közül egyet elküldött az orosz hadsereghez, a másikat Bécsbe, irott és szóbeli megbizásokkal, hogy nyerjék meg a két szövetséges hatalom közreműködését azon terv előmozdítására, mely a porosz hadjárat góczpontját, Magdeburgot, kezükre juttatja.

Az orosz hadsereg azonban már akkor visszavonulóban volt, a győzelmes Apraxint visszatérité Bestuseff, ki a czárnő halálát lesve, árulójává lett a szövetségnek, s ezért a nagy hamar felgyógyult czárnő által száműzetett. Trenk küldöncze már a szibériai útban találta a hatalomvesztett pártfogónőt.

A bécsi diplomaták pedig egyenesen elárulták Trenket.

Miért ? Azért, hogy a kezükben levő vagyonán megosztozzanak.

A hozzájuk irt levelet elküldték Berlinbe.

Egy napon, szokatlan órában nyilt meg a börtönajtó.

Trenk Frigyes megdöbbenve látta belépni A . . Z. herczeget, kiséretével együtt. Azt, a kinek annyi oka volt ő rajta boszut állani.

Digitized by Google

- Édes Trenk! Monda a herczeg jóságos hangon, ön megint valami ostobaságon töri a fejét, a mi önnek nem válik üdvére. Ön el akarta foglalni lázadás útján Magdeburg várát s az osztrákoknak kiszolgáltatni. No, hát ne fáradjon vele. Én már megérkeztem egy hadosztálylyal s minden ponton biztosítottam a várat.

Trenk halálra volt ijedve.

Itt csak a merész tagadás segíthetett.

A herczeg azonban nagy nyugodtan elővette Trenk Frigyes levelét, melyet ő a bécsi urakhoz irt s odatartá a szeme elé.

— Hát ki irta ezt a levelet?

— Papirosom sincs, a mire irjak.

— Hát a szóbeli üzenetet ki küldte Kempf udvari tanácsoshoz Bécsbe — Kemnicz hadnagy által?

— Esküszöm az Istenre és becsületemre, hogy soha Kemnicz hadnagyot nem láttam.

Megesküdhetett rá. Bécsbe küldött czinkostársának volt annyi házi esze, hogy nem mondta ott meg az igazi nevét.

A herczeg jegyzőkönyvet iratott Trenk Frigyes vallomásáról, a ki minden összeesküvésről tisztára mosta magát.

— Hát jól van. Monda a herczeg. Ez az ügy el van intézve. Ont a bécsi rosszakarói rágalmazták. On azonban itt csakugyan rosszul van ellátva. Nem volna csoda, ha minden áron meg akarna menekülni a börtönéből. Mennyi vasat raktak rá! Még az ablakát is beszegezték!

Trenk azt hitte, hogy a herczeg gúnyt űz belőle.

Nem úgy volt. A herczeg parancsára azonnal leszedték a fogoly nyakáról, derekáról a nehéz vaspántokat, kezeiről a vasrudat, börtönablakáról lefeszítették a deszkákat. A falhoz sem lánczolták többé.

A herczeg még itt sem állt meg.

Majd még tisztességes öltözeteket is hozatott a fogoly számára: fehér vászoninget, mosdómedenczét tiszta vízzel, törülközővel. (Nyolcz évig nem volt benne része Trenknek!

Digitized by Google

Mennybéli Isten! Hogy nyolcz esztendeig a könyein kívül más víz ne mosdassa meg az embernek az arczát!)

Trenk sírt, mint egy gyermek.

— Aztán, hogy a szemeit el ne rontsa, ezentúl egész nap nyitva lesz a börtönének mind a négy ajtaja, két őr fog előtte járkálni csupán. Az éjszakai hivogatást is abbanhagyják: alhatik csendesen. — És azután, hogy legyen mire irnia, kap egy koncz tiszta papirost és irószereket; hogy ne a vérével irjon.

Trenk a kezét csókolta a megbántott öregnek, a kinek nagyobb oka volt rá, hogy őt gyűlölje, mint a királynak, azért a bűneért — a miért soha vallatóra nem fogták s a mit ő állandóul elhallgat az életirásában, mintha sejtelme sem volna róla. Tán épen virtusának tartotta?

A herczeg tovább beszélt hozzá:

— De hogy megtudjam, mit fog ön erre a papirosra irni: a mint egy ív megtelik, azt fel fogják hozni nekem s a feleségem fogja felolvasni előttem annak a tartalmát.

Hát mind azt, a mit Trenk ezentúl kigondol, irásba foglal, mind azt, a mit szenved, a miért vágyódik, legelőször Amália herczegnő fogja elolvasni!

Trenk Frigyes erre a szóra visszaképzelte magát abba a boldog korszakba, a mit a magyar közmondás így határoz meg: «ez akkor volt, a mikor még a kő is lágy volt, s a szív is kemény volt».

Neki is — a börtöne megtágult s a szive összeszorult.

Nem tudott szavakat találni, hogy háláját kifejezze.

Így nem beszéltek hozzá, így nem bántak vele nyolcz év óta soha.

És épen az az ember teszi ezt, a ki ellen ő annyit vétett. S a kinek tudnia kell azt, hogy mit vétett ellene?

— És már most csak egyet kérek öntől, monda a herczeg. Se börtönajtó, se vasbilincs nem fogja önt lezárni ezentúl. De adja ön becsületszavát, hogy a míg én Magdeburgban főparancsnok leszek, addig ön semmiféle szökési merényletet nem fog megkisérteni.

Digitized by Google

Trenk Frigyes azon vette észre magát, hogy kezét nyujtá a herczegnek.

Ezzel a kézszorítással aztán jobban le volt bilincselve, mint mikor a nehéz vasak voltak ráverve a kezére.

A herczeg azonban, még az alatt, hogy Trenk Frigyes kezét markába szorítva tartá, így szólt hozzá:

— És már most én is igérem önnek, hogy mindent el fogok követni, hogy a király szívét ön iránt meglágyítsam és szabadságát visszaadassam. Ha előbb nem, a békekötés alkalmával ez bizonyára meg fog történni. Addig legyen ön türelemmel: emlékezzék a multakra s bizzék a jövendőben.

Ezzel otthagyta a foglyot, eltávozott minden kiséretével együtt, tárva-nyitva felejtve minden ajtót maga után.

Trenk Frigyes most érezte aztán már magát igazán fogolynak.

Az eddigi vasbilincsek helyett oda volt lánczolva a börtönéhez egy lekötött becsületszóval; a nehéz lánczok helyett egy asszonyi hajszállal. — Ezt tépje el, a ki tudja!

Meg volt már mind az a kényelme, a minek egy fogoly a börtönében örülhet. Emberi étellel tartották, emberi szót beszéltek hozzá. Kimehetett a napvilágra egész a börtöne küszöbéig. Azon a küszöbön nem feküdt más, mint Trenk Frigyes becsületszava. — Az a Mont-Blanc! Azon nem lehet keresztül lépni.

A testi szenvedések nem birták letörni életszervezetét. Ez a szellemi tortura lassankint elsorvasztotta azt. Ágynak esett: ideglázt kapott, halálos beteg lett, a lelki rabság miatt.

És ez alatt A . . Z. herczeg a saját orvosát küldte oda a gyógyítására; rendes ápolót tartott mellette, a tulajdon asztaláról küldte neki az ételeket; míg újra győzött az életerő a betegségen: Trenk Frigyes ismét felgyógyult; elhagyhatta az ágyat.

De ez a betegség annyira elcsigázta, hogy fellábadozva alig hasonlított hajdani magához: olyan volt, mint egy

Digitized by Google

csontváz. Ha akart volna, sem gondolhatott volna a megszökésre. Hideg volt már odakinn. Fázott a friss levegőn. Maga kérte, hogy zárják rá a börtönajtókat.

Hiszen volt már egy kályhája, s a tűz egy házibarát, a kivel el lehet beszélgetni naphosszant.

Most már nem gondolt egyébre, mint hogy verseket irjon s a czinpoharakat allegoriai képekkel telekarczolja. Egyébhez nem volt ereje. Aztán álmadozott, ábrándozott és várt.

Ebben a várásban tizennyolcz hónap elmult.

XVI. FEJEZET.

AZ UTOLSÓ KISÉRLET.

Tizennyolcz hónap telt el a várakozásban! Félév híján tíz év mult már, hogy Trenk Frigyest élve eltemették.

Télen rázárták a börtönajtókat, nyáron nyitva hagyták. A tisztek odajártak hozzá nézni, hogy rajzolja vésővel a czikornyákat a kehelyre. Meghallgatták a szatiráit, s azokból egész könyvet irt: gúnyolta a czopfot, meg a rozáriumot, az udvaronczokat, meg a fiskálisokat.

Egy őszi napon reggel ismét kinyitották az ajtait; de csak azért, hogy egy óra mulva megint bezárják. De azért a börtön ablakán keresztül is betört hozzá a nagy város beszéde. A harangok beszéltek egymással, versenyzett velük a trombitarecsegés, dobpörgés, belebömböltek az ágyuk, a sortüzelés. Frigyes megértette az óriások beszédét. Valami nagy halott van Magdeburgban.

Nemsokára megtudta azt. A vizsgálótiszt, a ki délben érkezett a börtönbe, azzal nyitott be hozzá:

— Bajtárs, visszahoztam a becsületszavadat. A herczeget most temettük el. Ezentúl zárva a börtönöd. Tudod a többit.

Tudta a többit.

Digitized by Google

Most már fel volt szabadítva, hogy folytassa a menekülési munkáját.

Az új kormányzó is emberséges ember volt (Reichman). Megengedte Frigyesnek, hogy hirlapokat olvasson. Azokból megtudta, hogy Erzsébet czárnő meghalt, utódja, Péter czár, fordított az orosz politikán s békekötésre ösztönzé a harczoló feleket. Mind a kettő ki volt már merülve s adósságokba sülyedve.

De Trenk Frigyesnek a béke sem hozott szabadulást.

Leggonoszabb ellenségei Bécsben voltak. Azok, a kik még a megmaradt Trenk-féle örökséget kezelték s azt is el akarták harácsolni. Ezek a dögkeselyük!

Trenk Frigyes újra felbontá a börtöne padlatát, kiszedte a téglákat, a mikkel a borzlyuka be volt falazva s ott találta az első csatornát, melyen keresztül ki akart törni, rátalált az eszközeire, pisztolyára és aranyaira is.

Segítségére volt ezuttal a vaskályhája. A börtönének hármas rétegü deszkapadlata volt, azokból a két alsót kifürészelte, s azt darabonként elégette a kályhában, az így támadt üregben aztán elrejtheté a homokot, a mit a csatorna folytatásában kivájt; nem kellett annak az eltávolításával bajlódnia.

Egyszer azonban majd rajtavesztett ezen a munkán.

Mikor már annyira halaḍt a föld alatti csatornájával, hogy a bástyának a külső faláig eljutott, annak az alapzatából egy nagy kő levált s elzárta a háta mögött a visszatérés útját.

Elevenen volt eltemetve!

Előtte állt a legrettenetesebb halál: a föld alatt megfulladás.

E kétségbeejtő helyzetben sem hagyta el a lelki ereje.

Legelső feladata volt a csatornát annyira kitágítani, hogy megfordulhasson benne. De a kivájt homokkal megint csak az eddig tört rést zárta be, úgy, hogy folyvást az arczával túrta a földet.

Ez alatt a bezárt üregben úgy fölemészté a levegőt, hogy

Digitized by Google

fuldokolni kezdett. A homokot harapta kínjában, abban még volt valami éltető lég.

Végre meg tudott fordulni a borzlyukában. De akkor még csak az útját elzáró nagy kőig jutott el.

Azt visszaemelni a helyére, a honnan leesett, lehetetlen volt, sőt attól is lehetett félni, hogy még több kő is hegyibe esik.

Hát neki kellett fogni az emberölő munkának.

A fullasztó légben gödröt ásni a kő alá, s ezt abba lesüllyeszteni.

Elájult, meg újra föléledt s kaparta tovább a földet. De a mennyit a kő alul kivájt, annyival magát temette be. A homok az ajkáig ért, mint a hullám a vízben uszónak.

A mint végre a kő megcsúszott, legalább friss levegő jött be a nyiláson. (A milyen friss levegő van a föld alatt.)

Hosszú ideig tartó keserves munka után annyira vitte, hogy a nagy követ belehúzhatta az ásott gödörbe s azon keresztül ismét átbujhatott a csatornába. Sietett kimászni belőle.

Mikor a börtönébe visszakerült, úgy üdvözölte azt a szomorú odut, mint a paradicsomot. Leveté magát a padlatába helyezett sírkövére és megcsókolta. A sírjából kimenekült halott áldotta sírkövét, hogy megcsókolhatja az abba vésett nevét.

S ott elnyomta a fáradság, a kín, elalélt.

Nappal volt már. Ha föl nem ébred délig, a vizsgáló tiszt itt találja a felnyitott üreget, minden el lesz árulva.

Jó szerencse, hogy volt egy jótevője, a ki fölébreszté, a heves köhögés. A bűzös légben megkínozott tüdő nem engedte soká aludni.

Akkor aztán, a nagy köhögés, krákogás közepette elvégzé a rejtegető munkát, helyre illeszté a kivágott pallót s ágyára veté magát.

A felügyelők ott találták lázban és fuldokolva.

Még is folytatta a munkát. Ismét visszatért abba a ret-

Digitized by Google

tenetes üregbe, a hol már egyszer egy élve eltemetett kínjait átszenvedte.

De elébb azt a veszélyes pontot, a honnan az alapkövek lehullhattak, a börtöne alsó padlójából kifürészelt deszkákkal felpóckolta.

Ez alatt megköttetett a béke Hubertsburgban. A harczoló felek hadi foglyaikat kicserélték. Frigyes hallhatta a csillagsánczban elhelyezett horvátok vig danolását a börtön ablakán kereszül. Az ő börtöne azonban zárva maradt. Senki sem vette figyelembe, hogy ő is Mária Therézia dragonyos kapitánya.

És az alatt, a mig Trenk Frigyes ásta a föld alatti csatornát, hogy börtönéből kiszabaduljon, egy más élő lény meg egy ellenkező lyukat furt, mely az ő börtönébe vezetett: egy kis egér.

Két éven át volt ez a parányi állat Frigyes állandó lakótársa, mulattatója, a ki ott tánczolt a térdein, a tenyeréből evett, a füttyentésére előjött a lyukából.

Ha indusok volnánk, a kik a lélekvándorlásban hisznek, azt kellene elfogadnunk, hogy a kis állatkában a szép Jelvira lelke lakott, a ki szerelmesét ily alakban jött fölkeresni.

Frigyes csak minden harmadnap folytatta az aknázást, a közbe eső éjszakát pihenésre kellett fordítania. Az ilyen «otthon» töltött éjszakákon az egérke folyton ott szaladgált a börtönében s rágicsálta az ajtaját, mintha ő akarná azt a fogoly számára keresztülfurni.

Egy éjjel az őrök figyelmessé lettek a rágicsálásra s jelentést tettek róla az őrnagynak.

A tiszt azonnal sietett a porkolábbal Frigyes börtönébe.

Az ajtó alja csakugyan keresztül volt furva, a fürészpor nagyságu forgácsok ott hevertek.

— Mit csinált ön itt? kérdezé az őrnagy.

— Én nem. Hanem az egér.

— Hát honnan jön ide az egér?

— Én nem tudom.

Digitized by Google

Nosza rögtön kőmüvest, lakatost hivattak, összevissza kutatták a börtön mindén zegét-zugát: nem találták meg az egérlyukat. De sokkal nevezetesebb az annál, hogy Frigyes aknanyilását sem találták meg, a mire az egér könnyen rávezethette volna őket.

Uj emberek voltak mind. Az eddigi ismerős arczokat mások váltak fel. A néphad tisztei helyett, a kik már meg voltak Trenk által nyerve, rendes katonák jöttek, a kik még nem tudtak semmit a fogolynak tiz év óta tett szökési kisérleteiről.

Trenk Frigyes kinevette őket a kutatásukkal.

Egyszer aztán egyet füttyentett s arra rögtön előugrott az egérke s felfutott a vállára. Ott volt elbujva az ágya szalmájában.

Frigyes könyörgött az őrnagynak, hogy ne pusztítsák el az egérkét.

Az őrnagy azt igérte neki, hogy haza fogja vinni a feleségének, s azzal zsebkendőbe takarta a piczinyke lázadót s elvitte magával az őrszobába.

Ott kibocsátá az asztalra, hogy majd a tiszttársak előtt produkálja a kis szörnyeteget. Ez azonban egyszerre leugrott a földre s úgy elbujt az őrszobában, hogy semmi hajszolással nem birták előteremteni.

Másnap, mikor az őrnagy a porkolábbal együtt jött a börtönt megvizsgálni, hát már akkor a kis egér megint ott volt Trenk Frigyesnek a vállán.

Hogyan tudott az őrszobából észrevétlenül ide osonni? azt nem találta ki senki.

Az őrnagy azután ezuttal egyenesen hazavitte a bohókás állatot a feleségéhez. Az kaliczkába tette, diót, marczipánt adott neki. De a kis egér nem evett semmit s három nap mulva bevégezte egér-életét. Valószinüleg ismét viszszaköltözött egy szép dauriai princeszbe. Elég annak egy egérke-lélek! Mit csinálna egy oroszlán lelkével?

Egy napon tűzveszély támadt a városban: a napos őrnagy kötelessége volt, a csapatjával a vész helyszinére

Digitized by Google

sietni: a Trenk börtönkulcsait rábizta egy hadnagyára. Délben az jött el a börtönvizsgálatra.

Mikor a porkoláb s a tisztogató fegyencz eltávozott, a tiszt hátramaradt.

Mikor egyedül voltak a börtönben, a hadnagy maga ajánlotta fel Frigyesnek, hogy miként Schell a glatzi fogságból, kész vele együtt megszökni a magdeburgi csillagsánczból. Ő neki úgy is dezertálni kell az adósságai miatt, a mik a fején túlnőttek.

Frigyes rögtön átadott a czimborának ötven aranyat.

Ezzel az meg volt nyerve.

Szó sem volt a földalatti csatornán keresztülbujásról. A terv sokkal egyszerübb volt.

A czimbora csináltat a városban egy lakatossal négy hasonló kulcsot, a minőkkel az ő börtöne lakatjai nyílnak. Ezeket megkaphatja az alatt, a mig az őrnagy Walrabénál, egy foglyul bezárt, de gazdagon ellátott tábornagynál ebédel.

Azon a napon, a melyen az őrnagy hazamegy a feleségéhez a városba, a hadnagy az őrségen levő granátosokat különféle megbizásokkal kiküldözi a csillagsánczból.

Akkor odajön a börtönéhez a jóbarát; a két őrtálló granátosnak azt parancsolja, hogy menjenek be a fogoly börtönébe, az ágyát kihozni.

Ekkor Frigyes, a mig a két katona az ágygyal piszmog, hirtelen kiugrik a börtönből, rájuk csapja az ajtót, a kulcsot elfordítja a zárban. Azután a másik három ajtót is belakatolja s azzal a csillagsáncz kapuján kifut a hadnaggyal együtt; ott vár rájuk két fölnyergelt paripa: fél óra mulva túl vannak a porosz határon.

Digitized by Google

XVII. FEJEZET.

A LÉLEKTANI BILINCS.

Tehát minden békót, bilincset, lánczot le tudott már vetni magáról Trenk Frigyes; ki tudott nyitni minden závárt, lakatot; előtte állt a szabadulás utja, tárva-nyitva. Csak az alkalmas napot kellett bevárnia.

Csak egyet nem tudott levetni, saját lelkének a skrupulusait.

Hát aztán mi fog történni vele, ha innen megszökhetik?

Oroszországba nem mehet. Nincs már ott se Erzsébet czárnő, se Bestuseff kanczellárnő: senki a régi pártfogói közül. A tiz évi börtönélet nem arra való volt, hogy délczeg alakjának varázsát növelje. Nem lehet azt a diadalutat már folytatni, a miben ily szörnyü hézag szakadt.

Vagy hát Bécsbe menjen vissza? Halálos ellenségei közé: a kapzsi irigyek, a birtokain osztozó főurak, az üldöző papok, a gyanakodó ügyvédek, a lenéző katonák, a furfangos diplomaták világába, a hol őt mindenki veszedelmes elmeháborodottnak tekinti s a hol előbb-utóbb valóságos őrültté kell lennie?

Legjobb esetben ott lesz Kecskemét. Testhizlaló egyhanguságával!

Aztán feltünt előtte a jövendő ragyogóbb képe.

Ha össze lehetne azt kötni a legfényesebb multtal, a mikor még hazája szolgálatában hordozta fegyverét! Ha ki lehetne engesztelni Frigyes királyt, a kinek már a kortársak a «nagy» melléknevet adtak! Ha meg lehetne őt győzni törhetetlen hűsége felől! Hisz tiz esztendő a sírban csak elég egy halottnak, hogy mint uj ember támadjon fel egy uj életre!

Valami vakmerő gondolatja támadt.

Most, mikor már a megszökésre kétféle ut is nyilt

Digitized by Google

előtte, arra határozta el magát, hogy önként felfedezi a tervezett merényletet; még pedig a nehezebbiket. A föld alatti utat.

Czimborájától értesült felőle, hogy a Braunschweigi herczeg Magdeburgban időzik, — az ő régi jóakarója.

A vizsgáló őrnagynak ekkor azt mondá:

— Kérem, őrnagy ur: én megtudtam, hogy a nagylelkű Ferdinand, Braunschweigi herczeg jelenleg Magdeburgban van; ő énnekem jóakaróm, régi pártfogóm. Legyen szives őrnagy ur a herczegnek átadni ezt az izenetemet. Tüzzön ki a herczeg tetszése szerint egy napot, a melyen én, az általa választott órában, fényes nappal előtte megjelenjek, a bergeni kolostor kapuja előtt, lóháton, karddal az oldalomon: és csak azért, hogy ezt a kardomat az én királyom a «Nagy» Frigyes szolgálatára felajánljam.

Az őrnagy retteneteset bámult.

— Megbolondult ön, Trenk?

— No csak mondja ön el ezt az izenetemet Ferdinand herczegnek. Komolyan beszélek. Én innen akkor török ki, a mikor akarok.

Az őrnagy eltávozott s néhány óra mulva visszatért a kormányzóval és több főtiszttel együtt.

— Közöltük önnek az izenetét a herczeggel. Serenissime azt válaszolja önnek, hogy ha ön képes lesz azt megtenni, a mire fogadkozik, biztositja önt nem csak a pártfogásáról, de a király kegyelméről is.

— No hát tessék kitüzni a találkozás napját és óráját.

— Ne bolondozzon ön Trenk. Monda a kormányzó. A mire ön fogadkozik, az tiszta lehetetlenség. Ha nem elég önnek a börtön őrsége, beállítunk a csillagsánczba egy regementet. Innen ki nem bujhatik. És ha még is sikerülne önnek, minden erős rendszabály daczára ebből a börtönből kitörni, az olyan arczulcsapás volna mi nekünk mindnyájunknak, a kik az őrizetével meg vagyunk bizva, hogy azt a király nekünk nem engedné el. Ont kegyébe fogadhatná; de mink esnénk ki a kegyéből. Legyen önnek

Digitized by Google

esze. Ha csakugyan képes ön ezekből a bilincsekből magát kiszabadítani, ebből a tömlöczből kitörni, elég ha ön felfedezi előttünk annak az utját, módját: nem szükség azt végrehajtania s előljáróit felcsufolni vele. Én jót állok róla, hogy ön kegyelmet kap. Ön ismer engem. Reichman tábornok szavával nem játszott soha.

— S tábornok ur szavát adja nekem, hogy ha a szökésem lehetőségét bebizonyítom, szabadságomat visszanyerem ?

— Katonai becsületszavamat kötöm le rá s birom ehhez a herczeg beleegyezését.

— Az ön katonai szava nekem szentirás ! — szólt Trenk Frigyes. No hát nézzenek ide az urak !

S azzal egyenkint lehuzogatta a bilincseket a kezeiről, a békókat a lábairól s láncostul odadobta az urak lábaihoz.

Azután előhuzogatta a padlóból a vésőket. A kettévágott padlódeszka hasadékából eltávolította a kenyérragacsot, mely azt észrevehetlenné tette s azzal kiemelte az elvágott deszkadarabot az üreg fölül.

Aztán leszállt abba az üregbe s egyenkint kiadogatta a dugaszban tartott földvájó eszközeit, az egyenruhája darabjait, a kardját.

A két pisztolyát, melyek meg voltak töltve, kilőtte az aknába.

— És most fáradjanak el a tiszt urak a második számu folyosóra, s a hol egy márvány lapot fognak találni, melynek szélein átszürődik a lőporfüst, azt emeljék fel.

Két tiszt odament s bámulva látta a kékes füstöt felpárologni a kő alól. Azt kiemelték s ott látták az akna feljáró nyilását; harminczhét lábnyi távolban a börtönszobától. Csodálkozással eltelve jöttek vissza ezt megállapítani. Az akna kész.

— De hogy akart ön kijutni a bezárt folyosóból ? kérdezé a kormányzó. Hisz annak két erősen zárt ajtaja van !

Ekkor aztán előadta Frigyes a folyosóajtóhoz való kulcsokat is.

Digitized by Google

Onnan aztán csak egy ugrás kell s kinn van a sánczokon kivül.

A kormányzó kezét nyujtá Frigyesnek.

— Ön igazat mondott. Meggyőzött bennünket. Most már nincs szüksége az aknájára, kijöhet, az ajtón keresztül. Oltse fel az egyenruháját.

Trenk Frigyest a hideg lelte ideges felindulásában, mikor a szurtos rabdaróczot levetheté s ujra felöltheté a tiszti egyenruhát.

Azzal karonfogva kivezették a börtönéből. Átvitték a felügyelő tiszt szobájába, a hol a tisztek mind siettek neki gratulálni.

Estefelé a kormányzó is odajött, pompás vacsorát adott az egész társaságnak: számos poharat üritettek Trenk Frigyes szerencsés megszabadulására. Az volt a boldogabb, a ki barátságot köthetett vele.

Egy hétig tartott a vigasság. Az egész garnizonból alig volt már tiszt, a ki Trenkkel együtt ne lakomázott volna. Csak az a bizonyos czimbora, a ki a szökésre összebeszélt vele, látszott őt kerülni. Egyszer mégis, mikor keresztül ment a szobán, odasugott Frigyesnek:

— Szegény bolond, te ugyan pórul jártál.

Nyolczadnapra aztán megint odajött hozzá a kormányzó, ismét karonfogta, visszavezette a börtönébe. Az most már deszkapadló helyett szép nagy gránitkoczkákkal volt kikövezve.

— No most próbáljon ön már innen kitörni.

És aztán ismét lehuzták róla a tiszti egyenruhát, feladták rá a régi szurtos daróczot; békót csak az egyik lábára vertek, de az olyan vastag volt, s minden láncszeme olyan tömör, hogy azt át nem fürészelheté.

Trenk Frigyes dühöngött: «hát ez a katonai becsületszó?»

A szeme közé nevettek. Mentül jobban szidta a tiszteket, annál jobban nevettek a dühösködésén; csak a várparancsnok türte nyugodtan a szidalmait: «legyen ön jó reménységben: minden jóra fordulhat még».

Digitized by Google

Azzal magárahagyták.

Trenk Frigyesnek most már a lelke volt megtörve. Elhagyta a hite. Buskomor lett, nem irt, nem karczolt többet; ült mozdulatlanul az ágyán, folyvást egy pontra bámulva: arra a kis lyukra a börtön ajtaján, melyet azon a kis egér rágott. És arra gondolt, hogy az egérnek is van lelke, nemcsak az embernek: talán magasabb is, nemesebb is, mint némely embernek. Nem merte leirni: nehogy megégessék ezért a blaszfémiáért.

Hiszen csak játék volt, a mit most vele üztek: egy királyi alaknak a játéka, a ki meg akara mutatni, hogy milyen hatalma van egy urnak — a kutyája fölött, a kit meg kell korbácsolni, bezárni, koplaltatni, a mig annyira idomul, hogy lefekszik az eléje dobott csont mellé s addig nem kapja be, a mig azt nem mondja neki az ura: «szabad!»

Őrangyala, bűntársa, a hajdan szép herczegasszony, kiimádkozta már egykori kedvesének szabadságát felséges bátyauránál. Gyászruháját ott koptatta a hatalmas ur előtt, térdein csuszva utána.

— Legyen szabad; de kapjon még egy leczkét!

Az a leczke volt az egyheti reménykedés, pajtáskodás, lakmározás után a gránitbörtönbe visszatérés.

Karácson estéje volt, (milyen gyöngéd figyelem!) mikor a szokatlan órában a börtön zárai ismét csörömpöltek. («Mit hoz a kis Jézus?»)

A kormányzó lépett be a fogolyhoz, kiséretében sok tiszt, a kiknek az arczán őszinte öröm tündöklött.

— Édes Trenk! Mondá Reichman. Jó hirt hozok önnek karácsony estére. Ő felsége a király elrendelte, hogy önnek a bilincsei levétessenek és más szobát kapjon.

De Frigyes annál többet olvasott az arczokról.

— Mondja ön ki egyenesen! Szabad vagyok! Nem fogok megbolondulni az örömtől.

— Igen! Szabad vagy! Monda a parancsnok és megölelte őt. És a többi tisztek is sorba megölelték, vigasz-

Digitized by Google

talták, a mig a lakatos a lábáról lefürészelte a nehéz vasat.

Akkor aztán átvezették a börtönéből a tiszti lakosztályba.

Ott le kellett neki tenni a szokásos esküt, melyet minden szabadon bocsátott államfogoly elé szabnak: hogy fogságáért senkin bosszut állni nem fog; hogy az ország határát többé át nem lépi, hogy mindarról, a mi vele a börtönben történt, se mondva, se irva semmit közzétenni nem fog és hogy semmi idegen hatalomnál se katonai se polgári szolgálatot vállalni nem fog.

Ezt nevezhetni erkölcsi lenyakaztatásnak, örök fogságra itéltetésnek! — Saját hazájába vissza nem térhet s idegen országban nem szolgálhat. Rab marad, a mig él. De még csak beszélnie sem szabad!

No de hát itt van a szép természet! Itt az Isten napja! A ki mindent kipótol! Aztán ha emberekkel nem lehet beszélni: itt van a papiros; a ki átveszi a gondolatjainkat; csak olvasni nem szabad másnak, a papir jó barát: megőrzi még a ráhullott könyeinket is.

Trenk Frigyes előkereste még a börtöne ajtajában elrejtett aranyait, s azokat kiosztá a börtönőrei közt; nagyobb részét átadta Gefhart özvegyének, meg annak a nőnek, a kinek a férje ő miatta öngyilkossá lett.

Frigyes király nagylelküsége annyira ment, hogy a szabadon bocsátott fogolynak háromszáz aranyat küldött Schlieben gróf által, a ki a kegyelmi levelet is meghozta a számára. Ugyanannak kellett őt elkisérni Prágáig.

Frigyes rögtön uj egyenruhát varratott magának, a mit a szabónak karácsony éjszakáján kellett elkészíteni, hogy másnap a látogatásokat teljes parádéban fogadhassa. Templom után valamennyi törzstiszt mind odajött hozzá gratulálni: ölelték, csókolták.

Mikor az uj egyenruhájában odaállt a tükör elé, ismét kiborotvált arczczal, maga is meg volt elégedve magával. Tiz évi börtönélet, büzös lég, földalatti aknavájás, éhezés,

Digitized by Google

nyavalya, lelki gyötrelem nem birta megtörni életerejét. Még mindig szép férfi volt.

Szabad volt neki sétát tenni — a városon kivül, a szép hóban. Milyen derék dolog az a hó! Hogy ropog az embernek a lába alatt! Tiz évig bezzeg nem ropogott. Csak az ajtó kilincsén látta a zuzmarát.

De a városba nem volt szabad bemennie. Az népcsődületet okozott volna. Csak kivülről látta Magdeburgot, a hol tiz esztendeig feküdt.

Aztán következett a búcsúlakoma, víg adomák, felköszöntők. A lakoma végeztével előállt a négylovas hintó, abba felültették Trenket, Schlieben melléje ült. Szabad volt neki egyet dalolni, a népszerü adagiót: «So lebe wohl, du stilles Haus!» — Isten hozzád, te csendes ház! Busan tekintek vissza rád. Csak benned lehettem boldog. Azért rád visszagondolok.

Azt mondja, hogy sirt, mikor a börtönétől megvált.

A börtönből kiszabadulásával megszünt Trenk regényalak lenni.

Ezentul már csak egy világtól elmaradt nyughatatlan szellem, a ki sehol sem találja helyét, szétszakitott életét nem tudja összekötni többé. Régi pártfogói elmultak, régi ideáljai megvénültek, őt magát a rokkantak sorába helyezték. Kinevezték nyugalmazott főstrázsamesternek extra statum. Mária Terézia hűsége és szenvedései jutalmául kifizetteté neki tiz év alatt elmaradt századosi fizetését; de a Trenk Ferencz-féle örökséget csak azon föltétel alatt adatta vissza, ha a kezelő uraságokat fölmenti minden számadás alól. Azon aztán vesz magának egy földbirtokot s éldegél csendesen, mint középbirtokos uracska. Közben verses és prózai müveket ir, azokat a könyvárusok megveszik s kiadják németül, francziául. Sok poétai erő, filozofi világnézet nyilatkozik bennük. Az életirását szép aszélmetszetekkel illusztrálva adták ki Párisban.

Még egyszer feléje fordítá kegyelmes arczát a királynő, felhivatva őt magához Bécsbe. Meg akarta Trenk Frigyes-

Digitized by Google

nek a szerencséjét alapitani véglegesen: egy gazdag házasságkötés által. Előkelő udvarhölgy: grófi özvegy; ötvenezer forint évi jövedelemmel. Megmondta a nevét. Trenk holtra ijedt. — Egy hetedik évtizedében járó menyasszony: rut, fösvény és veszekedő. — Megköszönte a nagy grácziát; de nem kért belőle. A királynő aztán elkergette maga elől.

S nehogy hasonló szerencse érhesse, sietett Frigyes rögtön megházasodni: elvette az aacheni polgármester leányát s azzal aztán élt tisztességes házasságban. Született tizenegy gyermeke. Azokat nevelte atyai szeretettel. Első szülöttét Józsefnek kereszteltete s keresztapául József trónörököst választá.

Aztán nem gondolt több hirre, dícsőségre, szép asszonyok közötti hódításra: legfeljebb dúvadakra való hajszában gyakorolta vitézségét, zsiványok ellen védelmezte magát: egy kicsit borral is kereskedett, abban természetesen belevesztett, megcsalták; s a hol csak tehette, ungorkodott a papokkal, barátokkal, azok meg ő vele.

Mikor aztán már sok gyereke volt és sok könyvet megirt, akkor még egyszer odahivatta magához a királynő s bemutattatá magának Trenk feleségét és gyermekeit. Azok megnyerték legmagasabb tetszését. S akkor aztán kinevezte őt a királynő — udvari fordítójának.

Tehát végre valahára elérte, hogy rangfokozatot kapott az udvarnál.

A legelső munka, a minek lefordítását rábizták, Beaudrand apát egyházi szónoklatgyüjteménye volt; de azt Trenk erősen megkeverte a saját eszméivel. Igy is tetszettek azok a királynőnek.

Ekkor meghalt a legszeretettebb királynő. S ezzel Trenk Frigyes dicsőségének is vége volt. Megint visszamehetett a kis uradalmába, birkákat nyiratni, dézsmát behajtani.

Nemsokára követte Mária Teréziát ellenfele, Nagy Frigyes is a túlvilágra.

Utódjának trónralépte után első tettei közé tartozott az

Digitized by Google

igazságtalanul üldözött Trenk Frigyest rehabilitálni. Dekretummal szünteté meg a számüzetését s visszaadatá elkobzott ősi birtokát.

Ezzel az örvendetes fordulattal végzi Trenk Frigyes az életirását: siet nagy örömmel imádott régi hazájába vissza.

Már akkor hatvannégy esztendős volt.

S még mindig az az idealista rajongó, a ki gyermekkorában.

Tiz vaskos kötet munkája hirdette nagy tehetségét: ismerték Német-, Franczia-, Angolországban. Népszerű volt a neve mindenütt.

Két évig élvezhette a dicsőségét nyugalomban.

Ekkor kiütött a franczia forradalom.

És az a hatvanhat esztendős ember ott hagyta a nyugalmas házát, családját, elment Párisba, a népszabadság mellett harczolni.

A girondisták voltak az ő eszményképei.

Ropespierre aztán őtet is leguillotinoztatta a girondistákkal együtt.

Nem lett volna az élete tökéletes, ha nem igy fejezte volna be.

Vagy egészen másképen kellett volna neki azt elkezdeni.

Mikor ott állt a Herakles választutja sarkán: a két hivogató géniusz előtt.

— — — — — — — — — — — —

Ha Vénus olyan nagyon nem pártfogolta volna: Mars nagy embert csinált volna belőle.

Sokat szeretett: — sokat szenvedett; a sors ki van egyenlítve.

Digitized by Google

TARTALOM.

A KÉT TRENK.

	Lap
I. Fejezet. A király és druszája	3
II. Fejezet. A levágott kabátszárny	6
III. Fejezet. «Vous sentez d'eau de Cologne»	11
IV. Fejezet. A salto mortale	14
V. Fejezet. A magyar Trenk	21
VI. Fejezet. Czircze	32
VII. Fejezet. Ferde helyzet	75
VIII. Fejezet. A két Trenk szemtől-szemben	83
IX. Fejezet. A koronák mártyrja	88
X. Fejezet. Juventns-ventus	94
XI. Fejezet. A tüzkeresztség	99
XII. Fejezet. A széna-szalma tündér	105
XIII. Fejezet. A drága kotillyon s a még drágább viganó	122
XIV. Fejezet. A diadalszekéren	134
XV. Fejezet. A diadalszekér alatt	139
XVI. Fejezet. A végzetes pamflet	154
XVII. Fejezet. A nagybátyja levele	160
XVIII. Fejezet. A börtönben	163
XIX. Fejezet. A menekült	172
XX. Fejezet. Putifárné asszony	191
XXI. Fejezet. Bécs városában	201
XXII. Fejezet. A kisértés	211
XXIII. Fejezet. A csodatevő szent	219

TRENK FRIGYES.

I. Fejezet. Pályátlan csillag	227
II. Fejezet. Igazi oroszosan	238
III. Fejezet. Még az orosznál is oroszabb	244
IV. Fejezet. A szerencse csillaga	247

Digitized by Google

Lap
V. Fejezet. Szép Jelvira ... 252
VI. Fejezet. A kanczellárnő ... 269
VII. Fejezet. Hogyan születik a hongyülölet ... 273
VIII. Fejezet. Keresztül-kasul a világban ... 284
IX. Fejezet. A balsors kezdete ... 294
X. Fejezet. A halott küzdelme ... 305
XI. Fejezet. A szép Eszter ... 308
XII. Fejezet. A családi börtön ... 312
XIII. Fejezet. A halál országába — oda és vissza ... 318
XIV. Fejezet. Uj kisértetek ... 322
XV. Fejezet. A lélek, a ki nem fogoly ... 338
XVI. Fejezet. Az utolsó kisértet ... 346
XVII. Fejezet. A lélektani bilincs ... 352

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

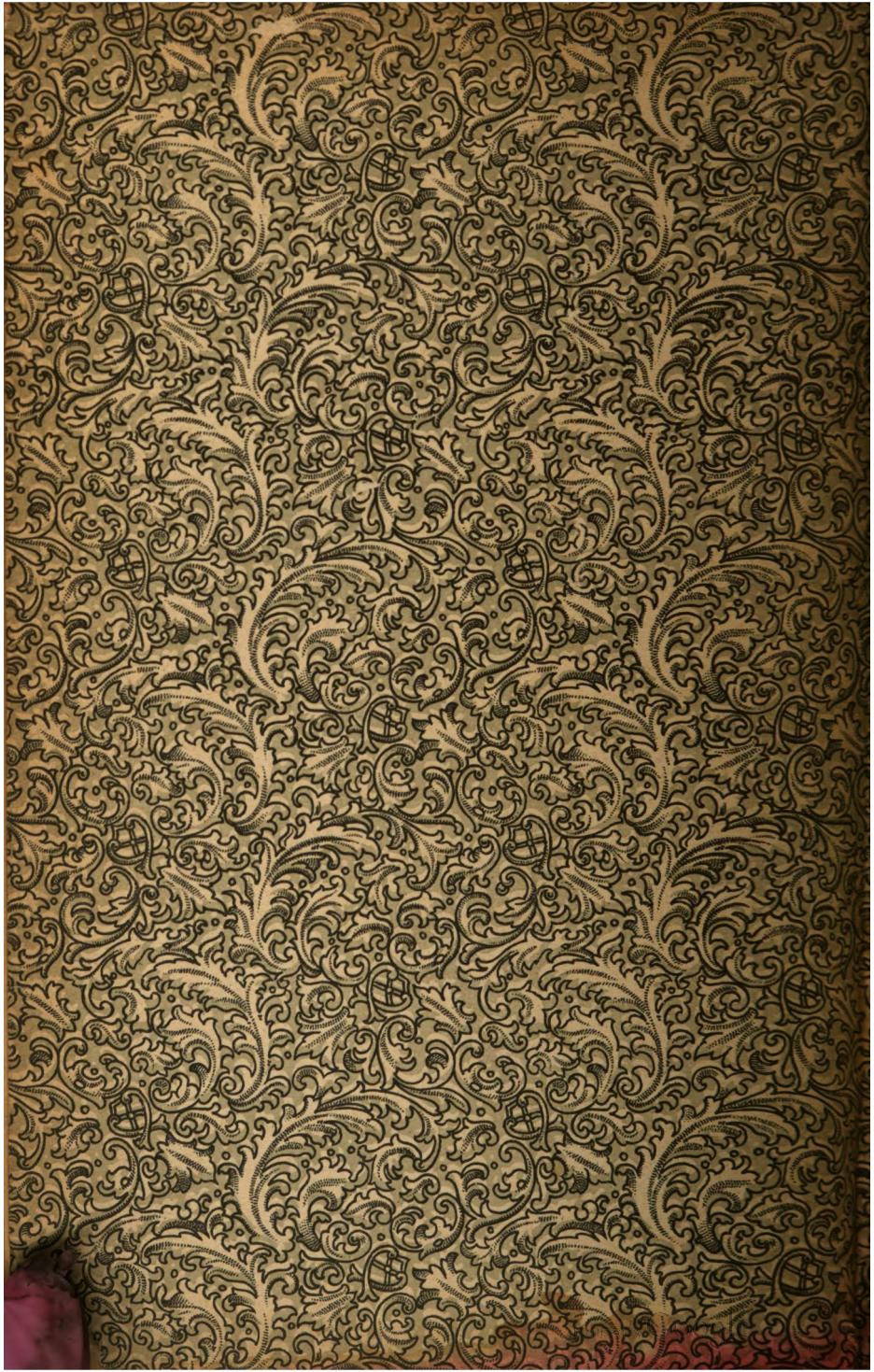

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incu by retaining it beyond the spec time.

Please return promptly.

OCT 31 '57 H

Digitized by Google

GOTTERMAYER KÖNYVKÖTÉSZETE